Cezar Borgia

Lucreția Borgia

Papa Alexandru al VI-lea

paul ștefănescu

drama otrăvirilor

Lucrarea de faţă îşi propune să prezinte sub formă de descriere cele mai celebre cazuri criminale de otrăvire şi totodată lupta dusă de ştiinţă pentru descoperirea adevărului şi pedepsirea celor vinovaţi. Dreptatea, adevărul, folosindu-se de instrumentele ştiinţei, au reuşit să învingă întotdeauna delincvenţa cea mai ingenios imaginată. În această carte, cronică autentică şi zguduitoare a luptei împotriva crimei, protagoniştii sînt extrem de numeroşi. Fiecare este un personaj, un mare şi autentic personaj, fie că se chiamă Orfila, Marsh sau Stas, legat de faptele cele mai incredibile, de situaţiile cele mai absurde, de enigmele cele mai ciudate. Dar totul este adevărat şi totul s-a întîmplat în realitate.

O Europă „neagră" pe parcursul a douăzeci de secole serveşte drept scenariu acestor pagini. Ceea ce o aseamănă cu seria unor romane poliţiste invidiate de cel mai abil şi plin de imaginaţie romancier, constituie de fapt documente autentice ale unor fapte care au avut loc.

Paul Ştefănescu
Drama otrăvirilor
Dosare celebre

Editura medicală
BUCUREŞTI 1960
COPERTA DE Violeta Comşa
Cuprins
CUVÂNT ÎNAINTE – 5
SHERLOCK HOLMES ŞI ÎNCEPUTURILE INVESTIGAŢIEI ŞTIINŢIFICE – 9
INCURSIUNE ÎN PREISTORIA OTRĂVII. DE CÂND ESTE CUNOSCUTĂ ŞI FOLOSITĂ DE OM. OTRAVA ŞI OTRĂVIRILE ÎN ANTICHITATE – 16
OTRAVA FAMILIEI BORGIA – 26
MARCHIZUL DE GANGES – 33
MARCHIZA DE BRINVILLIERS – 38
ÎNCEPUTURILE TOXICOLOGIEI SUNT LEGATE DE ARSEN – 55
DRAMA OTRĂVIRILOR – 60
PRĂJITURA FATALĂ DIN NOAPTEA DE CRĂCIUN – 72
DOSARUL CEASORNICARULUI PEL – 92
OTRĂVITOAREA DIN LEYDA – 99
ARSENUL PUNE NOI SEMNE DE ÎNTREBARE – 101
AFACEREA ELIZA MARY BARROW – 112
TAINA ALCALOIZILOR – 120
CASTELUL BLESTEMAT – 131
AFACEREA HENRI GRISARD – 142
BLESTEMUL AMAZOANELOR – 146
AFACEREA PALMER – 151
AFACEREA COUTY DE LA POMMERAIS – 156
MEDICUL ASASIN – 171
UN CAZ NEOBIŞNUIT – 181
O CRIMĂ PERFECTĂ? – 187
OTRĂVITOAREA DIN AUSTRIA – 189
INTEROGATORIUL NU A MAI AVUT LOC – 194
„E 605 – 202
CHIPUL DE LIRĂ AL MORŢII – 216

OTRAVA CARE NU LASĂ URME – 232
BIJUTERII DE FAMILIE – 241
YPERITA MAI FACE ÎNCĂ VICTIME – 253
CEI 5.000 DE COBAI – 255
UNELE CAZURI CELEBRE DE OTRĂVIRE – 259
ALEXANDRU LĂPUŞNEANU – 259
SOCRATE – 265
GOYA OTRĂVIT CU PLUMB? – 267
MOZART A FOST OTRĂVIT CU SUBLIMAT COROZIV? – 269
MOARTEA DUCESEI DE ORLEANS. UN DIAGNOSTIC DUPĂ 250 DE ANI – 271
MISTERUL MORŢII LUI NAPOLEON – 284

Cuvânt înainte

Poate că niciun mijloc de a curma firul vieţii unui om nu oferă un tablou mai dramatic decât cel produs de otravă.

Otrava este unul din elementele nocive ce au apărut în viaţa oamenilor având implicaţii din cele mai neobişnuite. Problema: otrăvurilor, fiind un subiect deosebit de vast, ne-am propus să tratăm în cartea de faţă numai un singur aspect şi anume cel legat de justiţie şi ştiinţă. Rămân de dezbătut alte aspecte şi faţete, cum ar fi: medicament sau otravă; abuzul de medicamente; războiul şi substanţele toxice de luptă; intoxicaţiile profesionale; produsele utilizate în preparatele alimentare; efectele antidăunătorilor şi stimulatorilor de creştere; drogurile şi… poluarea. Iată deci că nu greşim dacă afirmăm că ultimul act al acestei tragedii nu a fost jucat, că şocul otrăvurilor are efecte din cele mai nebănuite asupra omenirii.

— Lucrarea de faţă – primul volum dintr-un ciclu care tratează istoria criminalistica – îşi propune să prezinte, sub formă de descriere, cele mai celebre cazuri criminale de

otrăvire şi totodată să continue lupta dusă de ştiinţă pentru descoperirea adevărului şi pedepsirea celor vinovaţi. Dreptatea şi adevărul, folosindu-se de instrumentele ştiinţei, au reuşit să învingă totdeauna delincvenţa cea mai ingenios imaginara. În această carter cronică autentică şi zguduitoare a luptei împotriva crimei, protagoniştii sunt extrem de numeroşi; fiecare este un personaj, un mare şi autentic personaj fie că se cheamă Orfila, Marsh sau Stas, descoperitorii faptelor celor mai incredibile, a situaţiilor celor mai absurde, a enigmelor celor mai ciudate. Dar totul este adevărat, totul s-a întâmplat în realitate. Iar, de fiecare dată, pentru a descoperi vinovatul, s-au folosit mijloace variate, experienţe diverse şi s-au adoptat metode şi tehnici diferite. Lucrarea nu este un tratat de toxicologie iar latura tehnică este numai menţionată, fără a se intra în descrierea procedeelor de analiză.

Cititorii, pasionaţi pentru dinamismul romanelor de aventuri, vor fi surprinşi când vor descoperi cât de captivantă poate fi relatarea desfăşurării unor cazuri reale, ce solicitări de ordin fizic, etic şi intelectual (ca să nu mai vorbim de pregătire ştiinţifică) reclamă uneori din partea celor care deţin un anumit rol în problemele complicate ale otrăvirilor.

„Atunci când ajungeţi să vă gândiţi suficient de mult la un criminal necunoscut, când aţi terminat de examinat toate datele de care aveţi cunoştinţă, când le-aţi aranjat şi rearanjat în mintea voastră încercând toate combinaţiile posibile, veţi sfârşi prin a vedea omul de care este vorba şi, puţin câte puţin „veţi avea despre el o imagine mai clară şi mai netă”. Aceste afirmaţii nu aparţin nici unuia din [1]eroii lui Conan Doyle, Agatha Christie sau Georges Simenon, ci unui om de ştiinţă, psihiatru, doctorul James A. Brussel.

1

Metoda sa, cu nimic mai prejos decât a eroilor acestor autori, se deosebeşte de a acestora prin faptul că aparţine realităţii, că a fost izvorâtă şi aplicată în cazuri care au zdruncinat liniştea societăţii în diverse puncte ale globului.

Iată cum descrie un martor ocular – care a asistat la o întrevedere de „lucru” cu dr. James Brussel, care a avut loc în cadrul unei secţii de poliţie din S.U.A. – modul de lucru al acestuia: „după ce a luat cunoştinţă de fapte în cele mai mici detalii, ţinând să se informele din surse directe, dină. atenţie unor fapte aparent minore, plimbându-se în tot acest timp cu paşi mari prin birou într-o mişcare de du-te-vino, s-a concentrat apoi câteva momente cu o mare intensitate, şi, în timp ce se pregătea de plecare, a lăsat să-l scape peste umăr o rafală de cuvinte sacadate: „Căutaţi un om solid; de vârstă mijlocie; străin de origine; religie catolică; celibatar. Trăieşte împreună cu un frate sau o soră”, şi în momentul când a păşit pe uşă adaugă, dină celor de faţă lovitura de graţie: „Când. îl veţi găsi, sunt foarte multe şanse ca el să poarte haină la două rânduri, închisă”.

În cazul fiecărei crime, fondul şi mediul înconjurător au fost variate, fiecare întâmplare având cadrul său specific. Se realizează astfel o călătorie neobişnuită în lumea necunoscută a criminalităţii, a celor care folosesc cea mai perfidă armă, otrava; se descoperă caracteristici neaşteptate şi variate de la regiune la regiune sau de la ţară la ţară, trăsături care-şi au rădăcini în obiceiuri sau în tradiţii îndepărtate.

O Europa „neagră”, pe parcursul a douăzeci de secole, serveşte drept scenariu acestor pagini; seamănă cu seria unor romane poliţiste invidiate de cel mai abil şi plin de imaginaţie romancier, dar se bazează pe documente autentice ale unor fapte reale care au avut loc.

Investigând. O bogată literatură, rod al unei munci de peste două decenii, selectând adesea un material inedit,

lucrarea oferă, sub formă de relatări de cazuri independente şi totuşi având legătură între ele, efortul depus din antichitate până în zilele noastre pentru asigurarea liniştii societăţii, reprezentând lupta dintre bine şi rău, dintre adevărul ştiinţific şi instinctele distrugătoare.

De exemplu, în paginile lucrării, cititorul va găsi prezentate nenumărate dovezi despre existenţa unei „ştiinţe a otrăvurilor" empirică la cei din trecut. Aceasta demonstrează că multe dintre procedeele artizanale aveau la bază o concepţie şi o înţelegere avansată pentru acele timpuri. În acest sens se poate cita otrava familiei Borgia.

Criminalistul, toxicologul, dublat de omul de ştiinţă care îşi asumă, cu fermitate şi stăruinţă, misiunea de apărător al vieţii omeneşti, ne apare astfel întotdeauna şi ca un consecvent apărător, ai unor valori fundamentale ale societăţii omeneşti: viaţa şi siguranţa de a trăi.

Noţiunea de responsabilitate a criminalistului dobândeşte noi accepţiuni în societatea noastră socialistă – prin trecerea de la interesul pentru individ la cel pentru colectivitate, prin asigurarea dreptului la ocrotirea cetăţeanului, prin cadrul organizat, legal – criminalistul devenind un element responsabil al politicii de ocrotire a vieţii populaţiei.

Într-o societate în care omul se află în centrul politicii de partid şi de stat, criminalistului şi oamenilor de ştiinţă le revin îndatorirea de a milita cu pasiune şi dăruire pentru adevăr, împotriva imposturii, neadevărului, întunericului şi de a avea o atitudine demnă, o conduită etică exemplară, conform principiilor societăţii noastre şi de a-şi perfecţiona continuu măiestria.

Sperăm că modesta noastră contribuţie, care a constat din adunarea şi selectarea celor mai reprezentative cazuri, să constituie nu numai o lectură instructivă, educativă ci şi un bun prilej de meditaţie asupra nobilei meniri a omului de ştiinţă, într-o societate în

care omul este bunul cel mai de preţ.

În încheiere aduc mulţumirile mele cele mai sincere Editurii medicale şi prof. dr. L Teodorescu-Exarcu, directorul acesteia, care dând dovadă de un larg orizont ştiinţific şi competenţă profesională, au contribuit ca rândurile de faţă să vadă lumina tiparului.

DR. PAUL ŞTEFANESCU

Sherlock Holmes şi începuturile investigaţiei ştiinţifice

Poliţişti de romane şi poliţişti de laborator

Originile investigaţiei ştiinţifice în criminalistică sunt strâns legate de romanul poliţist. Această teză se bazează pe faptul că detectivul modern îşi are prototipul în galeria eroilor creaţi, pe la jumătatea secolului trecut, de scriitori cu renume. Oameni de ştiinţă cu prestigiu, cum ar fi de exemplu profesorul Locard din Lyon, recunoscut ca unul dintre fondatorii poliţiei ştiinţifice, nu a ezitat să recunoască şi să susţină acest lucru (Policiers de roman et policiers de laboratoire, Ed. Payot, Paris, 1924).

Aceasta ne-a determinat ca – mai înainte de a începe primul volum dedicat otrăvirilor, din seria romanţată a criminalistica – să facem o scurtă incursiune în istoria romanului poliţist. Fără a pretinde că am epuizat întreaga galerie de autori, ne vom opri totuşi la cei mai reprezentativi şi care au făcut şcoală prin scrierile lor.

După cum în zilele noastre, scriitorii de anticipaţie merg cu un pas înaintea cercetătorilor din laboratoare, tot aşa şi autorii de scrieri poliţiste sunt cei care inspiră pe investigatorii poliţiilor din lumea întreagă. Şi ca să fim sinceri, câţi din valoroşii poliţişti de pretutindeni nu au fost atraşi să îmbrăţişeze această carieră, de lectura, în timpul adolescenţei, a unor reuşite romane poliţiste?

Istoria romanului poliţist este veche. Citind vechile legende ale beduinilor arabi, îi aflăm regăsindu-şi cămilele după urmele picioarelor întipărite în nisip. Folclorul

celţilor, al indienilor din America cât şi al altor popoare este plin de astfel de poveşti. Dar primele scrieri, care pot fi înglobate pe drept cuvânt în genul poliţist, „se găsesc în textele ebraice cât şi în cele ale lui Herodot sau Virgilius (Eneida). Să nu-l uităm nici pe leul din povestirea lui Esop care o întreba pe vulpe: „De ce n-ai venit să-mi prezinţi omagiul tău?" „Sire – răspunse vulpea am văzut urme de animale ducând în palatul vostru; dar niciuna nu mergea spre ieşire, aşa încât am preferat să ram în afară". Nu este aceasta o prefigurare a detectivului modern în căutarea de urme şi de indicii pe străzile marilor oraşe? Şi poate că ar surprinde faptul că Arhimede a fost unul din marii detectivi ai istoriei!

Nu ne mirăm, mai ales că lista predecesorilor lui Conan Doyle se găseşte în operele lui Pliniu cel Tânăr, în tragediile lui Sofocle, O mie şi una de nopţi, înglobând până şi creaţiile lui Shakespeare şi Voltaire (Zadig).

Aşa cum avea să arate în 1889 Conan Doyle L, Dupin o-te primul model de poliţist amator, creat datorită fanteziei lui Edgar Poe (1809 – 1849). Oprindu-ne câteva momente asupra acestui autor, am aminti cititorilor doar câteva din cele mai reuşite scrieri ale sale: Misterul lui Maria Rogot, Dublul asasinat din strada Morgii, Scrisoarea furată şi Scarabeul de aur. Principiile care-l călăuzeau pe Poe în elaborarea romanelor sale poliţiste erau următoarele:

a) cazul care constituie tema este un mister aparent inexplicabil; *b*) un personaj (sau mai multe) – simultan sau succesiv – este considerat, în mod greşit, vinovat pentru ca nişte indicii superficiale par să-l desemneze că atare; c) o minuţioasă observare a faptelor materiale şi psihologice făcută după analizarea mărturiilor şi, mai presus de toate, o riguroasă metodă de raţionament infirmă teoriile pripite; analistul nu ghiceşte niciodată: el judecă şi observă; *d*) soluţia care se potriveşte perfect cu faptele este cu totul

neprevăzută; *e*) cu cât un caz pare mai ieşit din comun cu atât este mai uşor de rezolvat; f) după ce ai eliminat toate imposibilităţile, ceea ce rămâne, oricât ar părea de necrezut la prima vedere, este soluţia cea adevărată".

1 Roger Veylon – La vie d'Arthur Conan Doyle, *Presse méd.*, 1963, 71, 14, 739.

Io

După Dupin, eroul lui Edgar Poe, o intrigă poliţistă se rezumă la ceea ce criminalul a gândit şi a vrut. Privită astfel problema, se pot prezenta două posibilităţi:

— Criminalul este cunoscut, situaţie în care analiza se rezumă la o „lectură" minuţioasă a sufletului acestuia;

— Criminalul este necunoscut şi analiza bazată pe observarea locurilor şi a faptelor va reconstitui psihologia delincventului şi prin urmare identitatea sa.

„Cunoaşterea unui om, afirma Dupin, se realizează urmărind în primul rând mimica sau fizionomia; reproducând-o, îţi vin în gând intenţiile şi gândurile sale". În esenţă, Dupin creează o ipoteză pe care apoi o verifică. Nu este oare izbitoare asemănarea dintre metoda acestui erou de roman cu cea a psihologilor de astăzi? Ajunşi aici, am ruga pe cititor. să ne permită o mică digresiune; desigur este vorba de cu totul altceva, dar am vrea prin aceasta să subliniem viabilitatea unor procedee care au intrat în practica curentă, în cele mai neobişnuite situaţii. De pildă* o revistă occidentală menţiona că la Pentagon ar exista o echipă de personaje, care se străduiesc să gândească şi să acţioneze, jucând rolul marilor oameni politici conducători de state. În acest fel se încearcă să se intuiască cum vor reacţiona în cutare sau cutare situaţie personalităţile Respective. Trebuie să recunoaştem, dacă lucrurile stau aşa, că realitatea» se confundă uneori cu imaginaţia.

Scriitorul francez Emile Gaboriau, născut la Saujou (1835 – 1873) avea să ridice pe noi culmi romanul poliţist;

de la acesta ne-au rămas povestiri care se citesc cu plăcere şi astăzi: Dosarul Nr. 113, Afacerea Leimige. Crima lui Or cin val, Degringolada, Cu ştreangul de gât. Argintul altora, Sclavele din Paris, Monsieur Lecoq, Viaţa infernală, Micul bătrân din Batignolles etc. Eroul acestui scriitor, Taboret, poliţist amator, avea următoarea metodă: în prima etapă proceda la examenul amănunţit al locului şi studiul crimei, sub toate aspectele sale. Când dosarul era complet, trecea la cea de a doua etapă ce consta în construirea unei ipoteze care, în final, trebuia să conducă la determinarea identităţii psihologice şi sociale a criminalului. Imaginea plăsmuită trebuia să coincidă cu probele oferite de prima etapă; în caz contrar cel găsit nu este adevăratul vinovat. Această concordanţă face ca metoda să fie infailibilă, orice* nepotrivire, oricât de neînsemnată în aparenţă, indică că este vorba de o pistă greşită care trebuie abandonată.

Iată care sunt cele trei moduri de a compune un roman; poliţist: x

„Cel dintâi este acela bazat pe „cine-i vinovatul?”; apoi acela bazat pe „îl prinde sau scapă?” şi este, în sfârşit, al treilea mod, romanul zis de serie neagră – unde cele două preocupări (aflarea vinovatului şi prinderea criminalului) sunt cu totul secundare – accentul punându-se pe alte efecte, multe şi variate, cum sunt: suscitarea unei atmosfere de groază, de oroare, de exhibiţii „grand-guinol”, de cruzimi monstruoase; sau evocarea unei atmosfere din insolit, de absurd, de neaşteptat, unde toate legile de psihologie sunt întoarse pe dos; sau un climat oniric, adică asemănător celor din vise, cu incoerenţa şi antasmagoria lor; sau o ambianţă freudiană, cu psihanalize naiv exploatate; refulări ticluite, incesturi oedipiene * – n-ai mult rizibile decât bizare etc. în această a treia categorie de roman poliţist, crima este doar un pretext, o sursă fecundă de cruzime, nebunie, perversitate, spaimă 4

erotism”.

— «Desigur, menţiona D.I. Suchianu într-o amplă prezentare a românului poliţist, nu-i uşor să compui asemenea povestiri, de aceea ele nu au fost niciodată foarte multe, iar în ultima vreme au devenit rare de tot; ba chiar dispreţuite ca demodate, ca depăşite, potrivit vechiului obicei practicat de orice onestă vulpe în faţa unor struguri prea acri. Dispreţul merge până acolo încât unor asemenea lucrări nici nu li se face onoarea să mai fie numite literatură, ci sunt relegate la rubrica minoră a documentelor de arhivă. Nu li se mai zice roman poliţist sau detective story”, sau „crime book”, ci „documentar poliţienesc”».

Toate cele trei categorii de povestiri criminale au un element comun, pe care englezii îl desemnează cu două cuvinte: „*thriller*” (adică dătător de fiori) şi „*suspense*”, adică "oprirea respiraţiei” într-o aşteptare palpitantă şi mereu reînnoită.

Trebuie să recunoaştem că, în materie de „suspense”, romanele din a doua categorie, bazate pe „îl prinde sau scapă?” sunt cantitativ mai bogate în asemenea emoţii, căci goana după vinovat declanşează o întrecere de şiretlicuri din ambele părţi, o competiţie de iscusinţă, uneori pasionantă. Am zis: uneori, deoarece această operaţie degenerează lesne într-o monotonă vânătoare după om, lipsită de mister, unde ştim şi cine-i vinovatul şi cine-i urmăritorul şi unde micile lor invenţii ţin mai mult de reflexe isteţe decât de o cercetare pătrunzătoare; aparţine şmecheriei ieftine şi nicidecum deducţiilor inteligente, aşa cum sunt aventurile din prima categorie. De altfel, în aceasta din urmă, există de asemenea „suspense”, dar de o mai bună calitate, de o specie mai intelectuală. De îndată ce detectivul a format o nouă ipoteză începe urmărirea până în pânzele albe a tuturor consecinţelor logice generate de noua concepţie. Este nu

atât o goană „după om, cât o goană după idei. De altfel, în limbaj poliţist aceste ipoteze poartă filosoficul nume de „theory”, iar raţionamentul practicat aci este adeseori raţionamentul zis „reconstitutiv” (raţionamentul lui Cuvier, care dintr-un singur oscior reconstituia animalul) şi care, zicea logicianul Lallande la cursul său de la Sorbona, este cea mai strălucită podoabă a minţii omeneşti.

Adăugaţi şi că, ori de câte ori o ipoteză cade şi deci o alta îi ia locul, urmăritorii pornesc la o goană nouă, pe alte drumuri, cu alte mijloace, inaugurând un „suspense” proaspăt, de o calitate mult mai intelectuală, şi care duce la găsirea nu a unui om, ci a unui adevăr.

Spuneam că romancierul de serie neagră caută cu luminarea insolitul, se complace în absurd, în situaţii trăsnite şi deconcertante; acest obicei se găseşte din abundenţă şi în romanele poliţiste cu tema: *descoperirea adevărului*. Aici insolitul, absurdul, nedumerirea joacă un rol enorm, mult mai mare decât în acele „histoires des fous” care fac, din lipsa de logică, unicul lor ţel. În romanele unor scriitori ca Wallace sau Agatha Christie găsim din belşug acel insolit după care tânjesc romancierii din seria neagră. Ba chiar acest element de nedumerire şi de bizarerie este indispensabil. Dar… altfel. Nu-i frumuseţea în sine, ci „amorsa” pentru revenire la logică. Absurditatea e stimulentul care duce la detectarea adevărului; la fiecare pas, ceva „nu se potriveşte”. Această constatare incită la căutarea unui altceva care să se potrivească, după Agatha Christie: „Zece negri mititei” (Colecţia Meridiane, Bucureşti, 1966)”.

Dar adevăratul creator al romanului poliţist modern este *Arthur Conan Doyle* (1859 – 1930), al cărui erou, Sherlock Holmes, cunoaşte o tinereţe renăscută odată cu fiecare generaţie de adolescenţi.

Sherlock Holmes constituie simbolul omului de ştiinţă cabe, graţie minţii sale, reuşeşte – pe baza. unor

cunoştinţe din cele mai variate domenii – să rezolve cazurile, adeseori neverosimile, fără a apela la informatori. Dar, pentru a înţelege mai bine cine a fost Sherlock Holmes şi care sunt metodele sale, să-l prezentăm mai întâi pe creatorul său, Arthur Conan Doyle. Atunci va fi mai uşor să ne explicăm de ce acest personaj devenit legendar a făcut o adevărată „şcoală" şi că urmaşii săi sunt oamenii de ştiinţă de astăzi, care îşi dedică viaţa descoperirii şi combaterii criminalităţii.

Arthur Conan Doyle s-a născut la Edimbourg, dintr-o familie de nobili săraciţi. Copilăria şi-a petrecut-o într-un colegiu al călugărilor iezuiţi, situat în apropiere de Preston. Revine la Edimbourg pentru a urma cursurile universitare, familia sa destinindu-l carierei de medic. În cursul studiilor, după cum avea să mărturisească mai târziu, şi-a întâlnit viitoarele sale personaje. Pentru Sherlock Holmes, în special, prototipul a fost chirurgul spitalului din Edimbourg, Joseph Bel, cu care s-a identificat până şi f zic: „subţire, sec, nervos, cu nas puternic acvilin, faţă ascuţită, ochi cenuşii pătrunzători şi umerii căzuţi, mersul sacadat, vorbind cu o voce puternică şi discordantă". Era chiar portretul lui Sherlock Holmes. În ceea ce priveşte celălalt aspect, referitor la metodele acestuia, Conan Doyle recunoaşte că le-a împrumutat tot de la acest chirurg: „am utilizat sistemul său, amplificându-l, încercând să cveez un detectiv ştiinţific, care să rezolve problemele prin mijloace proprii şi nu datorită greşelilor criminalului".

Arthur Conan Doyle a fost nevoit să se lanseze în literatură, ca scriitor, din cauza greutăţilor materiale; banii câştigaţi din practicarea medicinei au fost puţini şi numai cei câştigaţi de pe urma publicării scrierilor i-au permis să trăiască şi să dobândească, cu timpul, o oare» care avere.

Era prin anul 1886 când Doyle a visat să creeze un tip de detectiv, după cum avea să afirme mai târziu în

memoriile sale. „Eu mă simţeam, scrie el, copt pentru un lucru mai mare, mai solid, mai puţin stângaci. Gaboriau a exercitat asupra mea o atracţie atât de mare şi puternică, prin maniera sa de a ţese o dramă, iar Dupin, magistralul poliţist al lui Edgar Poe, a fost unul dintre eroii mei favoriţi în copilărie. „Mă obseda întrebarea: eram oaret capabil ca, alături de creaţiile acestor autori, să aduc personajul meu? Mă gândeam la bătrânul meu profesor Joe Bel, cu faţa de vultur, cu procedeele sale bizare, cu maniera sa puţin excentrică de a nu-i scăpa nici cele mai mici detalii. Pentru a crea un tip nou de poliţist, am căutat să mă apropii de o ştiinţă exactă printr-o metodă captivantă, care să pară în acelaşi timp instructivă. Trebuia să încerc să creez acest personaj. Mă întrebam: ceea ce era posibil în viaţă, nu aş fi în măsură s-o fac verosimil în imaginaţie? Era foarte bine să pot atribui unui om toate resursele inteligenţei. Ideea mă amuza; însă cum voi numi personajul meu? Refuzam uşurinţa cu care unii scriitori tratau problema, legând numele de caracter. Holmes s-a numit mai întâi Sheringford Holmes înainte de a fi Sherlock Holmes. Nu putea să povestească el însuşi aventurile sale, el trebuia să aibă un prieten apropiat, suficient de neutru şi şters pentru a-l pune în lumină, să-l aşiste înisprăvile. sale şi să le povestească. Şi-acestui om. fără strălucire, îi trebuia un nume cenuşiu şi liniştit: Watson, i s-a părut că ar corespunde cel mai bine. Acum aveam pe cei doi protagonişti”. Am început prin a scrie „Un studiu în roşu”.

Fără sro ştie, Arthur Conan Doyle avea să dea atunci lumii literare „cuplul poliţist” cel mai celebru, un cuplu de care avea să se vorbească mult mai mult decât despre Lecoq* al lui Gaboriau sau Dupin al lui Poe.

Lucrarea trebuia să reţină atenţia, nu numai a amatorilor de romane ale genului, dar şi a specialiştilor din poliţie. J.D. Carr, biograful său, remarca, pe bună dreptate, că primele două aventuri ale. lui Sherlock Holmes au

apărut înainte de publicarea lucrării renumitului criminalist Hans Gross, a cărui operă capitală „Criminal Investigation” nu a apărut decât în anul 1891. În această lucrare, Gross nu indica decât e singură metodă pentru a releva urmele paşilor: aceea a „plasterului de Paris”, folosită mai întâi de Holmes. Este meritul lui Carr să evidenţieze avangardismul metodelor lui Sherlock Holmes pentru criminalistică, căruia i se puneau bazele ştiinţifice în acea vreme. Doctorul E. Locard, specialist în materie, preciza: „dacă la laboratorul poliţiei lioneze ne-am preocupat de problema cercetării şi studierii prafului, aceasta se datorează ideilor conţinute în cărţile lui Conăn Doyle şi Hans Gross”.

Am mai adäüga că, oferind un exemplu poliţiei, Sherlock Holmes „a cerut anatomiei, chimiei, mineralogiei, fizicii elemente pentru reconstituirea circumstanţelor şi cauzelor unei crime, având scopul de a descoperi în mod ştiinţific pe vinovat”. În momentul în care Holmes intra în scenă, doar Lombroso publicase în 1864 un studiu asupra tipului criminal, iar Bertillon făcea cu antropometria primii paşi, dar nu publicase nimic pentru a-l inspira pe Conan Doyle.

Incursiune în preistoria otrăvii.

De când este cunoscută şi folosită de om.

Otrava şi otrăvirile în antichitate

Oamenii, găsindu-se în contact direct cu natura înconjurătoare, au început treptat, după cum era şi firesc, să-şi însuşească pentru nevoile proprii elemente din regnul vegetal, mineral şi animal şi să le cunoască în toate aspectele lor. În primul rând, omul primitiv a separat produsele toxice de cele folositoare pentru alimentaţie; el se întâlnea la fiecare pas cu diferite afecţiuni şi a căutat mereu în jurul lui tot ceea ce îi putea alina durerile când era bolnav.

Deoarece aveau grijă de soţ şi de copii, femeile atu

fost primele care au cunoscut şi aplicat plantele cu acţiune terapeutică: frunzele de ceai. frunzele de cacao, boabele de cafea, diferite ierburi şi fructe, secara cornută, capsulele de mac, digitala, mătrăguna etc. Cu timpul, numărul acestora s-a mărit, fiind în legătură cu cunoaşterea tot mai profundă a naturii.

— La întrebarea dacă omul primitiv a cunoscut otrava, dacă a folosit-o şi în ce scopuri, este greu de răspuns 1. Practica folosirii plantelor medicinale, şi implicit cunoaşterea celor otrăvitoare, era cunoscută omului preistoric, aşa cum consideră arheologii francezi Arlette Leroi Gourhan şi Ralph Solecki. Aceştia au descoperit recent, într-o zonă situată la nord de Bagdad, alături de rămăşiţe umane de tipul celor găsite la Neanderthal* urme de plante cunoscute pentru proprietăţile lor medicinale. Or, după cum se ştie, omul din Neanderthal a trăit cel puţin acum 60.000 de ani.

Întrebându-ne acum dacă omul din paleolitic nu a încercat cumva să mărească eficacitatea suliţelor şi a săgeţilor sale şi anume ţinându-le în anumite otrăvuri, cum fac multe popoare primitive şi în vremea noastră; este evident că nu se poate da un răspuns cert, bazat pe constatări de fapt. Cercetătorii, pe care i-a preocupat această chestiune, nu s-au putut pune de acord şi nu au putut ajunge la concluzii unanim admise.

Revenind la istoria scrisă, putem afirma că folosirea substanţelor otrăvitoare în scopuri criminale a fost cunoscută din cele mai vechi timpuri. Date precise asupra substanţelor toxice şi a modului lor de acţiune sunt prea puţine dat fiind că cei vechi s-au temut, datorită moravurilor acelor timpuri, să le facă cunoscute marelui public.

— Cu studiul otrăvurilor s-au ocupat: Orfeu, denumit teölogistul, Horus Mendesius cel Tânăr, Heliodor din Atena, Arab, Nicandru, Dioscoride, Plinius, Paul de Egine

etc.[2].

v Dioscoride, medic grec din primul secol al erei noastre, afirma că „substanţele otrăvitoare sunt numeroase, dar că modul lor de acţiune este uniform”. El vorbeşte de dificultăţile pe care le întâmpinăm când este vorba să diferenţiem o substanţă toxică de alta şi observă că unele simptome de intoxicaţii pot fi produse şi de anumite boli. Tot el dă şi unele indicaţii privind tratamentul intoxicaţiilor: întrebuinţarea de vomitive.

Atât Dioscoride cât şi Galien (134 – 201) ne-au lăsat o listă de substanţe toxice cunoscute în acele timpuri, pe care le-au clasificat după cum urmează:

1. Substanţe toxice aparţinând regnului artpnal. Toţi medicii din antichitate cunoşteau proprietăţile afrodiziace ale cantaridelor şi se consideră că şi cupre. saceele au proprietăţi asemănătoare. Lipitorile, salamandrele, şerpii, veninoşi ca şi broaştele, erau privite de cei vechi ca mijloace de otrăvire. Se menţionează, de asemenea, existenţa unui animal, iepurele de mare. care secreta o substanţă extrem de toxică. z

Se presupune că mierea Heraclei, denumită şi Mainomenon, ar fi preparată de albine care au cules sucul de la plante otrăvitoare. Soldaţii lui Xenofon au fost intoxicaţi cu această substanţă şi însuşi Xenofon ne-a «lăsat

O descriere a simptomelor pe care le prezentau, simptomie care se aseamănă foarte mult cu qßle provocate de intor xicaţia cu belladonă„S

Alimentele alterate ca şi sângele de taur putrid erau întrebuinţate ca otrăvuri la Atena (470 î.c.n.). După spusele lui Plutarch, Temistocle s-ar fi otrăvit cu acest sânge.

2. *Substanţe toxice aparţinând regmilui vegetal.*

2 Rocheforune A. T, – Toxicologie africaine, Ed. O. Doin, Paris, 1897, p. 1 – 24,

Opiul era cunoscut şi Nicandru ne-a lăsat o descriere sumară a intoxicaţiei: „cel care bea, spunea el, o băutură în care intră şi suc de mac, cade într-un somn profund; membrele

I se răcesc, ochii devin ficşi, o sudoare abundentă apare pe corp, faţa devine palidă, buzele i se umflă, ligamentele maxilarului inferior se relaxează, unghiile devin livide şi ochii îi cad în orbite. Cu toate. acestea nu trebuie să te sperii de acest aspect, însă trebuie să administrezi repede bolnavului o băutură caldă, preparată din vin amestecat cu miere şi să i se scuture corpul cu energie, astfel ca bolnavul să vomite” *

Jusquiamul alb şi negru erau cunoscute ca producătoare de ameţeli şi de un acces de nebunie trecătoare, iar ca antidot se recomanda laptele.

Rădăcina de aconit, una din cele mai puternice otrăvuri, s-a născut, după cum se menţionează în mitologie, din spuma lui Cerber. Aceasta era cunoscută şi sub numele de „*pardaliankes*” (*omorâtoarea de pantere*). Unul din conjuraţii lui – Catilina, Calpurnius Bestia, şi-a otrăvit soţiile cu aconit.

Rădăcina de elebor, nume sub care se confunda *Veratrum album* cu *Eleborus Niger*, era odinioară recomandată în tratamentul nebuniei. Zdrobită în făină şi macerată cu lapte, era întrebuinţată de greci şi romani pentru a omorî şoarecii. Aulu-Gelle menţionează că Galii îşi otrăveau săgeţile înmuindu-le în sucul de elebor.

Lemnul de If era cunoscut ca având proprietăţi otrăvitoare şi, după cum se menţionează, cu acesta a fost omorât Câţivuculus, regele Eburonilor.

Mandragorele, precum şi alte plante aparţinând familiei sölaneelor, erau cunoscute ca producătoare de halucinaţii şi viziuni; Medeea din Colchida prepara băuturile otrăvitoare cu aceste plante.

Sucurile de *Dorycenium*, *Psyllium*, *Pharicum*,

Carpasus, *Thapsia*, *Elaterium* şi de „iarbă sardonică" (probabil aparţinând la diverse specii de renonculaçee, euforbiacee etc.) erau considerate ca otrăvuri mai mult sau mai puţin puternice.

Ciupercile otrăvitoare, numite de Nicandru „ferment tul rău al pământului" erau cunoscute de cei vechi. Acidul cianhidric era întrebuinţat, după Ogier, de către preoţii lui Isis şi Osiris la suprimarea acelora care trădaseră secretele iniţierii.

3. *Substanţe toxice aparţinând regnului mineral*. Printre substanţele întrebuinţate se citează sulfura de arsenic, care, după Dioscoride, luată în băuturi provoca dureri violente de intestin; ca remediu era indicat sucul de nalbă şi decocţia de boabe de in şi orez.

De asemenea erau cunoscute cinabrul, litarga, ceruza şi varul nestins. Cratenas, medicul regelui Pontului Mithridate Eupător (123 – 63 tem.), l-a obişnuit pe acesta, pentru a-l feri de otrăvire, să ia. doze crescânde de substanţe toxice. Tot Cratenas este autorul preparatului denumit „Theriac" – compus dintr-un amestec de vreo 50 de substanţe minerale, vegetale şi animale, folosit multă vreme contra veninului muşcăturilor de şarpe – precum şi a altor toxice.

Prima lucrare care tratează despre „Otrăvuri şi antidoturi66 se datorează lui Avicena şi mult mai târziu, la un interval destul de mare de timp, apar şi alte cărţi cum ar fi cea a lui Nicolas Mirepsus, medic grec din secolul al XII-lea, carte denumită „*Codex medicamentărius*" sau Antidotariul lui Nicolas, şi, către sfârşitul evului mediu, lucrarea „De *venenum*" de Ardoynus, care tratează despre toxicele vegetale şi simptomele pe care le produc.

În timpul romanilor, cazurile de otrăviri erau frecvente; astfel Titus Livius relatează că în anul 423 au apărut un mare număr de morţi subite, toate cu aceleaşi simptome, care au provocat groază în societatea romană.

Nu se ştia cărei cauze s-ar putea atribui numeroasele decese, care erau ca o epidemie, când deodată un sclav a denunţat existenţa unei asociaţii de 20 de femei romane, care se ocupau cu prepararea de băuturi otrăvitoare necesare pentru a scăpa de diverse persoane neplăcute sau pe care voiau să le moştenească; pentru a se apăra, ele au susţinut că băuturile nu erau decât simple remedii. La cererea sclavului care le-a denunţat, femeile au fost invitate să bea din preparatele lor, în urma cărui fapt au murit toate; „după aceasta urmărirea a fost continuată şi împotriva complicilor, al căror număr se ridica la 70, fiind toţi condamnaţi".

Mai târziu, crimele prin otrăvire s-au înmulţit de aşa manieră încât Sylla emite o lege, cunoscută sub numele de „Lex Cornelia de sicariis et veneficiis", care pedepsea aspru pe cei care fac uz de otrăvuri. Această lege se exprima astfel: „Alio seriatas consu Tto efectual est, ut pigmentării, şi cui teuere cicutam, salamandram, aconitum, pituocampas aut bubrastim, mandragoram; quod lustramenti causa, dederint cantharidas, poena teneantur hujus legis ((Pedepsele erau: „Insulae deportatis, bonorum amnium ademptioe (.

În timpul imperiului roman existau otrăvitori de profesie, ataşaţi pe lângă palat. Aşa era Locusta şi Canidia.

Locusta a fost aceea care a otrăvit pe Britanniens din ordinul lui Nero. Cazul este povestit astfel de Suetonius:

„Locusta dădu lui Nero o otravă care iniţial nu acţionă aşa cum spera şi nu-i provocă lui Britanniens decât diaree. Nero o chemă pe Locusta şi o lovi, reproşându-i că i-a dat un remediu şi nu o otravă. Şi cum ea se scuză că nu putea comite o crimă aşa de odioasă, acesta îi ordonă să prepare în faţa lui o otravă cu efectul cel mai prompt posibil; o încercară pe o capră, care însă nu muri decât după cinci ore. A întărit otrava şi au fiert-o din nou, administrând-o unui porc care muri pe loc. Nero duse

otrava în sufragerie şi dădu ordin să-i fie servită lui Britannicus, seara, în supă. Tânărul prinţ căzu îndată ce o gustă şi Nero spuse invitaţilor că aceasta era un simplu atac de epilepsie, boală de care se ştia că suferă r.

La rândul ei Locusta a fost omorâtă mai târziu din ordinul lui Nero, întrucât intenţionase să-l otrăvească.

Otrăvurile folosite în timpul romanilor au rămas puţin cunoscute; în afară de două produse arsenicale, citate de Ogier, se crede că se cunoştea tehnica izolării acidului arsenios şi arsenului metalic. Aceasta rezultă din descrierea dată de Olympidor şi pe care a publicat-o Berthelot. Realgarul era cunoscut sub numele de „sandarac" iar orpimentul sub numele de arsenic. Acidul arsenios era denumit „alun" sau „cerusă".

În secolul al XII-lea, în numeroase ţări, crima prin otrăvire devenise un lucru obişnuit, iar o serie de cărţi indicau modul de a obţine otrăvuri şi de a trata indivizii otrăviţi. Maimonide dădea sfaturi cum trebuie să ne ferim de otrăvuri; el recomanda ca antidot theriacul şi praful de smarald.

Una din substanţele foarte frecvent întrebuinţată în Evul Mediu era arsenicul sublimat (acidul arsenios). Sunt cunoscute instrucţiunile pe care le-a dat Carol cel Rău, regele Na var r ei, lui Woudreton de a otrăvi pe Carol al VI-lea, regele Franţei şi pe unchii săi, ducii de Berry, Bourgogne şi Bourbon. Woudreton a fost prins, judecat şi executat la Grève, în anul 1384.

Cardan (1501 – 1576), în cartea sa „De *subtilitate*", declară că se abţine de a vorbi despre otrăvuri, fiindcă un otrăvitor este mai periculos decât un asasin obişnuit. Paraoelsius, în secolul al XVI-lea, considera arsenul ca cel mai puternic dintre otrăvurile cunoscute. Tot el susţinea că „numeroase otrăvuri sunt dotate cu proprietăţi curative, totul fiiţid în funcţie de doză". Începând din secolul al XV-lea, otrăvirea criminală a fost practicată din ce în ce mai

des în Italia, care devine leagănul crimei prin otrăvire.

Aqua Toffana, denumită şi *aquetta di Napoli*, a fost inventată către sfârşitul secolului al XVII-lea de o femeie din Italia cunoscută sub numele de Toffana. Această femeie a locuit la Palermo şi Neapole şi a făcut parte dintr-o asociaţie secretă – foarte numeroase de altfel pe vremea aceea – care se ocupa cu otrăvirile. La data respectivă s-a observat la Roma că o serie de femei tinere deveneau peste noapte văduve şi că unii din soţi, cu care nevestele nu erau în relaţii bune, mureau pe neaşteptate. Bănuielile s-au îndreptat către o societate formată din tinere văduve, prezidată de o femeie bătrână, care avea reputaţia de a prezice viitorul şi prezisese moartea multor persoane. Graţie înşelătoriei unei curtezane, care Juca rolul unei doamne doritoare să-şi înlăture soţul, misterul a fost lămurit. Toată banda a fost arestată şi judecată. * Femeia care o prezida, Spara, şi alte patru otrăvitoare ab fost executate. Spara, de origine siciliană. cunoştea otrava de la Toffana, pe care o întâlnise la Palermo unde otrava se vindea în sticluţe mici, având eticheta: „Mantia* di S. Nicolas di Bari” şi ornată cu imaginea acestui sfânt.

Toffana se retrăsese într-o mănăstire pentru a scăpa de pedeapsă, dar a fost prinsă şi condamnată. Se spune că otrava ar fi făcut peste 600 de victime, printre care, se numără şi Papa Pius al III-lea şi Clement al XIV-lea. Aquo *Toffana* este, după Garelli, o soluţie de acid ar seni os în apă de cymbaler, la care s-a adăugat ţinctură de canthariде.

Aquetta di Peruzia, altă otravă mult folosită „se prepara astfel: se omora un porc, se desfăcea şi se presăra cu arsen, lăsându-l în aer liber un timp oarecare; se strângea lichidul care se scurgea şi care se folosea ca atare, acesta posedând proprietăţi toxice mult mai puternice decât cele ale unei soluţii obişnuite de acid arsenios.

Familia Borgia a rămas celebră prin crimele de otrăvire al căror număr nu se cunoaşte cu precizie nici până în ziua de azi. Au fost necesare secole pentru a ne putea da seama de rafinamentele atinse în săvârşirea crimei de către cei vechi. Alexandru al VI-lea, Lucreţia Borgia, Toffana şi discipolii lor – fără să posede noţiuni importante de chimie, care, de altfel, prin stadiul în care se aflau ştiinţele experimentale în acea vreme, lipseau chiar şi specialiştilor – constataseră că activitatea toxică a otrăvurilor lor minerale era mult sporită prin asociere cu materiale organice. Astfel, combinaţiile metalelor şi metaloizilor cu substanţele organice, cum ar fi de exemplu arsinele, au. fost puse. În evidenţă mult mai târziu, fără să se bănuiască că proprietăţile lor distrugătoare fuseseră aplicate deja cu secole în urmă. Mai mult, acţiunea sinergică a unor alcaloizi, după cum Vom vedea pe parcursul lucrării, a fost aplicată de unele triburi din bazinul Amazoanelor pentru otrăvirea săgeţilor şi lăncilor.

Din Italia, otrava s-a răspândit în toată Europa, fiind mai des folosită în special în Franţa. Otrăvurile cele mai frecvent uzitate în secolul al XVII-lea erau arsenul, sublimatul coroziv şi într-o mai mică măsură opiumul. Printre plantele toxice se citează în special „*Spigelia anthelmia*”.

Otto Tachenius descrie procedeele întrebuinţate la Veneţia şi Amsterdam pentru prepararea sublimatului coroziv. El indică de asemenea şi câteva proprietăţi ale acestuia, mergând până acolo încât a experimentat pe sine efectele arsenului.

Dar, după membrii familiei Borgia, cea mai celebră otrăvitoare a secolului al XVII-lea a fost marchiza de Brinvilliers. Acestora le dedicăm capitolele următoare, o tristă călătorie în lumea pasiunilor dezlănţuite şi a crimei.

Să urmărim, în descrierea lui Michel Zevaco, iniţierea Catherinei de Medicis în tainele otrăvurilor de

către astrologul ei, Ruggieri. Imaginaţia romancierului nu a făcut altceva decât să redea într-o formă literară, adecvată epocii, nişte cunoştinţe în ceea ce priveşte prepararea, (jar mai ales administrarea celor mai subtile otrăvuri. Ficţiune sau realitate? se poate întreba cititorul; faptele au dovedit că uneori realitatea a făcut să pălească cea mai îndrăzneaţă imaginaţie:

„... Camera în care intrară acum ocupa aripa dreaptă a parterului. Aerul intra acolo prin două ferestre acoperite cu grijă de perdele groase de piele, care le apărau împotriva oricăjrfei pliviri ce ar fi ajuns să străbată vitraliile.

Ruggieri aprinse două făclii de ceară şi atunci apăru interiorul încăperii: tot peretele din fund era ocupat de bolta coşului de zid aşezată deasupra unei vetre atât de mare. Încât ar fi putut forma ea singură o cameră separată; sub această boală fuseseră construite două cuptoare, având fiecare foalele lor, cuptoare, fierărie şi ticsite cu recipiente de diferite mărimi. Pe cinci sau şase mese, aşezate ici-colo, se aflau retorte de toate dimensiunile. Pe o scândură, o colecţie de măşti de sticlă sau din plasă de oţel.

La un semn al Catherinei, Ruggieri deschise un dulăpi Or cu o cheie pe care o purta atârnată de gât, sub vestă.

Catherina se aplecă şi murmură:

— Să alegem I Ce-i cu acul acesta frumos de aur?

— Acul acesta? răspunse Ruggieri cu un surâs de înfricoşătoare modestie; luaţi un fruct, de pildă o piersică frumoasă, coaptă şi pârguită: înfigeţi acul în carnea ei gustoasă; vedeţi, acul este atât de subţire încât ar fi cu neputinţă să se observe urma trecerii lui prin fruct De altfel, fructul nu va fi de loc vătămat. Numai că persoana care va mânca această piersică va fi cuprinsă în timpul zilei de greţuri şi ameţeli şi până seara *va fi* moartă.

— Dar lichidul acela gras din sticlă, care seamănă cu un ulei?

— Într-adevăr, doamnă, este un ulei. Dar dacă, atunci când se pregăteşte lampa de noapte a maiestăţii voastre, s-ar amesteca douăsprezece până la cincisprezece picături din acest ulei cu cel ăl lămpii, maiestatea voastră ar adormi ca întotdeauna, fără să simtă nicio nelinişte sau indispoziţie. Atâta doar că ar adormi mai curând ca de obicei… şi nu s-ar mai trezi.

— Minunat Ruggieri! Dar şirul acesta de sticluţe?

— Esenţe de flori, regina mea. Iată trandafirul, iată garoafa, aici este heliotropul, mai departe violeta şi portocalul. Vă plimbaţi, de pildă, în grădină cu un prieten şi-i atrageţi atenţia asupra frumuseţii unui trandafir. Prietenul domniei voastre admiră şi apoi cere să culeagă floarea. O culege şi o miroase; ar putea fi socotit mort dacă în ajun aţi fi făcut o mică crestătură în arbust şi în crestătură aţi fi turnat zece picături din această esenţă. Vă puteţi mulţumi să turnaţi doar o singură picătură pe floarea oferită. Parfumul florii nu va fi schimbat, deoarece fiecare din aceste esenţe corespunde cu propriul parfum al florii.

— Foarte frumos, dar pomezile acestea?

— Sunt pomezi obişnuite, doamnă. Cea neagră este pentru gene şi sprâncene, cea roşie pentru buze şi mai e crema de întins pe faţă; acestea sunt creioanele pentru înfrumuseţarea ochilor. Numai că femeia care va întrebuinţa aceste creme şi creioane va fi cuprinsă, în următoarele două zile, de puternice mâncărimi pe obraz, nd. va apărea o rană care va distruge şi cel mai fermecător chip.

— Dar atunci nu-i ucigător?

— Ei, doamnă, se poate ucide o femeie tânără răpindu-i frumuseţea.

— Toate acestea sunt fulgerătoare, şopti Catherina.

Dar aici ce-i? Apă?

— Da, doamnă, apă curată, fără niciun gust, aromă sau miros, fără parfum, o apă care n-ar strica cu nimic vinul, sau un lichid oarecare cu care aţi amesteca-o în proporţia infimă: patruzeci de picături la o oca. Aceasta, doamnă, este capodopera Lucreţiei: Aqua-Toffana.

— Aqua-Toffana, repetă în şoaptă regina.

— O adevărată capodoperă. Spuneaţi, nu fără temei, că efectul tuturor acestor otrăvuri este prea fulgerător. Înţeleg că sunt cazuri când trebuie lucrat cu o oarecare prudenţă. Aqua-Toffana, limpede ca un cristal, nu lasă nicio urmă în corpul oricărei fiinţe, animal sau om, care ar fi băut din ea. Omul acela, dacă ar fi avut cinstea să cineze la masa voastră, s-ar întoarce la el în perfectă stare de sănătate; numai că după o lună el va începe să simtă o indispoziţie, o nelinişte deosebită şi, treptat, îi va fi cu neputinţă să mai mănânce, căzând într-o stare de slăbiciune generală, iar trei kmi după acea cină va fi îngropat.

— Grozav, spuse Catherina, dar prea încet.

— Să vorbim deschis. În cât timp doriţi ca… piedica să fie înlăturată?

— Trebuie ca Jeanne d’Albert să moară peste douăzeci sau treizeci de zile, nici mai mult, nici mai puţin.

— Acest lucru este posibil, doamnă, iar victima ne va indica singură mijlocul de folosit. Alegeţi de pe tot acest raft de abanos.

— Cartea aceasta?

— Este o carte de rugăciuni, doamnă, de un nepreţuit folos în mâna unui catolic, valoroasă pentru lucrătura închizătoarei de aur şi legătura ei în argint; este de ajuns s-o răsfoieşti.

— Dar Jeanne d’Albert e protestantă, îl întrerupse Catherina. Broşa aceasta, ce-i cu ea?

— Este un giuvaier minunat. Din nefericire, ea se

închide greu. Atunci, se întâmplă ca persoana care se serveşte de ea să forţeze arcul şi apăsând, se înţeapă la mână; o înţepătură neînsemnată care însă în următoarele opt zile provoacă o gangrena zdravănă.

— Nu. Dar sipetul acesta ce-i?

— Îl vedeţi, doamnă, e un sipet obişnuit, la fel cu toate celelalte din lume, dar cu o singură diferenţă: el a fost cizelat de meşteşugari pricepuţi şi este făcut din aur masiv, ceea ce-l transformă într-un dar cu adevărat regesc. Apoi mai există însă o diferenţă. Deschideţi-l, doamnă!

Catherina îl deschise fără nicio şovăire. Un altul decât Ruggieri ar fi tresărit în faţa acestei dovezi de deplină încredere. El era însă obişnuit.

— Priviţi, doamnă, continuă Huggieri, interiorul acestui mic sipet care este dublu şi făcut dintr-o frumoasă piele de Cordoba. Această piele de Cordoba este ea singură un obiect de artă, fiind imprimată în relief după metodele secrete ale tradiţiei arabe şi este uşor parfumata, aşa cum vă puteţi încredinţa.

Oatherina, fără nicio ezitare, aspiră parfumul delicat ce se răspândea uşor din interiorul sipetului.

— Nu este nicio primejdie să mirosiţi acest parfum, continuă alchimistul. Dacă însă aţi atinge această piele, dacă v-aţi lăsa mina în acest sipet destul timp, adică în jur de o oră, esenţele cu care este îmbibată pielea s-ar comunica sângelui domniei voastre prin pori şi peste douăzeci de zile veţi fi doborâtă de o febră, care, în trei sau patru zile, vă va fi fatală.

— Foarte bine. Dar ce m-ar determina să-mi las mina în acest mic cufăr timp de cel puţin o oră?

— Dacă mina* domniei voastre nu va atinge pielea de Cordoba, nu poate oare pielea să vină în întâmpinarea mâinii? Vă ofer acest mic sipet… îi daţi o întrebuinţare oarecare… va-servi la păstrarea eşarfei pe care o purtaţi la gât şi a mănuşilor ce se vor lipi de mina domniei voastre.

Eşarfa sau mănuşile, rămânând închise în cufăraş, efectul lor devine la fel de puternic ca al pielii propriu-zise.

— Iată o adevărată capodoperă, murmură regina.41

Otrava familiei Borgia

Familia Borgia a rămas în istorie datorită unei-triste celebrităţi. Pentru a afla cel puţin în parte tainele care au învăluit viaţa acestei familii, este necesar să cunoaştem violenţa moravurilor din acea epocă şi a Romei de la începutul secolului al XV-lee.

Otrava constituia un argument folosit curent în politică; se făcea uz de ea în orice ocazie şi în special spre a se evita sau a rezolva anumite situaţii. Există autori, care explică acest procedeu prin faptul că unii politicieni ai timpului nu puteau să recurgă la forţa armată, deoarece ar fi implicat cheltuieli enorme legate de dotarea şi întreţinerea soldaţilor.

Era o perioadă în care viaţa omenească nu avea nicio valoare; suprimarea ei era considerată ca un mijloc pentru a atinge cutare sau cutare scop, iar nu ca o crimă abominabilă. Existau ucigaşi profesionişti cunoscuţi care, în schimbul unei sume de bani, nu pregetau să omoare pe cei care le erau indicaţi. În Roma, sub dominaţia familiei Borgia, viaţa unui om nu preţuia mare lucru. Cei mari, când doreau să se debaraseze de un „rival şi în acelaşi timp nu voiau să se expună sau să-şi compromită oamënii din anturaj, apelau la profesioniştii crimei. Arma preferată a acestora era otrava. S-a întrebuinţat în această epocă metodele cele mai ingenioase de ucidere, de la piersica otrăvită, până la cuţitul otrăvit numai pe o parte a lamei, cu care se tăia un măr în două jumătăţi, dintre cadre una era otrăvită şi cealaltă nu.

Un nobil, pe nume Săvelli, poseda o cheie cu care otrăvea pe acei pe care voia să-i omoare. Corpul cheii dispunea de un ac imperceptibil înmuiat în otravă, lată cum proceda Savelli: aşezat la masa *de* lucru, acesta ruga

pe persoana în cauză, dându-i cheia, saP-i aducă din cutare dulap o hârtie oarecare. Nefunuţionând bine broasca, victima o forţa, strângând în acelaşi timp cheia în mână, şi în urma acestui fapt, primea o înţepătură superficială, care adesea trecea neobservată, dar după cel mult 24 de ore de la această întâmplare, cel în cauză îşi dădea sfârşitul

Un procedeu similar a fost folosit şi de papa Alexandru al VI-lea, cheia fiind înlocuită cu o cruce care avea un ac otrăvit; istoria consemnează ca în acest mod şi-a ucis una din amantele sale, care se dovedise, la un moment dat, a fi stânjenitoare.

Prinţul de Salerno – scriu istoricii – vrând să-l suprime pe cardinalul d'Argon a făcut uz de o otravă „ea vogue": venenum attermnatum. Într-una din zile, când prinţul lua masa cu cardinalul, folosindu-se de o clipă de neatenţie a acestuia, i-a strecurat în cupa – cu vin conţinutul unei fiole cu faimoasa otravă. După ce cardinalul d'Argon îşi bău vinul, prinţul (le Salerno, sigur de el. îi prezise: „Vei muri în câteva zile, pentru că – tatăl tău a voit să ne răpună". Cardinalul d'Argon şi-a aflat sfârşitul în răstimpul prezis, puterile părăsindu-l pe nesimţite. A avut parte totuşi de o moarte uşoară, căci după cum vom vedea, majoritatea otrăvurilor folosite în acea vreme acţionau în mod violent.

Însuşi papa Alexandru al VI-lea a fost ţinta a numeroase încercări de otrăvire. Printre altele, se citează, cazul scrisorii pe care i-a trimis-o Catherina Riario. Prevăzător, papa nu a desfăcut plicul; dacă ar fi făcut-o, gestul l-ar fi costat viaţa.

Un alt exemplu cunoscut este cel al lui Alfons del Grande. Acesta fu sfătuit de medicul său să nu citească cartea scrisă de Tit-Liviu, pe care i-o oferise în dar Como de Medicis. Sistemul era simplu: foile cărţii erau îmbibate cu o pudră extrem de otrăvitoare.

Într-un cuvânt, crima veghea la orice pas, iar

mijloacele folosite întreceau orice imaginaţie.

Câţiva mercenari de mare anvergură făceau chiar paradă de faptele lor: Braccio de Mantone şi Tiberio Brandolino îşi apărau cu cinism reputaţia lor de criminali celebri; mai mult, Werner d'Urslingen îşi fixase pe poarta casei o tăbliţă, pe care era scris sub numele său: „Inarxiic al cerului, al milei şi al caritătii66.

Papa Alexandru al VI-lea şi fiul său, Cezar Borgia, duce de Valentois, erau lipsiţi complet de scrupule şi excelau printr-o totală amoralitate; pentru aceştia, religia nu constituia decât un paravan şi un mijloc care să le procure totul de la viaţă, iar respectul faţă de oameni era complet inexistent. Cine nu se pleca înaintea voinţei lor sau le stătea în cale era înlăturat şi tânăr sau bătrân, nobil său. plebeu, plăteau cu viaţa cutezanţa de a li se fi împotrivit. Nici chiar călugării, după cum rezultă din relatările contemporanilor, nu scăpau de urgia familiei Borgia.

Cel care prepara otrava utilizată de familia Borgia, numită „la chantarella66, era Cezar. Secretul îl deţinea de la Rosa Vannozza, mama sa, cunoscută printre altele şi prin faptul că practica vrăjitoria. Vannozza a fost amanta papei Alexandru al VI-lea pe timpul când acesta era un simplu nobil scăpătat. Din această legătură neoficială au rezultat mai mulţi copii, dintre care trei s-au remarcat datorită unei triste celebrităţi: Cezar duce de Valentois, François duce de Gândia şi Lucreţia. Aceasta din urmă, despre care se spunea că era de o frumuseţe ispititoare şi ieşită din comun, a întreţinut relaţii incestuoase cu propriul ei tată şi cu cei doi fraţi. În momentul în care François s-a bucurat de o oarecare preferinţă din partea Lucreţiei, a căzut ucis de pumnalul lui Cezar.

Cezar Borgia prepara otrava într-o vilă situată în apropierea Romei, departe de orice privire indiscretă. Procedeul era complicat şi întrucâtva asemănător cu alte

„specialităţi” ale vremii: el administra unor păsări de curte şoricioaică, praf de cantaride şi venin de viperă cu corn; după moartea păsărilor, li se extrăgeau măruntaiele care era apoi aşezate pe talere de aramă necositorite, în apropierea unui foc mic; lichidul care se scurgea era concentrat prin evaporare timp de mai multe zile, până se obţinea o pudră de culoare albă.

Otrava familiei Borgia îşi datora faima faptului că acţiona fără greş, nu putea fi anihilată de niciun antidot şi mai ales, în cazurile de otrăvire, nu putea fi pusă în evidenţă prin mijloacele vremii.

Revenind la familia Borgia, se ştie, după unele relatări, că Lucreţia dirija din culise întreaga politică a Vaticanului; ca şi ceilalţi membri ai familii, ea a dus o viaţă de desfrâu şi a comis crime din cele mai abominabile. Vom reda o descriere făcută de unii istorici, contemporani cu papa Alexandru al VI-lea, asupra omorârii uneia dintre nenumăratele victime ale acestuia.

„A doua zi după celebrarea sărbătorii Sf. Petru, papa Alexandru anunţă în Consistoriu dorinţa lui de a ridica la rangul de cardinali pe nouă dintre prelaţii curţii pontificale. Toţi aceşti prelaţi, aleşi printre cei mai bogaţi, erau destinaţi la o moarte sigură, mai cu seamă că făceau parte dintre cei care auziseră destăinuirile papei, cu privire la asasinarea de către Cezar a fratelui său François, băiatul cel mai mare ale lui Alexandru.

Urma ca după ceremonia religioasă de investitură să se dea un dineu în onoarea acestora. Papa ştia că tuturor le era teamă să nu fie otrăviţi şi de aceea hotărî, pentru a-şi arăta buna lui credinţă, să ofere dineul în casa unuia dintre cei nouă prelaţi, a cărui alegere urma să se facă „la întâmplare”.

Sorţii căzură asupra cardinalului Cornetto şi totodată se stabili ca mâncărurile să fie oferite la masă de bucătari, în aşa fel ca mai întâi să fie serviţi oaspeţii şi numai după

aceştia să vină rândul papei. În modul acesta trebuia să fie înlăturată orice bănuială. S-a ivit o singură dificultate şi anume la servitul vinului: acesta era oferit de servitori şi nu se putea organiza o pază mai severă. Cezar Borgia era hotărât ca cei nouă cardinali să moară şi nu voia cu ei un preţ să piardă ocazia care se ivise. Nu-i fugreu ca, în schimbul unei mari sume de bani, să-şi asigure complicitatea unui servitor, care consimţi să amestece în băuturile ce urmau să fie servite comesenilor, cele patru fiac urne pe care Cezar i le înmânase şi care conţineau redutabila otravă a familiei Borgia.

Papa Alexandru al, VI-lea, însoţit de Cezar, se duse în ziua de 30 iunie la dineul pe care-l oferise în casa cardinalului Cornett o. În afară de cei doi şi de noii cardinali, mai luară parte şi câteva din cele mai renumite curtezane din Roma. Atmosfera părea destinsă şi oaspeţii se întreţineau în salerl; François Floris, episcop de Elva, unul dintre cei nouă cardinali nou-numiţi, fiindu-i sete, trecu în sufragerie şi ceru unui servitor să-i toarne un pahar cu vin; fără să ăibă cea mai mică bănuială, îl goli dintr-o sorbitură şi, de abia făcu câţiva paşi îndreptându-se către salonul unde se aflau ceilalţi, se prăbuşi la pământ, cuprins de nişte dureri atroce în abdomen.

O panică enormă se produse printre oaspeţi care, cuprinşi de spaimă, se uitau unii la ceilalţi, neştiind ce să creadă. Nu trebui mult şi aflară cauzele care provocaseră îmbolnăvirea nefericitului cardinal; bineînţeles, dineul fu întrerupt.

Papa Alexandru al VI-lea şi Cezar Borgia se retraseră în grabă, în vreme ce restul celor rămaşi se grăbiră să acorde ajutor celui otrăvit.

Doza pusă să fi fost préa puternică? Căldura să-i fi; agravat efectele? Sunt întrebări rămase fără răspuns. Noul cardinal intră pe dată în agonic. De la început se bănuă amestecul papei şi mai ales al fiului său, Cezar. Dar lucrul

părea curios, întrucât se ştia că otrava familiei Borgidj acţiona foarte lent şi cei care îi căzdeau victimă îşi găseau moartea la mult timp după ce o ingeraseră.

Fu chemat în grabă un medic, care îi adniinistră un antidot şi-i puse apoi lipitori să-l sângereze; totul fu în zadar şi se dovedi a fi fără niciun efect. Cardinalul François Floris muri în a patra zi, fără să-şi fi putut reveni şi fără să fi primit împărtăşania bisericii, cum se obişnuia în asemenea cazuri. Cei opt cardinali rămaseră tot timpul de veghe la căpătâiul muribundului murmurând, printre dinţi, blesteme la adresa nemernicului papă. Cardinalul François muri cu ochii deschişi, cu gura întredeschisă, chipul său exprimând oroare şi o spaimă de nedesciis.

Abia îşi dădu sfârşitul. şi la foarte scurt timp cadavrul acestuia intră în putrefacţie. Se făcu pământiu, cu pete mari vinete şi se umflă ca şi când ar fi fost mort de mai multe săptămâni; a luat un astfel de aspect, încât era cu totul de nerecunoscut. Din nările şi urechile mortului se scurgea sânge amestecat cu puroi. De altfel, încă de la începutul agoniei, corpul cardinalului degaja un miros insuportabil, încât cu greu s-a putut rămâne în preajma lui. Înainte de a-şi da sfârşitul, toţi muşchii i se relaxară şi patul fu inundat de sânge stricat şi materii fecale. Cadavrul era realmente hidos. Nimeni nu se încumeta să se rlingă de acea grămadă de carne putredă şi plină de puroi. Nimeni nu se hotărî să-l aşeze în sicriu. Oamenii care se apropiau de el trebuiau să se îndepărteze în grsbă, fiind sufocaţi de mirosul pestilenţial. În cele din urmă, se găsiră nişte hamali care consimţiră să-l ridice cu ajutorul unor frânghii, cu care-l legară de cap şi de picioare şi-l transportară de la patul de suferinţă până la groapă, unde fu aruncat, renunţându-se la sicriu. În timpul drumului, spectacolul depăşea orice imaginaţie şi o greaţă imensă îi cuprinse pe cei prezenţi atraşi de groaznica nenorocire: carnea se detaşa în bucăţi şi din cadavru se scurgea

necontenit o dâră de sânge descompus amestecat cu puroi.

Cezar Borgia, prin oamenii săi, răspândi vestea în tot oraşul că la dineul oferit în casa cardinalului Cornetto, cupa de vin otrăvit fusese destinată de către acesta nu cardinalului François Floris, ci papei Alexandru al VI-lea… La câteva zile de la această întâmplare, servitorul care turnase otrava, fu găsit într-una din dimineţi pe una din străzile dosnice ale Romei, străpuns de zeci de lovituri de spadă".

Este de reţinut faptul că înşişi creatorii otrăvii familiei Borgia, papa Alexandru al VI-lea şi Cezar, au căzut victime, datorită unei întâmplări. Acest lucru s-a produs atunci când aceştia, urmărind să suprime un alt cardinal anume Cornetto, din greşeală s-a oferit papei şi lui Cezar vinul fatal din sticla destinată lui Cornetto. Alexandru şi Cezar au cunoscut la rândul lor suferinţele de nedescris pe care de-a lungul anilor le răspândiseră în jur, când îşi omorau victimele.

Epilog la secretul familiei Borgia

Otrava familiei Borgia a continuat să facă victime şi în secolele următoare, secretul fiind transmis, cu multe precauţii, la un număr reştrâns de iniţiaţi. Dar nu despre aceasta vrem să vorbim, ci vom reproduce în continuare un scurt text apărut în anul 1973 în ziarele occidentale şi reluat şi de presa noastră. Iată despre ce este vorba:

Fastuosul pat al lui Cezar Borgia s-a aflat mult timp în posesia unor negustori de antichităţi italieni. La unul din ei, patul a fost remarcat de un englez foarte bogat care avea o vilă la Florenţa. Vechimea baldachinului cu perdeluţe şi sculpturi ornamentale de o rară frumuseţe au făcut ca englezul să plătească un preţ foarte piperat.

Patul a fost instalat în vila acestuia, în camera de oaspeţi care era folosită numai la ocazii mari. Într-o zi, englezul a primit o vizită simandicoasă. Oaspetele a petrecut toată seara în compania primitoarei gazde, după

care, foarte bine dispus, s-a urcat în camera ce-i fusese pregătită. A doua zi dimineaţa a fost găsit mort. Pe trup nu se vedeau urme de leziuni, aşa încât s-a crezut că a avut o criză de inimă.

La scurt timp după această întâmplare s-a îmbolnăvit soţia proprietarului vilei. Pentru a fi cât mai bine îngrijită a fost angajată o fată plină de viaţă, căreia i s-a dat camera unde se afla preţioasa mobilă. A daua zi dimineaţă, în patul cu baldachin, a fost găsit trupul neînsufleţit al tinerei fete. împrejurările morţii n-au putut fi nici în acest caz stabilite.

Cele două misterioase cazuri de deces l-au determinat pe proprietarul vilei să se adreseze unei agenţii de detectivi particulari. La faţa locului au sosit doi dintre cei mai buni angajaţi ai agenţiei, care au supravegheat vila multă vreme, fără însă a constata ceva suspect. Intrigaţi de eşecul misiunii lor, unul din detectivi a hotărât să petreacă o noapte în camera cu pricina. Zis şi făcut. A intrat în cameră, a vegheat cât a vegheat, apoi s-a culcat. A doua zi a fost găsit şi el mort în pat. Colegul lui n-a putut lămuri misterul şi şi-a declinat competenţa. Probabil ca misterul n-ar fi fost niciodată dezlegat, dacă servitorul proprietarului, indignat de suspiciunile care planau asupra lui din cauza celor trei decese, nu s-ar fi oferit să doarmă el în camera cu pricina. A fost găsit şi el mort – fără a se putea stabili cauza decesului.

Cum toţi cei care au dormit o noapte în patul lui Cezar Borgia au fost găsiţi morţi, proprietarul funestei mobile, exasperat, s-a adresat unui prieten medic ca să cerceteze patul. Primele cercetări n-au dus la niciun rezultat. Investigaţii mai minuţioase au dovedit însă că salteaua şi perdeluţele erau impregnate cu o otravă foarte puternică; cel ce se culca în pat încălzea cu trupul salteaua şi perdelele, care începeau să emane gazul otrăvitor respirat.

Cezar Borgia utiliza frumoasa piesă de mobilă pentru

a-şi înlătura duşmanii. După ce îşi termina rolul de gazdă foarte ospitalieră, îşi conducea el însuşi oaspeţii în camera de culcare.

Şi deşi au trecut atâţia ani, patul tot mai făcea victime. Actualul proprietar s-a decis să-l distrugă şi în cele din urmă a fost ars.

Marchizul de Ganges

Cumplita întâmplare, căreia i-a căzut victimă o femeie tânără, frumoasă şi sensibilă, a nobilimii din Provence, a atmt loc în secolul al XVII-lea. Căsătorită foarte de timpuriu, la vârsta de 13 ani, domnişoara Châteaublanc rămase văduvă în scurt timp. Asaltată de admiratori, ea alese ca soţ în cele din urmă pe marchizul de Ganges, greşeală care avea să o coste scump.

Întrucât se căsătorise mai ales din interes, căci mireasa erbogată şi el avea nevoie de bani pentru viaţa destrăbălată pe care o ducea, marchizul începu curând să-şi neglijeze soţia, ceea ce nu însemna însă că nu era gelos şi bănuitor. Acest sentiment, care pusese brusc stăpânire pe el, îl determină, din dorinţa de a-şi asigura fidelitatea marchizei, să se adreseze celor doi fraţi ai săi, cu rugămintea ca aceştia să-şi supravegheze îndeaproape cumnata.

Din primul moment însă, fraţii – dintre care unul era abate, iar celălalt cavaler –, nişte desfrânaţi şi ei, se îndrăgostiră de frumoasa femeie (şi de averea ei) şi nu intimară să-i depună la picioare omagiile lor. Contrar aşteptărilor lor, marchiza nu le acordă nicio atenţie, resr pingându-le categoric avansurile foarte asidue, aşa încât încercările lor de a o cuceri eşuară complet. Mai mult chiar, ea făcu un testament în care nu figura niciunul din cei trei Ganges. Deoarece pe abate şi pe cavaler îi interesau, ca şi pe fratele lor marchizul, în primul rând bogăţiile tinerei femei şi abia în al doilea rând farmecele

sale, ei schimbară furioşi tactica şi o ameninţară (cu deplinul acord al soţului ei) că o vor ucide dacă nu va revoca testamentul prin care îi dezmoştenea. Cum marchiza se menţinu ferm pe poziţie, sceleraţii încercară s-o otrăvească în două rânduri, în cursul aceleiaşi zile de 17 mai 1667. Prima oară, substanţa toxică fu introdusă într-un medicament care îi păru marchizei prea închis la culoare şi prea dens. După ce îl bău totuşi, simţi nevoia să se întindă în pat.

Aflând că nu se simţea prea bine, câteva prietene veniră să o vadă. Marchiza ceru să li se servească o gustare şi mâncă şi ea câte ceva. Cavalerul şi abatele, care nu o slăbeau din ochi, erau de faţă şi ei, numai că păreau absenţi. La un moment dat, când prietenele anunţară că pleacă, abatele se ridică să le conducă, iar cavalerul rămase în încăpere, păstrând o tăcere de rău augur. Apoi uşa se deschise din nou şi în cadrul ei se ivi abatele cu un pistol într-o mină şi o ceaşcă într-alta. Avea o privire cumplită, ochii îi ieşeau din orbite. Închise uşa şi se apropie de pat, însoţit de cavaler care la rândul lui aşi scoase sabia din teacă. Dar abatele fu cel care se adresă marchizei, anunţând-o că trebuie să moară. Hotărârea fusese luată, ea putea cel mult să aleagă arma care avea să-i curme viaţa: pistolul, sabia sau otrava. Fireşte marchiza încercă din răsputeri să-i înduioşeze, rugându-i să-i cruţe viaţa. Dar cei doi sceleraţi erau ferm decişi să-şi ducă planul la îndeplinire.

4 Lasse Lucien – Les empoisonnements sous Louis XIV d’après les documents inédits de l’affaire des poisons (1079 – 1 (MJ). Paris, 1992, p. 16, 32.

Veac Nou. 1969, 23, p. 3.

Silită să dea cât mai repede răspunsul, sărmana victimă alese otrava, pe care o bău în timp ce abatele îi

ţinea revolverul la tâmplă, iar cavalerul, sabia în piept. Cum în fundul ceştii rămăsese o bună parte din otravă, cavalerul o mestecă cu o lingură de argint şi i-o dădu s-o înghită. Marchiza turnă apa cu otrava în gură, dar scoţând un strigăt de parcă ar fi fost în pragul morţii, scuipă conţinutul peste cearşafuri. În cele din urmă, ea ceru un preot, căruia să i se spovedească. Asasinii ieşiră ca să cheme un vicar, pe nume Perrette, fost perceptor al marchizului, care era la curent cu complotul lor.

Rămasă singură în încăpere, tânăra femeie se ridică imediat din pat şi, aşa sumar îmbrăcată cum era, încercă să sară pe fereastră. Dar tocmai când era pe punctul de a sări în curtea de păsări, în cameră intră vicarul, care încercă s-o împiedice să-şi ducă la îndeplinire planul. Totuşi el nu reuşi, rămânând în mână doar cu o fâşie din juponul femeii. Deşi sărise de la o înălţime de aproape şapte metri, marchiza nu suferi, spre marele ei noroc, leziuni prea mari. Furios că prada îi scăpase din mână, vicarul aruncă după ea cu un vas plin cu apă; cana grea ar fi spart, fără îndoială, capul femeii, dacă n-ar fi căzut la o depărtare de câţiva centimetri de ea.

Bucuroasă că scăpase pentru moment de călăii ei şi aproape nevenindu-i să creadă că nu se alesese cu nicio fractură, marchiza încercă mai întâi să elimine otrava pe care o înghiţise. Apoi, cuprinsă de disperare că nu avea pe unde ieşi, pentru că toate porţile erau încuiate, ceru sprijinul unui rândaş. Acesta, omenos din fire, o ajută să părăsească curtea printr-unul din grajdurile conacului şi o încredinţă unor femei pe care le întâlni în cale.

Ce se întâmplă între timp în tabăra duşmană? Uluiţi în primul moment de întorsătura neaşteptată pe care o luaseră lucrurile, avertizaţi de vicar, abatele şi cavalerul porniră în goană pe urmele femeii care, după părerea lor, le scăpase în mod stupid din mână şi vrând acum să o prindă cu orice preţ. Alergând după ea, cei doi bărbaţi

strigau în gura mare că marchiza este nebună şi trebuie făcută inofensivă. În sfârşit cursa lor luă sfârşit, cavalerul o ajunse din urmă şi intră cu ea în casa unui anume domn Prats, iar abatele rămase în faţa uşii pe care o taocă cu înverşunare, amenințând cu moartea pe cei care ar fi încercat să pătrundă în interior.

Domnul Prats era plecat din localitate, dar acasă se afla soţia lui, care, împreună cu câteva prietene venite în vizită, o înconjurară pe victimă cu deosebită grijă, dându-i să înghită nişte prafuri, pe care sărmana femeie, scuturată de spasme, le luă fără să scoată un cuvânt. Cavalerul care asista neputincios la această scenă, declară că „cumnata sa avea o criză de nervi şi că el, în calitate de rudă apropiată, va rămâne lângă ea până când se va simţi mai bine.

Bănuind că la mijloc era ceva suspect, doamna Prats şi prietenele ei hotărâră să nu părăsească victima nicio clipă. Dar aceasta, care încă mai nutrea speranţa că l-ar putea îndupleca pe cavaler, le rugă totuşi să se retragă într-o cameră alăturată. Rămasă singură cu călăul ei, tânăra femeie îngenunche în faţa lui, implorându-l cu lacrimi în qchi să-şi schimbe hotărârea şi să-i cruţe viaţa. Cavalerul răspunse însă cu două lovituri de sabie în piept. Şi cum marchiza încercă să fugă spre uşă strigând după ajutor, ucigaşul o mai lovi de câteva ori pe la spate cu sabia, care se rupse, vârful rămânând înfipt în omoplatul stâng.

La strigătele disperate ale marchizei, femeile dădură buzna în cameră. Mulţumit că în sfârşit îşi realizase planul criminal, cavalerul părăsi imediat încăperea, nerăbdător să împărtăşească „vestea cea bună" fratelui său. Înspăimântate, femeile o ridicară pe marchiză, o aşâzară în pat şi, după ce-i cercetară rănile, îşi exprimară speranţa că acestea n-ar fi mortale. Dorind din suflet salvarea nefericitei victime, el rugară prin fereastră pe nişte

trecători să aducă în grabă un chirurg. Deducând din strigătele lor că marchiză nu murise, abatele năvăli spumegând de furie în cameră şi încercă să-şi descarce pistolul în pântecele ei. Cum arma nu luă foc, ucigaşul încercă să se folosească de ea ca de o bâtă. Intenţia îi fu însă dejucată de vajnicele femei, care se năpustiră cu o furie oarbă asupra lui, lovindu-l şi scoţându-l cu forţa în stradă.

Între timp se făcuse ora 9 seara. Profitând de întuneric, asasinii fugiră la o proprietate a marchizului din Aubenas. După o cumplită încăierare, în care erau cât pe ce să se gâtuie reciproc, convinşi fiecare de vinovăţia celuilalt în eşecul monstruosului lor plan, abatele şi cavalerul îşi spuseră că ar trebui să revină la locul crimei şi să termine definitiv cu marchiza. Teama de o eventuală arestare învinse totuşi, ceea ce îi determină să dispară.

Sesizate, poliţia şi justiţia interveniră imediat. La rândul său parlamentul din Toulouse trimise un consilier, un anume Catelan, ca să ancheteze cazul. Acesta interogă mai întâi pe marchiza de Gangest Deşi grav bolnavă, ea făcu eforturi Supraomeneşti pentru a dezvălui toată conspiraţia şi a pune cât mai bine în lumină monstruoasa faptă a celor doi criminali. De altfel, a doua zi după interogatoriu, şi anume la 19 zile după cumplita întâmplare, tânăra femeie se stinse din viaţă. Dar nu din cauza rănilor, ci a otrăvii pe bază de arsenic, care-i arsese viscerele şi-i afectase grav creierul.

Pe urmele celor doi asasini porniseră, imediat după crimă, baronul de Tressan, un mare magistrat, care nu le putu da de urmă, deoarece ei plecaseră în străinătate. La vestea încercării de asasinare a soţiei sale, ipocritul marchiz de Ganges se lansă în invective împotriva fraţilor lui, care de fapt acţionaseră cu deplinul lui consimţământ. Totuşi, în ziua respectivă, el îşi făcu vizitele obişnuite pe la prieteni, fără să aducă vorba nicăieri despre abominabila

crimă şi nu plecă să-şi vadă soţia decât a doua zi seara, după cină.

Ancheta luă sfârşit. Sentinţa tribunalului din Toulouse era într-adevăr pe măsura crimei: abatele şi cavalerul eçau condamnaţi să li se zdrobească oasele, iar marchizului i se retrăgea titlul de nobleţe şi era silit să-şi sfârşească zilele în surghiun. Cei trei criminali odioşi izbutiră să scape de pedeapsă dar marchizul şi cavalerul pieiră sub obuzele turcilor la asediul oraşului Candia, iar abatele se făcu nevăzut, căsătorindu-se mai târziu în secret la Amsterdam şi sfârşind prin a se lepăda de sutană.

Marchiza de Brinvilliers

Născută la 22 iulie 1630, Marie Madeleine d'Aubray, devenită prin căsătorie marchiză de Brinvilliers, era primul dintre cei cinci copii ai lui Antoine Dreux d'Aubray, gentilom d'Offémont şi de Villiers, consilier de stat, având titlul de raportor la Consiliul de Stat precum şi alte numeroase funcţii şi titluri *K*

Crescută fără nicio supraveghere, se spune că marchiza de Brinvilliers cunoscuse din copilărie toate viciile şi că la şapte ani îşi pierduse virginitatea, având relaţii până şi cu fra-yii ei. Aceste lucruri nu sunt produse ale imaginaţiei biografilor, ci au rezultat din confesiunile scrise cu propria ei mână. Textul, găsit în momentul arestării, a îngrozit întreaga Franţă şi, pentru a putea fi citit în faţa tribunalului care o judeca, a trebuit să fie în mare parte tradus în limba latină.

Era instruită şi părea dotată având o fire arzătoare, pasionată, care-i punea la dispoziţie o energie surprinzătoare, însă această energie nu acţiona decât sub imperial pasiunilor; ea era neputincioasă să reziste la tentaţiile care o asaltau şi o dominau şi extrem de sensibilă la orice jignire, fiind gata să se răzbune. A dat dovadă până în ultima clipă de o uimitoare energie şi de un curaj cu totul neobişnuit, sfidând moartea şi ironizând pe cei care-şi

făceau loc s-o vadă mai de aproape când eră condusă la locul execuţiei. Astfel, zărind-o pe doamna de Sévigné la fereastra uneia dintre casele de pe podul Notre Dame, s-a adresat duhovnicului ei cu voce tare, pentru a fi auzită de la distanţă: „Iată, domnule, o stranie curiozitate!”

Mică de statură, cu trăsături plăcute, ochi albaştri şi cu un frumos păr castaniu, dar şi cu o importantă dotă, Marie Madeleine d’Aubray se căsătoreşte în anul 1651 cu Antoine Gobelin de Brinvilliers, baron de Nourar, băiatul preşedintelui Camerei de conturi, un om bogat, descendent direct din Gobelin, fondatorul celebrei manufacturi.[3]

Domnişoara d’Aubray adycea soţului o dotă de 200 de mii livre, ceea ce însemna o avere imensă, cu nimic mai prejos decât a soţului.

Marchizului de Brinvilliers îi plăcea la rânçiul său luxul, să cheltuiască cât mai mult şi să-şi satisfacă toate plăcerile. O dată căsătorit, era departe de a se gândi să renunţe la obiceiurile lui preferate. Cât priveşte pe doamna de Brinvilliers, avea să noteze avocatul Vautier cu prilejul procesului, nu făcea niciun mister din amorurile sale; din contră, găsea chiar un prilej de laudă, mai ales în faţa soţului său, care nu se lăsa mai prejos în a-i descrie cuceririle şi orgiile pe care le făcea. În anul 1659 marchizul se împrieteni cu un anume Godin, zis Sainte-Croix, căpitan de cavalerie în regimentul din Tracy, originar din Montaubant.

Sainte-Croix era un strălucit şi galant cavaler şi marchiza, *du* talia ei fină şi ochit albaştri, nu întârzie să răspundă la avansurile lui, astfel în cât între cei doi se stabilise o legătură amoroasă care nu cunoştea pudoare;

---

3 Brentano Frantz Fu nek – Le drame des poisons, Ed. Tallandier, Paris, 1928, p. 34.
Eminescu Yolanda – Mari procese din istoria justiţiei. Ed. Ştiinţifica, Bucureşti, 1970, p. 11.

înfiripată la câţiva ani după căsătoria marchizei, la început îi lega pasiunea comună pentru lux, risipă şi desfătări, dar ceea ce i-a făcut pe cei doi să se lege mai mult, a fost complicitatea la crimă. Această legătură nu-l supără pe soţ, deoarece şi el îşi avea propria lui viaţă de petreceri şi aventuri galante. Adânc nemulţumit era însă Antoine Dreux d'Aubray, tatăl marchizei, care, dorind să pună capăt acestei situaţii, recurge la drepturile pe care i le confereau vechile datini, în calitate de şef al familiei. El adresează suveranului o cerere rugându-l să emită un ordin de încarcerare a cavalerului Sainte-Croix. A fost arestat, pe când se afla chiar în trăsura marchizei şi este întemniţat la Bastilia în ziua de 19 martie 1663.

Unii autori au arătat că în timpul acestei detenţiuni Sainte-Croix a cunoscut un alt întemniţat, Exili sau Eggidi, nobil italian care se afla în serviciul reginei Cristina a Suediei şi care era un mare specialist în prepararea diferitelor otrăvuri. Această afirmaţie, care se întâlneşte în documentele vremii, este menţionată şi în pledoaria pe care Nivelle a pronunţat-o în Parlament în apărarea marchizei de Brinvilliers. Prietenia legată între italian şi Sainte-Croix, în timpul şederii lor în temniţă, continuă şi după eliberare. Alexandre Dumas îl descrie astfel pe Exili:

„Exil! nu era un otrăvitor vulgar, dimpotrivă era un mare artist al otrăvurilor, format la şcoala Medicilor şi a lui Borgia. Pentru el crima devenise o artă pe care o supusese unor reguli fixe, pozitive; ajunsese la un punct la care nu mai era călăuzit de interes, ci de dorinţa irezistibilă de experimentare (!). „Alchimist al neantului, Exili, lăsând altora grijă de a descoperi secretul vieţii, el îl găsise pe cel al morţii". Făcându-se verificări, s-a constatat că „este adevărat, pe baza examinării documentelor, că a fost închis la Bastilia în aceeaşi perioadă cu Sainte-Croix. Exili a fost încarcerat între 2 februarie şi. l iulie 1663; Sainte-Croix a petrecut aici perioada cuprinsă între 19 marţie şi 2 mai a

aceluiaşi an.

După alţi autori, Sainte-Croix, la data încarcerării sale la Bastilia, nu mai avea nimic de învăţat de la Exili, deoarece cunoştinţele sale în materie de otrăvuri depăşeau cu mult pe cele ale italianului. Iniţiatorul lui în acest domeniu ar fi fost Cristophe Glaser, un chimis elveţian stabilit la Paris în foburgul Saint-Germain, devenit „spiţer al regelui şi al fratelui regelui”, descoperitorul sulfatului de potasiu şi autor al unui tratat de chimie publicat în anul 1665, care, la timpul său, a cunoscut un succes remarcabil. Glaser a efectuat timp de opt ani experienţe de chimie şi a ţinut prelegeri la Jaidin des Plantes.

De altfel, marchiza şi Sainte-Croix întrebuinţau în corespondenţa dintre ei, care a fost descoperită ulterior, denumirea de „reţeta Glaser” când se refereau la otrăvurâie pe care le foloseau. În ceea ce-l priveşte pe Exili, acesta şi-a pierdut curând urma rămânând în relaţii cu regina Cristina iar, în anul 1681, s-a căsătorit cu contesa Ludovica Fantaguzzi. verişoara ducelui François de Modena.

Îndată ce Sainte-Croix a părăsit închisoarea, el şi-a reînnoit relaţiile cu marchiza de Brinvilliers. Pasiunea acesteia din urmă a fost exaltată de faptul că amantul ei a fost întemniţat. Rănită în orgoliu, ea a început să nutrească împotriva tatălui ei o ură de b rară violenţă. Risipa, jocurile de noroc, orgiile în compania amantului său, pe care îl întreţinea după moda timpului, i-au tocat cu vremea averea. „Mă învinuiesc, avea să spună ea în confesiunea sa, de a-i fi oferit mult prea mult din averea mea acestui om care m-a ruinat”. Dorinţa de a intra în posesia moştenirii părinţilor săi, nevoia crescândă, de la o zi la alta tot mai imperioasă, la care se adăuga dorinţa de răzbunare la afrontul care i se făcuse, au făcut-o să înceapă plănuirea unei crime odioase. Ea începu să se gândească tot mai insistent că „reţeta Glaser” i-ar putea

rezolva problemele băneşti, grăbind intrarea sa în posesia averii părinteşti şi satisfăcându-şi totodată nevoia de răzbunare.

Putea fi văzută, tot mai frecvent, într-o trăsură cu perdelele lăsate care se oprea la răscrucea din piaţa Saint-Germain şi din care coborau, furişându-se, un tânăr ofiţer şi o femeie elegantă. O luau apoi pe jos, pe lângă ziduri, până în strada Petit-Lion, unde locuia farmacistul-chimist Glaser. Ei se închideau într-o încăpere secretă, unde rămâneau ceasuri întregi. La plecare, plini de precauţiune, urmau aceeaşi cale.

După mai multe vizite făcute împreună cu Sainte-Croix la celebrul chimist – vizite a căror frecvenţă intrigaseră pe vecini, care bănuiau că se încerca operaţii privind falsificarea de monedă –, marchiza se hotărî să încerce eficacitatea „reţetei" asupra bolnavilor din spitale, precum şi asupra propriilor săi servitori.

„Cine ar fi crezut, scria locotenentul de poliţie Nicolas de La Reynie, că o femeie, crescută într-o familie onorabilă, având o constituţie firavă, în aparenţă blândă, şi-a făcut o desfătare din a colinda spitalele spre a otrăvi pe bolnavi şi a observa apoi efectele otrăvii administrate?"

Henri Robert scrie la rândul său: „Se putea vedea un lucru de neînchipuit, a cărei cruzime revoltătoare uimeşte şi descumpăneşte: tânăra şi fermecătoarea marchiză devine de bunăvoie infirmieră, vizitează spitalele, se aşază la căpătâiul bolnavilor, le aduce vin şi bunătăţi, făcând toate acestea numai pentru a experimenta asupra lor reţeta lui Glaser, pentru a-i încerca puterea şi pentru a se asigura astfel că medicii erau neputincioşi să-i recunoască natura, să-i combată efectele, sau să-i descopere urmele".

Pe data de 13 iunie 1666, Antoine Dreux d'Aubray, suferind de mai multe luni de un rău necunoscut, pleacă la moşia sa din Offémont, aflată în apropiere de Compiègne. El şi-a rugat fiica, marchiza de Brinvilliers, să petreacă

două sau trei săptămâni lângă el, aducându-şi şi copiii. Marchiza de Brinvilliers se grăbeşte să-l urmeze, socotind că a sosit momentul prielnic pentru a-şi pune planul în aplicare; ea nu a întârziat şi la sosire a fost îmbrăţişată călduros de tatăl ei. Începând cu a doua zi de la sosirea sa, durerile lui Dreux d'Aubrey s-au dublat în intensitate, „avea vomismente violente, care au continuat tot timpul, până la moarte", care s-a produs la Paris, unde a venit pentru a primi îngrijirile celor mai buni medici şi unde fiica sa nu a pregetat să-l însoţească. Marchiza a declarat că s-a servit la otrăvire atât de „apă" cât şi de „pudră" şi că otrăvirea a continuat timp de 8 luni.

Cu prilejul procesului, ea va mărturisi că i-a dat tatălui ei otravă cu propriile mâini sau cu ajutorùl unui servitor numit Gascon, pe care Sainte-Croix i-l cedase pentru a o ajuta. Antoine Dreux d'Aubray moare în cele din urmă la Paris, pe data de 10 septembrie 1666, în vârstă de 66 ani.

Deşi se răspândise zvonul că ar fi fost otrăvit, la autopsie medicii nu au găsit nimic suspect. Marchiza folosise preparatul arsenical al lui Glaser care, cu mijloacele de investigaţie existente la acea dată, nu putea fi detectat.

După ce adevărul a ieşit la iveală, doamna de Sévigné, care a urmărit îndeaproape procesul marchizei, comentează astfel acest asasinat: „Cele mai mari crime sunt un lucru neînsemnat în comparaţie cu fapta de a ucide încet, timp de opt luni pe propriul tău tată, de a primi toate mângâierile şi toată afecţiunea lui şi de a nu-i răspunde decât cu dublarea dozei de otravă!"

Antoine Dreux d'Aubray fusese locotenent civil. În Urma decesului său, fiul lui mai – mare, care purta acelaşi nume, îi moşteneşte funcţia. De asemenea, el şi cel de al doilea frate, ambii consilieri în Parlament, primesc cea mai mare parte din averea lăsată de tatăl lor.

Marchiza îşi risipeşte în scurt timp partea ei de moştenire. La rândul său, marchizul de Brinvilliers îşi iroseşte şi el propria avere în lux şi petreceri. În anul 1670, unul dintre domeniile sale este scos în vânzare la cererea creditorilor. Marchiza, aflând aceasta, dă foc domeniului. În faţa dificultăţilor financiare crescânde, marchiza, împreună cu Sainte-Croix, hotărăşte suprimarea celor doi fraţi ai săi. Cum aceştia locuiau în aceeaşi casă, planul marchizei de a-i ucide în acelaşi timp era uşor de înfăptuit. Este momentul în care intră în scenă omul lui Sainte-Croix, La Chaussée, angajat prin intermediul marchizei în serviciul fraţilor săi şi care zi de zi, le va servi, cu fiecare prilej, o doză de otravă. În felul acesta, unul moare în iunie 1670, iar celălalt în luna septembrie a aceluiaşi an.

Iată cum şi-a omorât fraţii (această crimă fiind descrisă chiar de marchiză): În anul 1669, marchiza a reuşit să fie angajat un om cu caracter mizerabil, numit Jean Hamelin zis La Chaussée, în calitate de lacheu la fratele său, care era consilier la Curte. Cei doi fraţi locuiau împreună. La Chaussée avea astfel ocazia propice pentru a-i otrăvi. Într-o zi, în timp ce servea pe locotenentul civil, doza pe care i-o strecurase în pahar era aşa de mare, încât acesta s-a ridicat şi a strigat: „Ah! mizerabile, ce mi-ai dat? Cred că vrei să mă otrăveşti!” şi i-a ordonat secretarului său să guste din pahar. Acesta a înghiţit o linguriţă din băutură şi a declarat că a simţit un puternic gust de vitriol. La Chaussée nu şi-a pierdut capul: „Este fără îndoială paharul de care s-a servit Lacroix, valetul de cameră, cuie astăzi de dimineaţă şi-a luat doctoria”, şi s-a grăbit să arunce conţinutul paharului în focul care ardea în cămin. Locotenentul civil a plecat la proprietatea sa din Villeguoy, în Beauce, pentru a petrece sărbătorile paştelui. Paştele cădea, în anul 1670, la 6 aprilie. Fratele său, consilierul, l-a însoţit. El a adus un singur servitor, pe La Chaussée. În timpul şederii la Villeguoy, La Chaussée a dat „o mână de

ajutor” bucătarilor. S-a servit la rhasă un pateu cu ciuperci. Toţi cei care au mâncat. din el s-au simţit a doua zi foarte rău. La 12 aprilie s-au reîntors la Paris. Locotenentul civil avea faţa unui om suferind.

Detaliile otrăvirii sunt oribile: Asupra lui Antoine d’Aubray, care avea o constituţie robustă, otrava nu a fost în măsură să-şi facă efectul atât de repede. La Chaussée era mereu prezent în preajma stăpânului său şi îi administra otrava cu orice prilej. Otrăvitul răspândea în jur un miros groaznic, aşa încât nimeni nu putea rămâne mai mult de câteva clipe în camera lui; în plus era căzut într-o stare de apatie şi nimeni nu putea sta de vorbă cu el. La Chaussée, singurul dintre toţi, nu se da în lături de a-şi îngriji stăpânul şi de a-i schimba aşternutul şi salteaua, care aveau un miros neînchipuit de rău.

În acest timp, marchiza de Brinvilliers era la Sains, în Picardie. Ea a povestit lui Briancourt, educatorul copiilor săi care-i devenise amant, că era ocupată cu otrăvirea fratelui ei, consilierul; îi explică că vrea să clădească o „casă solidă” şi că fiul ei cel mai mare, care se numea deja „Preşedintele”, va îndeplini într-o zi sarcinile locotenentului civil d’Aubray. Marchiza a mai adăugat: „mai este încă ceva de făcut”.

Marchiza de Brinvilliers căuta să-şi crească copiii, „care erau din carnea sa”, conform visurilor strălucite pe care ea le nutrea pentru viitorul „casei”. Este adevărat că a încercat să-şi otrăvească fata cea mai mare, însă a făcut aceasta pentru faptul că era cam prostuţă... Regretând gestul, s-a grăbit s-o salveze, dându-i să bea lapte.

Chinurile locotenentului civil, fratele marchizei, au durat trei luni. „El slăbea, avea să declare doctorul care-l îngrijea, se usca văzând cu ochii, îi pierise pofta de mâncare, vomita des şi se plângea că-l arde ceva în stomac”. Consilierul de la Curte a murit în septembrie următor. De această dată, doctorul Bachot, medicul casei,

cât şi chirurgii Duvaux şi Dupré, precum şi farmacistul Gavart au declarat după autopsie că defunctul a fost otrăvit; însă, atât de puţin au fost bănuiţi adevăraţii autori ai crimei, încât La Chaussée a primit ca moştenire, din partea fostului său stăpân, suma de 100 de ecuşi drept răsplată pentru „serviciul său devotat”.

De data aceasta medicii care au făcut autopsia au déclarat că moartea se datorează neîndoielnic otrăvii, dar cum marchiza nu-şi frecventa fraţii, iar La Chaussée era socotit ca une servitor credincios, căruia stăpânul său îi lăsase prin testament, după cum am văzut, un legat pentru serviciile aduse, nimeni n-a putut bănui pe adevăraţii făptaşi.

Din această clipă însă viaţa marchizei se schimbă, fiind cuprinsă în permanenţă de spaimă, deoarece cei doi complici, La Chaussée şi Sainte-Croix, începură s-o şantajeze. La Chaussée i se înfăţişează tot mai des, pretinzându-i de fiecare dată sume de bani (fin ce în ce mai mari. Sainte-Croix păstra într-o casetă cele două recunoaşteri de datorie pentru sumele de 25.000 şi 30.000 de livre, un mare număr de scrisori dintre cele mai compromiţătoare primite de la marchiză, precum şi fiolele cu otravă.

Nereuşind nici cu rugăminţi, nici cu promisiuni să-l înduplece pe Sainte-Croix să-i înapoieze caseta, marchiza de Brinvilliers îl ameninţă fie că îl va ucide, fie că se va otrăvi. Iată scrisoarea „pe care i-o trimite ca o ultimă încercare: „M-am hotărât să-mi pun capăt zilelor şi în acest scop am luat în seara asta ceea ce mi-ai dat cu atâta grijă: este una din reţetele Glaser şi în felul acesta îţi voi dovedi că-mi sacrific bucuros viaţa pentru tine; dar nu-ţi făgăduiesc că, înainte de a muri, nu te voi aştepta undeva, pentru a-ţi spune ultimul rămas bun”.

Într-adevăr, marchiza încercă să se sinucidă, dar se pare că simţind primele arsuri în stomac, se răzgândeşte şi

se salvează provocându-şi vomismente şi bând mari cantităţi de lapte.

Din acest moment cei doi complici vor trăi unul alături de altul ca doi duşmani, pândindu-se» reciproc şi temându-se unul de altul. Nu se poate stabili exact dacă încercarea de sinucidere a marchizei a fost reală sau numai simulată. Dar Sainte-Croix va folosi primul moment de neatenţie pentru a-i strecura marchizei arsen în băutură, iar ea, veşnic în gardă, îşi va da îndată seama şi va lua o contraotravă, reuşind să neutralizeze efectele nocive ale otrăvii.

Otrava şi crimele săvârşite o obsedează într-o asemenea măsură, încât nu se poate stăpâni să nu vorbească de ele... Fără niciun temei – ca şi când un demon nevăzut ar împinge-o, fără putinţă de împotrivire, spre propria ei nimicire – printr-o neînţeleasă şi bolnăvicioasă atracţie produsă de primejdie sau printr-o voluptate inexplicabilă, ea se amuza, lăudându-se cu crimele săvârşite, dând astfel prilejul ca împotriva ei să apară noi martori ai infamiei sale”, scrie Henri Robert. Este o comportare care dovedeşte un caz patologic, care însă nu îi scuză faptele.

Toţi cei care au cercetat* viaţa şi procesul marchizei de Brinvilliers reproduc cuvintele pe care ea le-ar fi adresat uneia din cameristele sale, arătându-i o casetă plină cu sticluţe: „Cu cea ce am aici mă pot răzbuna împotriva tuturor duşmanilor mei. În această cutie sunt multe moşteniri!” În cursul procesului marchizei, caseta va fi desemnată prin denumirea „caseta cu moşteniri”. Se măi vorbeşte că, în ceea ce priveşte o altă servitoare, domnişoara de Villerây, pentru a se asigura de tăcerea-i asupra faptelor pe care le cunoştea, a fost otrăvită în anul 1673.

Marchiza de Brinvilliers alunecă tot mai jos pe panta dpsfrâului; are mai mulţi amanţi în acelaşi timp, în afară

de Sainte-Croix, de la legătura cu acesta rezultând doi copii. Ea a mai fost amanta lui François de Pouget, marchiz de Nadaillac, căpitan de cavalerie uşoară şi vărul soţului ei; a mai avut un copil de la un alt văr, ca să nu mai vorbim de legătura cu însuşi meditatorul copiilor ei. Toate acestea n-au împiedicat-o să resimtă o mare iritare atunci când a aflat că Sainte-Croix o înşală; de asemenea a jurat să-şi înjunghie soţul, când i-a ajuns la ureche ştirea că acesta întreţine pe ce oarecare domnişoară Dufay.

Dar, cel pe care l-a înspăimântat cu confidenţele într-o asemenea măsură încât, în cele din urmă, s-a văzut silit să fugă pentru a-şi pune viaţa la adăpost, a fost Briancourt, tânărul preceptor al fiilor marchizei, care, la un moment dat, a constituit obiectul trecător al pasiunii ei. Calitatea de confident, precum p aceea de fost amant erau suficiente pentru a-i pune viaţa în primejdie şi pentru a-l sili şi pe el, întocmai ca şi pe atâţia alţii, să poarte în permanenţă asupra lui un antidot universal, denumit „orvietan”. Prudenţa, mai mult decât antidotul, l-a salvat de mai multe ori de la moarte.

Deşi era înspăimântat de rolul ce-i fusese impus şi deşi se temea de răzbunarea marchizei, totuşi Briancourt, aflând că aceasta intenţionează să-şi continue otrăvirile în familie, urmând la rând o soră şi o cumnată, şi nereuşind să o convingă să renunţe la planurile ei criminale, previne pe viitoarele victime şi salvându-le astfel viaţa.

Soţul marchizei, oarecum la curent cu preocupările ei, nu se lăsa servit decât de un valet ales de el şi nu bea decât după ce i se spăla de fiecare dată paharul în faţa lui. Marchiza reuşise să-şi creeze o faimă tristă. Cei care locuiau împreună cu ea sau care o frecventau arau cuprinşi de o asemenea spaimă, încât fiecare îşi administra preventiv şi în permanenţă un antidot. După cum am mai arătat, teroarea în care trăia soţul marchizei nu era cu nimic mai prejos decât aceea în care trăia Briancourt.

Marchiza de Brinvilliers avea să-şi iasă din calmul care o caracteriza cu prilejul morţii cavalerului de Sainte-Croix, întâmplat la 30 iulie 1672. Marchiza nu şi-a pierdut stăpânirea de sine, aşa cum s-ar putea crede, deoarece între ea şi cavalerul de Sainte-Croix exista o veche legătură, ci pentru că o tulbura faptul că o anumită casetă, despre care am vorbit, se afla în casa cavalerului. Din acel moment, marchiza de Brinvilliers nu va mai fi stăpânită decât de preocuparea de a intra în posesiunea acelei misterioase şi compromiţătoare casete.

Pentru a dobândi obiectul dorit, care ar fi demascat-o, marchiza se va strădui mai întâi să-l convingă pe comisarul Picard că această casetă îi aparţine şi că se cuvine să-i fie înapoiată. Demersurile ei rămân însă fără niciun. rezultat şi atunci, pentru a-l intimida, invocă numele unor personalităţi, încercând în acelaşi timp să-l corupă pe sergentul căruia comisarul îi încredinţase caseta spre păstrare. Neizbutind pe aceste căi, nu va sta la gânduri nicio clipă să încerce a-l vizita pe comisar în cursul nopţii, dar acesta refuză s-o primească. A doua? i convocă pe Bi iancourt şi pe procurorul Delarhare, care, la rugăminţile marchizei, se vor strădui şi ei, de altfel fără succes, să-l convingă pe comisar să-i înapoieze marchizei. misterioasa casetă.

Zădărnicia încercărilor, ca urmare a puternicei împotriviri a comisarului, o face pe marchiză să-şi piardă cumpătul. Se hotărăşte să fugă din ţară.

Dar de ce toate acestea: Sainte-Croix murise lăsând nenumărate datorii, astfel încât, imediat după deces, locuinţa sa fusese sigilată. Abia la 8 august, comisarul Picard – asistat de sergentul Creuillebois, de doi notari, de un reprezentant al văduvei şi de un reprezentant al creditorilor – ridică sigiliile şi procedară la inventarierea obiectelor ce aparţineau defunctului.

În afară de cele pe care le cunoaştem, Sainte-Croix

fusese un personaj destul de misterios, care îşi petrecuse o bună parte din viaţă într-un laborator de alchimie instalat în casa sa şi în care, după cum spuneau unii, s-ar fi îndeletnicit cu prepararea şi experimentarea unor otrăvuri, iar după alţii, cu descoperirea pietrei filosofale. Se răspândise chiar zvonul că moartea s-ar fi datorat spargerii unei măşti de sticlă, pe care o folosea când lucra în laborator, accident care l-ar fi făcut să aspire emanaţiile otrăvitoare ale substanţelor pe care le prepara.

Comisarul descoperi, în încăperea care-i slujea lui Sainte-Croix de laborator, printre eprubete şi alambicuri, un sul de hârtie pe care se aflau scrise cuvintele „confesiunea mea", precum şi o casetă de culoare roşie şi de formă prelungă, de care era legată o cheie. Toţi cei care asistau la inventariere au fost de acord să arunce în foc sulul de hârtie, fără a încerca să-l citească.

Ce conţinea oare caseta pe care Sainte-Croix o indicase ca aparţinând doamnei de Brinvilliers şi la care alăturase o scrisoare, al cărei ton neobişnuit trezise bănuielile comisarului?

„Implor cu umilinţă, scria Sainte-Croix, pe acei în mâinile cărora va cădea această casetă, să-mi facă binele de a o restitui doamnei marchize de Brinvilliers, cu locuinţa în strada Neuve-Saint Paul, dat fiind că tot ce conţine o priveşte şi îi aparţine numai ei: şi dacă s-ar întâmpla să moară înaintea mea, rog să fie aruncată în foc cu tot ce se află înăuntru, fără a o deschide". Scrisoarea se încheia cu blesteme „îndreptate împotriva acelora care n-ar fi dat urmare indicaţiilor lui.

Caseta a fost deschisă în ziua de 11 august, în prezenţa rerezentantului marchizei şi conţinea mai multe fiole, dintre care unele erau pline cu un lichid incolor, iar altele cu un lichid roşcat ori cu o pulbere cu un aspect ciudat; se mai aflau aici câteva scrisori pe care marchiza de Brinvilliers le adresase cavalerului de Sainte-Croix,

două recunoaşteri de datorie semnate de marchiză pentru sumele de 30.000 şi 25.000 de livre, precum şi o chitanţă pentru suma de 10.000 de livre, împrumutată doamnei de Brinvilliers de către R. de Pennautier, bancher, prin intermediul lui Sainte-Croix.

Atât lichidul din fiole, cât şi pulberea au fost experimentate pe animale (porumbei şi câini), care au murit „pe dată”. Dar spre uimirea experţilor, la autopsia animalelor nu s-a descoperit în corpul lor nicio urmă de otravă. Înfo>adevăr, în raportul acestora se consemnează: „Experienţele cele mai Sigure şi cele mai obişnuite se fac cu ajutorul apei, al focului şi al animalelor. Otrava lui Sainte-Croix a fost supusă tuturor încercărilor dar ea îşi bate joc de toate experienţele: otrava pluteşte pe apă, scapă experienţei focului, în urma căruia nu rămâne decât o substanţă inofensivă; la animale se ascunde cu atâta artă, încât nu o poţi recunoaşte”.

Otrava misterioasă, a cărei natură nu putea fi definită de experţii timpului, era pe bază de arsen şi a fost descoperită cu câţiva ani înainte de Glaser; acesta a reuşit să obţină noi compuşi, diferiţi de cei cunoscuţi din natură, folosiţi şi ei aşa cum am văzut. Dar otrava lui Glaser era pe bază de arsen, poseda proprietăţi toxice deosebit de puternice şi în acelaşi timp greu de identificat. Ar senul, grâţie acestor preparate, după cum vom vedea şi în cazurile următoare, îşi va începe. acum «lunga şi înspăimântătoarea sa carieră.

Ştirea privitoare la otrava descoperită în caseta lui Sainte-Croix, precum şi rezultatele experienţelor făcute de experţi, s-a răspândit cu iuţeala fulgerului. În saloanele pariziene nu se mai vorbea decât de marchiza de Brinvilliers, Sainte-Croix şi Pennautier. Foarte curând zvonurile luară asemenea proporţii, încât toate decesele, mai mult sau mai puţin suspecte din ultimii ani, au fost atribuite activităţii odioase desfăşurate de cei trei

presupuşi complici.

Era nevoie de multe probe convingătoare pentru ca o învinuire precisă să poată fi îndreptată împotriva unor persoane cu averea şi poziţia socială a lui Pennautier, colaborator al lui Colbert, sau cu relaţiile şi rangul mai> chizei de Brinvilliers.

La 22 august – dată la care marchiza şi Pennautier au fost invitaţi în faţa magistratului competent pentru stabilirea persoanelor cuprinse în scrisorile şi chitanţele găsite în caseta lui Sainte-Croix – îşi face apariţia un al treilea personaj cunoscut nouă şi complice al celor doi. Comportarea lui neobişnuită avea să înlăture ezitările justiţiei din timpul lui Ludovic al XIV-lea. Este La Chaussée, care se aflase un timp în serviciul lui Sainte-Croix, apoi, după cum am arătat, marchiza de Brinvilliers îl angajase în calitate de valet al celor doi fraţi ai săi.

Comisarul Picard îi aduce la cunoştinţă că în laboratorul lui Sainte-Croix s-a găsit o casetă care a fost deschisă. La auzul acestei ştiri La Chaussée se înspăimântă, o ia de îndată la fugă, îşi părăseşte stăpânul la care se angajase de curând şi se ascunde. Este prins de poliţie abia la 4 februarie 1673 şi arestat pe stradă, la orele 6 dimineaţa, de către ofiţerul de poliţie Thomas Régnier.

Poliţistul Régnier încearcă să folosească acest fapt pentru a-i smulge o mărturisire marchizei de Brinvilliers; el îi aduce la cunoştinţă acesteia că La Chaussée a fost arestat, nădăjduind că ştirea neaşteptată o va face să-şi piardă cumpătul. Marchiza nu se lăsă de loc impresionată, dar, dându-şi seama de pericolul ce o ameninţă, socoteşte înţelept să părăsească grabnic ţara, refugiindu-se în Anglia.

Cu mai puţin sânge rece, Briancourt, în momentul în care află această veste de la acelaşi Régnier, care nu se dăduse bătut, nu se putu stăpâni să nu exclame: „iată o

femeie pierdută”.

Încunoştinţată de cele petrecute, văduva lui Antoine d’Aubray, unul dintre cei doi fraţi morţi ai marchizei, vine grabnic la Paris şi, în ziua de 10 septembrie, depune la tribunalul din Châtelet o cerere prin care se constituie parte civilă împotriva lui La Chaussée şi a marchizei de Brinvilliers, pe care îi învinuieşte de asasinarea soţului ei prin otrăvire.

Procesul împotriva lui La Chausée ia sfârşit la 23 februarie 1673. Prin hotărârea sa, tribunalul decide să i se aplice învinuitului tortura denumită „question préparatoire”. Dacă rezista acestei torturi, La Chaussée era salvat şi, odată cu el, şi marchiza de Brinvilliers.

Pentru a înlătura acest risc, văduva lui Antoine d’Aubray face însă apel împotriva hotărârii, în faţa Parlamentului, şi obţine o re judecare a procesului „în faţa Çamerei criminale, denumită La Tournelle. La 24 martie 1673, La Chaussée este condamnat la moarte prin tragere pe roată, iar marchiza este şi ea condamnată, în lipsă, la moarte prin tăierea capului. Supus torturii ordinare şi extraordinare înainte de execuţie pentru a-l sili să facă mărturisiri, La Chaussée continuă să nege că ar fi săvârşit crima de care era învinuit; după tortură îşi recunoaşte vina şi o acuză pe marchiză ca fiind cea care l-a instigat. În faţa acestei mărturisiri, locotenentul de poliţie Nicolas de la

Reyhie observă că dacă Parlamentul nu l-ar fi condamnat pe La Chaussée la aplicarea torturii, doar pe temeiul ipotezelor şi al puternicelor prezumţii, crimele marchizei de Brinvilliers ar fi rămas nepedepsite.

Amintim că după arestarea lui La Chaussée, am arătat că marchiza fuge din ţară şi se stabileşte la Londra. Dar chiar înainte de declaraţiile făcute de La Chaussée, secretarii de stat ai lui Ludovic al XIV-lea, care arătau cel mai viu interes pentru desfăşurarea procesului, cer guvernului englez extrădarea marchizei.

Fratele lui Colbert, marchizul de Croissy, ambasador al Franţei pe lângă Carol al II-lea, regele Angliei, obţine vonsimţământul acestuia pentru extrădare, dar cu condiţia ca arestarea să fie făcută de poliţia franceză, deşi se ştia că ambasada nu avea posibilitatea s-o facă. Numai după noi insistenţe, Carol al II-lea cedează, dându-şi acordul ca poliţia engleză să intervină în acest caz.

Marchiza de Brinvilliers simte primejdia şi părăseşte în grabă Anglia, oprindu-se în Olanda. Din anul 1673 până la 25 martie 1676 ea cutreieră oraş după oraş şi în cele din urmă ajunge la Liège, care se afla încă în mâna trupelor franceze. Louvois, secretar de stat, informat despre prezenţa ei, însărcinează pe Desgrez, ofiţer de poliţie vestit pentru abilitatea sa, să aresteze pe marchiză, care se ascunsese într-o mănăstire. Desgrez, deghizat în preot, ar fi pătruns în mănăstire şi ar fi reuşit s-o atragă într-o cursă, sub pretextul unei aventuri galante, pentru care, cu toate întâmplările din ultimii ani, marchiza mai păstrase încă un puternic interes. Cu prilejul arestării, este găsită la marchiză o a treia casetă, care conţinea înspăimântătoarea şi cinica spovedanie a crimelor sale, descrisă în amănunţime.

Aducerea marchizei de Brinvilliers la Paris a fost însoţită de întâmplări neprevăzute pentru paznicii ei, deoarece, spre a scăpa de judecată, această femeie, care nu se temea de nimic, a făcut tot ce i-a stat în putinţă. Astfel, în câtevi rânduri a căutat să se sinucidă în modul cel mai neaşteptat: o dată a încercat să înghită cioburile unui pahar pe care singură l-a spart între dinţi, iar altă dată a înghiţit pur şi simplu nişte ace.

Neizbutind să moară, marchiza nu se resemnează, ci se străduieşte să-i corupă pe paznici pentru a-i determina s-o elibereze. Plănuise să-l omoare pe Desgrez, să taie hamurile cailor de la trăsura care o transporta şi să fugă, sărind pe unul dintre cai, ori să organizeze o răpire în

drum cu ajutorul câtorva prieteni, cărora izbutise să le transmită o scrisoare. Aşadar, transportarea marchizei la Paris a fost dificilă. Deoarece toate încercările de a se salva au rămas fără rezultat, odată închisă la Conciergerie pe data de 25 aprilie; marchiza se străduieşte să obţină sprijinul lui Pennautier, insinuând că acesta i-ar fi fost complice la crimele săvârşite. Insinuările, precum şi nenumăratele scrisori ce încearcă să i le transmită, sfârşesc prin a-l face suspect pe Pennautier care, cu toată înalta sa poziţie, este arestat şi închis tot la închisoarea Conciergerie, chiar în camera în care fusese deţinut Ravaillac, asasinul regelui Henric al IV-lea. În ajunul morţii, marchiza face o mărturisire care dovedeşte că Pennautier nu fusese decât o victimă a acestei femei, cu resurse nesfârşite, dar atât de rău folosite.

Dat fiind privilegiul pe care îl da titlul de nobleţe, marchiza de Brinvilliers a fost judecată de cea mai înaltă instanţă din acea vreme, este vorba de Marea Cameră şi Tribunalul Tournelle reunite sub preşedinţia lui Lamoignon. Procesul s-a judecat de la data de 29 aprilie la 16 iulie 1676. În cursul celor 22 de şedinţe, marchiza a dat dovadă de o voinţă puternică, de o energie şi totodată de o prezenţă de spirit care a uimit tot timpul pe – judecătorii ei. A negat toate învinuirile ce i se aduceau şi a explicat confesiunea scrisă, găsită asupra ei în momentul arestării, ca fiind făcută sub influenţa unei febre puternice, o stare de nebunie, rod al unei imaginaţii bolnave.

Nici confruntarea cu Briancourt, a cărui depoziţie a fost cel mai grav act de acuzare, n-a făcut-o să-şi piardă sângele rece. În legătură cu această confruntare, Lamoignon notează: „Este un spirit care ne înspăimântă. Am judecat ieri procesul ei până la orele 8 seara; a fost confruntată cu Briancourt, în faţa Camerei, timp de 13/ore; astăzi, din nou timp de 5 ore, dar a susţinut cele două confruntări cu o forţă surprinzătoare. Când, la sfârşitul

dramaticei sale depoziţii, Briancourt izbucneşte în plâns, marchiza, stăpână pe ea, îi spune cu dispreţ: „Plângi? Ce lipsă de curaj!”

Apărătorul marchizei de Brinvilliers a fost maestrul Nivelle, avocat înzestrat cu o mare abilitate şi elocvenţă, a cărui faimă s-a păstrat timp îndelungat. Pledoaria în apărarea femeii învinuite de atâtea crime şi-o începe în felul următor:

„Atrocitatea crimelor şi calitatea persoanei învinuite impun probe dintre cele mai neîndoielnice, probe scrise, s-ar putea spune, cu raze de lumină”. În continuare, maestrul Nivelle se întreabă dacă probele aduse contra marchizei sunt concludente şi, de-a lungul întregii sale pledoarii, încearcă să demonstreze contrariul. Rând pe rând, talentatul avocat demonstrează că nu certitudinea, ci dubiul se desprinde din depoziţiile diferiţilor martori; subliniază contradicţiile dintre aceste depoziţii, insistând, îndeosebi, asupra declaraţiei lui La Chaussée; «reuşeşte să argumenteze că biletul aflat în caseta lui Sainte-Croix a fost introdus în casetă înaintea fiolelor cu otravă şi, în fine, apărătorul înlătură probele din confesiunea scrisă a acesteia, sprijinindu-se pe puternice argumente de drept canonic, care îi îngăduiau să afirme că acel document este „potrivit legilor divine şi omeneşti, sacru şi inviolabil”.

În încheierea pledoariei, constituită cu o deosebită artă, Nivelle se străduieşte să inspire judecătorilor milă pentru acuzată. Văduva unuia dintre fraţii marchizei atrage atenţia părţii civile că n-ar trebui să se ridice împotriva acuzatei, din moment ce moartea soţului ei a fost răzbunată prin pedepsirea lui La Chaussée. Îşi exprimă mirarea faţă de dorinţa văduvei şi o avertizează că prin îndârjirea ei va merita reproşul de a nu fi avut sentimente afectuoase pentru nepoţii ei, pe care ar fi trebuit să-i considere ca pe propriii săi copii.

La 15 iulie marchiza este adusă pentru ultima oară în

faţa judecătorilor. Atitudinea ei rămâne neschimbată. După ce ultimul interogatoriu ia sfârşit, preşedintele Lamoignon anunţă că, la cererea surorii ei, călugăriţă carmelită, va fi trimis un preot pentru a se ocupa de „salvarea sufletului ei”. Acest preot era abatele Edmond Pirot, profesor la Sorbona, cunoscut pe atunci în întreaga Europă pentru preocupările sale filosofice şi îndeosebi pentru discuţiile sale cu Leibniz. Pirot reuşeşte să câştige încrederea marchizei şi să obţină mărturisirea pe care nici prelungitele interogatorii, nici confruntările, nici apelurile adesea patetice ale lui Lamoignon şi nici teama de tortură nu i le putuseră smulge.

În dimineaţa zilei de 16 iulie 1676 i se citeşte inculpatei hotărârea prin care este declarată vinovată de a-şi fi omorât tatăl şi pe cei doi fraţi şi de a fi încercat să-şi omoare o soră. Marchiza este condamnată; „să-şi recunoască greşeala în faţa porţii principale a bisericii din Paris, unde va fi adusă într-o căruţă, desculţa, cu funia în jurul gâtului, finind în mâini o torţă în greutate de 1 kg şi acolo, în genunchi, să recunoască că din răutate şi răzbunare, pentru a le moşteni averea, şi-a otrăvit tatăl, pe cei doi fraţi şi a atentat la viaţa defunctei sale surori, lucru de care se căleşte şi pentru care cere iertarea lui dumnezeu, regelui şi justiţiei; după aceasta să fie dusă în aceeaşi căruţă în Place de Grève, pentru a i se tăia capul pe un eşafod care va fi instalat în acest scop în piaţa amintită; corpul său să fie ars, iar cenuşa aruncată în vânt, aceasta după ce, în prealabil, i se va aplica chestiunea ordinară şi extraordinară (tortura), pentru a fi aflată şi de complici”.

Marchiza declară că ceea ce a rănit-o mai mult şi într-o asemenea măsură înejit nu a mai putut urmări lectura sentinţei şi cerând să fie repetată a fost acea parte din hotărâre care cuprindea condiţiile umilitoare în care urma să fie dusă la locul de execuţie.

Înainte de a i se aplică prima tortură, nea face o mărturisire completă a crimelor sale, arătând că otrăvurile de care s-a folosit erau arsenul, vitriolul şi veninul de broască râioasă şi că, în afară de Sainte-Croix, nu a avut niciun alt complice.

Dar înainte de a face mărturisirea, marchiza ţine să declare că nu teama de tortură sau dorinţa de a o evita o determină să se poarte astfel, ci convingerea pe care i-au sădit-o discuţiile cu abatele Pirot.

Cea de-a doua tortură la care a fost supusă era cea mai groaznică din câte aplica Parlamentul din Paris. Era tortura apei care, introdusă cu forţa, brusc şi în cantităţi mari în stomac, provoca dureri insuportabile.

Sângele rece, precum şi imensul ei orgoliu n-au părăsit-o nici în faţa morţii. I-a uluit într-o asemenea măsură pe cei care au asistat la execuţie, încât unii dintre ei au socotit-o victimă şi au pretins chiar că au văzut o aureolă în jurul capului retezat.

„Nu i-a scăpat niciun cuvânt de reproş împotriva nimănui şi niciun geamăt, scrie abatele Pirot, şi n-a manifestat nicio temere josnică… şi niciun moment, nici priveliştea pieţei, nici apropierea de eşafod, nici vederea înspăimântătoarelor instrumente folosite pentru moartea ei, nu i-a provocat nici măcar-umbra unei spaime. Însuşi călăul a fost impresionat de tăria acestei stranii condamnate”.

Tortura terminată, Guillaume, călăul Parisului, a tetezat dintr-o singură lovitură de secure capul marchizei de Brinvilliers. Acesta a fost sfârşitul celei care, după părerea doamnei de Sévigné, Medeea însăşi ar fi părut o nevinovată!

Corpul a fost apoi ars pe rug şi cenuşa răspândită în cele patru vânturi, însă mulţi oameni s-au străduit să adune oasele calcinate…

Copiii marchizului de Brinvilliers şi-au luat apoi

numele de d’Offémont.

Începuturile toxicologiei sunt legate Je men

Punerea bazelor ştiinţifice ale toxicologiei a durat relativ mult, prelungindu-se de-a lungul întregului secol al XIX-lea. Aceasta îşi găseşte explicaţia în progresul lent al anumitor domenii ale chimiei, cum ar fi de exemplu cel al chimiei analitice.

Otrava la modă în secolul trecut, ca şi de altfel în întreg evul mediu, era arsenul. Punerea bazelor toxicologiei coincide cu descoperirea unei metode ştiinţifice şi sigure de evidenţiere a arsenului. Aceasta se datorează unor savanţi ca Marsh şi Orfila, unul englez şi celălalt francez, unul chimist şi cel de al doilea medic legist. Cu Marsh începe un alt capitol al pasionantei istorii: „Drama otrăvirilor”.

James Marsh era un om studios, care îşi împărţea – ca orice englez respectabil – timpul între serviciu şi familie; era chimist la Arsenalul Regal Britanic din Woolwich, situat în apropierea Londrei. În anul 1832, în cel de al 42-lea an al vieţii sale, întâmplarea i-a deschis poarta spre celebritate.

Era o zi ceţoasă şi friguroasă de început de iarnă când Marsh, apreciat ca un chimist capabil, a primit o invitaţie din partea coronerul i din Plumstead, prin care este rugat să-şi aducă serviciile, ca expert, într-un caz de otrăvire. Despre ce era vorba? Nu departe de Woolwich, la Plumstead, un fermier care dispunea de o avere importantă, pe nume James Badle, a fost găsit mort după ce, cu puţin timp mai înainte, la micul dejun, băuse o ceaşcă cu cafea, înainte de a muri a avut vomismente repetate, dureri în dreptul ficatului, diaree şi o slăbiciune a membrelor. Fapt curios, soţia, fiica, nepoata şi servitoarea – pe nume Sophia Taylor –, care băuseră din aceeaşi cafea, prezentaseră la rândul lor aceleaşi simptome, dar sub o formă mult mai atenuată, ceea ce, spre deosebire de

stăpânul casei, le-a permis să se refacă într-un timp foarte scurt.

Judecătorul de instrucţie Slace şi poliţistul Morris cunoşteau pe John Badle, un despot bătrân de 80 de ani, care îşi ţinea familia cu o mână de fier, terorizând-o zi şi noapte cu apucăturile lui de maniac. Atenţia oamenilor legii a fost îndreptată în primul rând asupra băiatului acestuia, cunoscut sub numele de „al doilea John” cât şi asupra nepotului, numit „tânărul John”. Primul, redus la un trai modest, aştepta cu nerăbdare moartea tatălui său; cât priveşte pe nepot, era mereu în căutare de bani şi îşi pierdea zilele fără să muncească.

Atunci când servanta, Sophia Taylor, a dedaraţ că în ziua în care bătrânul Badle se îmbolnăvise „tânărul John” (fapt surprinzător) s-a grăbit să aducă apă de la puţul din curte pentru prepararea cafelei – lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată înainte –, bănuielile judecătorului de instrucţie s-au îndreptat asupra nepotului; aceasta, cu aţi. t mai mult, cu cât se aflase despre o conversaţie între tânărul pierde-vară şi mama sa, în curâul căreia cel suspectat declarase: „Ar fi bine ca bătrânul să moară… am dispune în acest caz de câteva mii de livre anual…”. Mai mult, Slace a fost informat de căt-e farmacistul Evans, care avea magazinul pe Powis Street, că „tânărul John” cumpărase în două rânduri arsen, dând ca explicaţie faptul că vrea să omoare şoarecii, care în ultima vreme se înmulţiseră peste măsură la fermă.

Judecătorul de instrucţie, un om orgolios căruia îi plăcea să se considere că este în pas cu progresul ştiinţei, a confiscat cafetiera şi a însărcinat de îndată pe chirurgul Butler să procedeze neîntârziat la «efectuarea autopsiei defunctului. Cafeaua rămasă ca şi intestinele mortului au fost încredinţate lui James Marsh, care, în acea vreme, avea o preocupare mai puţin obişnuită: punerea la punct a unui mecanism destinat amortizării reculului tunurilor

instalate pe navele de război. Nemulţumit şi supărat de faptul că a fost deranjat, Marsh a fost nevoit să-şi abandoneze studiul tunurilor pentru a se dedica cercetării diverselor cărţi apărute recent în limba germană şi consacrate arsenului. Chimiştii germani se bucurau deja de un prestigiu în ceea ce priveşte progresele lor în diversele ramuri ale chimiei. Aplicând metodele curente, Marsh a dovedit că atât cafeaua cât şi conţinutul stomacului conţineau arsen prin faptul că lăsau un depozit gălbui prin tratare cu hidrogen sulfurat dizolvat în amoniac. Această primă constatare decise „Camera de punere sub acuzare" să inculpe pe „tânărul John" de omucidere. În cursul procesului, început în ziua de 21 decembrie 1832 la Tribunalul din Madistone, publicul şi-a manifestat neîncrederea faţă de poliţie şi de aşa-zisele metode ştiinţifice ale acesteia, zdruncinând acuzarea.

Pentru juraţi „depozitul galben", „hidrogenul sulfurat" şi „amoniacul" nu însemnau mare lucru. Pentru aceştia toate păreau veritabile trucuri de scamator. Ei voiau să „vadă" arsenul. Inculpatul a fost până la urmă achitat, spre marea satisfacţie a celor care participaseră la proces. Epilogul acestei afaceri avu loc zece ani mai târziu: „tânărul

John 6, judecat de astă dată pentru escrocherie şi şantaj, a fost condamnat la deportare în colonii. Lovitură de tea –, tru: cu prilejul procesului, acesta a făcut o declaraţie revelatoare: nepotul îşi otrăvise bunicu'? cu arsen!

Revenind la James Marsh, verdictul procesului, departe de a-l descuraja dar rănit în amorul propriu şi fiind sigur că nu greşise, se decise să-şi consacre de acum înainte toate eforturile în scopul găsirii unui procedeu indubitabil de punere în evidenţă a arsenului, care, în acelaşi timp, să fie capabil să convingă şi pe cel mai sceptic dintre juraţi.

Căutând în biblioteca arsenalului, lui Marsh. îi căzu în mână cartea lui Carl Wilhelm Scheele, în care acest farmacist din Köping, mort de 47 de ani, vorbèa de hidrogenul arseniat. Concluziile pe care Marsh nu întârzie să le tragă din această carte, erau aşa de simple şi de evidente, încât un savant, de talia şi anvergura lui Orfila, nu şi-a iertat niciodată faptul că nu a fost în măsură s-o facă. Lucrurile stăteau astfel: un lichid cu conţinut de arsenic, la care se adaugă puţin zinc şi tratat cu acid sulfuric sau clorhidrie, în urma reacţiilor chimice intervenite între zinc şi acid, producea o degajare de hidrogen. Hidrogenul în contact cu arsenul se transforma într-un compus gazos, hidrogenul arseniat, care, încălzit, se descompunea din nou în elementele componente: hidrogen şi arsen, acesta din urmă reluându-şi forma sa iniţială de pudră metalică.

Dând dovadă de inventivitate şi spirit de orientare, Marsh şi-a confecţionat un tub îndoit în formă de U, care avea un braţ deschis iar celălalt se termina printr-o ţeavă subţire. El a introdus în interiorul acestuia din urmă puţin zinc şi a umplut celălalt braţ cu un lichid ce conţinea arsen şi acid clorhidric. Când lichidul a venit în contact cu zincul a început să se degajeze hidrogen arseniat prin tubul subţire. Marsh nu a făcut altceva decât să aprindă gazul şi, apropiind de flacăra pâlpâitoarë o capsulă rece de po ţelan, a constatat depunerea pe aceasta a unei pete negre de arsen. Acest procedeu rudimentar, dar ameliorat considerabil ulterior permitea decelarea, cu o foarte mare exactitate, chiar a unei cantităţi de un miligram de arsen.

Când, în octombrie 1836, te numai patru ani de la procesul lui James John Radle, James Marsh a publicat un articol în Edimburg Philosophical Journal privind descoperise rea sa, nu a bănuit că metoda sa va fi adoptată de noua ştiinţă a toxicologiei şi că ea va fi clasată în rangul „probelor incontestabile de decelare a arsenului”.

Aproximativ în aceeaşi perioadă, mai precis în anul 1840, arsenul avea să facă, de astă dată pe continent şi la Paris, obiectul unui proces răsunător, asociind de astă dată la numele lui Marsh şi pe cel al lui Orfila.

În acea vreme, o tânără franţuzoaică în vârstă de numai 24 ani, pe nume Marie Lafarge, a ieşit din anonimat, i ăcând din ea subiectul presei de senzaţie din marile capitale: Paris, Roma, Berlin, Viena, Petersburg şi New York. Era o celebritate plătită cu viaţa unui om: Marie Lafarge era acuzată că îşi ucisese soţul prin otrăvire.

La prima vedere pare dificil de explicat pentru ce acest caz criminal – care a dus la dispariţia unui om cu totul anonim ca Charles Lafarge ce trăia modest într-un mic orăşel din Franţa, Le Glandier – a produs atâta vâlvă. Poate din cauza personalităţii Mariei Lafarge, descrisă ca o femeie misterioasă, care se bucura de un farmec irezistibil, sau datorită fascinaţiei morbide pe care o aveau otrăvitoarele, aşa după cum vom vedea că s-a întâmplat în evul mediu; saû pentru că, de astă dată, cazul Mariei Lafarge avea să conducă, după cum au înclinat celanai mulţi să conchidă, la punerea într-o lumină nouă, în faţa marelui public, a tinerei ştiinţe – *toxicologia*.

Cazul Lafarge, datorită presei, a făcut cunoscut milioanelor de cititori – prin descrierea fazelor care s-au succedat la elucidarea sa – existenţa unei profesii cu totul neobişnuite, cum ar fi medici legişti şi chimişti toxicologi.

Aşa cum arată Jürgen Thorwald în cartea sa cu titlul „Marea aventură a criminologiei” din care am extras o serie de pasaje: „Această nouă ştiinţă, ieşită din întuneric graţie progresului realizat de chimie, părea tot atât de misterioasă în ochii contemporanilor ca şi consecinţele activităţii sale, presărate cu numeroase cadavre. Nu este exclus ca acest interes, ţinând seamă de starea de spirit clin acele vremuri, să fi provocat interesul pe care îl exercitau otrăvitorii, conferind acestei ştiinţe aspectul

macabru care atrăgea mulţimea ca un magnet”.

Dar înainte de a descrie cazul Lafarge, să facem o trecere în revistă a istoriei „Dramei otrăvirilor”, din antichitate şi până la începutul secolului al XIX-lea.

Drama otrăvirilor

Marchiza de Brinvilliers, prin popularitatea procesului său, a determinat ivirea unei adevărate şcoli de imitatori şi otrăvirile misterioase, survenite în aşa-zisa „înaltă societate”, s-au propagat într-un ritm fulgerător 4.

Aceasta a condus, pe data de 11 ianuarie 1680, la crearea în Paris a unui Tribunal denumit „La chambre ardente”, care a fost însărcinat să stăvilească flagelul ivit. Acest tribunal a judecat între anii 1680 – 1682 circa 226 otrăvitori, dintre care 38 au fost femei. Cu puţin timp mai înainte, în 1670, a avut loc, după cum menţionează documentele vremii, moartea ducesei de Orléans, bănuită a fi fost otrăvită. Această crimă a zguduit opinia publică franceză «într-un moment în care ţara era în plină ascensiune politică şi prosperitate economică.

Un şir de decese suspecte, la care se adăuga emoţia provocată de recentul proces al marchizei de Brinvilliers, ca şi dezvăluirea unui plan de otrăviră regelui şi a delfinului (fiul regelui şi moştenitorul tronului), au dus la descoperirea unor asociaţii de alchimişti, falsificatori de monede, magicieni şi vrăjitori.

Tribunalul, înfiinţat cu această ocazie, a rămas cunoscut în istorie sub numele de „Camera de Justiţie”, „Camera Otrăvirilor” sau „Camera Inchiziţiei de la Arsenal” după numele localului în care îşi ţinea şedinţele. În decursul existenţei sale, el a prilejuit să defileze prin faţa sa unele din cele mai importante personaje ale regatului[4].

---

4 Dumas A. – Din crimele celebre, Tipografia J. Romariovu et co., Bucureşti, 1858, p. 150.
Brentano Franz Funck – Le drame des poisons, Ed. Tallandier, Paris,

În fruntea lui, Ludovic al XIV-lea a numit ca preşedinteprocuror general şi raportor, pe Reynie, un sever locotenent de poliţie. Se menţionează, printre altele, că au fost citate la bară şi persoane care erau în dizgraţia regelui. Cu ocazia interogatoriului luat ducesei de Bouillon, aceasta-a fost întrebată dacă, cu prilejul întrevederilor sale cu vrăjitoarele, nu a zărit pe diavol. Ducesa de Bouillon i-a răspuns: „Îl văd în acest moment, iar imaginea sa este foarte diformă, fiind deghizat în consilier de stat”. În ceea ce priveşte pe contesa de Soissons, aceasta se văzu pusă în situaţia de a i se imputa lucruri atât de grave, încât a. găsit că este mai prudent să fugă la Bruxelles. Doamna de Sévigné a scris privitor la acest subiect: „Ducesa de Bouillon a mers la ghicitoarea la modă a epocii, Voisin, cerându-i puţină otravă pentru a omorî un soţ bătrân şi supărător, precum şi un filtru pentru a fi luată în căsătorie de un bărbat tânăr pe care-l iubea”.

Mareşalul de Luxemburg a fost încarcerat la Bastilia, fiind supus unui interogatoriu îndelungat şi rămânând închis acolo timp de patrusprezece luni.

În galeria de otrăvitori, principalul loc revenea Catherinei Deshayes Monovoisin, numită La Voisin, despre care Funck-Brentano spunea că este cea mai mare criminală a istoriei. Întreaga societate nobilă şi bogată din acea vreme şi, aşa cum se va afla mai târziu, chiar favorita regelui o frecventa, reçurgând la vrăjitoriile ei (în schimbul unor importante sume de bani), pentru a rezolva probleme de familie, de dragoste sau de moştenire. Soluţia era totdeauna moartea celui nedorit. Cu ajutorul abatelui Guibourg, La Voisin practica magia neagră, celebrând. liturghii în cursul cărora erau sacrificaţi copii nou-născuţi, furaţi sau vânduţi.

„Este uşor de închipuit, scrie Funck-Brentano, stupoarea lui Ludovic al XIV-lea* a miniştrilor săi, a şefului

1928, p. 40.

poliţiei când au fost descoperite aceste crime. Groaza răspândită era cu atât mai mare, cu cât chimiştii şi medicii experţi din acea vreme erau incapabili să descopere urma otrăvii în cadavre”.

La Voisin şi complicele ei îşi botezară otrava „praf de succesiune”. Ea, nu lucra singură ci făcea parte dintr-o societate de otrăvitori, printre care se pot cita Vanens, Sainte Colombe şi Bachimont. Grupul acestora vindea arsenic, vitriol şi sublimat coroziv tuturor amatorilor şi mai ales femeilor măritate grăbite să devină văduve. În pieţe, alături de ei, erau jonglerii, care aveau ca scop să le servească drept paravan pentru adevăratele lor preocupări; ei străbăteau ţările, în lung şi-n lat, pentru desfacerea macabrei mărfi. Astfel Vanens călătorea cu predilecţie prin Germania, Italia şi Franţa. Aceşti saltimbanci erau depozitarii unor mari cantităţi de prăduse toxice, pe care le desfăceau prin intermediul unor femei ca Laforest, Chapelain şi Beauregard. Intermediarele îşi recrutau clientela din toate păturile societăţii. Preocupările lor cuprindeau o arie largă de „afaceri”: provocarea de avorturi, obţinerea unor moşteniri, schimbarea soţului sau a soţiei. Femeile, după spusele acestora, constituiau clientela cea mai numeroasă şi care plătea cel mai bine. Aceste femei vindeau pe bani gheaţă clienţilor serioşi: lichide şi prafuri ce conţineau cantaridă, arsenic şi venin de broască râioasă. Vânzarea otrăvurilor era însoţită uneori de descântece, liturghii negre, incantaţii magice învăluite în fum de mirodenii etc.

La puţin timp după arestarea lui Vanens şi Bachimont a fost încarcerat şi La Bosse – v care se ocupa cu prepararea şi vinderea otrăvurilor de mai bine de douăzeci de ani –, Vigoureux, precum şi soţia unui croitor, care făcea comerţ cu La Voisin, arestată la 12 martie. În declaraţiile pe care aceasta din urmă le-a făcut privitor la practicile sale de vrăjitorie, se remarcă pasajul următor:

„Am deprins, încă de la vârsta de nouă ani, practica necromanciei şi importanţa fizionomiei. Călugării m-au persecutat la început pentru aceste preocupări, dar, având prilejul să ofer serviciile mele unor mari prelaţi în timpul şederii mele la Paris, nu am mai avut de ce mă teme”. A negat că „ştiinţa” sa ar fi servit la uciderea cuiva. A recunoscut că a vândut „pudră de iubit”, horoscoape şi remedii, însă toate fără a primejdui viaţa cuiva.

Cu toate acestea, vrăjitoarea a fost acuzată că a făcut trafic cu praf de mac şi praf de diamant şi în final s-a decis să recunoască totul, denunţându-şi complicii, printre care un duce, un curtean şi trei preoţi – Sage, Mariette şi Davot –, toţi trei meşteri abili în a folosi arsenicul şi sublimatul coroziv.

Asasinarea soţului incomod sau prea puţin /generos devenise un lucru obişnuit în înalta societate ja acelor vremuri. Era îndeajuns o vizită la faimoasa La Voisin, precum şi plata onorariului cerut. Doamna de Dreux, soţia unui înalt magistrat al parlamentului, doamna Leféron, fiica unui consilier al curţii supreme de justiţie/ bogata doamnă de Poulaillon şi multe altele au fost aduse în faţa tribunalului special pentru a răspunde de aceeaşi crimă, asasinarea soţului cu ajutorul vrăjilor sau otrăvuiilor. Acestea s-au bucurat însă de o surprinzătoare îngăduinţă, care – în cazul celei din urmă – a mers până la achitare.

Ceea ce la început a îngrozit Parisul, a început să devină un joc, socotit de unii chiar distractiv şi subiect de discuţie în saloanele protipendadei. Dar aceeaşi „distracţie” practicată de femei care nu aparţineau nobilimii, ca văduva Brunet sau femeia Rebillé, erau pedepsite cu cea mai mare asprime.

La Voisin este condamnată, dar, deşi hotărârea prevedea şi aplicarea torturii, ea este scutită de această pedeapsă ca urmare a intervenţiilor clienţilor sus-puşi, intervenţii determinate nu de milă, ci de teama ca nu

cumva să vorbească prea mult, compromiţând astfel şi alte persoane la care cercetările tribunalului nu ajunseseră încă. De altfel, vrăjitoarea va declara singură că „simte de datoria ei să spună, pentru a-şi descărca conştiinţa, că un mare număr de persoane, de toate condiţiile şi calităţile, i s-au adresat spre a obţine mijlocul de a ucide şi că desfrâul este prima cauză a tuturor acestor crime”.

Întrucât cercetările dezvăluiau lucruri din ce în ce mai grave şi mai apropiate de tron, regele, pentru a limita scandalul, a dispus scoaterea din dosare a unor declaraţii, cărora personal le-a dat foc, iar la data de 1 octombrie 1680, a hotărât chiar suspendarea şedinţelor tribunalului.

Este de ajuns să amintim că, printre persoanele vizate de depoziţiile otrăvitoarelor, figurau, în afară de doamna de Montespan, favorita regelui despre care am mai vorbit, ducesa de Orléans, Henriette CTA ngleterre (învinuită de a îi celebrat chiar în palat o liturghie neagră împotriva soţului ci), doamnele de Polignac şi de Gramont (care încercaseră, pentru a-l cuceri pe rege, s-o otrăvească pe Louise de la Vallière, contesa de Soissons). Aceasta, avertizată chiar de rege, fuge în Olanda pentru a se salva.

„La Chambre ardente” şi-a reluat şedinţele la 19 mai 1681, dar cu condiţia, impusă de rege, de a înlătura declaraţiile în care era vorba de marchiza de Montespan. Această condiţie a fost suficientă pentru a îngădui ca nenumăraţi vinovaţi să fie sustraşi de la pedeapsa meritată şi, în fapt, pentru a împiedica tribunalul să-şi desfăşoare activitatea normală.

Acţiunea întreprinsă ia sfârşit prin apariţia, la 30 august 1682, a unui edict emis de Ludovic al XIV-lea împotriva ghicitorilor şi vrăjitorilor, care erau alungaţi din Franţa, precum şi prin reglementarea fabricării şi vânzării otrăvurilor necesare industriei. Aceste măsuri au avut ca urmare rărirea cazurilor de otrăvire criminală în Franţa.

În acelaşi timp cu zvonurile care circulau pe seama

otrăvirilor, a început să se vorbească de substanţe misterioase, de otrăvuri subtile, care ucideau prirf emanaţiile lor; se citează obiecte ca mănuşi, cămăşi şi stofe preparate după „metoda italiană” care trebuiau să omoare pe cel care le purta. Nu se ştia, pe drept cuvânt, cărei cauze trebuiau atribuite aceste pretinse otrăviri, şi este probabil că vrăjitorii din acea vreme, profitând de credulitatea şi ignoranţa oamenilor, le mascau prin diverse căi, atribuindu-le unor toxice nenaturale extrem de puternice.

Pe de altă parte, după unii autori, în „La Chambre ardente” nu trebuie să vedem altceva decât teama pe care o resimţea regele de a nu fi, la rândul lui, otrăvit. Fără aceasta s-ar fi preocupat mai puţin şi ar fi dat o mai mică atenţie procesului otrăvitorilor.

Decretul din 1682, după cum am văzut, şi-a atins scopul într-o foarte mare măsură, otrăvirile scăzând brusc în Franţa, iar cei rămaşi din banda lui Sainte-Croix şi Glaser, trecuţi prin mâinile lui Fouquét şi prin faţa faimosului tribunal, s-au împrăştiat sau exilat în ţările vecine, unde şi-au continuat opera macabră. Aşa s-a întâmplat că contesa de Soissons, în timpul unui voiaj pe care îl făcea în Spănia, a otrăvit pe regina Spaniei, Maria Louisa d’Orléans. Mijlocul folosit era arsenicul, preparat după reţeta lui Sainte-Croix. Un alt caz de otrăvire criminală este acela al Jeannei d’Albret, care moare datorită intoxicării cu acid cianhidric.

Printre ultimele căpetenii de asociaţi otrăvitori este citat un anume Barenton. Acesta era un simplu muncitor în Béance, care, prin faima ce şi-o crease singur, era considerat vrăjitor. Barenton cumulase, fără a-i cunoaşte pe Sainte-Croix sau Glaser, atât cunoştinţele de magie cât şi cele de manipulare şi de preparare a otrăvurilor. El oficia, pentru vizitatorii veniţi din Paris, liturghii negre pe corpul servitoarei sale, utilizată drept altar, aşa cum cere

ritualul. Vindea femeilor arsenic pentru a-l introduce se>ţilor lor în mâncare, bărbaţilor pentru soţiile lor, iar îndră? gostiţilor le vindea muşte de amor (cantaride), iar celor geloşi preparate destinate să le amorţească simţurile.

În secolul al XVII-lea, din câte ne-au parvenit, otrăvurile întrebuinţate au fost în majoritate minerale, cele mai cunoscute fiind: vitriolul, arsenicul şi sublimatul coroziv, iar dintre organice, opiumul... x * /...

Mai înainte de a ne continua incursiunea în dosarul otrăvurilor, considerăm că este necesar să facem câteva scurte precizări asupra a trei din aceste groaznice şi perfide mijloace de suprimare: mercurul, acidul cianhidrie şi arsenul.

Cel mai important dintre substanţele toxice minerale, după arsen, este mercurul. Aproape toţi compuşii acestui metal sunt otrăvuri violente şi, în plus, au acţiune locală caustică şi corozivă. Dar cel mai important este sublimatul sau clorura mercurică.

Sublimatul coroziv este o sare cunoscută de multă vreme şi prepararcă ei a fost descrisă de Geber încă din secolul al VIII-lea şi dată în comerţ pe timpul lui Basilius Valentinus, care a experimentat-o către sfârşitul secolului al XV-lea. În secclul al XVI-lea sublimatul era folosit în toată Europa la tratamentul bolilor venerice-şi scrofuloase. Este studiat de Boerhaave şi van Święten, care-l prepară sub formă de licoare ce-i poartă numele, devenind un medicament foarte important în combaterea sifilisului. Paracelsus studiază şi el sublimatul, în special modul de preparare, iar Avicenna arată. primele indicaţiuni precise asupra acţiunii sale toxice.

Utilizarea în scopuri criminale ia amploare pe timpul lui Ludovic al XIV-lea, intrând şi în compoziţia unor prex parate, după cum am văzut.

Abia către anii 1870 – 1880 se înmulţesc cunoştinţele

asupra otrăvirii cu această substanţă. Gravitz, în lucrarea sa asupra „Inflamaţiunei intestinului gros în otrăvirile acute cu mercur”, aminteşte* că, încă din 1837, Wibner a pomenit de aceste leziuni, iar în 1887 Fraenkel, Senger, Virchow, Senator discută în Asociaţia medicală berlineză despre otrăvirile cu sublimat; amintim că în anul 1866, Saikowsky a. făcut o descriere amănunţită, dar care din păcate a trecut neobservată. În sfârşit. am vrea să menţionăm că însuşi Sainte-Croix a murit otrăvit cu vapori de sublimat coroziv, în timp ce încerca prepararea în laboratorul său a unei noi reţete infernale.

Utilizarea în scopuri criminale a sublimatului coroziv, fără alt adaos, prezintă unele inconveniente, datorate gustului stipic (astringent), iute, metalic şi foarte neplăcut, aşa încât nu se poate ingéra în cantitate mai mare, fără ca persoana să nu se sesizeze imediat. Astfel, se povesteşte un caz petrecut în Franţa, şi anume ale medicului Gentilly, care în anul 1904, a fost pe punctul de a fi otrăvit de un servitor al său, care fiind îndrăgostit de logodnica medicului, a dorit să scape de un rival. Iată faptele: medicul venind acasă, se-aşează la masă. Fu servit cu o supă atât de fierbinte, încât îşi fripse cerul gurii. Pentru a-şi potoli durerea, doctorul îşi turnă un pahar cu vin. Dar gustul foarte curios al vinului îl puse în gardă. La examenul de laborator efectuat de farmacistul din localitate, vinul se dovedi a fi amestecat cu sublimat coroziv. Fiind bănuit servitorul, acesta fu arestat şi sfârşi prin a face mărturisiri complete.

Revenind la principalele otrăvuri, trebuie să adăugăm că, printre cele subtile, este posibil ca să fi fost cunoscut în acea epoca acidul Prusie sau cianhidric, mai ales de către italieni, denumit „otrava florilor de piersic”. Era-cunoscută şi de preoţii egipteni cu care suprimau pe cei care le aflau secretele.

Jeanne d’Albret, regină de Navarr –, soţia lui Antoine

de Bourbon şi mama lui Henric. al IV-lea, se presupune că a murit în anul 1572 fiind otrăvită cu acid Prusie.

Principala sare a acidului cianhidric este cianura de potasiu. Otrăvirile criminale sunt rare; aşa, de exemplu, în Franţa, după o statistică a lui Vibert, din 14 cazuri de otrăviri cu cianură de potasiu, două erau criminale. Taylor citează o crimă săvârşită în Anglia, în anul 1881, cu apă de laurocerasi în cantitate de 60 grame şi acelaşi autor arată că otrăviri şi tentative de otrăvire – s-au comis prin trimiterea unor Sticle în care se introdusese acid Prusie.

Bull a publicat un caz de intoxicaţie criminală cu esenţă de migdale amare, în doză de 17 picături. Erben citează, fără să arate provenienţa, un caz în care esenţa de migdale amare a fost turnată în gura victimei, în timpul somnului. Gustul atât de pronunţat, al cianurii de potasiu, poate pune în gardă victima, însă criminalii disimulează acest gust Mncorporând otrava în vin, şi mai cu seamă în lichioruri, care au un miros natural de migdale amare.

losch a publicat în 1904 tentativa de otrăvire care s-a încercat asupră unui preot, căruia i s-a turnat cianură de potasiu în vin.

Cazul cel mai celebru este al lui Troppmann, otrăvitorul familiei Klirick, citat de Tardieu. Criminalul şi-a preparat singur otrava, distilând un amestec compus din trei părţi ferocianură de „potasiu, două părţi de acid sulfuric şi două părţi apă.

Un caz interesant de tentativă criminală este cazul Rasputin, căruia i s-a administrat cianură de potasiu în prăjituri; nereuşita acestei tentative s-ar fi datorat, după unii autori, faptului că cianura de potasiu era veche şi, stând mult timp în contact cu aerul, s-a alterat; după alţi autori nereuşita s-a datorat însuşi faptului că s-a administrat în prăjituri, glucoza constituind unul dintre antidoturile acidului cianhidric (Bougault şi Péririer). 1.

La noi în ţară se cunoaşte un singur caz de otrăvire

cu cianură de potasiu.

Căpeteniile naziste purtau, montate în inele sau dinţi, o doză mortală de cianură de potasiu; aşa s-au sinucis Hitler, Göring şi Goebbels. În timpul celui de>-al doilea război mondial, în lagărele Kitleriste de exterminare, a fost folosit în camerele de gazare un produs al concernului I.G.

— Farben Industrie, pe bază de acid cianhidric: cianoformiatul de metil, „Ciclon Bu.

Cu prilejul fiecărei afaceri celebre, vom vedea că sunt chemaţi să-şi dea avizul oamenii de ştiinţă cu autoritate în această materie şi vom asista astfel la dezvoltarea acestei discipline noi, toxicologia.

În anul 1823 s-a judecat la Paris afacerea Boursier. S-a presupus că Boursier, băcan la Paris, fusese otrăvit de soţia sa şi de servitorul său Kostolo. În urma expertizei efectuate de către Orfila, Gardy şi Barruei, aceştia au găsit arsen în cadavrul lui Boursier. Să urmărim acurtr împreună peripeţiile şi contradicţiile prin care au trecut dezbaterile privind acest caz şi cât de mult s-au zbătut experţii până au reuşit să descopere adevărul.

Într-un prim proces verbal, Orfila menţionează că nu a găsit urme de inflamaţie în intestin şi stomac… Într-un al doilea, semnat de astă dată de trei medici, se constată, la extremitatea ileonului, prezenţa a câtorva grăunţe albe, prezentând toate caracterele fizice ale şoricioaicei: miros de usturoi la contactul cu cărbunii aprinşi; dizolvare promptă în apă şi, prin tratarea acesteia cu hidrogen sulfurat şi acid clorhidric, precipitare în sulfură galbenă de arsen. Cu prilejul celui de al treilea raport, Barruel se îndoieşte de rezultatele celei de a doua expertize. El este de părere că aceste globule albe aflate în cantitate atât de mare şi privite la început ca arsenic, nu erau decât… aglomeraţii de grăsime!

Deci în anul 1823, experţii se mai îndoiau asupra caracterelor fizice şi chimice ale acidului arsenios şi cele

ale unor depozite banale de grăsime. Dacă vom consultă pe Orfila, acesta va scrie câţiva ani mai târziu, în anul 1848: „Se constată adesea că experţii, însărcinaţi să prezinte rapoarte în faţa tribunalelor, au făcut afirmaţia că a avut loc o otrăvire cu acid arsenios, întrucât au găsit în canalul digestiv o materie care răspândeşte un miros de usturoi când este aruncată pe cărbuni aprinşi. Condamn sever această manieră de a proceda. În concluzie, fosforul, usturoiul şi alte câteva substanţe pot provoca acelaşi miros caracteristic ca şi arsenul. Se pot forma în stomac, în timpul digestiei, substanţe care răspândesc un miros analog când sunt încălzite. De altfel, nu se întâmplă adeseori să ne înşelăm asupra adevăratului caracter al mirosurilor? Am făcut rapoarte, Vauquelin şi subsemnatul, asupra unei afaceri de otrăvire, când materia suspectă pusă pe cărbuni incandescenţi de patru ori, la intervale de timp diferite, şi de două ori am avut senzaţia că recunoaştem mirosul de usturoi. Ne-am convins ulterior că această substanţă nu conţinea nici un singur atom de arsen”.

Orfila nu are decât în parte dreptate când a făcut această mică digresiune, căci el a uitat că a fost expert în afacerea Boursier, cu care grilej, împreună cu alţii, 4 a considerat particulele de grăsime drept arsenic.

Oricare ar fi adevărul, ezitarea lui Barruel şi îndoiala afirmată de acesta la sfârşitul procesului, au avut darul să impresioneze într-o aşa mare măsură pe juraţi, încât soţia lui Boursier, mai puţin demnă de încredere, a fost achitată ca şi servitorul ei.

Alături de otrăvirile criminale, s-a constatat în această epocă, numeroase sinucideri provocate prin întrebuinţarea acidului arsenios. Printre acestea, se cunoaşte cazul asasinului Soüfflard care, în momentul când îşi aştepta condamnarea la moarte, a înghiţit o doză de arsen „din acela cu care omorâse o sută de oameni”,

după cum menţionează raportul lui Ollivier d'Angers. Şapte ahn mai târziu, după cum ne relatează Orfila şi Tardieu, ducele de Praslin* pair al Franţei, moare de asemenea otrăvit cu aceeaşi substanţă.

Toxicologia, aflată încă în faşă, începe totuşi să se dezvolte în mâinile unor oameni abili, însă încă puţin experimentaţi în manipularea aparatelor care, mai târziu, se vor impune definitiv. Aparatul lui Marsh era cunoscut şi răspândit în lumea ştiinţifică de circa patru ani; mijloacele de a caracteriza otrava arsenicală nu erau deci aşa de defectuoase şi atât de primitive ca în timpul când s-a petrecut afacerea Boursier şi cu toate acestea vom vedea câte expertize au fost necesare, în unele cazuri, în scopul stabilirii toxicului.

Pentru a înţelege mai bine situaţia în care se găsea toxicologia în acea epocă, să facem o scurtă recapitulare. „Smulgeţi secretul otrăvirii, arătaţi-mi-l şi atunci vom spânzura pe această femeie…" striga cu un secol mai înainte Henry Fielding, un celebru poliţist londonez, în momentul în care lua interogatoriul martorilor care acuzau pe o tânără văduvă că-şi otrăvise soţul. Cum nimeni, cu toate strădaniile depuse, nu reuşise să găsească nici urmă de otravă în apartamentul inculpatei şi nici să dovedească cum şi-l procurase, poliţiei îi mai rămăsese doar şansa să descopere prezenţa otrăvii în corpul victimei. Cu toate e forturile depuse, medicii şi-au dovedit neputinţa, datorită insuficienţei cunoştinţelor de chimiş în această materie.

În timpul acestei afaceri, oamenii mai credeau încă în afirmaţiile faimosului medic olandez Hermann Boerhaave, care, cu 30 de ani înainte, pretindea că diversele otrăvuri „în stare de incandescenţă sau de vapori" răspândese mirosuri specifice. Metoda sa consta în a încălzi o substanţă otrăvitoare pe cărbuni aprinşi şi a mirosi apoi-fumul care se degaja. Boërhaave a fost primul care a recurs la un procedeu senzorial cu scopul de a identifica

prezenţa unei otrăvi. În general, în acea vreme, oamenii erau departe de a avea o certitudine în stabilirea toxicului într-un caz de otrăvire şi bazarea doar pe simplă apreciere nu era în măsură să atragă condamnarea presupusului vinovat. Un diagnostic de necontestat nu era posibil decât dacă se utiliza o otravă deosebit de corozivă, cum ar fi de exemplu acizii, care atacă ţesuturile sau alcaliile şi pudra de cantharidă, care lezează rinichii.

Se ştia că praful arsenical, care nu are nici gust şinici miros, putea fi adăugat cu uşurinţă la brice mâncare, prăjitură sau băutură. Se mai ştia de asemenea că simptomele provocate de otrava se asemănau cu cele datorate holerei şi că nici poliţiştii şi nici magistraţii nu erau capabili să dovedească crima, decât doar în cazul în care ucigaşul nu comisese greşeala să se trădeze, fie prin faptul dovedit că a cumpărat toxicul, fie că a avut un martor în momentul când a administrat otrava victimei. y în secolul al XIX-lea, epocă în care poliţiile din Europa se reorganizau şi deveneau din ce în ce mai eficace şi în care Vidocq îşi începea strălucita sa carieră, un om ca Georg Adolph Wepler, fizician din Berlin, îşi imagina de exemplu că organismul unui om otrăvit cu arsenic nu era supus putrefacţiei. Acesta era stadiul cunoştinţelor, în care imaginaţia şi superstiţiile ocupau un loc de seamă.

— Johann Daniel Metzger, prôfesor de medicină legală la Universitatea din Königsberg în anul 1779, afirma că petele albastre, găsite pe pielea unui cadavru, constituie un indiciu sigur de otrăvire cu arsen.

În anul 1775, Carl Wilhelm Scheele, născut la Stralsund, farmacist în oraşul suedez Hoping, a făcut o descoperire deosebită. El a remarcat că arsenul alb, amestecat cu cler sau apă regală ca oxidant, se transformă în acid arseoios. Contactul acestui acid cu zincul produce tin gaz deosebit de otrăvitor cu miros de usturoi, hidrogenul arseniai, care avea să dobândească în

toxicologie o importanţă considerabilă. Zece ani mai târziu, Samuel Hahnemann, autorul homeopatici – originar din Transilvania – a descoperit ca, în stomacul unui otrăvit, arsenul formează un depozit galben prin acţiunea acidului clorhidric şi a hidrogenului sulfurat. Acesta devine în acest caz un semn indispensabil care serveşte la descoperirea otrăvurilor cu metaloizi.

În anul 1787, acelaşi Johann Daniel, care interpreta de o manieră aşa de eronată petele apărute pe pielea cadavrelor, a reuşit să determine progresarea cercetărilor toxicologice: el a încălzit o sare de arsen deasupra unor cărbuni de lemn aprinşi şi a aşezat o placă de cupru în calea vaporilor care se degajau; dacă substanţa conţinea arsen, placa se acoperea cu un strat alb. Tot el a mai constatat că arsenul şi cărbunele de lemn, încălziţi într-o < probetă până la dispariţia cărbunelui, se evaporau şi că aceşti vapori se transformau din nou în arsen, depunând, pe părţile reci ale eprubetei, un depozit în formă de floco a ne metalice de culoare neagră sau negru-brun, care se numeau „cristale” în limbajul toxicologilor.

Un savant german, Valentin Rose, asistent la Colegiul de Medicină din Berlin, a fost primul care în anul 1806, a descoperit urmele de arsen în organele corpului omenesc, în special în intestin şi peretele stomacului. Experienţa pe care o făcea dădea rezultate pozitivé când conţinutul stomacului nu mai avea arsen, deoarece acesta era absorbit de peretele stomacului. Tot Rose a tăiat stomacul în fâşii subţiri pe care le-a fiert eu apă distilată şi a filtrat amestecul de mai multe ori; l-a tratat apoi cu acid azotic, ştiind că acesta distrugea orice urmă de materie organică, deci şi membranele din stomac. Reziduul îl supunea în cele din urmă la acţiunea acidului carbonic şi a apei de var, obţinând astfel un depozit pe care îl încălzea într-o eprubetă la un foc de cărbune de lemn; dacă stomacul conţinea arsen, se formau pe pereţii superiori ai eprubetei,

cristale metalice caracteristice.

Câţiva ani mai târziu, după cum vom vedea, „dosarul arsehului” avea să încapă pe mâna a doi titani: Marsh şi Orfila, care vor pune bazele ştiinţifice ale identificării acestui toxic.

Prăjitura fatală din noaptea de crăciun

Afacerea Charles Lafarge

Titlul acestei afaceri” nu este împrumutat din romanele poliţiste, aşa cum ar părea la prima vedere. Ea a trezit o mare vâlvă cu mulţi ani în urmă, în publicaţiile vremii. Este vorba de afacerea Lafarge, despre care am amintit la începutul lucrării şi care a prilejuit consacrarea definitivă a toxicologiei şi a lui Orfila. Dar să reconstituim evenimentele, pornind de la diverse surse ale vremii şi descrierile unor. autori contemporani asupra acestei întâmplări.[5].

Charles Lafarge era un bărbat „bine făcut”, în vârstă de aproape 30 de ani, fiul unui turnător căruia îi semăna şi care îşi instalase furnalele în ruinele unei vechi mănăstiri părăsite. Turnătorul îşi condusese cu pricepere atelierul, ajungând să dispună de o oarecare îndestulare. După moartea tatălui, fiul acestuia, Charles Lafarge, s-a căsătorit cu fiica unui om îmbogăţit, un oarecare M. de Beauford; el îşi făcuse planul de a folosi dota soţiei sale pentru a mări topitoria; dar planurile sale fură întrerupte datorită decesului neaşteptat al acesteia.

Încă de la începutul anului 1839 furnalele sale nu mai scoteau fum pe coş iar Lafarge era în permanenţă asaltat de creditori. Convins că doar o căsătorie cu o femeie bogată l-ar putea scoate din situaţia nenorocită în care se găsea, apelă la serviciile unui birou matrimonial din Paris, pentru a-i recomanda o persoană care să răspundă la dorinţele şi proiectele şale. Cum este obiceiul în asemenea

5 Jürgen Thorwald – La grande aventure de la criminologie, 1967, p. 153. ' « '

cazuri, el s-a prezentat într-o lumină care nu corespundea realităţii: s-a dat drept un mare industriaş şi proprietar al unui castel. În august 1839, Lafarge intră în relaţii cu tutorii une Minere fete, în vârstă de 24 ani, Marie Capelle.

Marie Fortunée Capelle era fiica unui colonel, vechi ofiţer în armata lui Napoleon, om tot atât de lipsit de mijloace materiale pe cât era de orgolios. La moartea părinţilor săi, Marie a fost încredinţată unor tutori, burghezi parizieni relativ îndestulaţi, care, pentru a-i asigura educaţia, s-au adresat celor mai bune şcoli din capitala Franţei, – Mnde tânăra fată înnodă legături cu domnişoare din înalta societate. Dominată de un orgoliu maladiv, moştenit fără îndoială de la tatăl său, ea începu să-şi „confecţioneze" un trecut aristocratic, care să-i permită să se situeze în acelaşi rang cu colegele sale.

Studiile o dată terminate, tânăra se cufundă şi mai adânc în această lume reuşind să-şi înşele anturajul pe care îl frecventa, şi ajungând până la sfârşit să creadă şi ea în visele ei de aristocrată. Cum Marie nu era nici atâj; de bogată şi nici suficient de frumoasă pentru a face o partidă strălucită, ea privea cu invidie şi plină de amărăciune cum colegele sale, fiice de aristocraţi, se căsătoreau cu pretendenţi bogaţi şi locuiau în castele.

Puţin înainte de vizita lui Charles Lafarge, Marie a fost invitata uneia din vechile sale colege, vicontèsa de Léautaud, să-şi petreacă o vreme la una din proprietăţile sale. În cursul acestei şederi, vicontesa a constatat dispariţia bijuteriilor ei. Şeful siguranţei-Allard, încunoştinţat de soţ, procedă neîntârziat la o anchetă şi ajunse la concluzia că doar Marie Capelle putea fi autoarea acestui furt. Acuzaţia-i se păru vicontelui atât de neverosimilă, în cât îşi retrase plângerea, împiedică pe Allard să aresteze pe tânăra sa invitată şi o lăsă să se reîntoarcă la Paris. Aici, Marie fu încunoştii & tată că o aştepta un pretendent bogat.

La prima întrevedere, Charles Lafarge i se păru banal dacă nu chiar respingător. Totuşi, faptul că el poseda un castel, a reuşit să-i schimbe imediat cursul sentimentelor. Fără cea mai mică ezitare îşi dădu consimţământul la căsătorie şi, în scurt timp, tânăra pereche însoţită de servitoarea Mariei, Clémentine, părăsi Parisul cu destinaţia la castelul mult visat. Pe drum, până la sosirea la Glandier, Marie nu încetă să viseze, fericită, la castelul care o aştepta şi îşi imagina bucuria de a-şi putea primi cu fast, la rândul ei, fostele colege.

Ajunsă la Glandier, deziluzia a fost mare: ţinutul nu era decât o vale dezolantă, iar străzile oraşului erau murdare şi cu case sărăcăcioase; în locul castelului mult-visat se afla o mănăstire părăsită, tristă, sumbră, igrasioasă, plină de şobolani care nu se sfiau să se plimbe prin încăperi şi coridoare chiar în timpul zilei.

Familia lui Charles, lipsită de orice cultură şi educaţie, privea pe noua venită cu neîncredere, fapt care determină ca tânăra căsătorită să-şi sporească dezgustul. În prima hoapte, Marie se închise în camera sa cu Clémentine şi Ji scrise o scrisoare lungă soţului ei, implorându-l să o lase să plece; dacă el refuză, conchidea ea, îşi va pune capăt zilelor luând o doză de arsen pe care o avea în permanenţă asupra ei. Această scrisoare, rezultatul-tragic al confruntării viselor cu realitatea, era un strigăt de disperare. Abia după câteva zile a reuşit Marie să se calmeze puţiii. Lafarge, asaltat de creditori, era capabil de orice sacrificiu, în afară de unul singur: s-o lase să plece. O asigură de intenţia sa de a renunţa la drepturile de soţ, îi promise că va aranja casă, comandă un cal pentru călărie şi angajă ipi servitori.

Timp de câteva săptămâni, Marie trimise familiei şi prietenilor scrisori din care reieşea fericirea ei, manifestându-şi entuziasmul pentru Glandier. Se părea că începuse să se acomodeze-cu destinul şi se forţa să înşele

şi pe alţii şi chiar pe ea însăşi. Într-un mod cu totul neaşteptat îi dădu lui Lafarge o parte din modesta sa dotă şi întocmi scrisori de recomandare adresate tutorilor să verse anumite sume soţului ei, cu prilejul vizitei acestuia la Paris. Îşi imagină că micul său capital i-ar permite lui Charles să-şi redreseze finanţele. Înainte de plecarea lui Lafarge, în decembrie 1839, Marie încercă să-l convingă să o lase moştenitoare, în schimbul întregii sume de care dispunea. Lafarge păru că acceptă, însă, în secret, semnă la notar un al doilea testament, prin care lăsa mamei sale întreaga avere.

În timpul şederii sale la Paris, Charles, pentru a obţine sumele de bani necesare, falsifică de mai multe ori semnătura soţiei sale pe scrisorile de recomandare. În acelaşi” timp primi de la Marie bilete de dragoste prin care îl asigura de întreaga ei afecţiune. Drept dovadă a acestei iubiri, ea îi trimise portretul pictat de o colocatoare, Anna Brun. Marie rugă de asemenea pe soacra sa să-i prepare o prăjitură de crăciun, pe care ea se însărcina să i-o trimită lui Charles, pentru a-i atenua neplăcerea pricinuită de depărtarea lui de-căminul lor; Marie mai preciză că, în noaptea de crăciun, ea va mânca la rândul ei o parte, gmelind că astfel se va simţi mai aproape el el, în aéëâstă seară de sărbătoare.

Pe data de 16 decembrie, Marie prezentă la poşta din Glandier coletul cu prăjitura pe care Charles o primi la hotelul „Univers” din Paris, la 18 decembrie. Aceasta nu era prăjitura de crăciun anunţată, însă Charles nu dădu atenţie acestui fapt şi, fără a se formaliza, mâncă o mare parte din ea. Imediat după această fu cuprins de colici, vomismente şi diaree. Petrecu o zi în pat fiind foarte slăbit. Gândindu-se că ar putea fi vorba de holeră, care pe vremea aceea făcea victime la Paris şi care provoca simptome asemănătoare, renunţă să apeleze la serviciile unui medic. Se mulţumi să arunce restul prăjiturii, care, după părerea

sa. nu mai era proaspătă, alterându-se cu prilejul transportului.

Pe data de 3 ianuarie, Charles simţindu-se fôarte slăbit „se reîntoarse la Glandier, starea sănătăţii sale fiind destul de precară. Aducea cu sine de la Paris 28.000 franci având ideea că ar putea face momentan faţă la obligaţiile cele mai presante, fapt care îi ridică moralul, făcându-l să nu acorde o. atenţie deosebită bolii de care suferea. Marie îl primi cu tandreţe, îl convinse să rămână în pat, şi sărbători reîntoarcerea lui servindu-i o friptură de vânat garnisită cu trufe. Imediat după masă, «„boala pariziană” se manifestă din nou: suferind de crampe dureroase, Charles reîncepu să vomite. Medicul casei, Barodu, adus urgent, îi puse diagnosticul de holeră. Lipsit de orice precauţie, el eliberă Mariei o reţetă de arsen, pe care aceasta o solicita sub pretextul că vrea să distrugă şoarecii care deranjau noaptea pe bolnav.

A doua zi. starea lui Lafarge se agravă: se plângea de crampe în muşchii picioarelor, o sete. nepotolită şi vomita tot ce mânca. Personalul casei, părinţii-şi rudele se strânseră în jûrul patului bolnavului: Marie, femeia de cameră Clémentine, mama lui Charles, surorile saleverişoara sa Emma – singura din întreaga familie care o simpatiza pe Marie –, Anna Brun/ Denis secretarul şi servitorul lui Lafarge. Marie, plină de atenţii, îi servi bolnavului poţiuni diverse, în special pe bază de „gumă arabică”, remediu pe care pretindea că H foloseşte ade?

seori cu bune rezultate şi pe care îl purta asupra sa într-o mică cutiuţă din malachit. Lafarge, slăbea văzând cu ochii. Nimeni nu o bănuia pe Marie de ceva. La 10 ianuarie a fost chemat un al doilea medic, Masserat, care – ca şi confratele său – puse diagnosticul de holeră şi prescrise ca reconfortant „lapte de pasăre”. În timp ce Marie prepara această băutură, Anna Brun observă că aceasta îşi deschise cutia de malachit şi vărsă o pudră albă în pahar.

Întrebată ce face, Marie îi explică că ea ş. pus în băutură puţin zahăr de „flori de portocale”. Anna Brun remarcă, scurt timp după aceea, că fulgi albi pluteau la suprafaţa lichidului aflat în paharul din care Charles nu, apucase să bea decât câteva înghiţituri. I s-a părut curios că zahărul nu se dizolvase, aşa cum ar fi fost normal. împinsă de o bănuială vagă, ea arătă fulgii suspecţi doctorului Bardou. Acesta, punând pe limbă unui, simţi o arsură puternică, însă îşi dădu cu părerea că trebuie să fie vorba de praf de ipsos căzut de pe tavan în lapte. Anna Brun consideră aceajexplicaţie neconvingătoare şi se hotărî să păstreze paharul cu conţinutul său, închizându-l într-un dulap. Din acest moment începu să supravegheze cu discreţie pe Marie. Într-una din zile, ea o zări vărsând pe furiş opudră albă în supa pe care soacra sa o preparase pentru bolnav. Charles, după prima înghiţitură, începu să strige: „Marie, ce mi-ai dat? Pentru numele lui dumnezeu, supa arde ca focul…”

Anna Brun, fără să fie observată, puse de o parte farfuria cu supă şi împărtăşi bănuielile sale mamei, surorilor lui Lafarge cât şi verişoarei sale Emma.

În noaptea de 12 ianuarie, un vânt violent şuiera lugubru prinţe arbori, aruncând rafale de ploaie în ferestrele vechii mănăstiri, făcând astfel să sporească, atmosfera sinistră a casei; teama de soarta care îl aştepta pe Lafarge se împletea cu bănuielile că muribundul era victima instinctelor criminale ale soţiei sale. În timp ce mama şi surorile lui Charles stăteau la căpătâiul bolnavului, Emma s-a repezit la Marie pentru a-i face cunoscută acuzarea groaznică care începuse să planeze asupra sa. Teama familiei nu a făcut decât să crească, mai ales din momentul în care secretarul lui Charles, Denis, a povestit că în zilele de 5 şi 8 ianuarie Marie l-a trimis pe el şi pe grădinarul

Alfred la farmacistul Ëssartier din Lubersac să

cumpere arsenic, pe care stăpâna trebuia să-l utilizeze la stârpirea şobolanilor. Marie îi înmânase lui Alfred o reţetă întocmită de doctorul Bardou, dar acesta, fără să facă uz de e a, reuşise să cumpere 64 g de şoricioaică din Brive. Îngrozită, mama lui Lafarge căzu în genunchi în faţa patului fiului său şi îl imploră să nu mai mănânce sau să bea din alimentele aduse de soţia sa.

În această atmosferă morbidă, singură Marie reuşise să-şi păstreze calmul. Cu capul ridicat, ea intră în camera bolnavului şi ordonă să fie chemat grădinarul Alfred. Acesta declară că Marie Lafarge îi ceruse să prepare otrava pentru şobolani cu arsenicul adus de el însuşi de la Lubersac ca şi cu cel adus de Denis de la Brive. El executase dispoziţia stăpânei sale. Mărturia grădinarului împrăştie pentru puţină vreme neliniştea de care erau stăpâniţi membrii familiei. Totuşi a doua zi, când sora lui Charles, Amena, găsi într-un pahar conţinutul unui medicament preparat de Marie nb formă de praf alb, bănuielile se redeşteptară, în noaptea de 13 spre 14 ianuarie, pe o ploaie torenţială şi un vânt, care culca totul la pământ, un al treilea medic, doctorul Lespinasse, avu curajul să se aventureze pentru a venit la Glandier. La descrierea simptomelor care însoţeau maladia lui Charles, medicul se gândi că ar putea fi vorba de o otrăvire. După părerea lui, singur arsenul ar fi fost în măsură să provoace asemenea simptome. El însă nu dispunea de mijloace pentru a salva muribundul. Câteva ore mai târziu, în dimineaţa zilei de 14 ianuarie, Charles Lafarge se stinse.

La Glandier, unde domnea o atmosferă indescriptibilă, plină de mânie şi ură, singură Marie, prestanţă şi rece, îşi păstra calmul. În timp ce în oraş se răspândise zvonul că „Parizianca” îşi otrăvise soţul, tânăra femeie, însoţită de servanta sa Clémentine, îşi făcea liniştită toaleta în camera sa. Îşi puse o rochie de doliu, îşi aranjă ochii şi trimise notarului testamentul lui Charles,

fără să bănuiască că acesta nu era valabil. Verişoara mortului, Emma, trecând peste resentimentele de familie, veni la Marie. Torturată de îndoială, ea îi povesti că cumnatul lui Lafarge plecasë la Brive pentru a anunţa pe judecătorul de instrucţie şi jandarmeria. Distrusă la gândul că acuzaţiile nu ar fi departe de realitate, ea nu putea totuşi să nu admire calmul Mariei. De asemenea, gândindu-se cu groază că Marie ar fi putut uita un rest de şoricioaică în cutia de malachit, profită de o clipă de neatenţie a văduvei şi îi sustrase cutia. În aceste împrejurări, grădinarul Alfred, la rândul Bău cuprins de panică, îngropă într-un colţ al parcului restul de otravă care îi mai rămăsese.

La 15 ianuarie, judecătorul de instrucţie din Brivé, Moran, însoţit de grefierul Vicant şi de trei jandarmi, se prezentară la Glandier. Marie Lafarge îi primi cu amabilitate şi încredere, puţin lipsind ca acest om conştiincios să fie intimidat de manierele pariziencei, fiind chiar pe punctul de a-l face să creadă că are de a face cu o inocbntă, inculpată pe nedrept de rudele defunctului. Cu ezitări, el luă notă de acuzaţiile formulate de familia lui Charles şi adună piesele pe care Anna Brun le păstrase: laptele de pasăre, supa, apa de flori de portocale şi, în îne, probe din vomismentele bolnavului. După un scurt interogatoriu, Alfred arătă locul unde îngropase arsenul şi declară că nu numai pe data de 5 ianuarie ci şi pe la jumătatea lunii decembrie fusese plecat să cumpere arsen, din dispoziţia Mariei Lafarge. Întrucât însă şobolanii nu se atinseseră de amestecul pe care îl preparase, acesta a fost recuperat de Moran, care, ca o măsură de precauţie în plus, trimise un jandarm Ja Lubersac pentru a lua un interogatoriu farmacistului Eyssartier.

Informaţiile culese de jandarm răsturnară complet atitudinea judecătorului Moran în ceea ce o priveşte pe Marie. Tânăra femeie cumpărase pentru prima dată o mare

cantitate de arsen pe data de 12 decembrieadică cu patru zile înainte de trimiterea prăjiturii lui Charles la Paris. La 2 ianuarie, deci exact înainte de reîntoarcerea soţului său, ea a mers personal la Lubersac pentru a-şi procura din nou otravă.

Moran, din ce în ce mai neîncrezător, convocă pe cei trei medici care îngrijiseră pe Charles Lafarge. Bardou, Massenat şi Lespinasse au sosit la Glandier în după-amiaza zilei de 16 ianuarie. Moran le-a cerut să efectueze autopsia decedatului, pentru a determina cauza morţii, Medicii au fost uimiţi când judecătorul le-a comunicat că unii savanţi, printre care şi. Orfila, au ajuns la rezultate surprinzătoare în descoperirea urmelor de arsen, nu numai în alimente, dar chiar şi în corpul victimelor. El vrei să ştie dacă ei auziseră de această metodă şi dacă erau în măsură N-o aplice cu prilejul autopsiei. Luaţi pe nepregătite, dar în acelaşi timp foarte mândri şi decişi să nu-şi recunoască ignoranţa, medicii, după o scurtă consfătuire, declarară că pot efectua examenele necesare» la Brive; ei contau foarte mult pe sprijinul colegilor lor Lafosse şi Albay, care aveau experienţă în efectuarea de analize chimice.

Cronicile vrémii vorbesc de autopsia efectuată la Brive de medicii d’Albay, Massenat, Bardou, Lafosse şi Lespinasse, însă raportul, prezentat la 22 ianuarie 1840, era elocvent. Medicii s-au rezumat la prelevarea stomacului pe care. l-au legat cu sfoară la cele două extremităţi pentru a nu-şi pierde din conţinut, după care au permis înhu «? marea lui. Charleys Lafarge, ceea ce a avut loc în cimitirul din Raynac.

Experţii din Brive nu cunoşteau metodele puse la punct de Hahnemann şi Rose şi ignorau noua invenţie realizată de James Marsh cu patru ani mai înainte. Dacă ţinem seama de acele vremuri şi modul cum progresau ştiinţele, acest lucru nu ni se pare ieşit din comun.

Laptele de pasăre, supa şi apa de flori de portocale,

supuse acţiunii hidrogenului sulfurat, au produs un depozit gălbui, care s-a dizolvat în amoniac, Aceasta era, o probă incontestabilă de prezenţa arsenului în cantităţi importante. În schimb, vomismentèle nu au produs decât o uşoară culoare galbenă, ceea ce făcea să se creadă. că otrava era în cantitate prea mică pentru a putea fi recunoscută. Masserat şi Lespinasse au tratat cu-acid azotic mucoasa stomacului şi o parte din conţinutul său, apoi, introduced hidrogen sulfurat, reuşiră să obţină faimosul sediment gălbui. Amestecat cu cărbunet de lemn, sedimentul a fost apoi încălzit îndelung într-o eprubetă. Raportul asupra acestei experienţe se termina cu această frază: „... o explozie a avut loc atunci, căci prin neatenţie, noi am închis ermetic eprubetă cu un dop. Nu am obţinut deci niciun rezultat... u. Cu toate acestea medicii constatară prezenţa „acidului arsenical" în mucoasa şi conţinutul stomacului, şi au conchis că „moartea lui Charles Joseph Lafarge se datora otrăvirii cu arsenic". Examinarea otrăvii pentru şobolani şi a otrăvii îngropate de grădinarul Alfred, avea să rezerve surprize. Nici. una nici cealaltă nu conţinea niqi cel mai mic grăunte de arsen, doar o pudră albă, inofensivă, de natron.

Raportul medicilor, şi mai ales lipsa arsenului în otrava pentru şobolani, nu făcură decât să întărească bănuielile judecătorului de instrucţie... Marie Lafarge, îşi spuse el, utilizâse cu siguranţă arsenul pentru uciderea soţului ei, apoi, pentru. a-şi camufla crima, a dat grădinarului natron (sodă de rufe) şi făină. Şi dacă totuşi Moran ar mai fi nutrit unele îndoieli, acestea trebuiau să dispară definitiv la 24 ianuarie, când descoperi existenţa cutiei de malachit în care Marie pretindea că păstrează gumă arabică. Verişoara Emma, care ascunsese această piesă, o predă judecătorului abia după câteva zile de ezitare şi luptă cu ea însăşi.

Lespinasse încălzi conţinutul cutiei şi imediat un

miros pătrunzător de usturoi se răspândi în cameră, probă indubitabilă a prezenţei arsenului.

Arestate la 25 ianuarie la Glandier, Marie Lafarge şi femeia de cameră Clémentine fură duse la închisoarea din Brive. A doua zi, în întreaga presă pariziană se comenta pe larg senzaţionala arestare. Indignaţi şi neînţelegând nimic din această monstruoasă acuzare, tutorii Mariei apelară la cel mai mare avocat parizian al epocii, doamna Paillet, ca să-i asigure apărarea.

În acest timp, un alt eveniment, tot atât de neaşteptat, a venit să surprindă opinia publică. Aflând din ziare de bănuiala groaznică contra Mariei, vicontele Léautaud îşi aminti de dispariţia bijuteriilor Sofiei sale şi îşi spuse că totuşi acuzaţia adusă de şeful siguranţei AUard nu putea fi absurdă. Cu prilejul percheziţiei la Glandier, poliţia a regăsit bijuteriile dispărute Interogată asupra acestora-Marie Lafarge declară, cu candoarea care o caracteriza şi care nu a părăsit-o nicio clipă, că doamna de Léautaud îi încredinţase bijuteriile cu rugămintea de a le vinde; vicontesaxavea un amant, un şantajist numit Clave, care era permanent în căutare de bani. Banii obţinuţi urmau să fie cedaţi acestuia. Era o minciună acuzarea de furt a bijuteriilor. Marie, care trăia în permanenţă într-o lume imaginară, nu era lipsită de fantezie şi de curaj.

La începutul lunii iulie, în cursul instrucţiei procesului privind acuzaţia de otrăvire a soţului ei, Marie Lafarge fu adusă în faţa Tribunalului din Brive sub inculpaţia de furt. Ea îşi jucă aşa de bine rolul de nevinovată, injust persecutată, încât mai multe jurnale i se alăturaseră, văzând în vicontesa de Léautaud pe adevărata vinovată. Tribunalul condamnă totuşi pe Marie la doi ani închisoare. Ştirea acestui verdict, în realitate fără o mare importanţă, se răspândi şi în afara frontierelor Franţei. Mult timp înainte de începerea adevăratului proces, care

trebuia să aibă loc nu la Brive ci la Tulle, cahierele liotelurilor din oraş şi împrejurimi erau reţinute de către jurnalişti şi curioşii veniţi din toate colţurile Europei. La 3 septembrie 1840, pe o căldură sufocantă, o companie de infanterie luă poziţie în faţa Palatului de Justiţie, pentru a-l proteja contra asaltului mulţimii întărâtate. Acei care avuseseră şansa să găsească un loc în sala de şedinţe a tribunalului, aveau în faţa ochilor o* siluetă delicată, îmbrăcată în negru, cu un evantai în mână, aşezată pe banca acuzaţilor. Marie Lafarge părea àtât de tânără, atât de inocentă, încât în primul moment a captat simpatia unei mari părţi din asistenţă.

Cu rechizitoriul procurorului Decous a început dezbaterea. După acesta, mobilul care a împins-o pe Marie să comită crima era mai mult decât evident. Charles Lafarge, om inferior, care la Paris făcuse din primul moment o impresie proastă asupra acuzatei, devenise pentru ea o povară insuportabilă, mai ales din clipa când luase cunoştinţă de adevărata situaţie în care se găsea „castelul”. Pentru a nu renunţa la visele sale orgolioase, pentru a nu se vedea lâncezind în acea mizerabilă mănăstire părăsită, nu-i mai rămăsese decât o singură soluţie: să se debaraseze de acest soţ. Cu câteva zile înainte de sosire, ea a început să-şi încropească unele planuri; pentru a evita bănuielile, a făcut să se creadă atât de către Charles cât şi de familia acestuia, că o adevărată iubire se născuse în sufletul ei. Testamentul pe care Charles îl semnase trebuia s-o facă proprietară la Glandier, pe care ea urma să-l transforme într-o rezidenţă somptuoasă, iar ulterior, să se căsătorească cu omul viselor sale.

Recapitulând evènimentele care au condus la moartea lui Charles Lafarge, Decous a conchis: „Din fericire, dezvoltarea prodigioasă a chimiei ne-a permis, în ultima vreme, să dispunem de un ajutor preţios şi eficace

în descoperirea crimelor comise cu ajutorul, otrăvurilor. Inculpata nu ar fi avut probabil prilejul să răspundă în faţa justiţiei de actele sale, dacă ştiinţa nu ne-ar fi oferit posibilitatea de a putea constata prezenţa otrăvii, acolo unde. până nu de mult, ea rămânea ascunsă în corpul victimei”.

O nouă epocă, epoca unei pedepse severe a crimei, trebuia să înceapă. Reprezentanţii acestei noi ere, medicii cu cunoştinţe solide de chimie, urmau să aducă în faţa tribunaleiter probe care să permită justiţiei să fie victorioasă în lupta cu maşinaţiile tenebroase.

Şi, totuşi, toxicologia nu s-ar fi situat pe primulplan în afacerea Lafarge, dacă întâmplarea nu ar fi avut un rol important. Acest hazard a vrut ca apărătorul Mariei, doamna Paillet, avocat, să fie şi prietenă cu cel mai mare toxicolog al vremii, Orfila.

Doamna Paillet şi-a dat repede seama că, în afara unor probe compromiţătoare, dovedirea prezenţei arsenului în corpul, victimei constituia, pentru clienta sa, cea mai mare primejdie. În caz că apărarea ar fi reuşit să facă incertă această probă, Marie ar fi avut şansa să fie salvată.

— Doamna Paillet s-a dus imediat la Orfila şi i-a arătat raportul medicilor din Brive, cerându-i sfatul. Şi Orfila i-a pus la îndemână argumentele pe care avocata ar putea să le folosească. Incompetenţa şi ignoranţa medicilor din Bive erau săritoare în ochi. Depozitul galben se dizolva în amoniac, însă acest depozit se formează tot atât de bine şi în cazurile în care arsenul nu este prezent. Chiar cristalele metalice existente pe peretele eprubetei nu denotă ceva precis, atâta timp cât ele nu au fost supuse reacţiilor chimice specifice de recunoaştere a arsenului. După declaraţia medicilor, consemnată în raportul prezentat de aceştia, eprubeta făcuse explozie înainte de formarea cristalelor mult discutate. Cine este omul care, în

aceste condiţii, ar îndrăzni să afirme că a dovedit prezenţă arsenului? O asemenea afirmaţie, chiar în epoca premergătoare metodei *lui* Marsh, nu ar fi avut nicio valoare. Acum, în anul 1840, cu atât mai mult. Efectuarea probei arsenului, fără utilizarea aparatului lui Marsh, echivala cu o incompetenţă ce nu putea fi tolerată. Orfila nu \ întârziat să întocmească o pledoarie în acest sens, pe care a înmânat-o doamnei Paillet. Apărătoarea Mariei era gata să înceapă pledoaria în sprijinul acuzatei, când, în după. amiaza Zilei de 3 septembrie 184 e, doctorii Albay şi Massenat, îmbrăcaţi

Într-o ţinută deteremonie, îşi făcură apariţia în sala tribunalului. Ei furnizară apărării o şansă nesperată, arătând că recunosc că au procedat în mod cu totul necorespunzător de neglijent cu materialul destinat analizei care a fost efectuată la Brive: stomacul lui Lafarge nu a fost păstrat într-un recipient închis ermetic; mai mult, înainte să înceapă analizele de către medicii desemnaţi, secretarul judecătorului de instrucţie l-a păstrat într-un sertar al biroului său, fără a fi câtuşi de puţin incomodat de mirosul pestilenţial pe care-l degaja.

Nu a fost dat medicilor Albay şi Massenat să culeagă admiraţia auditoriului, prezent în acea după amiază, prin expunerea modului cum se practică o autopsie, ci din contră să trezească fiori de dezgust.

Ascunzându-şi cu mare greutate bucuria, doamna Paillet sorbea fiecare cuvânt al acestora. După ce şi-au terminat depoziţia, avocata se ridică împinsă ca de un resort şi lăsă să-i scape o întrebare: „Aţi auzit de Orfila?”, „Desigur, îi cunoaştem lucrările”, veni neîntârziat răspunsul medicilor. „Însă ce lucrări? Nu aveţi cunoştinţă că între timp lucrurile s-au schimbat radical! Ce ne puteţi spune de invenţia lui James Marsh, de aparatul conceput de acesta pentru identificarea prezenţei arsenului?”

Judecătorii, juraţii şi publicul avură surpriza să-l vadă

pe Massenat pălind, când recunoscu că nu a auzit niciodată pronunţându-se acest nume. Doamna Paillet, fără să mai aştepte, începu să citească raportul lui Orfila care, fără menajamente, scotea în evidenţă ignoranţa doctorilor din Brive. Şi, în încheiere, avocata ceru convocarea lui Orfila la Tulle.

Sala, cufundată într-o tăcere adâncă, fu scuturată în sfârşit de o furtună de aplauze. Cu mare greutate preşedintele tribunalului, Bamy, putu să restabilească calmul. Ceea ce doamna Paillet prevăzuse, se realiza întocmai: problema probei ştiinţifice a otrăvii devenea punctul central al procesului… Perplex, procurorul Decous propuse suspendarea şedinţei. La reluarea dezbaterilor”, procurorul declară că acuzarea avea îndoieli în ceea ce priveşte culpabilitatea Mariei Lafarge, de aceea era de acord cu efectuarea unei noi expertize după metoda lui Orfila şi Marsh. Însă, după părerea sa, era cu totul inutil să deranjeze un savant din Paris – şi propunea să se încredinţeze această sarcină farmacologilor – Dubois (tatăl şi fiul) şi chimistului Dupuytren din Limoges.

Avocata Paillet protestă, reclamând prezenţa lui Orfila şi invocând în van lipsa de experienţă a specialiştilor din provincie. Nu a mai fost nimic de făcut şi tribunalul decise să se accepte propunerea reprezentantului ministerului public. Paillet ridică atunci problema „materialului care urma să facă obiectul examenului”. Oare doctorii Albay şi Massenat îl conservaseră după prescripţiile indicate de Orfila?

Massenat, bulversat de eşecul suferit, aduse în sală o lădiţă dar, spre bucuria avocatei, fu în imposibilitatea să prezinte recipientul în care se găsea conţinutul, încă neexaminat, al stomacului defunctului. După o lungă conciliere cu Bardou şi Lespinasse, chemaţi în ajutor, recipientele fură în final arătate lui Dubois şi Dupuytren.

De fapt, doamna Paillet, în momentul când s-a gândit

să apeleze la Orfila, nu şi-a dat seama de întorsătura finală pe care o vor lua evenimentele. Dar să nu anticipăm şi să urmărim în continuare firul afacerii. Când, la 5 septembrie, noi experţi se prezentară în faţa Tribunalului, nimeni nu-şi imagina că depoziţia lor „avea să aibă efectul exploziei unei bombe în plin tribunal”. Bătrânul Dubois, îmbrăcat într-un costum negru, cu o croială specific provincială, a ţinut să prezinte mai întâi toate argumentele având de scop apărarea medicilor din Brive; apoi continuă prin a preda oficial tribunalului „resturile materialului neutilizat” care ar putea eventual să servească la o nouă expertiză. În urmă începu să citească raportul. După ce insistă îndelung asupra meritelor aparatului lui Marsh (se abţinu să menţioneze că şi-l construise singur şi-l utilizase pentru prima oară, fără să posede nici cea maimică experienţă), sublinie că atât el cât şi colegii săi îşi concentraseră atenţia asupra stomacului şi conţinutului său. Întorcându-se către juraţi, spuse: „Noi am folosit mai multe metode, în special acelea pe care domnul Orfila le menţionează în lucrările sale. Deşi atenţia noastră a fost îndreptată asupra lucrării, efectuând cu conştiinciozitate analizele, nu am obţinut niciun rezultat... De aceea suntem determinaţi să conchidem că materialele examinate nu conţin nici cea mai mică urmă de arsen”.

În darea de seamă oficială a procesului, se poate găsi următoarea frază: „o agitaţie indescriptibilă a urmat după această concluzie... Doamna Lafarge, cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune, ridică ochii spre cer”. Jurnaliştii se repeziră la Bordeaux, unde se găsea cel mai apropiat post telegrafic. Isprăvile extraprdinare ale toxicologiei se etalau pe prima pagină a ziarelor. Doamna Paillet jubila, considering cauza pe deplin câştigată şi considera providenţială ideea de a apela la metoda lui Orfila.

Dar bucuria se dovedi prematură. Deşi nu a fost luat

prin surprindere de declaraţiile experţilor, procurorul, care profitase de suspendarea dezbaterilor pentru a studia lucrările lui Dévergie şi Orfila, reuşi la rândul său să pună în încurcătură pe Dubois şi colegii săi. Procurorul aflase că, în unele cazuri, absenţa arsenului în stomac nu dovedea nimic; pentru a avea o certitudine, ar trebui îndreptate cercetările spre alte organe, cum ar fi de exemplu ficatul. Doamna Paillet, mândră de victoria sa şi fără să-şi dea seama de primejdie, provocă, prin câteva întrebări subtile, o controversă violentă între experţii din Limoges şi medicii din Brive care, pentru a doua oară, se simţeau răniţi în orgoliul lor profesional.

Răspunsul lui Dubois avu darul să-l scoată din fire pe Massenat şi servi procurorului Decous ca pretext pentru a propune o nouă soluţie: „Căutăm în cazul de faţă adevărul, spuse acesta, şi nu satisfacerea amorului propriu. Ştiinţa trebuie să servească cauza justiţiei şi nimic altceva… Experţii din Brive şi Limoges trebuie, după părerea sa, să examineze în comun corpul lui Charles Lafarge, pentru ca, în final, să prezinte Tribunalului adevărul asupra acestui caz, pe baza unei autopsii. În situaţia în care erau gata să accepte această misiune, s-ar putea renunţa la cererea de ajutor a specialiştilor din Paris”.

Paillet încercă, prea târziu însă, să se opună acestui proiect. O nouă autopsie, după părerea sa, nu mai era necesară/ Rezultatele, atât ale primului cât şi celui de al doilea examen, nu au fost contradictorii decât în aparenţă. Dacă eprubeta medicilor nu ar fi făcut explozie, experţii din Brive ar fi ajuns desigur la aceleaşi rezultate ca şi cei din Limoges. Aceste argumente nu-şi găsiră însă un ecou fayorabil. După o scurtă deliberare, Tribunalul acceptă propunerea lui Decous.

as

În timp ce experţii au plecat la Glandier, procesul bătea pasul pe loc. Tribunalul se concentră asupra

problemei prezenţei arsenului în prăjitura trimisă la Paris, cât şi asupra conţinutului, misterios al cutiei din malachit aparţinând acuzatei Marie Lafarge, care nu mai înceta să-şi strige nevinovăţia oricui o asculta, nu fu în măsură să furnizeze nicio explicaţie rezonabilă asupra acestor două enigme. Ea determină un tunet de aplauze atunci când a declarat, având vocea şi-faţa unei martire, că în această privinţă avea şi ea unele bănuieli, însă, pentru moment, le păstra pentru ea, dat fiind situaţia în care – se găsea şi ca nu cumva să fie acuzată de uşurinţă…

În această etapă, procesul decurgea fără niciun eveniment spectaculos, fapt care se explica prin interesul celor care urmăreau dezbaterile şi a căror atenţie era îndreptată spre rezultatele care urmau să fie aduse de cea de a treia autopsie.

Medicii din Brive, care avuseseră de învăţat din greşeala precedentă, au dispus ca fiecare organ din corpul lui Charles Lafarge să fie păstrat într-un „recipient curat”; în plus şi-au dat silinţa să-şi procure şi să studieze ultimele lucrări publicate de Orfila. Conform indicaţiilor date de acesta, care de altfel au rămas neschimbate şi până în ziua de astăzi, au prelevat eşantioane din pământul cimitirului şi au descris starea coşciugului în cele mai mici detalii.

Pe data de 8 septembrie, experţii, reîntorşi la Tulle, au depus în sala tribunalului două cutii ambalate cu grijă> pentru ca reprezentanţii justiţiei să-şi poată da seama personal de starea materialelor examinate. Grefierul a* notat în această privinţă: „Masa pe care erau depuse cutiile a fost înconjurată de femei, dintre care cele mai curajoase şi-au putut stăpâni cu greutate sentimentul de oroare, în momentul deschiderii recipientelor.

La propunerea experţilor, s-a hotărât ca unele analize chimice să fie efectuate în sala Palatului de Justiţie, în faţacăreia au fost plasate sentinele.

În după-amiaza zilei de 9 septembrie, medicii şi

farmacologii, urmaţi de Dupuytren, şi-au făcut intrarea solemnă în sala tribunalului. Să ne întoarcem iar la documentele timpului. În darea de seamă se specifica: sala era cufundată într-o tăcere absolută, atenţia tuturor fiind însă corelată la maximum; privirile asistenţei erau îndreptate către Marie Lafarge, care părea foarte calmă Domnul Dupuytren îşi începu lectura raportului.

După o lungă descriere a preparativelor destinate să permită obţinerea unui extract din ficatul lui Charles Lafarge, susceptibil să fie supus unei analize, timp în care încordarea a atins un maximum, a urmat fraza pe care procurorul, judecătorii, juraţii, apărarea, inculpata şi întreaga asistenţă o aşteptau cu inima la gură: „Noi am introdus lichidul obţinut în aparatul lui Marsh şi nu am constatat nici cea mai mică urmă de arsen…”. Să dăm din nou cuvântul grefierului care a notat conştiincios, demn de un reporter din zilele noastre: „Tumult general… aplauze prelungite. Doamna Lafarge se aplecă surâzătoare către avocata sa care, mai puţin decât inculpata, era totuşi emoţionată până la lacrimi”.

Dupuytren şi colegii săi repetară apoi aceleaşi preparative şi introduseră în aparatul lui Marsh prelevările din splină, plămâni, inimă, intestine şi creierul lui Lafarge. Raportul consemnă în darea de seamă: „În toate organele era absent…”. Massenat, la rândul său, consemna: „Astăzi, după ce am cunoscut utilizarea aparatului lui Marsh, am ajuns la aceleaşi concluzii ca şi confraţii mei: corpul defunctului nu prezintă urme de arsen…”. Date fiind rezultatele acestor analize, experţii au considerat ca inutil să se mai examineze eşantioanele din pământul luat din cimitir. Doamna Paillet, pradă unei bucurii fără margini, conjură asistenţa să fie martoră că examenul întregului corp al defunctului nu a evidenţiat un singur atom de arsen. Niciun atom… Acest rezultat ea îl cunoştea dinainte; întregul proces era o neînţelegere.

Cercetările făcute de experţi se răspândiră ca fulgerul în oraş. Pe străzi lumea aclama pe Marie Lafarge. Ne putem imagina atmosfera ce domnea şi a cărei eroină devenise subit ea, care mai înainte era considerată o criminală infamă. VN

Jurnaliştii se precipitară din nou la biroul telegrafie. Toată lumea, inclusiv doamna Paillet, părea să fi uitat faptul că analizele efectuate la Brive stabiliseră prezenţa arsenului în băuturile servite de Marie Lafarge soţului ei; toată lumea, mai puţin o singură persoană, procurorul. În momentul în care înfrângerea sa părea totală, ghidat doar de convingerea de nestrămutat în culpabilitatea acuzatei, mai puternică decât orice şi nerenunţând la ultima carte pe care o mai avea de jucat, ceru să se supună prin procedeul Marsh analizarea băuturilor şi a conţinutului cutiei de malachit. Avocata, luată prin surprindere, într-un moment de uşurinţă, îşi dădu consimţământul; euforia victoriei o făcea să creadă că procurorul îşi căuta, cu ochii legaţi, propria sa înfrângere. Era convinsă că medicii din Brive, care îşi recunoscuseră greşelile, se înşelaseră cu prilejul primei lor analize. Şi cum examinarea lichidului şi a prafului din cutie nu necesitau preparative laborioase, s-a decis ca aceasta să se facă pe loc, sarcina fiind încredinţată celor doi farmacologi Dubois.

În timp ce preşedintele anunţa suspendarea dezbaterilor, grefierul, la fel de conştiincios, nota în registrul său: „Doamna Lafarge s-a retras şi, în semn de mulţumire, a adresat un surâs plin de farmec mulţimii care îi arătase atâta simpatie”.

În cursul acestei întreruperi, mai puţin încordată decât precedentele, „lafargiştii” afişau un optimism fără margini. Cu toate acestea, când, în după-amiaza aceleiaşi zile, experţii îşi făcură intrarea în sală, cei prezenţi constatară imediat expresia dură-şi severă ce era întipărită pe feţele acestora.

Bătrânul Dubois ezită o secundă, mar înainte de a-şi începe expunerea. Apoi, cu o voce pe care nu reuşea să şi-o stăpânească, declară că toate analizele i-au demonstrat prezenţa arsenului. Şi pentru a sublinia importanţa descoperirii, adăugă: „Numai laptele de pasăre conţine o doză în măsură să otrăvească cel puţin zece persoane”.

Procurorul se aşează mai bine în jilţul său, după care spuse: „Această experienţă arată perseverenţa de care are nevoie justiţia pentru a elucida cazul”. S-a produs un vacarm de vociferări provenite din rândul „lafargiştilor” care persistau în inconştienţa lor. Decous nu se lăsă intimidat, îşi simţi din nou pământul sub picioare, mai tare ca oricând. „Îmi menţin teza că această femeie şi-a asasinat soţul”. După părerea sa, întrucât, ştiinţa furnizase rezultate contradictorii, trebuia să se epuizeze ultima posibilitate care se oferea, aceea de a aduce pe Orfila de la Paris. Apărarea o propusese în repetate rânduri şi din aceste motive, era sigur că aceasta nu se va opune ia venirea savantului parizian.

În concluzie, doamna Paillet, neîvând altă cale de ales* a trebuit să accepte. De altfel, aceasta nu ar fi schimbat nimic îşi spunea ea; era convinsă că Orfila, ale cărui metode fuseseră deja experimentate de toxicologii din Brive şi Limoges, se soldaseră cu un rezultat negativ, confirmând absenţa arsenului. Mai mult, Orfila ar fi fost în măsură să dovedească că concluziile referitoare la băuturi şi praful din faimoasa cutie erau desigur eronate.

Într-o atmosferă tulbure, un trimis special a fost expediat la Bordeaux, pentru a cere telegrafic lui Orfila să se prezinte la Tribunal. În ziua de 12 septembrie, Orfila primi încunoştinţarea că trebuia să vină a doua zi la Tulle.

Îndată ce sosi, savantul anunţă că nu efectuează analizele sale decât în prezenţa tuturor experţilor amestecaţi într-un fel sau altul în afacerea Lafarge. Pentru a preveni suspiciunea că produsele şi aparatele aduse de la

Paris ar putea conţine arsen, decise să utilizeze numai materialul şi agenţii chimici folosiţi de experţii locali. În cursul analizelor care s-au prelungit în timpul nopţii de 13 spre 14 septembrie, porţile sălii Palatului de Justiţie au fost strict supravegheate. În după-amiaza zilei de 14 septembrie, Orfila urmat de cei doi Dubois, de Dupuytren şi de medicii din Brive – aceştia din urmă cu capetele plecate – intrară în sala de judecată.

Suntem în măsură, declară Orfila, să prezentăm tribunalului rezultatul experienţelor noastre. Am reuşit să dovedesc: primo, corpul lui Charles Lafarge conţine arsen; secundo, că acest arsen nu provine nici din agenţii chimici pe care i-am folosit şi nici din pământul care înconjoară sicriul; tertio, că otrava pe care am pus-o în evidenţă nu se găseşte printre constituentele normale ale corpului uman…”

Doamna Paillet nu reuşea să înţeleagă ce se petrece. Orfila, „Orfila, idolul său” îi dăduse o lovitură mortală! Total bulversată, îşi găsi cu greutate energia necesară pentru a urmări expunerea savantului.

Stomacul şi conţinutul său, aparţinând lui Lafarge, preparate de Orfila şi introduse în aparathl lui Marsh, au produs cristale de arsen. Acestea, supuse acţiunii oxidului de argint, au evidenţiat prezenţa arsenului, /Extractele celorlalte organe au condus de asemenea la formarea de cristale, ce. Pe drept în cantităţi ceva mai reduse. În sfârşit, Orfila a ars, cu ajutorul salpetrului, resturile din substanţele care i-au servit la prepararea extractelor; în reziduul obţinut s-a găsit de douăsprezece ori mai mult arsen decât în experienţele precedente. Analiza efectuată cu pământul cimitirului era absolut negativă. Cu această dovadă trebuie deci îndepărtată posibilitatea unei infiltrări a otrăvii în corp.

Arsenul natural, pe care îl conţine în mod obişnuit corpul uman, preciză cu acest prilej Orfila, se găseşte în

oase şi nu în organe; în consecinţă, în cazul Lafarge, otrava identificată nu face parte din elementele naturale.

În ceea ce priveşte experienţele efectuate de medicii şi farmacologii din Brive şi Limoges, numai analizele făcute cu ajutorul procedeelor perimate erau exacte. Aparatul lui Marsh, pe care l-au utilizat în final, era atât de delicat incit, manipulat de aceşti oameni fără experienţă, putea induce în eroare. Era suficient, cum făcuseră predecesorii lui Orfila, să menţină o flacără prea puternică sub eprubetă pentru a goni gazul arsenical şi a împiedica astfel formarea depozitului. Preşedintele tribunalului, Barny, puse lui Orfila o singură întrebare; „După dumneavoastră, spuse el, cantitatea de arsen este suficientă pentru a admite eventualitatea unei crime prin otrăvire?” „Pentru a vă fi clară afacerea, declară Orfila, trebuie să ţinem seama de circumstanţele care au însoţit evenimentele de la Glandier, să cunoaştem simptorticle bolii, cumpărările de otravă, prezenţa arsenului în băuturi. Veţi găsi atunci uşor răspunsul la această întrebare”.

Cu puţin mai înainte de orele 7 seara, Orfila părăsi sala de şedinţea tribunalului. Pentru a preîntâmpina o eventuală reacţie din partea simpatizanţilor Mariei Lafarge, Barny însărcină o patrulă de jandarmi să «-l escorteze pe savant. Dar şocul provocat de declaraţia lui Orfila paralizase asistenţa. Grefierul notă în procesul verbal al şedinţei: „Întorsătura pe care a luat-o acest mare proces, a provocat în public o imensă stupefacţie”. Doamna Paillet, lipsită de cea mai mică posibilitate de a-şi apăra clienta, se simţea v incapabilă să întreprindă ceva. Marie Lafarge părea pentru prima oară tulburată. Însoţită de strigăte de încurajare, ea a fost recondusă la închisoare, prăl & feindu-se în celula sa. Datorită stării de slăbiciune pe care a avut-o, care nu îi permitea să se ţină pe picioare, procesul a fost suspendat timp de două zile.

Dat fiind că doamna Paillet refuza să mai ia parte în

continuare la disputa ştiinţifică, acuzata a apelat la un alt apărător, im avocatdin localitate, Lachaud, asistent secund al doamnei Paillet. Acesta, îndrăgostit de Marie Lafarge, luă iniţiativa apărării acesteia şi trimise un mesager la Paris pentru a solicita lui François Raspail să vină la Tulle. Acest mare chimist, partizan al liberalilor, îi plăcea să încrucişeze armele cu conservatorul Orfila şi deseori, pe tărâm ştiinţific, se opunea părerilor lui. Raspail acceptă invitaţia însă, în momentul în care părăsea Parisul, ultima fază a procesului era pe sfârşite.

Într-o pledoarie disperată, doamna Paillet s-a forţat să prezinte pe Marie Lafarge ca o natură nobilă şi generoasă, incapabilă să comită o crimă.

În acest timp, poporul masat în stradă reclama suspendarea dezbaterilor pentru a permite lui Raspail să vină la Tulle; fără a ţine seama câtuşi de puţiir de aceştia, juraţii s-au retras pentru a delibera. O oră mai târziu, verdictul o declara pe Marie Lafarge vinovată. Către orele 11,00 scara, preşedintele tribunalului anunţă sentinţa: „Muncă silnică pe viaţă”…

În acest moment, Raspail, aşteptat de o mulţime de simpatizanţi ai acuzatei, ajungea la Tulle. Câţiva din „lafargişti” îi reproşară mesagerului că nu l-a adus pe savant la timp. Raspail, la rândul său, trebui să se mulţumească cu efectuarea unui examen sumar al cristalelor de arsën, apoi se reîntoarse la Paris. Intervenţia sa nu mai putea influenţa soarta Mariei Lafarge. Regele Louis-Philippe comută cu greutate pedeapsa în închisoare pe viaţă.

În octombrie 1841, ea fu transferată la Montpellier, unde timp de zece ani se ocupă cu scrierea memoriilor. Grav atinsă de tuberculoză şi eliberată, muri la puţin timp după aceasta, neîncetând să-şi proclama nevinovăţia.

În anii care urmară procesului, publicul, împărţit în „lafargişti” şi „antilafargişti”, continua să se înfrunte. În

Franţa, ca şi în alte ţări, au fost publicate numeroase cărţi şi pamflete consacrate acestei afaceri. Titlurile lor demonstra* gradul de declanşare a pasiunilor. Într-unele se citea: „Şireată hoaţă de diamante şi redutabila otrăvitoare”, în altele: „Marie Lafarge – inocenta”.

Acest conflict, aparent inutil, urma să conducă la consecinţe utile societăţii. Medici, chimişti şi farmacologi, atraşi de acest proces dramatic, şi-au îndreptat privirile către domeniul misterios al toxicologiei. Tinerii chimişti, entuziasmaţi, veneau la Paris pentru a urma cursurile lui Orfila şi a altor toxicologi.

Cu acest caz, intrat în analele criminalistică, a început secolul toxicologiei.

Dosarul ceasornicarului Pel în dimineaţa zilei de 21 octombrie 1884, Habert, judecător de instrucţie la tribunalul arondismentului I din Paris, avea în faţa ochilor dosarul adus de secretarul său, pe coperta căruia era scris „Afacerea Pel” 1.

De fapt, manşetele ziarelor pariziene se întreceau de aproape o săptămână să atragă atenţia cititorilor asupra acestei noi afaceri criminale, ieşite din comun:

„Doamna Marie Eugénie Pel, născută Buffereau, soţia lui Albert Pel, fiica lui Pierre-Alexandre Buffereau şi Marie Cécile Bigot, a decedat la 24 octombrie 1880, în vârstă de 31 ani, la domiciliul său din avenue Kléber 110, Paris şi a fost înmormântată la cimitirul din Clichy”.

Rândurile de mai sus par că aparţin unui anunţ mortuar obişnuit şi nimic nu lasă să se întrevadă coasa care a secerat firul vieţii acestei tinere femei şi care se datora, încă o dată, acelei perfide otrăvi, acidul arsenios.

Şi lucrurile puteau să rămână nerezolvate, dacă, după câţiva ani, judecătorul de instrucţie nu ar fi fost sesizat

1 Brouartiel et Lhote – Affaire Pel”, *Ann. Hyg. t* 1886, XV.

12, 106.

de părinţii decedatei, asupra unor fapte care aruncau o lumină Qouă, am putea spune crudă, asupra circumstanţelor în care decedase doamna Pel.

Căsnicia soţilor Pel începuse să prezinte unele fricţiuni din momentul în care fusese angajată în casă, la cei doi copii, Léontine, în vârstă de 19 ani. După moartea doamnei Pel, spre marea surpriză a rudelor şi cunoştinţelor, a avut loc, la mai puţin de şase luni, căsătoria lui Pel cu Léontine.

Acuzaţia soţilor Buf fereau. Înaintată tribunalului era categorică: fiica lor Marie Eugénie fusese otrăvită.

Ancheta întreprinsă de judecătorul de instrucţie a permis strângerea unor probe zdrobitoare care acum se găseau reunite în dosarul pe care îl avea pe birou.

Iată ce declarase doctorul Raoult, – medicul care o îngrijise pe doamna Pel în intervalul 12 – 24 octombrie 1880: „Doamna Pel se plângea de vomismente şi de scaune diareice, frecvente, însoţite de dureri violente în stomac şi intestin”. Chiar cu prilejul primei sale vizite la domiciliul bolnavei, doctorul Raoult a găsit-o pe doamna Pel într-o stare de prostraţie foarte accentuată. Cu acest prilej, ea i-a declarat că până atunci se simţise bine: Nu am avut nimic” spunea ea. Diareea şi vomismentele au persistat, cu toate medicamentele administrate, până la 22 octombrie. Doamna Pel avea gura uscată, iar limba era de un roşu aprins.

Acestea sunt simptomele observate de doctorul Raoult. După alte mărturii, bolnava ar fi acuzat şi o sete excesivă.

După cum este cunoscut, simptomele arătate mai sus sunt caracteristice intoxicaţiei arsenicale subacute şi pot provoca moartea într-un interval ce variază. de la 6 la 10 – 12 zile. În acest sens pledau şi concluziile doctorilor Brouardel şi Lhote, însărcinaţi cu expertiza cazului:

simptomele descrise ţin în primul rând de o intoxicaţie arsenicală subacută şi nimic nu vine în contradicţie cu această ipoteză.

Un tablou mai detaliat asupra stării şi simptomelor bolnavei s-a dovedit a fi, prin forţa lucrurilor, incomplet, dat fiind că de la deces şi până la data începerii anchetei se scurseseră deja patru ani şi doctorul Raoult nu-şi mai amintea exact unele amănunte ca temperatura corpului, starea*! circulaţiei etc.

Doctorii Brouardel şi Lhote, conform ordonanţei primite de la judecătorul de instrucţie, trebuiau să răspundă la următoarele întrebări: „

1. să asiste la efectuarea exhumării cadavrului; *1*

2. să efectueze autopsia;

3. să cerceteze şi să precizeze cauza morţii.

Încă din primele ore ale zilei de 21 octombrie 1884, doctorul Lhote, înarmat cu ordinul procuraturii, se deplasă la cimitirul din Clichy situat într-o suburbie a Parisului, pentru a îndeplini neobişnuita lui sarcină. Dar să-l urmărim în descrierea pe care a înaintat-o tribunalului: „Mormântul doamnei Pel este situat în cuartalul 8, linia 3, Numărul 15. Groparii au procedat la scoaterea pământului care acoperea sicriul, îngropat la 1, 50 metri adâncime. Înainte de a scoate sicriul, s-au luat probe de pământ din locul corespunzător abdomenului, capului şi picioarelor. Aceste probe au fost introduse în borcane de sticlă, în prealabil bine spălate şi apoi sigilate, având fiecare câte o etichetă cu datele respective.

În momentul scoaterii sicriului, am remarcat că o cantitate oarecare de pământ pătrunsesă în acesta pe la parca inferioară, printr-o crăpătură a scândurilor. Placa sicriului purta numărul 943, arondismentul XVI, 1880. Am: vat o probă de pământ şi de sub sicriu. Sicriul, sigilat de către comisarul de poliţie care mă însoţea, a fost expediat* ia morgă”.

Pe data de 24 octombrie doctorul Brouardel, medic legist şi toxicolog celebru din acea vreme, a efectuat autopsia cadavrului doamnei Pel. Rezultatele analizei toxicologice au fost următoarele:

1. Am constatat în corpul defunctei Pel, o proporţie apreciabilă de arsenic. Analiza chimică a demonstrat că arsenicul este localizat în special în ficat şi rinichi.

2. Cercetările noastre au demonstrat că acest arsenic nu a fost introdus nici prin lichidul de îmbălsămare şi nici, prin pământul care înconjura sicriul.

3. Arsenicul găsit, prin cantitatea sa, nu se găseşte în stare normală în organism.

Odată cu raportul nostru, vă înaintăm alăturat: două tuburi ale aparatului Marsh conţinând arsenic izolat sub formă de inele, extras din cadavrul doamnei Pel patru farfurioare prezentând pete de arsenic (*Nota autorului*: probele efectuate în timpul manipulării aparatului Marsh, obţinute printurtirea flăcării de către un obiect rece – de exemplu o farfurioară de porţelan – pe care are loc depunerea arsenicului de culoare neagră).

Înainte de a conchide, în depoziţia făcută înfaţa tribunalului cu prilejul deschiderii procesului lui Pel acuzat de otrăvirea soţiei sale, doctorul Brouardel afirma: „În cazul că moartea este datorată unei intoxicaţii cu arsenic, trebuie să răspundem la mai multe obiecţiuni care de obicei se pun în cazuri asemănătoare:

A. Cantitatea de arsenic, găsită în organele interne ale victimei, permite să se aprecieze cantitatea de substanţă toxică ingérată?

În cazul în care are loc ingerarea unei doze nu prea ridicate de arsenic sau a uneia din sărurile sale, acestea determină vomismente şi diaree, fenomene observate aproape constant. Se poate răspunde fără ezitare că „în ceea ce priveşte cantitatea de otravă pe care o regăsim în cadavru, ea nu reprezintă niciodată, decât într-o mică

proporţie, cantitatea care a fost ingerată. Mai mult, arsenicul nu se elimină numai prin vomismente şi dejecţiuni, ci şi prin urină.

Chiar când moartea survine în câteva ore, o porţiune apreciabilă din otravă este expulzată, însă când decesul are loc la 8 – 10 – 12 zile de la ingestia toxicului, nu mai rămâne în cadavru decât o cantitate de arsenic foarte mică şi anume aceea care a fost asimilată de organe şi care nu a avut timp să fie eliminată.

Orfilaa evaluat durata totală de eliminare a arsenicului la 30 de zile şi Chatin la 12 – 15 zile. Această contradicţie nu este decât aparentă, ea explicându-se uşor prin circumstanţele care variază de la individ la individ. Nu se poate deci fixa o durată absolută pentru dispariţia otrăvii, însă se poate spune că, cu cât viaţa persistă după ingestia toxicului şi cu cât sunt mai abundente vomismentele, dejecţiile şi urina, cu atât se va regăsi mai puţină otravă în viscerele victimei.

B. Arsenicul găsit în viscerele soţiei lui Pel, poate să rezulte din ingestia unei sări arsenicale administrate în scop terapeutic?

Această, obiecţiune a fost de altfel ridicată şi de soţul victimei. El a declarat, cu prilejul interogatoriilor la care a fost supus, că soţia sa a fost bolnavă cu un an în urmă şi că medicul care o îngrijea atunci, al cărui nume îl uitase, îi prescrisese un medicament pe bază de arsenic.

Părea stabilit de acuma că doamna Pel a avut într-adevăr o bronşită în acea vreme; ea a stat o lună în convalescenţă la fratele ei, însă toată Jumea era de acord că după aceea s-a bucurat de o sănătate ireproşabilă. Părea puţin probabil ca această femeie sănătoasă să fi continuat să se trateze şi să absoarbă un medicament care nu se prescrie decât pentru un timp limitat. Ar fi trebuit, continuă expertul, pentru a se regăsi arsenicul în cadavru, ca medicaţia să fi fost continuată aproape până în

momentul în care doamna Pel a căzut bolnava. Surprinzător pare faptul, a declarat doctorul Raoult, că* ea s-a simţit totuşi bine înainte de 12 octombrie. Pe de altă parte, localizarea arsenicului în ficat şi rinichi vine în sprijinul ipotezei unei intoxicaţii acute. În cazul când organismul este supus unei medicaţii arsenicale timp îndelungat, diseminarea toxicului este mai mare şi el este regăsit în aproape toate organele corpului, chiar şi în oase.

Nu putem nega în mod absolut faptul că, dacă doamna Pel a suferit un tratament arsenical până în ultimele zile ale lunii octombrie 1880, micile cantităţi de arsenic găsite în organism puteau fi considerate ca având această provenienţă, însă trebuie să facem în acelaşi timp remarca că ipoteza este foarte puţin probabilă. Şi declaraţiile în faţa juriului se încheiau astfel: „Debutul accidentelor gastrointestinale la doamna Pel, durata lor, starea de conservare a cadavrului, localizarea arsenicului găsit în ficat, rinichi şi intestin concordă cu ipoteza morţii prin intoxicaţie cu un produs arsenical, a cărei dată se situează între 11 şi 12 octombrie 1880”.

„Nu pot respinge categoric ipoteza impregnării lente a organismului cu un medicament arsenical urmat până în primele zile ale lunii octombrie. Însă, în acest caz, nimic nu explică cauza simptomelor apărute brusc, în perioada cuprinsă între 12 şi 23 octombrie, evoluţia şi sfârşitul fatal”.

La probele care i-au fost puse în faţă, Pel, recurgând la părerile juner specialişti în materie de toxicologie, a făcut următoarele observaţii:

„Concluziile doctorului Brpuardel, cu toate că nu dovedesc cu certitudine o intoxicaţie subacută, îmi par redactate în termeni pe care experţii nu pot să le justifice în întregime. Pentru acest motiv solicit să se efectueze comparaţii cantitative fie pe cadavre, care în mod sigur au suferit o intoxicaţie subacută cu arsenic, şi dacă aveţi

posibilitatea, să consultaţi rezultatele expertizelor anterioare care se referă la cazuri asemănătoare. Deşi mă înclin în faţa autorităţii ştiinţifice bine stabilite a doctorului Brouardel, consider că rezultatul acestor comparaţii ar fi mai concludent decât cele mai savante speculaţii”.

Motivele cererii mele sunt următoarele:

1. Contradicţiile remarcate de mine în aşa-zisele concluzii, pe care le voi controla cu toxicologi şi fiziologi reputaţi.

2. Ignoranţa absolută care domneşte în ceea ce priveşte data şi circumstanţele ingerării, a dozei şi formei în care arsenicul a fost absorbit…

3. Necunoaşterea, cel puţin parţială, a simptomelor bolii şi prin urmare a cauzelor reale ale morţii soţiei mele. Nu aş vrea să pun la îndoială buna credinţă a doctorului Raouit, care dă dovadă de o memorie atât de precisă dar care. mi se pare contestabilă, prin faptul că a reţinut numai o serie de amănunte după patru ani şi jumătate, ţinând seama şi de clientela numeroasă care i se atribuie. Concluziile nâedico-legale, bazate pe amintiri atât de contestabile, cât şi pe inexactitatea datorită vechimii lor, nu mi se par a avea o valoare suficientă.

4. Este imposibil ca soţia mea să fi absorbit o doză toxică de arsenic, având în vedere faptul că în acea vreme eu nu aveam în casă nici măcar un grăunte din acest toxic.

5. Doza constatată de experţi nu corespunde unei intoxicaţii. În toate cazurile în care are loc o intoxicaţie subacută urmată de moarte, cantitatea de arsenic găsită este totdeauna superioară celei care a fost constatată în corpul soţiei mele. Această comparaţie vă rog s-o faceţi pe subiecţi de aceeaşi talie ca a soţiei mele.

Pentru motivele sus-menţionate, contest şi resping formal atribuirea decesului soţiei mele unei intoxicaţii subacute cu arsen”.

Obiccţâunile doctorului Brouardel au fost categorice,

neavând nicio fisură. El a afirmat. În faţa tribunalului: „Răspunsul nostru la primul şi la al cincilea paragraf din observaţiile ridicate de acuzat se găseşte în raportul nostru prezentat comisiei la data de 21 octombrie 1JJ84. Toţi autorii care s-au ocupat de otrăviri sunt unanimi în a admite căeliminarea arsenicului se face într-un timp relativ scurt. În consecinţă, cu cât accidentele evoluează mai lent cu atât eliminarea otrăvii va fi mai completă.

Am citat pe Orfila şi Chatin, la ale căror observaţii se asociază şi Husemann După Orf ila şi Geoghegan, arsenicul absorbit este complet eliminat din organism în 12 – 15 zile. Dar această perioadă nu este constantă, deoarece, aşa după cum rezultă din cercetările lui Maclagen, urme de arsenic pot fi regăsite la un intoxicat chiar după 25 de zile, iar în cercetările lui Flandin şi Danger, când într-un caz eliminarea a fost completă după trei zile, în timp ce în alt caz ea a durat 35 de zile, toate datele de care dispunem sunt de acord asupra acestui punct şi anume că eliminarea este relativ rapidă. Este o problemă importantă în medicina legală evidenţierea arsenicului în corpul celor care au avut de suferit o intoxicaţie cu mult timp în urmă şi care au supravieţuit; în acest caz, adeseori arsenicul nu mai este găsit.

Devergie citează: „În afacerea Lafarge, dare a avut loc în anul 1840, Orfila a fost întrebat dacă, în căzut în care un individ ar muri otrăvit, ar fi posibil să nu se mai regăsească deloc arsenic, nu numai în tubul digestiv dar chiar şi în alte organe în care el ar putea pătrunde prin absorbţie. Răspunsul a fost afirmativ şi aşa a şi fost66.

Constatarea unei foarte mici cantităţi de arsenic într-un cadavru nu permite să fie îndepărtată, în mod aprioric, ipoteza unei otrăviri arsenicale, când survenirea ei a fost de câteva zile după ingestia probabilă a otrăvii.

Motivele invocate de Pel sunt conţinute în cinci puncte. Relativ la contradicţiile cu alţi toxicologi, pe care

Pel le atribuie concluziilor noastre „aşteptăm mai întâi să le formuleze pentru a-i putea răspunde. În ceea ce ne priveşte „afirmaţiile noastre sunt puse de acord cu cele enunţate de toxicologi, a căror autoritate în materie este recunoscută în Franţa, Anglia şi Germania.

Noi nu cunoaştem, este adevărat, circumstanţele în care a avut loc ingerarea otrăvii, doza şi combinaţia chimică din care arsenicul a fo’ßt absorbit. Nu ne-am făcut nicio iluzie în aceste probleme. Cu toate acestea, nu-i putem accepta părerea că, dacă o persoană a prezentat în timpul vieţii simptomele unei intoxicaţii arsenicale şi dacă în viscerele acesteia a fost găsit prin analiză chimică arsenic, ignorarea condiţiilor în care a avut loc ingerarea, nu ne poate împiedica să tragem concluzia unei morţi prin intoxicare!

În ceea ce priveşte data prezumtivă a intoxicaţiei, presupunem că ea trebuie să fi avut loc cu câteva ore înaintea apariţiei simptomelor.

Rămânem ferm la concluziile noastre: niciunul din simptomele relatate de doctorul Raoult în tabloul clinic al bolii, în constatările autopsiei şi în analiza chimică a viscerelor Eugeniei Pel nu contravin ipotezei unei intoxicaţii arsenicale.

Epilog: Albert Pel a fost declarat culpabil de uciderea soţiei sale Marie Eugénie Pel, născută Buf fereau, prin otrăvire cu un preparat arsenical.

Condamnarea sa la moarte a fost primită cu satisfacţie de opinia publică, îngrozită de frecvenţa cazurilor de otrăviri criminale din acea epocă.

Sentinţa, după efectuarea recursului, a rămas definitivă şi Pel a fost executat în curtea închisorii din Saint-Cloud.

Otrăvitmma din Leydi

Otrăvitorii dispun de un arsenal bogat: numărul substanţelor şi preparatelor este imens şi mare parte din

acestea – de ce să n-o spunem – chiar în prezent scapă mijloacelor ştiinţifice de investigare. Enumerarea acestora în lucrarea noastră nu-şi are locul din motive lesne de imaginat. Dar nu despre acestea am vrea să vorbim, ci să menţionăm faptul că se cunosc cazuri când, pentru a-şi atinge tenebroasele scopuri, au fost indivizi care au recurs la cele mai chinuitoare otrăvuri. Căci modul de acţiune al acestora, după cum am menţionat, este variat, moartea puţind avea loc în chinurile cele mai groaznice sau pe nesimţite”.

Vom cita în cele ce urmează un caz care se situează în domeniul patologicului şi este de o extremă periculos ezitate socială.

— „… Un caz deosebit? Da. Aşa este; dar prin ce? Prin nocivitatea faptelor, prin comportarea autorului, prin multe altele încă, dar pe care va trebui să le căutaţi în afara celor consemnate în dosar”, îmi spunea Directorul Institutului Medico-legal din Paris atunci când i-am solicitat o întrevedere în scop documentar pentru lucrarea de faţă.

În anul 1887, Curtea Regală din Haga a condamnat la închisoare pe viaţă – condamnarea la moarte fiind abolită în Olanda – pe femeia Van der Linden, supranumită „otrăvitoarea din Ley da”, care, după actul de acuzare, ar fi otrăvit sau încercat să otrăvească 102 persoane în perioada 1869 – 1886.

Dintre acestea, cărora Van der Linden le-a administrat un preparat arsenical, 27 au decedat, 45 s-au îmbolnăvit iar restul victimelor nu au. prezentat tulburări prea grave.

Préparait 1 folosit de „otrăvitoarea din Leyda” denumit „aqua tofana” consta din acid arsenic amestecat cu un extract din diverse plante otrăvitoare. El a fost administrat de Van der Linden în doze zilnice de câte şase-şapte picături şi producea o boală în general greu de

definit, care se agrava treptat, manifestându-se, în primul rând, printr-o lipsă totală de poftă de mâncare; bolnavul cădea într-o stare de apatie, slăbea mereu şi, în ciuda îngrijirilor medicale, ineficace de altminteri (căci-nu se cunoşteau cauzele bolii), se stingea încet din viaţă.

Au existat victime pe care Van der Linden a încercat să le otrăvească în cursul unor tentative repetate de cinci-şase ori.

1 Cea mai mare parte a crimelor imputate acuzatei erau acoperite de prescripţii medicamentoase şi, pentru multe altele probele materiale lipseau, astfel încât din acest număr impresionant, poate fără precedent, tribunalul nu a putut reţine şi imputa lui Van der Linden decât patru otrăviri.

Ancheta", efectuată cu foarte multă greutate şi după cercetări migăloase, a reuşit să stabilească că otrăvitoarea a comis crimele pentru a dobândi fie primele pe care societăţile de ajutor reciproc le acordau celor asiguraţi în caz de boală, sau în caz de deces ca ajutor de înmormântare.

Acuzata, de profesie infirmieră, se ocupa cu asigurarea vecinilor, prietenilor şi chiar a unor cunoscuţi. Mai mult, la unii dintre aceştia, fără ştirea lor, le plătea chiar şi cotizaţiile. În momentul când îi otrăvea, ea anunţa societatea de asigurări că asiguratul este bolnav, iar ea încasa în numele respectivului, primele stipulate; în cazul în care victimele mureau, ea le anunţa decesul şi ridica drepturile de înmormântare, urmând să se ocupe de aceasta. „Pare curios cum a putut fi posibil aceasta", îşi încheie relatarea Directorul Institutului Medico-legal parizian.

Arsenul pune noi semne de întrebare

Cu toate perfecţionările aduse mijloacelor de investigare au apărut numeroase dificultăţi; unii autori au reproşat prea marea sensibilitate a metodei puse la punct

de Marsh şi astfel, deşi aparatul care-i purta numele era cunoscut de puţin timp, arsenul a început să fie găsit pretutindeni: în oase, unghii şi păr. El avea să constituie „arsenul normal”, după cum va fi denumit mai târziu.

În procesul Lacoste din anul 1843, publicul a fost martorul unei probleme de acest gen, fapt care a impus-o oamenilor de ştiinţă.

Doamna Lacoste Euphémie Verzès a fost acuzată de a fi otrăvit pe bătrânul său soţ, bolnav de mai multă vreme şi care se îngrijea de mai mulţi ani folosind medicamente pe care şi le prepara singur, ferit de privirile curioşilor. După şase luni, cadavrul lui Lacoste a fost toi exhumât şi supus examenului chimiştilor şi medicilor din orăşelul Auch. Experţii au găsit arsen în tubul digestiv şi ficat, însă nu au reuşit să-l descopere în pământul din cimitir. Cu prilejul unei a doua expertize, efectuate de Pelouze, Devergie şi Flandin, prezenţa arsenului a fost constatată şi de această dată, iar concluziile primului raport confirmate. Însă, cu prilejul discuţiilor, Devergie susţine că arsenul găsit nu poate fi arsen normal. „Ştiinţaspune acesta, nu admite acest fel de a judeca; însă, adăugă el, acest arsen ar putea avea ca origine medicamentele necunoscute întrebuinţate de victimă”. Doamna Lacoste a fost achitată.

În anul 1851, curtea de judecată din Rennes a condamnat pe femeia Hélène Jegado, acuzată de a fi otrăvit 26 de persoane şi de a fi încercat să otrăvească încă alte opt, tot cu ajutorul arsenului.

Am văzut că toxicologia, ca ştiinţă, a debutat datorită unui concurs „nefericit” de împrejurări, legate de otrăvirile criminale cu arsen: mai întâi cazul John Badle în Anglia (1832) şi Charles Lafarge în Franţa (1840).

Problema „arsenului” nu a fost însă clasată, în sensul că ştiinţa dispunea de acum înainte de un instrument sigur şi infailibil care să probeze prezenţa lui în corpul unei persoane dècedate în împrejurări suspecte. Ne vom folosi

de acest prilej pentru a prezenta cititorilor. cât de spinoasă şi complexă este problema confirmării prezenţei unui toxic, introdus într-un organism în scopuri criminale. Acest lucru yeste valabil în cazul multor substanţe aparţinând atât compuşilor chimici minerali cât şi organici.

Fiind familiarizaţi cu cazul arsenului, să urmărim în continuare eforturile depuse ulterior invenţiei lui Marsh.

Ne amintim că în afacerea Lafarge, Orfila, în depoziţia sa rămasă celebră, expusă în faţa tribunalului din Tulle, a făcut următoarele afirmaţii

2. Voi demonstra că există arsen în corpul lui Lafarge;

2. Că acest arsen nu provine din reactivii cu care am operat şi nici din pământul care înconjura sicriul;

3. Voi demonstra că arsenul extras nu provine din arsenul care se află în mod normal în corpul omului.

Arsenul, şi nu numai acesta, ridică, în cazul unei otrăviri, două întrebări: prima, dacă doza de toxic introdusă în organism a fost în măsură să provoace decesul person hei. respective, deci implicit impune specialistului problema dozării otrăvirii; şi a doua, dacă arsenal nu provine din mediul exterior, care, datorită împrejurărilor, să fi „contaminat44 fie reactivii fie aparatura folosită la analiză sau însăşi probele prelevate din corpul decedatului.

Să urmărim rând pe rând, în cazul toxicului pe care l-am propus să-l studiem, derularea filmului care şi condus în final la rezolvarea şi elucidarea acestor. aspecte.

O remarcă trebuie subliniată: progresele ştiinţei sau mai bine zis necunoaşterea sau stăpmii-ea într-o măsură insuficientă a unor tehnici adecvate, a permis în unele cazuri condamnarea unor persoane nevinovate, dar şi achitarea unor culpabili. O apreciere din punct de vedere statistic ni se pare hazardată şi lipsită de spirit umanitar, deşi o serie de specialişti cu renume din ţările occidentale

nu ezită să o facă.

Orfila, când $ făcut afirmaţiile citate, a pus de fapt bazele unei proceduri devenită astăzi obişnuite în cazuri de otrăviri, întrebările cheie la care trebuie să răspundă expertul sunt următoarele:

1. să identifice toxicul în materialele care i se pun la dispoziţie;

2. să determine cantitatea de toxic şi să confirme dacă aceasta este în măsură să fi determinat moartea;

3. să se asigure că toxicul găsit nu provine din conta – minarea pe parcurs a probelor.

Problema identificării arsenului nu a încetat să preocupe pe savanţi, chiar după ce aparatul lui Marsh a început să fie cunoscut în cercuri tot mai largi. Unii şi-au concentrat eforturile în a-i aduce îmbunătăţiri cu scopul de a-i mări sensibilitatea şi precizia. Totuşi, strădaniile savanţilor nu au fost întotdeauna încununate de succes, mai ales când s-au căutat alte căi de identificare a arsenului.

Un episod nefericit a fost, de exemplu, cel pe care îl prezentăm în continuare. În anul 1859, celebrul medie legist şi toxicolog englez Alfred Swaine Taylor, a comis, cu prilejul unei mari afaceri criminale, o gravă eroare, ele neiertat, care avea să arunce o lumină, nefavorabilă asupra prestigiului procedeelor ştiinţifice, care începuseră să câştige teren în problemele de criminalistică.

În 1842 –, chimistul german Hugo Reinsch din Deux-Ponts a pus la punct o nouă „probă de depistare a arsenului”. Aceasta consta în introducerea unei sârme de cupru în soluţia bănuită că ar conţine arsen, adusă apoi la fierbere şi acidifiată cu acid clorhidric; arsenul, în cazul în care era prezent, forma un depozit de culoare cenuşie pe firul de cupru.

În anul 1859, ziarele au făcut cunoscut publicului cazul doctorului Smethurst. Opinia publică a luat

cunoştinţă cu oroare de faptul că cea de a doua soţie a bigamului Smethurst şi-a dat sfârşitul în chinuri groaznice, împrejurările morţii fiind mai mult decât suspecte. Taylor, căruia i s-a încredinţat expertiza cazului, efectuă analiza vomismentelor victimei, utilizând procedeul Reinsch. Cu prilejul anchetei, el declară că a găsit arsen, după care, la scurt timp, fu nevoit să-şi recunoască greşeala, chiar înainte de a începe procesul.

În ciuda regulilor stabilite de Orfila şi a conduitei pe care trebuie s-o urmeze expertul în asemenea situaţii, nimeni şi nici însuşi Reinsch nu s-a gândit să controleze dacă firul de cupru nu conţinea arsen. Amintindu-şi în cele din urmă de recomandările savantului francez, Taylor procedă la o verificare şi descoperi cu groază că era el însuşi acela care introdusese arsenul în materialele analizate. cu prilejul cufundării în soluţie a firului de cupru. Procesul avu o turnură neaşteptată. Dar lucrurile nu s-au oprit aici.

Doi ani mai târziu, Franz Leopold Sonnenschein, profesor de chimie, care se bucura de o mare notorietate la Berlin şi în lumea ştiinţifică, autor al unei lucrări celebre privind chimia în medicina legală, a fost victima unei erori identice. Despre ce era vorba? Tânăra soţie a farmacistului Specihert, care se bucura de o sănătate înflo* ritoare, a decedat brusc pe data de 6 mai 1876, în localitatea Bormst, un mic orăşel situat în provincia Poznan, aflat atunci sub ocupaţie germană. Primele bănuieli au fost îndreptate asupra soţului, suspectat că şi-a otrăvit soţia. Evenimentele care au urmat au avut un deznodământ dratriaţic. Afirmând că „a descoperit urme distincte de arsen” Iii organele decedatei, profesorul Sonnenschein a contribuit la decizia tribunalului, care a condamnat la moarte pe

Specihert, condamnare care ulterior a fost comutată în închisoare pe viaţă.

Adevărul avea să iasă la lumină mult mai târziu, când profesorul Sonnenschein nu mai era în viaţă: anume că hidrogenul sulfurat, utilizat în cursul analizelor efectuate de profesor, putea fi contaminat cu arsen. Până atunci exista înrădăcinată ideea în rândul specialiştilor că hidrogenul sulfurat şi cel arseniat se excludeau reciproc. Dar, în anùl 1879, chimistul german Robert Otto avea să facă

O descoperiră senzaţională, anume că hidrogenul sulfuratputea foarte uşor să conţină o cantitate variabilă de arsen şi abia în 1886 O. Jacobson a reuşit să pună la punct procedeul de purificare a hidrogenului sulfurat.

Savanţii din acei ani erau preocupaţi – şi Orfila în mod cu totul special – de problema arsenului care, se găseşte în stare naturală în corpul omenesc. Numeroase cercetări au demonstrat prezenţa constantă de arsen în organele umane şi animale, în condiţii normale. Astfel, arsenul este normal la adult, în cantitate de O, 1 – O, 3 mg pentru totalitatea organelor. Se poate ca urme de arsen, insuficiente să provoace otrăvirea, să fie introduse în orgaâlism din cauze variate (acesta este cunoscut sub numele de arsen pseudonormal), de exemplu: întrebuinţarea de végétale crescute în terenuri care conţin arsen, medicamente cu bază de arsen sau impurificate de arsen.

Arsenul, introdus zilnic, se elimină şi nu rămân decât cantităţi mici care, chiar prin acumulare, ating maximum

1 mg pentru totalitatea viscerelor. Introduse în aceleaşi condiţiuni ca medicament, băuturi sau alimente, cantităţile mai mari devin suspecte şi pot oscila de la cantităţile indicate pentru pseudonormal, până la cantităţi toxice sau chiar letale.

Compuşii cu arsen disociabif, administraţi în doze foarte mici, influenţează favorabil nutriţia la om şi animal, prin excitarea generală a activităţii organelor. La animalele

tinere provoacă o creştere a lungimii oaselor şi a corpului xn general. Arsenofagia, practicată în Stiria, Carinthia şi Tirol, prin ingestia de doze crescânde de trioxid de arsen (şoricioaică) pentru men ţinerea sănătăţii şi mărirea rezistenţei fizice a ascensioniştilor profesionişti, este explicată ca o obişnuinţă (mitridatizare).

Dar să revenim la dilema ar senului. Uneori, istoria cercetărilor toxicologice ne confirmă că arsenul găsit a fost introdus după moarte. Organele supuse analizei pot proveni, de la un cadavru neînhumat sau de la unul exhumât; în primul caz, expertul – dacă a asistat la autopsie şi dacă a recoltat singur probele în vase curate şi este sigur de lipsa de arsen constatată prin reactivii folosiţi – trebuie să suspecteze posibilitatea de introducere a otrăvii în căile digestive în scop criminal. Problema este simplă şi uşoară, dacă tubul digestiv şi celelalte organe au fost prelevate separat şi conservate în flacoane diferite; analiza nu va pune în evidenţă otrava în cantitate considerabilă decât numai într-unul din organele prelevate: de exemplu când se introduce otrava în rect.

Dacă probele de examinat provin de la un cadavru exhumât, se poate ca substanţa toxică găsită să provină datorită unor cauze externe. Va trebui să ne gândim cu atât mai mult la aceasta cu cât o *faia*. cu îngroparea cadavrului a avut loc şi îngroparea unor obiecte vopsite cu culori metalice, curp ar fi flori şi coroane artificiale, icoane, cruci, obiecte metalice şi de foarte multe ori însuşi sicriul s-a constatat că a fost vopsit sau decorat cu ceruză (care conţine de obicei arsen), în plus, terenul în care este înhumat cadavrul poate conţine unii compuşi metalici sau metaloizici toxici.»

Un exemplu ne va face să înţelegem mai bine aspectele prezentate mai sus care au condus adeseori la dezbateri şi concluzii din cele mai contradictorii. În august 1844, Flandin a făcut următoarea depoziţie în faţa Curţii

de judecată din Vendée, unde fusese chemat să precizeze dacă arsenul, extras din cadavrele lui Routier şi Martinie Chabot, era rezultatul unei intoxicaţii, sau provenea din terenul cimitirului Michelen-Lherni, care are un pământ recunoscut ca arsenifer şi în care cadavrele fuseseră îngropate; cel al femeii cu câteva luni înainte şi al lui Routier cu patru ani şi jumătate.

Cele 250 g de pământ prelevat de pe sicriul lui Routier a fost supus la trei analize separate prin procedee diferite, rezultatele evidenţiind cantităţi apreciabile de arsen. S-au repetat experienţele asupra unor eşantioane de pământ luate de pe sicriul Martiniei Chabot; rezultatele au fost identice.

La obiecţiunile făcute de procurorul regal, bazate pe experienţă şi pe expertizele efectuate asupra pământurilor arsenifere din cimitirul Épinal, Flandin menţionează: „Dacă experţii m-ar contrazice, eu m-aş vedea obligat să nu fiu de acord cu dânşii. Practic, ştiinţa nu a ajuns la rezultate absolut sigure. Nu sunt decât cinci sau şase ani de când această problemă a fost luată în studiu. Teoretic, consider că nu trebuie să ne hazardăm să tragem concluzir Arsenul din pământ este insolubil şi laboratoarele noastre, însă cel din natură nu diferă oare de al nostru?” Apoi, între alte argumente pentru a explica prezenţa arsenului solubil în pământ şi a uşurinţei de a traversa diferitele lui straturi, Flandin ţine seama şi de acţiunea acidului azotic provenit din ploile cu descărcări electrice, a amoniacului din fermentare şi în sfârşit, după Vandenbroock, profesor de chimie la Şcoala de mine din Hainaut, şi de influenţa acidului carbonic dizolvat în apa din sol, care dizolvă arseniatul sau arsenitul de calciu insolubil.

În anul 1841, Nicolas Noble şi femeia Jérôme; bănuiţi că ar fi decedat prin otrăvire, au fost înhumaţi la doi metri. unul de celălalt, în cimitirul din Épinal, cimitir al cărui teren conţinea arsen. A fost decisă de tribunal exhumarea:

în corpul – femeii nu a fost găsită nici cea mai mică urmă de arsen, însă în stomac şi intestinele lui Nicolas Noble arsenul era prezent. Dezbaterile au condus la concluzia că se impunea o a doua exhumare, carea. fost efectuată la şase luni după prima, dar rezultatele au fost aceleaşi; şi cu toate acestea, după prima exhumare, corpul femeii Jérôme a fost imediat acoperit direct cu pământ din cimitir, afânat în ziua aceea de ploi abundente, el fiind tot atât de bogat în arsenic în jurul corpului femeii ca şi al bărbatului, aflate amândouă la o mică distanţă. Se găseau reunite toate condiţiile de putrefacţie şi de umiditate, favorabile formărir unui arsenit sau al unui arseniat de amoniu, care ar fi condus la îmbibarea unui cadavru. Cu toate acestea, probele de pământ tratate cu apă fierbinte nu au transmis şi nu s-a identificat nicio sare arsenicală şi, ca şi prima oară, cadavrul femeii Jérôme nu conţinea arsen; la Nicolas, arsenul a fost găsit în stomac, intestine şi ficat, ca şi la prima expertiză.

O dublă condamnare la moarte a dus la revelări care coincideau cu concluziile experţilor.

În anul 1894, dermatologul Édouard Schiff a demonstrat că arsehul se găseşte în păr, fapt care nu era cunoscut până atunci. El a indicat să se efectueze examenul acestuia ori de câte ori există un caz suspect de otrăvire cu ar sen.

Atenţia oamenilor de ştiinţă fiind concentrată asupra arsenului, nu a exclus ivirea unor situaţii neprevăzute. Astfel, la mijlocul secolului trecut, circa 6.000 de persoane au fost otrăvite cu arsen la Manchester, fapt care a determinat guvernul englez să numească o comisie specială având misiunea de a studia toate aspectele primejdiei pe care o prezenta această groaznică otravă. Comisia avea să constate că nu numai glucoza utilizată în braserii conţinea arsen, ci şi numeroase alte alimente, ca spre exemplu drojdia de bere, oţetul, pâinea, prăjiturile,

patiseriile etc!

Trioxidul de arsen, prezent în coloranţi, a fost folosit o vreme la prepararea fucsinei – lin colorant roşu pentru hârtia folosită la confecţionarea tapetelor. În secolul trecut opinia publică a fost frapată de o serie de morţi misterioase petrecute în diverse căsuţe sărăcăcioase din suburbiile Londrei. Scenariul era în general acelaşi: locatarii, adeseori oameni în vârstăerau găsiţi dimineaţa «morţi, fără ca cineva să fi pătruns în cameră; aceasta era găsită încuiată pe dinăuntru de cele mai multe ori şi fără ca la autopsie să poată fi evidenţiată nici cea mai mică urmă care să explice decesul. Experţii şi medicii dădeau neputincioşi din umeri iar poliţia, cu toate străduinţele depuse, nu ajunsese la niciun rezultat.

Situaţia s-a complicat şi mai mult când epidemia de morţi tnisterioase a produs victime şi la Paris şi chiar într-un castel de pe valea Loarei. Subiectul a fost exploatat de diverşi scriitori şi cititorilor le amintim doar unul din aceste romane de serie neagră, apărut sub titlul „Misterul camerei verzi”.

Doar în definitiv despre ce era vorba? cărui fapt se datorau enigmaticele decese?

Dezlegarea misterului a venit din partea biologilor, mai precis a oamenilor de ştiinţă care se ocupau cu studierea mucegaiurilor. Efectuând diverse culturi cu mucegaiul comun, s-a constatat că acesta are proprietatea de a acţiona asupra diverselor substanţe chimice care sunt adaugate în mediile de cultură, provocându-le modificări importante. De exemplu, dacă se adăuga arseniat de cupru, mucegaiul îl descompune în substanţe extrem de periculoase: hidrogen arsèniat şi metilarsină, produse gazoase care se răspândeau imediat în aer. În camerele a căror pereţi au fost tapetaţi cu hârtie imprimată cu culori pe bază de arsen, datorită umezelii provocate de igrasie şi a lipsei de lumină, apăreau culturi spontane de mucegai.

Dacă în timpul zilei, camerele mai erau aerisite, în schimb noaptea, produşii arseniaţi, degajaţi sub acţiunea metabolică a mucegaiului asupra sărurilor arsenicale, se acumulau în cameră în doze letale provocând în timpul somnului moartea locatarilor. Lipsa de miros şi dozele extrem de mici suficiente pentru a determina un sfârşit rapid şi fără să lase niciun fel de urme în corpul victimelor, au făcut ca dezlegarea misterului să dureze timp îndelungat.

După părerea specialiştilor din comisia britanică întocmită cu prilejul intoxicaţiilor cu bere din Manchester, firele de păr înmagazinează cantităţi infime de toxic, care se încorporează într-un timp relativ scurt după ingestia otrăvii – aproximativ în trei săptămâni. Şi cum, în medie, un fir de păr creşte cu circa cinci milimetri pe lună, lui – gimea părţii impregnate cu arsen ar putea servi ca bază de calcul pentru stabilirea datei aproximative când a avut loc otrăvirea. Cu cât porţiunea ce conţine arsen este mai depărtată de rădăcina firului de păr, cu atât data introducerii toxicului în organism este mai veche. În cazul în care de-a lungul firului de păr se găsesc porţiuni cu arsen intercalate cu fragmente lipsite de acesta, se poate trage concluzia că acţiunea otrăvii a fost discontinuă, cu alte cuvinte otrăvirea – intenţionată sau accidentală – s-a făcut cu intermitenţă.

Acest arsen, dacă ar fi să dăm crezare constatărilor comisiei şi specialiştilor vremii, părea să fie prezent pretutindeni, determinând cu urgenţă punerea la punct a unei metode care să permită, nu numai precizarea cu exactitate a cantităţii acestui metal în corp, însă de a stabili şi doza pe care un om o poate suporta fără primejdie. O altă întrebare se referea la cantitatea de toxic pe care o reţine organismul unui individ otrăvit şi care, măi înainte de a muri, dat fiind manifestările chimice caracteristice otrăvirii, a eliminat o parte cu prilejul

vomismentelor şi diareii; sau să rezolve alte probleme nu mai puţin spinoase, ca de exemplu cât din arsenul prezent în pământul din cimitir ar putea trece în cadavru? Pe cercetătorii vremii nu îi mai tracasau aşa mult problema identificării arsenului, ci importanţa cantităţii găsite.

Fără a intra în detaliile fiziologiei arseniului şi a principalilor săi compuşi, suntem nevoiţi să prezentăm unele date cititorului pentru a-l familiariza cu absorbţia, difuzarea în organism şi în sfârşit eliminarea sa.

Indiferent de modul de pătrundere în circuitul sanguin, pe cale cutanată (începând cu mănuşile otrăvite în evul mediu, sau introducerea toxicului în căptuşeala pălăriei – cum se presupune că a fost otrăvit un mare om politic român de către legionari – şi sfârşind cu celebra „rouă a morţii4 sau lewisita (un sinistru gaz toxic de luptă) sau pe cale respiratorie (hidrogenul arseniat sau combinaţii organice ale arsenului cunoscute sub numele de arsine), o parte din otravă se fixează în rinichi un timp foarte scurt, din care se eliberează treptat, răspândindu-se în întreg organismul iar cantităţi variabile se fixează* şi în alte organe. Aceste localizări variază în funcţie de cantitatea de otravă absorbită, atât din punct de vedere al proporţiei de arsen depus, cât şi al numărului şi mărimii organelor contaminate.

În otrăvirile acute, în ciuda comemorativelor sau a uloeraţiilor prezente pe mucoasa stomacală şi intestinală (vezi capitolul Napoleon care se pare că a fost otrăvit cu arsen), expertul va găsi în tubul digestiv o cantitate suficient de mare de arsen; el va constata de asemenea prezenţa toxicului în sânge, ficat, rinichi şi urină. Cu aceste precizări făcute, să revenim la problema ridicată de Orfila: cum se poate recunoaşte că arsenul a fost introdus într-un scop criminal în tubul digestiv al cadavrului? Răspunsul este uşor dedat: introducerea nu poate avea loc decât prin rect sau stomac, cu ajutorul unei sonde, de unde

urmează că intestinul gros sau stomacul sunt singurele organe care la analiză se vor dovedi că conţin arsen. În ceea ce priveşte ficatul, rinichii şi urina, niciodată analizele nu vor putea pune în evidenţă prezenţa arsenului.

În cazul unor bolnavi care au absorbit şi alte medicamente decât cele bazate pe arsen, există deseori situaţii când medicamentele respective conţin arsen, care derutează analizele.

Este citat în literatură cazul descris de A. Barthélemy (1883) care, solicitat de către un viticultor să-i analizeze vinul din pivniţele sale, a găsit în probele care i-au fost puse la dispoziţie mari cantităţi de arsen. Cercetările făcute nu au dus la concluzia că au fost folosiţi coloranţi sintetici. Un examen mai amănunţit al fiecărui butoi a condus pe expert la lămurireamisterului: viticultorul spăla se butoaiele cu o soluţie de acid sulfuric contaminat cu arsen.

Epilog din anul 1973 la „dosarul arsemdui”:

Valea morţii

Într-o zonă muntoasă din prefectura Myazaki (partea centrală a insulei japoneze Kjushu) există un cătun numit „Valea morţii”.

Numele acesta nu este legat de vreo legendă romantică cu îndrăgostiţi nefericiţi sau de aventurile unor samurai. Nefasta denumire a fost dată cătunului în 1910, când Compania Sumitomo a deschis acolo o mină şi câteva cuptoare de ardere a minereului. De atunci, locuitorii sătucului au început să moară, aparent fără motiv. În 50 de ani numărul morţilor a trecut de o sută. Acum, mulţi locuitori ai acestui sătuleţ suferă de orbire şi de diverse boli de piele şi plămâni.

Cauza a fost descoperită de învăţătorul satului: evaporarea arsenicului provenit, din procesul de producţie. Pentru a-şi argumenta concluziile la care a ajuns, învăţătorul a citat următorul exemplu: o casă, aflată la o

distanţă de 150 de metri de mină, a fost înconjurată un an de un fum galben. În casă locuiau nouă persoane: doi bătrâni şi fiul lor cu soţia şi cinci copii. Cei dintâi au murit bătrânii, iar restul familiei suferea de o tuse gravă; dar în următorii zece ani. a decedat întreaga familie. Şi tot învăţătorul a mai dat şi aceste date: 10 locuitori ai satului suferă de o eczemă, 12 îşi mişcă cuvmultă greutate membrele inferioare şi superioare, iar 47 suferă fie de plămâni, fie de orbul găinilor sau alte boli.

În faţa acestei situaţii, s-a dat cuvântul buldozerelor, care au şi intrat în funcţiune pentru a rade de pe faţa pământului cuptoarele şi a astupa mina.

Afacerea Eliza Mary Barrow

Suntem în anul 1911 la Londra. Pe strada Tollington Park în faţa casei cu Nr. 63, inspectorul şef Ward, punând mâna pe umărul unui bărbat ce se pregătea să iasă din casă, îi declară pe un ton rece: „Frederick Henry Seddon, vă declar arestat pentru acuzaţia de otrăvire cu arsen a Elizei Mary Barrow”.

Despre ce era vorba? Arsenul făcea noi victime, deşi progresele ştiinţei în materie de identificare făcuseră paşi însemnaţi[6]. Şi totuşi...

Eliza Barrow era o femeie în văistă de 48 ani, bine făcută, dar redusă şi puţin instruită, care, datorită unei firi economicoase împinsă până la zgârcenie, reuşise să-şi sporească o moştenire modestă, compusă din bunuri imobiliare, hârtii de valoare, bani şi bijuterii. O mică burgheză tipică de la începutul secolului XX.

Până în luna iulie 1910 locuia, împreună cu nepoţelul său în vârstă de 7 ani Earnest Grant, în casa vărului ei Vonderahe, situată nu departe de Tollington Park. Eliza Barrow îşi petrecea cea mai mare parte a timpului cu afacerile în care îşi plasase banii şi, când venea acasă,

6 Blade Francis – British med J., 1912, XV, 31.
Jürgen Thorwald – La grande aventure de la criminologie, 1967, p. 246.

avea discuţii interminabile cu vărul ei, pe care nu înceta să-l acuze de rea credinţă.

Gând în vara anului 1910 auzi că apartamentul de la etajul doi al imobilului lui Seddon era de închiriat pentru modesta sumă de 13 şilingi pe săptămână, se hotărî brusc să-l închirieze şi părăsi pe Vonderahe pentru a se instala, la 25 iulie cu nepoţelul în 63 Tollington Park.

Proprietarul era Frederick Henry Seddon, un om mic de statură, chel, cu o privire rece care lăsa să se întrevadă principala lui trăsătură de caracter, lăcomia. Seddon reuşise să ocupe funcţia de inspector regional la „London Manchester Industrial Insurance Company" şi din salariul, destul de frumuşel, îşi cumpărase o casă, aşa încât reuşise să-şi rotunjească veniturile la suma de 400 livre pe an. Era căsătorit şi avea cinci copii, dar nu-l interesa familia, singura preocupare constând în a găsi mijloacele nëcesare pentru a-şi spori averea.

Această lăcomie obsedantă, atât la Seddon cât şi la Eliza Barrow, avea să ducă în scurt timp la stabilirea unor legături foarte ciudate între cei doi. Lucrurile au evoluat astfel încât, la 14 octombrie 1910, doamna Barrow ajunse să cedeze lui Seddon „valorile sale indiene", reprezentând 1 600 livre, în schimbul unei rente viagere săptămânale; femeia îşi imaginase că prin această tranzacţie va realiza o mai mare siguranţă şi în plus un profit mai substanţial.

Pe data de 9 iunie 1911, Seddon îi cumpără Elizei Barrow o casă pentru a fi închiriată şi îi mări renta de la 3 la 5 livre. Când, în vara aceluiaşi an, Birk Bank, la care Eliza Barrow îşi avea depuşi banii, prezenta unele dificultăţi financiare, aceasta îşi retrase banii caresse cifrau la aproape 400 livre, sumă care, împreună cu unele bijuterii de valoare, le păstra ascunse într-un loc secret din dormitorul său. În acest fel întreaga sa avere se găsea în mâinile lui Seddon sau, mai bine zis, sub acoperişul casei sale.

La 2 august 1911, Seddon îşi trimise fata, Maggie, să cumpere de la firma Thorley un pacheţel cu hârtie îmbibată cu arsenic pentru omorârea muştelor. Istoria se repetă: ne amintim că în afacerea Lafarge era vorba de o otravă contra şobolanilor. La câteva zile de la această dată, Eliza Barrow se îmbolnăvi subit. Avea „vomismente, dur reri de ficat şi colici”. Medicul cartierului, doctorul Swom, a pus diagnosticul de „diaree dizenterică” şi a sfătuit bolnava să se interneze într-un spital. Însă, zgârcită cum era, Eliza refuză să părăsească casă, mulţumindu-se cu îngrijirile pe care i le dădea Seddon, fapt* care avea s-o coste viaţa.

În noaptea de 13 spre 14 septembrie, în agonie, începu să strige: „mor! mor!”. Ţipetele sale se auziră în toată casa, dar, în ciuda situaţiei dramatice, Seddon găsi de cuviinţă să nu cheme medicul. Încleştat de balustrada scării, el aştepta cu nerăbdare ca sărmana femeie să-şi dea sfârşitul. Imediat ce aceasta muri, se repezi în dormitorul ei şi începu să răscolească peste tot.

Mai târziu avea să afirme că nu – găsise cu acest prilej decât 10 livre. Din nefericire pentru el, membrii familiei l-au văzut în dimineaţa zilei următoare numărând nişte monezi de aur. Tot ceea ce a făcut după aceasta avea să dovedească un caracter profund odios: depunerea unor sume de bani la bancă, vizita la un bijutier pentru a-i cere să şteargă, pe un inel, numele gravat al defunctei sale mame; obţinerea autorizaţiei de înmormântare de la doctorul Sworn, care făcu greşeala să-l elibereze fără a se mai deranja să vadă moarta; alegerea unui loc în cimitir din cele mai ieftine şi pregătirea ceremoniei funebre.

„Cu toate acestea, Seddon „neglijă” să informeze pe vărul Elizei, Vonderahe, de decesul acesteia dar, în schimb, nu a uitat să ceară despăgubiri de înmormântare la societatea de asigurări, în sumă de 12 şilingi, pe care i-ar fi cheltuit din propriii săi bani”.

Pe data de 16 septembrie 1911, tristul şi sărăcăciosul sicriu, care conţinea resturile celei care fusese Eliza Barrow, fu încredinţat pământului într-un colţ îndepărtat al cimitirului din Finchley.

La numai şase zile după aceasta, familia Seddon pleca să-şi petreacă vacanţa pe malul mării. Lucrurile păreau să se sfârşească aici dar Vonderahe, luând cunoştinţă între timp de moartea verişoarei sale, se deplasă la fosta locuinţă a decedatei pentru a afla cum au decurs lucrurile, şi mai ales pentru a intra în stăpânirea moştenirii, care, după părerea sa, trebuia să fie destul de substanţială. Vederea apartamentului Elizei gol îi trezi primele bănuieli. Nu avu altceva de făcut decât să aştepte. Zece zile mai târziu, la

9 octombrie, Seddon, reîntors din vacanţă; îl anunţă pe Vonderahe că suma lăsată de Eliza Barrow se reducea la numai 10 livre. Cheltuielile de înmormântare şi întreţinerea tânărului Ernest Grant se ridicau la 11 livre, 1 şiling şi

10 pence şi jumătate. Vonderahe se văzu dintr-odată pus în situaţia să nu mai spere nimic din gândurile frumoase cu care se hrănise în acest timp în privinţa moştenirii care îl aştepta. Din contră, se vedea dator lui Seddon-cu mai mult de o livră. E drept că acesta îi înmânase câteva rochii aparţinând defunctei şi ceva mobilă veche, însă valoarea acestora nu depăşea 16 livre, în cel mai bun caz. Întrebat asupra valorilor şi a casei, Seddon dovedi că le primise în schimbul unei rente viagere, de care el se achitase cu regularitate până la decesul Elizei. Vonderahe îşi stăpâni cu greutate mirarea. „Dar banii? bijuteriile?” mai adăugă el cu voce sfârşită – „Ei bine, sărmane prieten, îi răspunse Seddon, toate acestea nu sunt decât nişte simple poveşti!”

Părăsind locuinţa din Tollington Park, Vonderahe îşi îndreptă paşii către Scotland Yard. La secţia criminală,

inspectorul-şef Ward însărcină pe sergenţii Cooper şi Hayman cu elucidarea cazului, care se părea destul de neobişnuit. Cercetările întreprinse de aceştia aveau să conducă la descoperirea unor fapte atât de tulburătoare încât, la 15 noiembrie, Bernard Spilsbury, la ordinul Ministerului de Interne, procedă la efectuarea autopsiei corpului Elizei Barrow.

După deshumarea sicriului care conţinea corpul Elizei Barrow, rămăşiţele acesteia fură transportate la morga spitalului din apropiere. Autopsia nu a dus la evidenţierea nici unei leziuni organice care să poată explica decesul. Nu-i mai rămase lui Spilsbury decât să ceară chimistului Willcox să verifice dacă defuncta-nu a fost otrăvită. Şi analizele chimice efectuate de acesta aveau să aducă o explicaţie tulburătoare asupra sfârşitului atât de tragic al nefericitei Eliza Barrow: atât corpul cât şi părul său conţineau o importantă cantitate de arsen.

Willcox, stimulat de succesul obţinut de procesul Dr. Grippen, rumega în acel timp ideea să-şi îndrepte cercetările într-o direcţie până atunci neexplorată, anume să pună ia punct un nou procedeu care să-i permită aprecierea cantitativă a dozei de arsen aflată într-un cadavru. Cazul Elizei Barrow părea că vine la timp pentru a-şi traduce în fapte ideile care îl preocupau, iar prilejul nu putea fi mai nimerit; el se preta de minune la toate experienţele ce se puteau face în acest domeniu.

Pe data de 29 noiembrie, Willcox cântări la morgă corpul Elizei Barrow, apoi în laborator fiecare organ pe care îl prelevase; după exhumare, corpul moartei cântărea cu totul 27, 21 kg, în timp ce ultima greutate cunoscută a. victimei aflată în viaţă se ridica la 63, 5 kg.

Până atunci, tentativele oamenilor de ştiinţă privind stabilirea cantităţii de arsen din corp – plecând de la cristalele care se formau în cursul analizelor efectuate cu ajutorul aparatului lui Marsh se soldaseră cu eşecuri.

Otrava părea să scape la toate încercările de apreciere cantitativă, dar Willcox credea că a găsit mijlocul de a rezolva problema. Era posibil, îşi spunea el, să determini *r & z* portul între o doză de arsen pur şi cristalele pe care acesta le produce în aparatul lui Marsh. Calculând acest raport pentru doze din cele mai variate, mergând de la 1 miligram şi coborând până la două şutimi de miligram, s-ar putea înjgheba un tabel. de echivalenţe care ar fi în rpăsură să servească ca model la evaluarea cantităţii de otravă din corp. Prin urmare, fiecare cristal de arsen pur, comparat cu acela al unui cristal format în cursul analizei unui organ, indică doza de metal conţinut în acest organ. Nu ar mai rămâne decât să se întocmească un tabel cu date comparative.

După o muncă extenuantă, Willcox reuşi să stabilească o sută de cristale comparative, după care începu analiza viscerelor prelevate din corpul Elizei Barrow.

După ce a constatat că stomacul victimei cântărea 105 g, el a prelevat O, 525 g (ceea ce reprezenta deci două şutimi din total) pe care le-a introdus în aparatul lui Marsh. Greutatea cristalelor obţinute, comparată cu „modelele de arsen pur" din tabel, i-a permis să calculeze doza toxică găsită în probă. Înmulţită cu 200, această doză echivala cu totalul arsenului aflat în stomac. El se cifra la 7, 3 mg. Procedând într-o manieră asemănătoare şi cu celelalte organe, Willcox a constatat că ficatul conţinea 11, 13 mg de otravă, celelalte viscere 41 mg şi aşa mai departe* în ceea ce priveşte calcularea arsenului conţinut în piele, oase şi muşchi, se iviră unele dificultăţi, Willcox refuzând sădezmembreze corpul decedatei pentru a face analizele necesare. În cele din urmă s-a mulţumit să ia-o bucată de 6 g de muşchi care, după calculele sale, conţineau 1, 30 mg arsen. Nefiind în măsură să facă corecţia, datorită necurnoaşterii masei musculare a Elizei

Barrow, s-a decis să aplice regula lui Faust, după care musculatura omului reprezintă 2/5 din greutatea totală. Cum victima cântărea în momentul exhumării 27, 21 kg, valoarea arsenului găsit în cele 6 g de muşchi trebuiau să fie multiplicate cu 2000, ceea ce conducea la cifra de 76, 2 mg. Chimistul a descoperit, în sfârşit că 100 g de păr conţineau în medie O, 18 mg arsen. Willcox se hotărî totuşi să nu ţină seama de conţinutul de Strsen aflat în păr, piele şi oase. Organele, doar ele demonstrau prezenţa a 151, 35 mg arsen, cantitate arhisuficientă pentru a provoca moartea unui om. Îşi propuse să păstreze în rezervă constatările de care nu ţinuse seama în bilanţul general şi de a le utiliza numai în cazul că apărarea lui Seddon ar fi găsit în procedeul său o greşeală oarecare.

Willcox nu se înşelase atunci când presupusese că va întâmpina o opoziţie deosebită. La 4 martie 1912, Seddon şi soţia sa, aceasta inculpată de complicitate, luară loc pe banca acuzaţilor la Old Bailey. Trei zile mai târziu, Old Bailey deveni teatrul unuia din cele mai violente dueluri la care lua parte şi un expert al apărării, specialist în materie de toxicologie. Avocatul lui Seddon, Marshall Hall, era un om stăpân pe meseria sa şi dotat cu cunoştinţe medicale solide. El îşi spuse în momentul în care se decise să pledeze în acest proces: „Iată cazul cel mai sinistru pe care l-am întâlnit în cariera mea...”. Hali, de altfel, nu credea nicio clipă în inocenţa clientului său. Cu toate acestea, el l-a apărat pe Seddon cu perseverenţă demnă de o cauză dreaptă.

Pe data de 7 şi 8 martie, Willcox a reuşit să facă faţă cu curaj unui interogatoriu foarte precis şi sever. El avea să declare mai târziu că, mândru de a fi făcut o muncă imensă şi ieşită din comun, se credea aproape la adăpost de o primejdie din partea apărării. Cu toate acestea, în timpul duelului, Hall a reuşit să-i trimită două săgeţi cu totul neaşteptate, din care una trebuia să-i fie fatală.

Suficient de perspicace pentru a înţelege că nu va ajunge să înlăture calculele făcute de expert, avocatul se decise să scoată în relief câteva puncte slabe ale procedeului pe care Willcox – fapt absolut de necrezut – nu le observase.

— „Cunoaştem acum, spuse Hall, modul în care expertul a procedat la calcularea cantităţii de arsen în corp. El a multiplicat dozele de otravă găsite în prelevările din corpul decedatei prin cifre, care între noi fie spus, sunt prea mari. Pentru rinichi, coeficientul a fost 60, pentru stomac 200, pentru muşchi 2000”.

Marshall Hall se întoarse către Wilcox, cerându-i să confirme exactitatea cifrelor – citate. Willcox făcu un semn afirmativ cu capul.

— „Vă veţi convinge, continuă avocatul, că cea mai mică eroare comisă în calculul pentru stabilirea cantităţii de arsen din probele prelevate, poate lua proporţii absurde în urma multiplicării, ceea ce poate conduce la concluzii complet false…”

Willcox făcu un semn că este de acord cu cele spuse de Hall.

— „Să luăm în discuţie problema-muşchilor, se dezlănţui Hall. Dumneavoastră aţi multiplicat cu 2000 valoarea arsenului descoperit într-un eşantion de 6 g, căci greutatea corpului Elizéi Barrow corespundea la 27, 21 kg şi régula lui Faust, pe care dumneavoastră aţi aplicat-o, prevede că musculatura unui om formează 2/5 din greutatea corpului. Este exact?

Willcox se mulţumi să aprobe.

— Perfect. Eliza Barrow cântărea în timpul vieţii 63, 5 kg, deci sada vrui său era cu 36, 29 kg mai uşor. Această pierdere de greutate este datorată evaporării apei care intră în compoziţia ţesuturilor omului. Dar muşchii conţin mult mai multă apă decât alte organe. Sunteţi de acord?

Expertul aprobă pentru a treia oară.

— În aceste condiţii, continuă Marshall Hall, muşchii

trebuie să prezinte o pierdere de greutate mult mai mare decât alte organe. Regula lui Faust nu poate fi aplicată decât în cazul unui cadavru proaspăt. Multiplicarea prin 2000 a condus la concluzii false… Permiteţi-mi să vă spun că în calculele dumneavoastră aţi neglijat un fapt esenţial, acela al pierderii apei pe care o conţin muşchii…

Willcox lăsă capul. Era adevărat, el comisese o eroare, însă ea era de ordin secundar, nu se putea pune la îndoială principiul metodei şi nu necesita decât o rectificare infimă a rezultatelor obţinute; el nu luase în considerare arsenul prezent în oase, piele etc. Cu toate acestea, lecţia pe care i-o dăduse acest avocat inteligent şi erudit era plină de învăţăminte. Ea era de genul acelora care, nu numai că impresiona pe juraţi, însă deopotrivă stimulau pe toxicologi să aprofundeze cercetările cu scopul de a evita pe viitor orice posibilitate de a arunca o umbră de îndoială. Dar Willcox nu se găsea la capătul confruntării. Marshall Hall schimbă tirul artileriei şi se legă de problema părului.

— În cazul firelor de păr de pe pielea capului, aţi găsit 8 şutimi de miligram de arsen? întrebă Hall.

— Da, răspunse expertul.

— Şi cât arsen aţi descoperit în firele de păr care sunt mai depărtate de piele?

— Aproximativ o pătrime din cantitatea iniţială.

Asistenţa stupefiată văzu atunci pe Marshall Hall fluturând raportul comisiei de anchetă din Manchester.

— Veţi găsi aici, spuse el, adresându-se juraţilor, proba neatenţiei expertului. Domnul Willcox pretinde că Eliza Barrow a decedat în urma unei intoxicaţii acute, provocate de ingestia arsenului în timpul celor 15 zile care i-au precedat moartea. La rândul său comisia constată că arsenul absorbit în cursul unei otrăviri ajunge la rădăcina firelor de păr după mai multe săptămâni şi că, pentru a atinge extremitatea unui fir de păr de 15 centimetri de

exemplu, sunt necesare zece luni. Dacă expertul a descoperit otravă în părţile îndepărtate ale firelor de păr aparţinând victimei, cum poate el să justifice şi să pună ţie acord afirmaţiile cu concluziile comisiei? Cum poate explica faptul că arsenul a fost găsit la extremitatea părului Elizei Barrow după 15 zile? Nu trebuie să tragem concluzia că victima a început să absoarbă otrava cu un an în urmă?

Willcox, care nu se gândise să citească raportul comisiei, rămase tăcut. Apoi, cerându-şi scuze, descumpănit, murmură:

— A, nu, vă înşelaţi, crezând că ea a început acum un an…”

Màrshal Hall ar fi repurtat probabil o victorie definitivă, dacă nu ar fi făcut greşeala să continue confruntarea. În timp ce îl bombarda pe expert cu noi întrebări, acesta căută în gând cu disperare să găsească o explicaţie a enigmei pe care avocatul o sesizase. Şi în cele din urmă reuşi s-o găsească. Părul Elizei Barrow fusese cufundat într-un lichid impregnat cu sânge şi bucăţi de carne.

La mulţi ani de la această întâmplare, s-a ajuns la concluzia că ar fi fost suficient să speli părul cu apă pentru a elimina arsenul provenit din exterior, cum ar fi, de exemplu, din terenul cimitirului.

Problemele care îl frământau pe Willcox se învârteau *în* jurul văiui singur punct: nu făcuse oare o spălare superficială a părului? Nu era vorba de arsenul din corp care fusese fixat pe părul victimei? Desigur, numai aceasta putea fi cauza.

Expertul profită de prima ocazie care se ivi pentru a lăsa să strecoare această idee într-un răspuns:

— Există un factor pe care nu l-am menţionat până acum şi care a putut influenţa analizele mele… în sicriu, părul victimei *q*. puiuţ şi impregnat cu lichidul scurs din

corpul ei…

Marshal Hall îşi reţinu respiraţia pentru o clipă:

— Aţi fi putut găsi o explicaţie mai bună, replică mânios, nu are nicio valoare ipoteza dumneavoastră!

Şedinţa a fost suspendată. Willcox s-a dus glonţ la spitalul St. Mary. Îşi procură o buclă de păr lipsit de arsen şi o cufundă în lichidul ce se scurgea din corpul Elizei Barrow. La 11 martie examină eu atenţie proba. Avusese dreptate: otrava se infiltrase în păr şi simpla spălare cu apă nu o eliminase în întregime. Pentru a îndepărta arsenul, părul trebuia spălat cu acetonă.

La 12 martie, Wilcox, chemat din nou la bară, răspunse fără dificultăţi la întrebările lui Marshal Hall. El deţinea acum o probă imbatabilă: arsenul aflat în părul Elizei Barrow provenea din exterior.

Declaraţia făcută de inculpat nu făcu decât să confirme impresia generală: Seddon, om rece, ros de lăcomie, era capabil de orice atunci când era vorba să câştige ceva bani Două zile mai târziu juriul îl declară vinovat şi se pronunţă pentru punerea în libertate a soţiei sale. La 18 aprilie 1912, Seddon muri pe eşafodul închisorii din Pantonville. Marshall Hall, cu toate avantajele temporare pe care le înregist rase în timpul procesului, pierduse partida.

Metoda cantitativă a lui Willcox a ieşit victorioasă din probele la care fusese supusă. Ea a. fost punctul de plecare al cercetărilor şi pentru alte procedee care permiteau evaluarea cu exactitate a cantităţii diverselor toxice găsite în organismul uman.

Toxicologia le va adopta progresiv odată cu punerea 1; punct a metodei. 1

În momentul în care toxicologia dezbătea problemele tot mai numeroase pe care le ridica arsenul, oamenii de ştiinţă au constatat cu surpriză, şi de ce să n-o spunem, *într-k*) mare măsură cu dezolare, că în timp ce cercetările

lor înregistraseră progrese importante, se iveau tot mai des piedici neprevăzute.

Am vrea să subliniem următorul lucru şi anume că, spre deosebire de alte puncte de întrebare care se ivesc în drumul pe care îl străbate fiecare ştiinţă în evoluţia ei, problemele care se iveau în cazul toxicologiei necesitau o rezolvare urgentă şi tranşantă, de aceasta depinzând mai întotdeauna libertatea, viaţa sau, în cel mai fericit caz, onoarea unor oameni!

Savanţii aveau impresia că secolul al XIX-lea a prezentat cazurile cele mai numeroase de otrăviri criminale! Era de fapt. O impresie subiectivă, produsă de succesiunea dificultăţilor pe care ştiinţa trebuia să le dezlege într-un timp restrâns, dar mai ales într-un tempo tot mai alert; abia aveau, răgazul să rezolve, graţie ştiinţelor naturale pe care le stăpâneau în mod incontestabil, enigma unui grup de otrăvuri, că altele noi şi necunoscute apăreau.

Nu numai otrăvurile metalice sau minerale, ci şi cele vegetale i-au atras atenţia lui Orfila. În cursul cercetărilor sale, cu tot succesul* care avea să le încoroneze şi care urmărea să stabilească proba incontestabilă a prezenţei arsenului, stibiului, mercurului, fosforului sau a altor otrăvuri metaloide, puţin cunoscute la început şi în acelaşi timp nu prea numeroase, *t* au început, datorită noilor descoperiri, să se formeze un grup din ce în ce mai. considerabil, o lume cu totul aparte. Aceasta impunea, pentru ca mersul cercetărilor să poată progresa, o clasificare a otrăvurilor. De altfel, au existat preocupări în acest sens de multă vreme, unii. dintre toxicologi inspirându-se din ideile şi cunoştinţele epocii, au schiţat o clasificare bazată fie pe cunoştinţele de chimie şi de istorie naturală, fie pe cele de fiziologie. Astfel, una dintre cele mai vechi şi. printre primele clasificări aparţine lui Joseph Jacob Plenck (Toxicologia, doctrina de venenis et antidot

is, Viennae7 1785). Autorul stabileşte patru mari diviziuni ale otrăvurilor, după provenienţa lor: „animalia, vegetabilia, mineralia et holituosa” (vapori şi gaze de orice fel). Tot el a căutat să împartă otrăvurile după modul lor de acţiune: acute şi lente, după rapiditatea efectelor deci; apoi otrăvuri iritante, narcotice, sufocante, convulsivante, paralizante şi septice.

După Plenck, Paul Augustin Olivier Mahon, profesor de medicină legală la Şcoala de medicină din Paris (Oeuvres posthumes, Paris, 1801, tom II, p. 320), a făcut o clasificare asemănătoare cu precedenta. Această clasificare a fost mult criticată, fiindcă Mahon acorda o mare importanţă volatilităţii, caracter de însemnătate minimă, de vreme ce foarte multe otrăvuri pot să existe şi sub formă solidă, lichidă sau gazoasă/ Astfel, arsenul figurează şi printre otrăvurile minerale propriu-zise şi printre otrăvurile minerale volatile.

În 1813, Fodéré (Traité de médecine légale, Paris, 1831, cd a 2-a, tom IV, p. 6) propune o clasificare bazată numai pe proprietăţile fiziologice ale otrăvurilor, făcând abstracţie de provenienţă: animală, vegetală sau minerală. După Fodéré, clasificaţiile devin tot mai numeroase şi mai simple. Dintre acestea citǎm pe a lui Orfila, Guérin, Galtier şi Tardiez

Orfila (Traité de toxicologie, Paris, 1814), reluând clasificarea lui Fodéré, reduce otrăvurile de la şase la patru grupe: acide sau rubéfiante, corozive sau escarotice şi astringente care sunt reunite în rubrica „otrăvuri iritante”. Pentru interesul istoric, redăm mai jos clasificarea lui Orf ila:

1. otrăvuri iritante (minerale şi animale);
2. otrăvuri narcotice;
3. otrăvuri narcotico-acide;
4. otrăvuri septice şi stupefiante.

Iată cum se exprima Orfila în privinţa clasificării şi în

special asupra aceleia pe care a adoptat-o: „Trebuie să recunosc că oricât ar fi de numeroase experienţele şi observaţiile asupra otrăvurilor, nu le consider încă suficiente pentru a stabili o clasificare la adăpost de orice critică; o asemenea sarcină îmi pare că este peste puterile mele şi renunţ s4 o fac pentru moment”.

Cu toate acestea, după ce a sesizat dificultăţile unei munci atât de dificile, adăugă: „Se va resimţi acum golul şi puţina importanţă a clasificării propuse de Giacomini (1842). Autorul, reproducând ideile lui Guérin, clasifică otrăvurile după exemplul medicamentelor în: hiperstenizante sau iritante şi hipostenizante sau stupefiante. Se vede clar că, situând astfel substanţe a căror acţiune este atât de variată, Giacomini nu şi-a dat niciodată silinţa să examineze faptele. Observaţiile precedente, ca şi o multitudine de alte considerente, mă determină să adopt provizoriu clasificarea lui Vicat modificată, fată de care totuşi aş putea face obiecţiuni importante”.

Către aceeaşi epocă, J. Anglada (Tableaux toxicologiques-pour servir à la recherche analytique des poisons, Montpellier, in-folio) adoptase o clasificare bazată pe starea naturală a otrăvurilor: solide sau lichide şi gazoase sau expansive.

În anul 1845, clasificarea fiziologică pierde teren şi Flandin (Traité des poisons en toxicologie, Paris, 1845) nu vede în otrăvuri decât compuşi sau produse chimice, având ca provenienţă diversele regnuri naturale.

Zece ani mai târziu, Galtier (Traité, de toxicologie, Paris, 1855) împarte otrăvurile în: anorganice, organice şi gazoase. Ar mai fi de amintit clasificarea datorată lui Husemann: otrăvuri organice şi anorganice; cea aparţinând lui Hofmann (1881): otrăvuri iritante locale şi otrăvuri care acţionează prin resorbţie; cât şi cea a lui Tradieu (1875), care este un amestec al celor făcute de

Fodéré, Orfila, Devergie şi Giacomini. El împarte otrăvurile în cinci grupe:

1. iritante şi corozive;
2. hipotenizante sau coleriforme;
3. stupefiante;
4. narcotice;
5. tetanice sau neurastenice.

În 1887, Rabuteau propune o clasificare în otrăvuri sanguine, neurologice, neuromusculare, musculare şi iritant-corosive, clasificare care ţine seama de acţiunea substanţelor asupra organismului.

Clasificările făcute după 1900 se inspiră din concepţii diferite: constituţia chimică, reactivitatea la diverşi agenţi chimici şi acţiunea fiziologică.

Din punct de vedere toxicologic, niciunul din aceste criterii nu duce la o clasificare raţională. În fapt, unele otrăvuri, înrudite din punct de vedere chimic, pot exercita o acţiune fiziologică diferită şi invers; cu toate acestea, otrăvurile care au înrudiri chimice şi fiziologice pot să se găsească în grupări analitice diferite.

Considermă izolat cele trei criterii de clasificare este de – observat că, deşi clasificarea chimică este riguroasă din punct de vedere al constituţiei otrăvurilor şi că de asemenea clasificarea analitică are o importanţă practică în cercetarea toxicologică, totuşi clasificarea fiziologică nu poate conduce la diferenţieri nete. Clasificarea analitică grupează otrăvurile după caracterele lor: volatilitate, solubili taie, e comportare chimică, ceea ce găseşte aplicare practică în analiza toxicologică. Clasificarea fiziologică este cea prezentată mai sus ca întocmită de Rabuteau.

După acest tur de orizont în ceea ce priveşte modul cum a evoluat toxicologia din punct de vedere teoretic, să revenim la aspectele practice pe care le ridică viaţa de zi cu zi.

Farmacistul francez Ch. Derosne a reuşit, în anul 1804, să extragă morfina din opiu, dând astfel punctul de plecare în cursa descoperirii otrăvurilor vegetale. Urmându-i exemplul, oamenii de ştiinţă au reuşit să extragă otrăvuri din aproape toate. plantele exotice, care, datorită proprietăţilor lor bazice, au fost denumite alcaloizi. Aceste produse, absorbite în cantităţi mici, acţionează asupra sistemului nervos al oamenilor şi animalelor, constituind remedii eficace, însă, dacă sunt utilizate în cantităţi puţin mai mari, devin otrăvuri mortale. Un an mai târziu, un alt farmacist, Séguin, extrage din opiu o substanţă cristalizată, reuşind astfel să izoleze definitiv morfina. Dar istoria alcaloizilor, care îşi începea ascensiunea în mod vertiginos, avea rădăcini destul de străvechi.

Aşa cum – am arătat pe parcursul lucrării, încă din cele mai vechi timpuri oamenii au cunoscut acţiunea farmacodinamică intensă – toxică sau curativă – a anumitor plante, sau produse izolate din plante. Proprietăţile toxice ale otrăvii de cucută se cunosc din timpul lui Socrate şi vechii greci administrau extractul acestei plante condamnaţilor la moarte. Efectul stimulant al frunzelor de coca era cunoscut de poporul incaş (Perú şi Bolivia), care folosea frunzele arborelui *Erythroxylon Coca* pentru mărirea rezistenţei fizice.

Otrăvitorii de profesie din evul mediu întrebuinţau adesea plante otrăvitoare ca belladona pentru a produce un tip de intoxicaţie adeseori cu acţiune prelungită. Aceasta la determinat mult mai târziu pe Linné să dea plantei numele de „*Atropa belladona*”, după Atropos, una din cele trei ursitoare, cea care taie firul vieţii. Un efect similar îl avea „mandragorao plantă a cărei rădăcină seamănă cu organele genitale.

Acţiunea antimalarică a scoarţei de *Cinchona*, cunoscută vechiului popor incaş, a fost pentru prima dată

descrisă de un călugăr augustin, numit Calaugha, din Lima (Perú), într-o carte religioasă publicată în Spania în anul 1639. Acest călugăr scria: „În regiunea Loxa creşte un arbore pe care locuitorii îl numesc arborele de friguri şi a cărui coajă, de culoarea scorţişoarei, transformată în pulbere şi administrată într-o cantitate echivalentă cu greutatea a doua monede mici de argint şi dizolvată într-o băutură, vindecă febra şi accesele ei; ea a dat rezultate miraculoase în Lima”.

Opiul, un produs răşinos obţinut din capsulele macului, era folosit în orient din cele mai vechi timpuri. În antichitate, prima referinţă indiscutabilă asupra sucului de mac se găseşte în scrierile lui Teofrast, în secolul al treilea înaintea erei noastre. Dioscorides, în secolul I al erei noastre, cunoştea perfect metoda de colectare şi preparare a opiului, iar recomandările sale pentru prepararea siropului de mac, „diacodion”, sunt în esenţă nemodificate în farmacopeile moderne.

Dar să revenim la descoperirea şi izolarea alcaloizilor. În anul 1817, farmacistul Sertürner, din Hanovra, atrage din nou atenţia asupra principiului extras din opiu de Séguin pe care-l numeşte „*morphium*” (Morfeu, zeul nopţii şi al somnului), demonstrând caracterul bazic al morfinei prin prepararea şi descrierea sărurilor acesteia. După această dată, fiind cunoscută metoda de izolare a alcaloizilor, s-a început o cercetare intensă pentru descoperirea de noi alcaloizi. În primul rând, atenţia a fost îndreptată asupra plantelor cunoscute, fie prin proprietăţile lor medicamentoase, fie prin toxicitatea lor. A fost creată astfel chimia alcaloizilor. Ca rezultat al acestei munci, în care rolul principal l-au jucat farmaciştii Pelletier şi Caventou cât şi alţi chimişti şi farmacişti ca Voskressenski, Dumas, Robiquet, Laurent, Gerhardt, Lassaigne, Roussin, Tanret etc. a fost descoperită o nouă serie de alcaloizi.

Astfel, în anul 1818, Caventou şi Pelletier au descoperit teribilul alcaloid *stricnina*, izolându-l din „nuca vomică. În 1820 Runge găseşte *chinina* în scoarţa de quinquina şi *cafeina*, în cafea. În 1827, Giesecke reuşeşte să extragă *contina* din cucută. În 1828, Passell şi Reimann au ajuns să separe *nicotină* din tutun şi în 1831 Mein obţine *atropină* prin tratarea beladonei.

În tabelul de mai jos sunt cuprinse date cu privire la descoperirea unor alcaloizi mai importanţi.

TA BEI*

Akaloidul	Anul în care a fost descoperit	Numele descoperitorului
MORFINA	1803 – 1804	CH. DEROSENE ŞI SÉGUIN
NARCOTINA	1817	ROBIQUET
CHININA	1818	PELLETIER ŞI CAVENTOU
STRICNINA	1618	PELLETIER ŞI CAVENTOU
BEUCINA	1819	PELLETIER ŞI CAVENTOU
CAFEINA	1820	RUNGE, ROBIQUET, PELLETIER, CAVENTOU
CONTINA	1827	GIESECKE
NICOTINĂ	1827	PASSELT ŞI REIMAN
ATROPINĂ	1831	MEIN, GEIGER ŞI HESSS
NARCEINA	1832	PELLETIER

CODEINA	1832	ROBIQUET	
TEOBROM JNA	1842	VOSKRESSE NSKI	
PAPAVERI NA	1848	MERCK	
SPARTEIN A	1851	STENHOUSE	
COCAINA	1882	WÖHLER	
APOMORFI NA	1870	MATTHIESS EN ŞI WRIGHN	
PILOCARPI NA	1875	GERARD HARDY	ŞI
ARE COLINA	1881	JAHNS	
TEOFILIN A	1888	KASSEL	
SCOPOLA MINA	1892	SCHMIDT	
YOIIIMBIN A	1898 – 1897	SPIEGEL THOMAS	ŞI
LOBELINA	1921	WIELAND	
ALCALOIZI I DIN ERGOT	1918 – 1950	JACOBS STOLL	ŞI
VLATIFILI NA	1935	KONOVALOV A ŞI OREHOIŢ	
fil SERPINA	1954	SCHLHILER ŞI COLAB.	

Către sfârşitul secolului, lista otrăvurilor număra aproape două mii de alcaloizi, cu caractere foarte variate, mergând de la hiosciamină şi colchicină la aconitină. Cunoscută la început de către un mic grup de cercetători, toxicologia vegetală părăsea puţin câte puţin laboratoarele particulare pentru a se răspândi printre medici, farmacişti, chxmişti şi în final chiar în marele public: Era evident că medicii au fost primii, care au ştiut să profite, nu numai de

puterea curativă a alcaloizilor, ci şi de proprietatea lor de a ucide. Şi fiecare crimă sau sinucidere aduçea dovada că aceşti alcaloizi, spre deosebire de arsen sau „oricare alt toxic de natură minerală, omora fără să lase urme în organismul victimei.

La 15 noiembrie 1823, în cursul procesului contra doctorului Edmé Castaing la Tribunalul din Paris, procurorul general de Broe a evocat în termeni patetici consecinţele neliniştitoare ale acestei situaţii. Castaing, acuzat de uciderea a doi oameni prin otrăvire cu morfină, îl asculta, privindu-l arogant, cu mâinile încrucişate la piept.

„Dacă codul penal, spunea procurorul de Broe, ar fi cerut ca procedura să furnizeze proba medicală a crimei prin otrăvirè, ar fi trebuit să se introducă în cod un paragraf carersă stipuleze că, întrucât alcaloizii nu lasă nicio urmă, crima comisă cu ajutorul acestor otrăvuri rămâne nepddepsită, aşa încât ucigaşii sunt asiguraţi. Noi le putem spune în viitor: feriţi-vă de arsen şi de alte otrăvuri metalice, ele lasă urme... Folosiţi alcaloizii... Otrăviţi-vă taţii, mamele, otrăviţi-vă întreaga familie şi moştenirea va fi a voastră... „Corpus delicti" nu există şi nu se va ajunge să fie găsit..." După o scurtă pauză, Broe adăugă: „Care dintre noi ar putea să se simtă în securitate, dacă, spre exemplu, un caz atât de oribil de crimă prin otrăvire ar rămâne nepedepsit?..."

Între 10 şi 11 noiembrie, medicii prezenţi ca experţi au defilat la bară într-un număr mare; se aflau printre aceştia cele mai mari celebrităţi pariziene ale epocii, cum ar fi profesorii Magendie şi Laënnec, ultimul fiind cunoscut prindescoperirea auscultaţiei cu stetoscop. Toţi erau solicitaţi să răspundă la aceeaşi întrebare: dacă doctorul Edmë Castaing, în vârstă de 27 ani, îşi otrăvise sau nu cei doi prieteni, fraţii Hippolyte şi Auguste Ballet, cu ajutorul noului drog denumit „morfină" şi aceasta în scopul de a-şi însuşi bunurile lor?

Se ştie că, la 5 octombrie, Hippolyte, care se bucura de o sănătate excelentă şi pe care Castaing îl avea în grijă ca medic curant, murise în apartamentul său din Paris.

Castaing, de obicei fără un ban în buzunar, îşi plătise la 14 octombrie toate datoriile, oferise mamei sale 30.000 de franci şi în plus mai cumpărase şi valori de 10.000 franci. Auguste – de asemenea îngrijit de Castaing – decedase la 2 iunie 1823 la hotelul Tête-Noire àin Saint-Cloud, înainte de moarte, el avusese vomismente, o stare generală rea, pareze, în timp ce pulsul abia se mai simţea şi pupilele se îngustaseră în chip misterios.

Cu toate eforturile depuse de medicii şi chimiştii pa4 rizieni, ca Chaussier, Pelletou, Lhermier, Segalas, Magendie, Vauquelin şi Barruel, pentru a regăsi urmele de morfină în conţinutul stomacului lui Auguste Ballet, strădaniile lor au rămas zadarnice. Raportul, prezentat la 15 iulie 1823, nu era decât o probă a incapacităţii lor de a depista urmele unui alcaloid. Aceştia. au* filtrat, au vaporizat şi impregnat conţinutul stomacului cu soluţii alcoolice, în scopul de a obţine un extract care ar putea trăda prezenţa morfinei prin gustul* său caracteristic, foarte amar. Însă acest gust amar era absent!

Resemnat să accepte imperfecţiunile ştiinţei, procurorul de Broe spera totuşi că experţii i-ar putea furniza cel puţin informaţii asupra modului în care oamenii reacţionează la morfină, asupra dozei mortale a acestui drog, asupra simptomelor pe care ea le provoacă şi a manifestărilor semnalate la Auguste Ballet. El citase ca martori ai acuzării nu numai experiţi care examinaseră victima, ci şi pe Laënnec, Pigache, Michel, Petit şi Balzac, cu alte cuvinte crema ştiinţei medicale franceze. Şi declaraţiile savanţilor în faţa Tribunalului confirmau, de la un capăt la altul, confuzia care domnea în acea vreme în domeniul cunoştinţelor asupra otrăvurilor vegetale.

Viitorul avea să aducă certitudinea incontestabilă că

un gram de morfină era mortal. Omul otrăvit cu acest alcaloid prezenta, aşa cum a avut Auguste Ballet, vomismente, oboseală, pierderea cunoştinţei, pareze, adeseori crampe şi în plus un simptom caracteristic îngustarea pupilelor. Laënnec, savant cu renume internaţional, declară în cursul procesului, că unii oameni suportă o doză de 100 grame de morfină şi că alţii sucombă după numai 10 grame! După Segalas, opt grame erau mortale. Pigache considera că îngustarea pupilelor era un simptom tipie al otrăvirii cu morfină. Magendie îl aproba, în timp ce bătrânul Chaussier şi partizanii săi declarau că morfina provoacă, din contra, o dilatare a pupilelor:

Atunci când procurorul de Broe îi atrase atenţia că opinia sa contrazicea pe cea a lui Pigache şi Magendie, el răspunse calm: „că, confraţilor săi le lipsea experienţa; nu mă interesează pe gândesc colegii mei, spuse acesta, eu vă vorbesc plecând de la experienţa mea”.

În concluzie, acest proces de două zile a oferit un spectacol trist, în care erorile, incertitudinile şi incapacitatea de a rezolva unele probleme îşi disputau primul rol. Nu era de mirare scena când procurorul, înfuriat, s-a adresat juraţilor: „Nu vă lăsaţi influenţaţi de ignoranţa medicilor şi a chimiştilor. Gândiţi-vă la greutatea zdrobitoare a altor probe şi nu uitaţi că declarându-l pe Castaing nevinovat, veţi încuraja pe unii criminali să-i urmeze exemplul…”

Când în noaptea de 17 noiembrie 1823 juraţii au declarat că Castaing era responsabil de uciderea lui Auguste Ballet, procurorul de Broe putea să se felicite.

Graţie acestui proces, mai întâi întreaga Franţă şi apoi Europa aveau să ia cunoştinţă de faptul că medicina se dovedise neputincioasă în faţa problemei de depistare a urmelor unei otrăvi vegetale. Şi nimeni nu va cunoaşte vreodată numărul victimelor provocate de aceste otrăvuri,

până la mijlocul secolului al XIX-lea, ca urmare a unui act criminal.

În jurul anului 1850, savanţii nu dispuneau decât de mijloace rudimentare – câţiva agenţi chimici – pentru a depista prezenţa alcaloizilor. Se ştia de exemplu că, prin tratarea cu tanin sau cu o soluţie mercurială, unele extracte cu conţinut de alcaloizi se tulburau, lăsând, după câteva ore, să se depună un precipitat. Inspirându-se din chimia analitică calitativă de recunoaştere a substanţelor prin utilizarea unor reactivi specifici care, în prezenţa lor, dau coloraţii diferite, toxicologii au reuşit să pună la punct reactivii de culoare pentru depistarea alcaloizilor. Chimiştii din lumea întreagă – germani, francezi, englezi, ruşi, suedezi şi italieni – au întreprins un număr impresionant de experienţe având ca scop dezvăluirea tainei de identificare a alcaloizilor. Ei au reuşit să creeze numeroşi reactivi specifici atât pentru unele grupe de alcaloizi cât şi pentru fiecare în parte.

Astăzi, specialiştilor le sunt cunoscute numele unor savanţi ca: Dragendorff: „Husemann, Marquis, Frölide, OIlivieri, Mecke, Wagner, Erdmann, Sonnenscheim, Merck, Keller, Pelagri, Vitali, ca să nu enumerăm decât o parte dintre ei. Numele acestora evocă tot atâtea reacţii specifice: astfel, reacţia Bouchardat-Wagner precipită şi colorează în brun soluţiile tuturor alcaloizilor, iar cu reactivul. Mayer, de o deosebită sensibilitate, se formează precipitate de culoare alb-gălbuie.

În prezent, pentru identificarea alcaloizilor, specialiştii dispun de două clase de reactivi: generali şi speciali. Reactivii generali sunt folosiţi pentru a descoperi prezenţa unui alcaloid în reziduul produs de evaporarea solventului folosit la tratarea materialelor suspecte (organe, mâncare, băutură, vomismente etc.). Reactivii generali sunt foarte numeroşi şi sunt de mai multe tipuri:

1. Reactivi pe bază de iod-iodurat (Bouchardat,

Wagner, Mayer, Walzer, Dragendorff etc.).

2. Reactivi pe bază de acizi şi săruri minerale complexe (Sonnencheim, Bertrand* Reinecke etc.).

3. Reactivi pe bază de săruri de metale grele (aur, mercur, platină etc.).

4. Reactivi pe bază de compuşi organici (Popov, lories cu Matiu etc.).

Reactivii speciali sau de culoare acţionează în prezenţa unui grup de alcaloizi sau a unui singur alcaloid. De astă dată, alcaloizii sunt împărţiţi, în funcţie de reactivul special, în cinci grupe. În afara acestora există reactivi specifici de culoare pentru fiecare alcaloid (Fröhde, Mandelin, Lafon, Wasicki etc.). Spre exemplu, cu reactivul Mandelin se obţin următoarele colorаţii: la *brucină* – roşu, gălbui; la *morfină* – roşcat, albastru, violet; *codeină* – verde, albastru; *colchicină* – verde, oliv, apoi brun; *veratrină* – galben, apoi roşu.

La sfârşitul secolului trecut mai era încă un mister pentru oamenii de ştiinţă, anume natura şi mecanismul colorării alcaloizilor cu reactivii menţionaţi. A trebuit să se aştepte un secol pentru a se dezlega enigma, stabilindu-se că la baza acestora se află structura chimică complicată a alcaloizilor. Dar, aşa cum am menţionat, graţie miilor de experienţe efectuate, savanţii ştiau în secolul trecut că cu toată diversitatea lor, existau unele legi care guvernau reacţiile acestora. şi, în ciuda eforturilor lor, au mai rămas totuşi câţiva alcaloizi care şi-au păstrat cu îndărătnicie secretul, scăpând la toate eforturile de identificare pe cale chimică. Printre aceştia se număra şi *aconitina*, otravă excepţional de puternică, cu gust caracteristic, puternic şi dezagreabil, ce excludea orice confuzie. Astăzi şi aconitina a fost învinsă.

Cum acţiunea reactivilor menţionaţi era ineficientă faţă de câţiva alcaloizi, savanţii au fost nevoiţi să recurgă la alte mijloace pentru a-i identifica. Cel care a pus bazele

noului procedeu a fost profesorul Ambrosie Tardieu. Câteva cuvinte despre acest procedeu: „caracterizarea chimică a unui alcaloid trebuie adesea controlată prin experimentare şi inoculare la animale” a declarat Tardieu în 1864, la puţină vreme după răsunătorul proces al lui Pommerais. Astfel, cu experienţe pe broască, se poate pune în evidenţă prezenţa probabilă a anumitor glucozizi sau alcaloizi cum ar fi: digitalina, stricnina, brucina, veratrina, atropină etc. Efectele asupra cobaiului sau broaştei a aconitinei, nicotinei, picrotoxinei sau stricninei dau indicaţii foarte preţioase, broasca luând o poziţie caracteristică a membrelor pentru fiecare otravă în parte. Lopez Lomba a constatat că peştii sunt reactivi biologici foarte sensibili ai alcaloizilor (după cum păsărelele, la toxicele gazoase). Experimentarea fiziologică, arăta profesorul român Ioanid [7]> deşi de un real interes, nu este capabilă să caracterizeze suficient un alcaloid, reactivul animal nefiind întotdeauna identic cu el însuşi în două experienţe consecutive; prezenţa ptomainelor sau a diverselor impurităţi fiind în măsură să falsifice rezultatele; tot ceea ce ne poate spune experienţa fiziologică este că avem de a face cu o otravă cardiacă, o otravă tetanizantă, o otravă ce dilată pupila etc.

Este absolute nevoie deci să coroborăm indicaţiile experimentării fiziologice cu unele rezultate mai riguroase, bazate pe caracteristicile chimice. Sunt totuşi substanţe, ca acxmitina, care, în cantitate mică sau numai urme, nu se pot caracteriza chimic şi numai experienţa fiziologică poate aduce indicaţii utile expertului.

Casteful blestemat

Târziu, în seara zilei de 21 noiembrie 1850, trei tinere fete şi un băiat băteau la poarta locuinţei preotului

7 N. Ioanid – Curs de toxicologie, Bucureşti, 1936.

din Bury, o mică localitate între Mons şi Tournai, în Belgia[8]. Când au apărut în raza de lumină tremurătoare a lămpii „preotul recunoscu de îndată pe-noii veniţi; erau vizitiul Gilles, subreta Emmerance Bricourt şi fetele Justine Thibaut şi Virginie Chevalier, toţi cunoscuţi ca nişte tineri de treabă aparţinând personalului aflat în slujba castelului din Bitremont. Veniră să-l vadă pe preot, ca buni credincioşi, pentru a-i face cunoscută neliniştea lor privind evenimentele care s-au petrecut în ajun, la 20 noiembrie, în această veche şi sumbră aşezare înconjurată de ziduri înalte şi şanţuri pline cu apă.

Cea care a luat cuvântul a fost Emmerance Bricourt iar cele relatate de ea erau atât de stranii, chiar pentru un om ca preotul, care ştia cât de ciudată era viaţa castelanilor din Bitremont; în împrejurimi se povestea adesea – şi nu puţine erau persoanele care o făceau – că proprietarul domeniului, contele Hippolyte Vissard de Bocarmé, care abia dacă avea 30 de ani, pe când era sugar, fusese alăptat de o leoaică şi că din cauza laptelui supt devenise sălbatic şi cu totul deosebit. Bocarmé, fiul unui guvernator olandez din insula Jawa şi al unei belgiene, se născuse pe fregata Erimus Marinus, în cursul unei călătorii în Extremul Orient. După un timp petrecut în America, unde tatăl său încercase să se îmbogăţească ca vânător şi făcând negoţ cu tutun, tânărul rămase fără nicio educaţie* După reîntoarcerea în vechiul continent, băiatul întâmpină foarte mari dificultăţi pentru învăţatul scrisului şi al cititului. În cele din urmă, se pare, a prezentat un oarecare interes pentru ştiinţele naturale şi agricultură, fapt care l-a determinat să ia în mână administrarea domeniului din Bitremont, moştenit de la părinţii săi.

Dornic să-şi îmbunătăţească situaţia financiară,

8 Jorissen A. – , Bulletin de l’Académie royale de Belgique, 1879, V, 135.
Jürgen Thorwald – La grande aventure de la criminologie, 1967, p. 197.

destul de nesigură de altfel, s-a căsătorit în anul 1843 cu fata unui burghez, Lydia Fougniès, pe care o credea foarte bogată. Tatăl tinerei „contese”, farmacist înstărit în Pemwelz, îşi crescuse pe cei doi copii, Lydia şi un băiat bolnăvicios numit Gustave, dorind să le asigure un rang social mai înalt ca al său. Abia după căsătoria fiicei sale s-a dovedit că averea familiei Fougnies era cu mult mai modestă decât bănuise. Dota tinerei contese se reducea la o rentă anuală de 2000 franci, ceea ce era cu mult prea puţin pentru a putea satisface nevoile extravagante ale tinerei perechi.

Pe parcursul câtorva ani, castelul din Bitremont deveni cunoscut pentru serbările, banchetele, vânătorile, dar în acelaşi timp şi pentru proasta gospodărire a afacerilor contelui; urmarea a fost creşterea neîncetată a datoriilor. Scenele de scandal şi ceartă care aveau loc între conte şi contesă erau urmate apoi de efuziunile unei iubiri, pasionale. După moartea farmacistului, renta anuală, deşi crescută la 5.000 de franci, nu reuşea niciodată să satisfacă setea de petreceri iar datoriile proprietarilor din Bitremont creşteau. În 1849, situaţia luase o întorsătură aşa de rea încât, pentru a putea face faţă nevoilor celor mai urgente, Bocarme apelase la economiile servitorilor săi. O singură speranţă îi mai lumina orizontul: eventualitatea morţii fratelui soţiei, Gustave, care moştenise cea mai mare parte din averea farmacistului. Tânărul, dacă ar fi decedat, contesa devenea unica lui moştenitoare.

Gustave suferise amputarea unui picior şi mergea în cârje; mai mult, fiind o fire plăpândă, se plângea continuu de diverse boli reale sau imaginare. Presupunerea că sfârşitul său nu va întârzia mult timp să se producă era deci întrucâtva îndreptăţită. Cu toate acestea, în primăvara anului 1850, începură să circule zvonuri în privinţa faptului că infirmul intenţiona să se căsătorească.

Acesta a cumpărat castelul Grandmetz, care aparţinuse unei familii nobile sărăcite, după care se logodi de îndată cu fosta proprietară a domeniului, domnişoara de Dudzech. Mai mult, de prin luna noiembrie, a început chiar să se vorbească că în curând va avea loc şi căsătoria.

Se pare că acest lucru a stricat toate socotelile şi speranţele nemărturisite ale soţilor Bocarmé.

În seara* de 21 noiembrie, când preotul asculta incredibila relatare a Lui Emmerance Bricourt, Gustave Fougniès nu se mai număra printre cei vii de mai multe ore. Corpul său gol se odihnea încă din după amiaza zilei de 20 noiembrie în camera lui Emmerance. Gura cadavrului era ciudat de neagră şi arsă, iar buzele acoperite de răni.

În această după-amiază, povestea Emmerance, un mesager a adus noutatea că Gustave va veni la castel pentru a anunţa surorii şi cumnatului său, data căsătoriei lui. O scrie de întâmplări bizare au început să se deruleze înec până din acest moment. Copiii contelui, care serveau de obicei masa cu bonele în sufrageria cea mare, au fost trimişi în ziua aceea la bucătărie. După sosirea lui Gustave, contesa însăşi s-a dus să aducă diferitele feluri de mâncăruri de la bucătărie. Puţin după căderea nopţii, Emmerance, a auzit venind din sufragerie un zgomot care se asemăna cu căderea unui corp. În aceeaşi clipă, Gustave a scos un strigăt înăbuşit şi tânăra fată a avut impresia că a auzit: „Ah, iartă-mă Hyppolyte…”. Emmerance s-a repezit atunci spre sufragerie, însă s-a izbit de contesă care tocmai ieşea închizând cu grijă uşa după ea. Aceasta a alergat la bucătărie, apoi, cu o cană cu apă caldă, s-a întors în camera unde se găseau soţul său şi Gustave, cerând lui Emmerance şi vizitiului Gilles să-i vină în ajutor; „Gustave este bolnav, a spus, veniţi repede să ne ajutaţi. Mă tem să nu fi murit… Probabil că e vorba de o apoplexie…”

Servitorii l-au găsit pe Gustave întins pe pământ fără viaţă. Contele de Bocarmé părea deosebit de tulburat. În timp ce îşi spăla mâinile acoperite de sânge, îi ceru lui Gilles să-i aducă oţet din butoiul aflat în pivniţă şi să-l dezbrace pe defunct. Contele turnă câteva pahare cu oţet în gura lui Gustave după care ordonă vizitiului să stropească cu restul corpul neînsufleţit al cumnatului său. Contesa duse veşmintele lui Gustave la spălătorie şi le aruncă în apă fierbinte. În tot acest timp Bocarmé îi recomandă lui Gilles să mai aducă oţet şi să continue să stropească cadavrul. După un timp, vizitiul transportă cadavrul în camera lui Emmerance şi-l întinse pe pat. Contesa îşi petrecu jumătate din noapte spălând cu apă şi săpun parchetul din sufragerie, în locul unde Gustave căzuse, după care curăţă toate covoarele pe care le arse în cele din urmă. Toată dimineaţa, la rândul său, contele râcâi cu un cuţit parchetul din sufragerie. Această operaţie îi dădu de lucru până la prânz. Abia după masă, contele şi contesa, total epuizaţi, au mers să se odihnească. Atunci servitorii s-au decis să profite de somnul lor, pentru a se repezi la Bury să ceară sfatul preotului. Dar preotul fu dispensat de a lua vreo măsură, căci abia terminase Emmerance descrierea sa, secretarul primăriei veni să aducă vestea că judecătorul de instrucţie din Tournai, alarmat la rândul său, îşi propuse să facă o descindere la castel; aceasta se datora faptului că unele zvonuri, privind circumstanţele puţin obişnuite ale morţii lui Gustave, au ajuns deja la Tournai. Refuzând să le dea vreo crezare, totuşi judecătorul de instrucţie se văzu obligat să procedeze la o scurtă anchetă.

La 22 noiembrie, judecătorul de instrucţie Heughebaert, însoţit de trei jandarmi, de doctorii Marouzze, Zoude şi Cosse ca şi de secretarul primăriei, se îndreptară spre castele Credea atât de puţin în zvonurile – auzite incit lăsă pe jandarmi la Bury.

Ajunşi la Bitremont, părerea sa, la început bună, se transformă de îndată în neîncredere. Bocarmé îl anunţă mai întâi că el nu primeşte pe nimeni şi judecătorul trebui să aştepte mult timp până ce acesta se hotărîsă apară înaintea magistratului. Şemineul din sufragerie era plin de cenuşă şi în el se zăreau resturi calcinate de hârtii şi cărţi. Parchetul era acoperit cu talaş. După multă opunere din partea contelui, judecătorul Heughebaert a fost condus în cele din urmă în camera unde se afla corpul lui Gustave, dar contesa refuză să ridice storurile de la fereastră. Heughebaert merse să le ridice singur şi, la lumina care pătrunse în cameră, privirea îi fu atrasă de rănile misterioase care brăzdau faţa mortului. La rândul său, Bocarmé încercă în zadar să ascundă petele de pe mâinile sale. „Am început să mă neliniştesc”, avea să povestească mai târziu judecătorul de instrucţie. Dată fiind situaţia, ordonă medicilor să procedeze de îndată la efectuarea autopsiei. Cadavrul a fost transportat într-o remiză şi două ore mai târziu medicii îşi prezentară raportul lui

Heughebaert. Creierul defunctului se afla în stare bună şi nu putea fi vorba de o apoplexie. Gura, limba, gâtvrl şi stomacul prezentau atât de numeroase urme de arsuri, încât medicii presupuneau că acesta absorbise un lichid extrem de caustic, probabil acid nitric, fapt care a condus desigur la moartea lui Gustave. „Violenţa durerilor, declarară aceştia, au provocat moartea”.

Judecătorul Heughebaert, fiind sigur că numai o analiză chimică ar putea arăta natura produsului coroziv întrebuinţat pentru a-l omorî pe Gustave, ordonă preluarea organelor defunctului, operaţie la care asistă personal; un jandarm şi secretarul primăriei transportară probele la Tournai iar ceilalţi doi jandarmi îi ridicară pe conte şi contesă.

Abia ajuns la Tournai, Heughebaert plecă mai departe la Bruxelles, unde intenţiona să se adreseze lui

Jean-Servais Stas, profesor de chimie la Şcoala Militară.

Când a luat în mână cercetarea acestui caz, Stas avea.37 de ani şi era profesor din anul 1840. Rezultatele analizelor pe care avea să le întreprindă aveau să facă celebru numele său în întreaga lume. Dar cine era Stas? Flamand de origine, născut la Louvain, el a făcut studii de medicină şi chimie în oraşul natal. Atras de chimie, şi, pentru a putea face experienţele pe care le dorea el şi-a instalat un mic laborator în casa părinţilor. În 1835, Stas pleacă la Paris pentru a urmări lucrările lui Gay-Lussac, Arago, Dumas şi Orfila; el a reuşit să trezească interesul lui Dumas, în al cărui laborator a lucrat aproape patru ani. În cursul acestor lucrări, Stas avu îndrăzneala să îndrepte greşeala marelui Berzelius, care făcuse o eroare privind greutatea atomului de carbon.

Mic, plăpând, nervos, sensibil, Stas îşi ruinase sănătatea la Paris. Durerile intestinale care se declarară în acea vreme, probabil în urma unor mese neregulate şi insuficiente, aveau să-l chinuie până la sfârşitul zilelor sale. Numit în 1840, graţie sprijinului lui Dumas, profesor de chimie la Bruxelles, el depăşea cu mult cunoştinţele chimiştilor belgieni ai vremii, dar a trebuit să se mulţumească la început cu un laborator la Şcoala Militară, care era atât de învechit şi demodat, încât chimistul german

Liebig, când l-a văzut, i-a propus să vină să lucreze în Germania. Însă Stas a rămas fidel ţării sale şi şi-a instalat un laborator particular, mai întâi în casa sa de pe strada Champs la Ixelles şi apoi pe strada Joneourt la Saint Gilles. Pe aceasta din urmă nu avea s-o părăsească până la moarte. În anul 1891. Aici, dând dovadă ele o modestie deosebită, avea să primească miniştri şi regi, toate încăperile fiind pline de cărţi, instrumente şi aparate de chimie.

Când Heughebaert veni să-l vadă, Stas mai locuia

încă pe sfrada Champs. În această locuinţă a pus la punct, în cursul analizelor efectuate din decembrie 1850 până în februarie 1851, un procedeu care să permită separarea alcaloizilor dintr-un cadavru, descoperire care avea să marcheze un moment decisiv în toxicologie.

Stas trebui să constate – în vremea sa otrăvurile corozive erau deja bine definite şi analizate – că nu putea fi vorba în niciun caz de acid azotic. Ca şi toţi contemporanii săi, notă gustul substanţei examinate, o supus? reacţiilor de culoare, după care observă cu atenţie mirosul care se degajă. Or, în cazul Fougniès, a fost izbit de prezenţa oţetului. Intrigat, ceru explicaţii lui Heughebaert. Când acesta îi aduse la cunoştinţă că contele de Bocarme vărsase oţet pe corpul lui Gustave, chimistul s-a gândit de îndată că acesta nu urmărise altceva decât să mascheze urmele otrăvii.

Această bănuială îl determină să urmărească analizele cu mai multă atenţie. Stas era la curent cu faptul că aerul, în prezenţa căldurii, ştergea orice urmă de alcaloid. Pentru a evita aceasta, el efectuă vaporizările şi distilările în absenţa aerului, încălzind baloanele pe baie de apă.

Conţinutul stomacului, intestinelor şi vezicii, conservat în alcool, avea aspectul unei fierturi de culoare brună spre negru. Stas împărţi această probă în două părţi: pe una o păşiră pentru experienţele-ulterioare şi pe cealaltă o supuse la mai multe spălări succesive, o filtră, o distilă şi o încălzi până ce soluţia obţinută se transformă într-un lichid de culoare brună cu tentă! oşiatică. O probă din acest lichid, evaporat din nou, luă forma unui sirop dens care degaja un miros puternic de oţet. Când Stas îi adăugă puţin hidroxid de potasiu, simţi în sfârşit un uşor miros de urină de şoarece, caracteristic *conicinei*, alcaloid extras din cucută. Bănuiala sa că oţetul servise pentru a şterge urmele unui toxic misterios se adeverise.

Din acest moment, Stas îşi depuse toată energia şi priceperea pentru identificarea otrăvii. Luă o altă probă, o tratā cu alcool, adăugă apă la soluţia obţinută şi o filtră. Adăugând puţin hidroxid de potasiu, mirosul de urină de şoarece se simţi de astă dată şi mai pregnant. Nu erau cunoscuţi până la acea dată decât doi alcaloizi care au acest miros: conicina şi nicotină.

Ipoteza utilizării *nicolinei*, în cazul Gustave Fougniès, părea la prima vedere neverosimilă, dar ea se cerea a fi controlată. În consecinţă, Stas procedă la e o nouă experienţă: el adăugă extractului eter, agită bine şi lăsă să se separe cele două straturi; după ateea separă eterul pe care îl lăsă să se evapore; când evaporarea eterului a fost terminată, Stas observă pe pereţii recipientului o uşoară peliculă de culoare brună, care emana un miros caracteristic de tutun. Punând pe limbă puţină substanţă, simţi o arsură puternică în întreaga gură, senzaţie care persistă timp de mai multe ore. Savantul, pentru a se încredinţa de rezultatul experienţei sale, o repetă de mai multe ori, dar obţinu aceleaşi efecte.

Stas luă probe din conţinutul stomacului, intestinelor şi vezicii şi adăugă hidroxid de potasiu; soluţia rezultată, extrasă cu eter, a condus la aceleaşi rezultate. Pentru a dobândi certitudinea că procedeul său permite realmente izolarea otrăvii, Stas repetă de încă şase ori experienţa, obţinând mereu aceleaşi rezultate.

Trebuia acum să verifice încă o dată dacă substanţa care răspândea mirosul de tutun era cu adevărat nicotină. Stas ştia că în contact cu o baghetă de sticlă umezită cu acid clorhidric, nicotină produce un fum albdens, iar sub acţiunea acidului azotic se formează o masă vâscoasă de culoare gălbuie. Dar savantul nu se mulţumi doar cu aplicarea acestor procedee cunoscute. El a supus nicotină pură acţiunii reactivilor chimici cei mai diverşi şi notă efectele produse – schimbare de culoare sau formare de

precipitate cristaline – repetând în paralel şi cu soluţia obţinută din viscerele lui Gustave. De fiecare dată reacţiile erau identice. Atunci puse într-un flacon urmele de nicotină găsite în organele lui Gustave Fougniès şi îl trimise lui Heughefoaert, cerându-i să verifice dacă contele şi contesa de Bocarmé nu au încercat să obţină nicotină prin tratarea frunzelor de tutun.

Primind scrisoarea şi flaconul trimise de Stas la 30 noiembrie, Heughebaert se duse imediat, însoţit de mai mulţi jandarmi, la Bitremont. În cursul interogatoriului personalului şi al vecinilor castelului, grădinarul, cu numele de Deblecqui, un ţăran simplu şi naiv, îi spuse că l-a ajutat pe conte, în timpul verii şi toamnei anului 1850, să fabrice „apă de Cologne" cu ajutorul unei mari cantităţi de frunze de tutun. Contele instalase în acest scop un mic laborator în spălătorie.

— Din tutun să facă apă de Colonie? întrebă Heughebaert perplex.

— Da, din tutun, din mari cantităţi de frunze de tutun. De la 28 octombrie până la 10 noiembrie, contele şi ea petrecut zile întregi, adesea chiar şi nopţile, în spălătorie, pentru a-şi prepara „apa de Cologne". Strădania sa trebuie să fi avut rezultate satisfăcătoare, căci Bocarmé a închis o fiolă cu lichidul obţinut într-un dulap din sufragerie. În aceeaşi zi, toate aparatele, recipientele şi borcanele au dispărut din spălătorie. Niciun servitor nu a mai avut voie să le atingă, contele personal le-a transportat spre o destinaţie necunoscută.

Percheziţia efectuată la castel de către Heughebaertşi jandarmi se soldă cu un eşec; nimic, nici cea mai mică urmă din instalaţie. A fost rândul vizitiului Gilles să aducă o informaţie preţioasă: în februarie 1850, Bocarmé s-a dus la Gând pentru a vedea un profesor de chimie; din nefericire, Gilles nu-i cunoştea nici numele şi nici adresa. Heughebaert, decis să urmeze această pistă,

merse la Gând, întreba pe toţi chimiştii cunoscuţi din oraş şi în final ajunse la profesorul Loppers, care preda la Şcoala Industrială. Loppers îşi aminti că în luna februarie 1850 primise vizita unui personaj ce locuia la Bury şi care se prezentase sub numele de Bérant. Acest om, ale cărui semnalmente corespundeau cu ale lui Bocarmé, îi scrisese câteva scrisori lui Loppers, toate privitor la extracţia nicotinei din tutun.

În cursul primei lor întrevederi, Bérant-Bocarmé îi declarase chimistului că era de origine americană, că îşi lăsase în ţara sa părinţii care, în contact cu indienii, trăiau într-o continuă temă de săgeţile otrăvite ale acestora. Din această cauză el voia să studieze efectele provocate de alcaloizi şi de a şti, printre altele, dacă ei nu lasă urme în organismul victimei.

Cu prilejul celei de a doua vizite, făcute în cursul aceleiaşi luni, Bocarmé i-a spus că indienii întrebuinţau un extract din frunze de tutun, numit în Europa nicotină, otravă foarte violentă, capabilă să omoare în câteva minute. El ar fi dorit să întreprindă cercetări pentru a obţine acest extract şi a-i studia acţiunea. Loppers i-a dat toate informaţiile dprite şi la sfârşit l-a sfătuit să se adreseze căldărarului Vanderberghe şi farmacistului Vanbenkder, din Bruxelles, pentru a-şi procura aparatele necesare. Vanderberghe şi Vanbenkeler au informat pe judecătorul de instrucţie că ei au trimis la Bury nu mai puţin de 120 de ustensile şi recipiente. În luna mai, Bocarmé s-a prezentat la Loppers pentru a treia oară şi i-a arătat un eşantion de nicotină preparat de el. Nu era prea reuşit, însă a făcut progrese, aşa încât eşantionul adus în luna octombrie conţinea deja nicotină pură. Contele l-a anunţat cu acest prilej că el a otrăvit pisici şi raţe cu ajutorul extractului său.

Între timp Stas a continuat să-şi verifice metoda, examinând şi alte organe ale lui Fougniès, cum ar fi ficatul,

plămânii, limba şi laringele. Această metodă, care era acum pusă la punct, părea foarte simplă şi se demonstra uşor. Otrăvurile vegetale, fiind bazice, se dizolvau în apă şi alcool. În schimb, materiile din corpul uman – albumina, grăsimile, celuloza din stomac şi intestine – nu se dizolvau nici în alcool şi nici în apă. Astfel, când alcoolul îmbogăţit cu un acid oarecare pătrundea într-un ţesut sau într-un organ uman, atrăgea spre el alealoizii, cu alte cuvinte otrăvurile vegetale.

La un material de examinat trebuia să i se facă mai multe spălări cu alcool pentru a se asigura dizolvarea alcaloizilor, apoi mai multe filtrări pentru a se elimina toate substanţele nedizolvate şi în sfârşit mai multe spălări cu apă care poseda aceleaşi proprietăţi ca şi alcoolul. Lichidul, obţinut cu ajutorul acestor operaţiuni, păstra caracterul acicl şi conserva în consecinţă şi toate elementele alcaline. Pentru un le separa era suficient să i se adauge un agent bazic oarecare, de exemplu hidroxid de sodiu sau de potasiu.

Acum mai rămâneau de izolat şi de adus la starea iniţială elementele otrăvii separate din lichid. Pentru aceasta, Stas folosea eter, care este mult mai uşor decât apa şi care, agitat, se amesteca cu ea pentru a se separa apoi când era lăsată în repaus. Separându-se, eterul lua cu el substanţele alcaline. În sfârşit, când se evapora, el lăsa drept reziduu otrava vegetală. Acest procedeu ingenios a adus toxicologiei soluţia unei mari probleme: a urmelor de alcaloizi în organismul uman. Tehnica ameliorată mai târziu (prin adăugarea de clorură de amoniu în ultima fază şi înlocuirea eterului cu cloroform şi alcool amilic) permite să se găsească în organism orice alcaloid.

Când, la 2 decembrie, Heughebaert veni să-l vadă pe Stas la Bruxelles pentru a-l informa de rezultatele anchetei sale, savantul belgian terminase de analizat ficatul, limba şi celelalte organe ale lui Gustave Fougniès. inceste

analize au demonstrat prezenţa nicotinei într-o cantitate care ar fi fost suficientă să ucidă mai mulţi oameni.

Informaţiile privind lucrările efectuate de Bocarme, pentru a extrage nicotină din, frunzele de tutun, nu erau pentru Stas decât confirmarea propriilor sale concluzii. Cu toate acestea, pentru a avea un tablou complet al activităţii contelui şi a soţiei sale, trebuia să se procedeze încă la câteva verificări. z

Heughebaert a adus cu el veşmintele lui Gustave şi şapte lame de parchet din sufragerie, din locul unde căzuse victima. Analiza veşmintelor, spălate cu multă grijă de contesă – după cum ne aducem aminte – a dat un rezultat negativ. Lamele de parchet însă au prezentat urme sigure de nicotină. Pe data de 7 decembrie, Stas examină pantalonul pe care grădinarul Deblecqui îl purtase în momentul în care îl ajutase pe conte să fabrice „apa de Colonie”. El era pătat cu nicotină. La 8 decembrie, jandarmii au descoperit în parcul din Bitremont resturile raţelor şi pisicilor care au servit „drept cobai” lui Bocarmé. Analiza acestor resturi a permis decelarea nicotinei. La 27 februarie 1851 Stas a întreprins ultima serie de experienţe. El a dat să înghită nicotină la doi câini, apoi – după moartea ler – a vărsat oţet unuia pe gât”. În timp ce mucoasa primului a rămas intactă, a celui de al doilea prezenta aceleaşi urme de arsuri ca şi faţa şi gura lui Gustave. Toate aceste detalii permiteau acum să se reconstituie derularea crimei de la Bitremont: contele l-a trântit pe Gustave la pământ, l-a ţinut cu forţa, în timp ce contesa a vărsat nicotină în gura fratelui său. Totuşi Gustave s-a zbătut mai tare decât s-a crezut. În cursul luptei contele a fost rănit şi otrava s-a răspândit aproape peste tot. Pentru a face să dispaiü urmele de alcaloid, soţii Bocarmé l-au dezbrăcat pe Gustave, i-au spălat hainele şi i-au stropit corpul cu oţet.

Câteva zile după ultimele experienţe ale lui Stas,

jandarmii au descoperit, sub lambriul unui plafon al castelului, aparatele şi ustensilele pe care Bocarmé le folosise pentru a-şi prepara nicotină.

Trei luni mai târziu, la 27 mai, a început în faţa Tribunalului din Mons procesul contelui şi contesei de Bocarmé; procurorul dispunea de atâtea probe încât soarta acuzaţilor era pecetluită. Inculpaţii, dându-şi seama de gravitatea situaţiei, încercară, fiecare în parte, să-şi salveze capul, aruncând responsabilitatea crimei unul asupra celuilalt. Contesa admise să participe la prepararea şi săvârşirea uciderii fratelui ei, însă ea îşi învinui soţul, pretinzând că a constrâns-o să-l ajute. Contele, care recunoscu că a preparat nicotină, a afirmat că această otravă, închisă într-o sticlă, era păstrată cu grijă pentru a fi dată părinţilor săi din America de Nord. În ziua vizitei lui Gustave, soţia sa se înşelase asupra sticlei şi, în loc să-i ofere vin fratelui său, i-a oferit otravă.

Nici mărturisirile contelui, nici eforturile apărării nu au schimbat cu nimic situaţia. După o oră de deliberare, juraţii l-au declarat pe Bocarmé culpabil. În schimb, spre indignarea generală, contesa a fost achitată. În noaptea de 19 iulie 1851, la lumina torţelor, contele Hippolyte Vissard de Bocarmé a fost executat pe eşafodul din Mons.

Astfel a luatsfirşit tenebroasa afacere Bocarmé.

Jean Servais-Stas a rămas definitiv în analele ştiinţei, punând bazele procedeului de izolare a alealoizilor care îi poartă şi astăzi numele.

Afacerea Henri Grisard[9]

Stricnina este una dintre cele mai puternice otrăvuri din regnul vegetal. Ea a fost descoperită în anul 1818 de către Pelletier şi Caventou, în seminţele plantei *Strychnos nux vomica*, unde se găseşte în proporţie de 1 – 2%. În anul 1839, Régnault reuşeşte să-i stabilească formula

9 Chapuis A., Precis de toxicologie, Paris, 1888, p. 591.

chimică. S-a constatat ulterior că diferite specii de *Strychnos* cresc în insula Ceylon, în Australia, Africa şi Madagascar, proprietăţile otrăvitoare ale acestora fiind cunoscute de către băştinaşi de foarte multă vreme. Astfel, unele triburi au utilizat un extract din aceste plante pentru a otrăvi armele de luptă.

În Europa, stricnina a putut fi cunoscută datorită coloniştilor, care, la reîntoarcerea lor, au adus fragmente din plante pe care le-au pus la dispoziţia oamenilor de ştiinţă, botanişti, farmacişti şi chimişti. În scurt timp, cu toată toxicitatea ridicată, alcaloidul şi-a găsit utilizări preţioase şi în medicină.

Folosirea stricninei în scopuri criminale a avut loc târziu în Europa. În Franţa, de exemplu, statisticile nu indică în secolul trecut decât zece otrăviri criminale cu stricnină şi 13 cu nucă vomică. În Anglia numărul otrăvirilor a fost mult mai ridicat, datorită existenţei în comerţ a unui preparat pe bază de stricnină, destinat distrugerii şoarecilor (*Battle's vermin killer*). În anul 1862, a avut loc la Londra o dublă otrăvire criminală cu acest produs: este vorba de o femeie din înalta societate care şi-a ucis ambii copii.

Stricnina şi-a cucerit în scurt timp o tristă celebritate prin procesele Palmer, Demme Trümpy şi afacerea farmacistului din Praga, care şi-a otrăvit soţia dându-i să bea vin de Malaga în care a introdus stricnină. Referindu-ne la perioada de început a otrăvirilor criminale cu stricnină, vom reproduce câteva pasaje din dosarul procesului intentat lui Henri Grisard.

Henri Grisard reuşeşte, cu destulă uşurinţă, să-şi procure stricnină de la o drogherie, sub pretextul că intenţionează să otrăvească nişte vulpi care îi dădeau târcoale gospodăriei. Din motive incomplet elucidate, în după amiaza zilei de 30 decembrie 1863, foloseşte această stricnina pentru a otrăvi pe soţia unui cunoscut, Pegard

Casimir, administrându-i otrava în cafea cu prilejul unei vizite.

Iată ce declară soţul victimei: „Soţia mea scotea strigăte ce nurtiai conteneau: au! tălpile picioarelor! au! pulpele! mă doare abdomenul!” Femeia se plângea că, în timp ce o dureau umerii, nu mai avea nimic la stomac. Ea spunea: „Îmi este groaznic de sete! apoi se încorda dintr-odată şi-şi scutura, într-un tremurat nervos, mâinile şi picioarele; gura-i era încleştată în aşa măsură încât nu am reuşit s-o fac să bea câteva picături de ceai; nu a vomitat şi nu a avut diaree”.

Inculpatul Grisard avea să mărturisească cu prilejul procesului: „Soţia lui Pëgard spunea: nu mă părăsi, mă dor picioarele; era încleştată toată, nu vomita şi se plângea că o dor groaznic picioarele”.

Iată şi declaraţiile unor martori ai dramei. Doamna Grisard, soţia acuzatului, declara: „Doamna Pégard se plângea de durere în picioare şi în tălpi! Membrele îi tremurau ca nişte castaniete”. Întrebată de judecătorul de instrucţie: „Nu aţi remarcat că, după ce a băut cafeaua, îi ieşeau din gură un fel de aburi”? Soţia lui Grisard răspunse: „A, da, desigur Martorul Bridard a făcut la rândul său următoarele afirmaţii: „Am zărit-o pe soţia lui Pégard întinsă, cu faţa în jos, în timp ce se plângea de dureri în picioare şi în mâini. Grisard îi ţinea capul; ea se întindea pe duşumea, în timp ce membrele i se contractau şi se contorsionau. Am văzut foarte bine că biata femeie nu era beată”. Martorul Grenet s-a exprimat astfel: „Soţia lui Pégard striga: au I picioarele 1 şi îşi ducea mâinile la piept”. Tânăra Rimpert a declarat: „Mă dusesem la doamna Pégard cu nişte treburi, dar, spre surprinderea mea, am găsit-o culcată cu faţa în jos pe pardoseala din bucătărie, văitându-se: au! picioarele! am să mor, am să mor! Mâinile şi picioarele îi erau ţepene şi tremurau ca nişte castaniete”.

În dosarul procesului, martora Hedoux, o vecină, a depus următoarea mărturie: „Am auzit urlete şi strigăte ieşind din casa soţilor Pégard. Speriată, am intrat în fugă la dânşii. La parter am zărit pe inculpat şi pe Bidard. Am auzit strigătele doamnei Pégard care spunea: „Vreau să-mi văd soţul înainte de moarte!” În acest timp făcea eforturi disperate pentru a se rostogoli pe duşumea. L-am văzut pe Grisard care îi susţinea fruntea; doamna Pégard nu vomita. Când a fost aşezată în sfârşit pe pat, tremura din tot corpul. I se zărea abdomenul care se ridica sub plapumă; se contracta şi se zvârcolea în pat. Mi-a spus că îi este groaznic de sete. Am încercat să-i dau o linguriţă de apă proaspătă, pe care, cu foarte mare greutate, am reuşit să i-o introduc în gură, maxilarele fiindu-L încleştate”.

La orele nouă seara, în chinuri groaznice, doamna Pégard a încetat din viaţă. După trei zile este înmormântată. Soţul decedatei, care avea unele vagi bănuieli, la sugeştia celor care au fost martori la agonia doamnei Pégard, se adresează Tribunalului din Dieppe. La 8 februarie, o comisie de experţi formată din A. Tardieu, P. Lorain şi Z. Roussin, procedează la exhumarea cadavrului, autopsia şi analiza chimică a diverselor organe ale victimei, precum şi injectarea secreţiilor la diverse animale.

Mai întâi experţii s-au asigurat că extractul obţinut din organele victimei, după ce acestea au fost în prealabil tratate cu acid sulfuric, nu conţin nicio substanţă minerală şi mai ales nicio urmă de arsen.

Absenţa otrăvii minerale fiind în afară de orice îndoială, s-a trecut la căutarea alcaloizilor vegetali. S-a folosit procedeul Stas pentru izolarea acestora. Din extractul alcoolic s-a obţinut, prin evaporare, un reziduu colorat de consistenţa mierei, cântărind 30 centigrame, având reacţia alcalină la turnesol şi un gust amar şi sărat în acelaşi timp. În acest stadiu, datorită faptului că

produsul era impur, nu se putea trece la efectuarea reacţiilor de identificare pe cale chimică. S-a considerat mai nimerit să se încerce câteva tatonări fiziologice.

„Dacă prin imposibil, menţionează experţii în raportul lor, cantitatea infimă de substanţă pe care o aveam la dispoziţie ne-a obligat să renunţăm pentru moment la avantajele unei recunoaşteri chimice, ne-am gândit că experimentarea fiziologică ar fi în măsură să ne ofere un rezultat suficient, reproducând, pe animalul viu, simptomele atât de frapante şi caracteristice observate la femeia Pégard. Ca atare am utilizat acest mijloc preţios şi, după cum se va vedea mai târziu, nu numai proba fiziologică a fost concludentă, însă şi analiza chimică efectuată ne-a furnizat, după o purificare adecvată a produsului, toate dovezile materiale necesare pentru recunoaşterea otrăvii.

Fără a intra în descrierea detaliilor experimentării fiziologice efectuate pe broaşte în paralel cu o soluţie de stricnină folosită drept martor, s-a constatat, pe de o parte, reproducerea identică a simptomelor observate la femeia Pégard, iar pe de altă parte analogia între extract şi soluţia de stricnină.

Ajunşi aici, experţii aii trecut la purificarea reziduului izolat din organe – operaţie extrem de migăloasă şi riscantă dat fiind cantitatea mică de care dispuneau – şi au efectuat cu el reacţiile specifice stricninei, care au pus în evidenţă prezenţa alcaloidului incriminat.

Concluziile comisiei au fost categorice: doamna Pégard a fost intoxicată cu stricnină. Arestat, Henri Grisard neagă la început, afirmând că este nevinovat şi că nu are niciun amestec. Pus în faţa probelor şi în special a mărturiei celui care i-a vândut stricnina, îşi recunoaşte în cele din urmă vinovăţia în faţa Curţii cu juri din Sena de Jos. Procesul avea să se termine cu condamnare la pedeapsa capitală, sentinţă care a şi fost executată a treia

zi după terminarea procesului.

Asupra acestei afaceri planează totuşi un mister, anumite aspecte nefiind evidenţiate şi elucidate nici cu prilejul procesului şi nici după: care au fost cauzele care l-au determinat pe Henri Grisard să facă această crimă? S-au emis mai multe ipoteze, fără ca vreuna să aibă confirmarea. Adevărul, chiar dacă a fost cunoscut şi de soţul victimei, din motive greu de imaginat, a preferat să nu-l divulge.

Întreaga afacere a rămas obscură până în zilele noastre şi cine ştie dacă vreodată se va mai reveni asupra ei.

Blestemai Amazoanelor

Una dintre legendele aduse de conchistadorii spanioli în Europa, asupra păsărilor, animalelor, plantelor şi fructelor Americii, vorbea şi despre *curara*, *o* misterioasă otravă cu efect imediat.

Când primii conchistadori au ajuns în pădurile ecuatoriale din zona superioară a Amazoanelor şi au luat contact cu băştinaşii de culoare, au observat că aceştia folosesc săgeţi înmuiate într-o pastă de culoare închisă 4. Ţintele lovite, oameni sau animale, se prăbuşeau fulgerător, rămâneau nemişcate, amuţite, cu o privire speriată, apoi se sfârşeau. Şi „un lucru curios, carnea animalelor putea fi mâncată fără a-i otrăvi pe cei ce se hrăneau cu ea. Despre această substanţă, denumită în limba indienilor „uita-ri”, vorbeşte pentru prima dată Oguedo în anul 1499, însă o descriere mai amănunţită o datorăm lui Pietro Martir d’Înguera, în lucrarea sa adresată lui Giovanni Medici „De orice navo Decades”.

Se pare că numele otrăvii derivă din cuvintele „uită” (pasăre) şi „cor” (a omorî).

Până la începutul secolului al XIX-lea, informaţiile referitoare la curara erau totuşi foarte confuze. De-abia după această dată începe adevărata sa istorie, luminată

puternic de reflectoarele ştiinţei şi marcată prin contribuţiile originale ale unor savanţi cu renume mondial.

Şi astfel, încetul cu încetul, *otrava curioasă a Amazoanelor* şi-a dezbrăcat hainele de mister. S-a aflat în cele din urmă secretul preparării „acestui purtător al morţii” – cum îi spunea Daniel Bovet, laureat al premiului Nobel. S-au studiat plante din care se obţine otrava, mecanismul prin care acţionează asupra organismelor vii şi s-a aflat formula chimică a principalului său component. Dar nici azi încă nu cunoaştem pe deplin secretul obţinerii otrăvii căci, de pildă, indienii sud-americani amestecă în otravă şi unele extrase animale, cu proprietăţi pe care noi de-abia le bănuim.

După toate probabilităţile răspândirea curarei s-a extins, atingând o suprafaţă imensă, mai ales după perioada[10]

conchistei. Centrul preparării acestei otrăvi, cea mai puternică dintre cele cunoscute, se găseşte în bazinul râului Solimoes.

Triburile indiene din această regiune se ocupă de mult timp, nu numai de producerea acelei paste de culoare închisă, ci şi de comercializarea ei. Astfel, în oraşul Iquitos, şi astăzi – când armele de foc au câştigat teren – se pot vedea băştinaşi care oferă lichidul vâscos al morţii în mici ulcioare confecţionate din tărtăcuţe sau tuburi de bambus. Se pune de la sine întrebarea: oare de ce şi în prezent, pe un teritoriu imens – cuprins între Anzi, Columbia, Venezuela, Guyana şi junglele de sud din Brazilia – *curara* are o asemenea căutare? Răspunsul trebuie căutat în proprietăţile cu totul aparte ale otrăvii, precum şi în avantajul mijloacelor ei de transport. Indienii – folosind tuburi lungi de peste un metru denumite „sarbacane”, din care, prin suflare, expulzează ţepi sau mici săgeţi înmuiate

10 Material pus la dispoziţie de prof. Ur. C. Marcu.

în venin – sunt în stare să doboare sau să imobilizeze vânatul sau duşmanul, în deplină tăcere, prin surprindere. Se consideră că la o distanţă de 20 – 30 de metri ei nimeresc cu precizie ţintele mişcătoare cât de mici, cum ar fi de exemplu păsările zburătoare, apoi se pot hrăni în linişte cu carnea vânatului, pentru că, aşa cum Humboldt a observat încă din anul 1799, sucul stomacului distruge această otravă. Cei care erau pasionaţi de dezlegarea secretului otrăvii au avut de întâmpinat rezistenţa fanatică a indigenilor. Ştiind că triburile de indieni peruani yagua posedă o otravă specială cu efect imediat, savantul american Kurt Severin a hotărât să descopere secretul preparării ei. Cu multă greutate a ajuns pe malul unui afluent al Amazonului unde trăiau indienii yagua şi, în schimbul unor daruri de preţ, a izbutit să le câştige încrederea.

După câteva luni de convieţuire, indienii au organizat o mare vânătoare, la care l-au poftit şi pe Severin.

— Cu câteva zile înainte de începerea vânătorii, şeful tribului s-a retras undeva, singur, pentru a se ocupa de prepararea otrăvii; el a amestecat curara, obţinută prin troc de la nişte triburi vecine prietene, cu o iarbă locală, cunoscută numai de el. În zori, înaintea vânătorii, şeful tribului a împărţit personal săgeţile otrăvite, dându-i câteva şi lui Severin. După vânătoare, căreia i-au căzut victimă o femelă de jaguar cu puii ei, Severin a izbutit să ascundă două săgeţi. Apoi s-a grăbit să ajungă la Bogotá, unde, în, cel mai bun laborator al oraşului, îl aştepta o totală deziluzie: săgeţile erau unse cumiere sălbatică diluată în sucul arborelui zapote (*Achras sapota*), combinaţie care nu putea ucide nici măcar o muscă… deci indienii îl înşelaseră!

Pentru indieni, procesul obţinerii este legat de tainice ritualuri. Într-o scrisoare a amintitului Pietro Martir d’Anguera din anul 1516 putem citi: „… Nu toţi au voie să

prepare amestecul, ci numai femeile bătrâne, iniţiate; ele sunt închise cu toate cele trebuincioase şi, două zile şi două nopţi la rând, fără să doarmă, îl prepară". Cei care mai târziu au intrat în contact cu indienii au confirmat cele observate de Anguera. În colibe, prin acoperişul cărora ieşeau şuviţe albastre de fum înţepător, femei bătrâne, extaziate de atmosfera rituală a operaţiei, fierb „veninul" din anumite plante, amestecându-l apoi cu alte extracte. Ghidându-se după gustul amărui al acestuia, ele îşi dau seama de stadiul preparării. Când surplusul de lichid se evaporă, se mai adaugă o cantitate de suc de plante (răşini şi gume) pentru a-i da o consistenţă vâscoasă şi lipicioasă.

Câştigând treptat încrederea indienilor, cercetătorii au aflat că *curara-tub* se prepară mai ales din două plante: *Strychnos lethalis* şi *Chondondendron tomentosum*. În anumite regiuni se foloseşte una dintre cele două specii, iar în altele, amestecuri în diferite proporţii. Câte secole au fost oare necesare ca triburile sălbatice să ajungă, numai pe cale empirică, la selecţionarea plantei şi la modul ei de obţinere?

În Europa curara a fost adusă sub trei forme cu conţinut deosebit: în tuburi de bambus (*imrcirci-tub*), în oale de pământ ars (*curara-oală*) şi aşa-numita curara „*caZabass*", în recipiente de dovleci (tigve) din ţinuturile fluviului Orinoco.

Au fost necesare eforturi de peste un secol pentru a lămuri structura substanţelor chimice care intră în compoziţia curarei. Şi aceasta, nu pentru că specialiştii nu s-ar fi interesat în mod serios de dezlegarea formulei ei chimice, ci datorită diversităţii probelor obţinute de la indigeni (tehnologia empirică şi compoziţia nu sunt la fel pe malul lui Rio Negro ca în regiunea izvoarelor fluviului Orinoco) şi a ingredientelor conţinute care sunt cu totul neaşteptate şi rare.

De-abia între anii 1935 – 1943 s-a recultivat una din

plante al cărei suc conţine substanţa care stă la baza otrăvurilor extrase din planta *Strychnos*, denumită *d-tubocurarină* (curara din tub de bambus). Astfel în 1940, americanul Richard Gill a reuşit să o găsească în una din plantele care conţine otrava, s-o cultive şi apoi să extragă substanţa autentică, permiţând izolarea în laborator a alcaloidului de tip tubocurarina.

Clarificarea formulei d-tubocurarinei a permis sinteza şi a altor corpi curarizanţi utilizaţi pstăzi pe scara largă în practica medicală; un rol important în studiul acestora a avut şi profesoara engleză Zaimis din Londra (originară din Galaţi), care a descoperit un nou tip de curarizant cu acţiune apropiată numit *Decamentoniu*. În anul 1958, a fost izolat încă un compus, *C-toxiferina*, conţinută în curara provenită din Chondondendron, folosită de indieni la vânatul animalelor mari sau în caz de război.

Astfel, s-a ajuns la posibilitatea sintetizării unei întregi scrii de substanţe cu efecte tot atât de puternice, ca *galamina decamentoniu*, *succinilcolina*, care, ulterior, au primit o largă întrebuinţare clinică. Şi aceasta nu a însemnat decât începutul unei adevărate cascade de compuşi cu efecte similare curarei.

În anul 1864, celebrul fiziolog francez Claude Bernard (1813 – 1878) a izbutit să explice mecanismul de acţiune al puternicei otrăvi vegetale care declanşează paralizia nervilor respiratori, prin blocarea transmiterii impulsurilor de la nervul motor la muşchi, fără să atingă însă sistemul nervos central şi cardiovascular. Muşchii capului, gâtului şi extremităţile refuză să se mai supună comenzilor date de nervi. Claude Bernard scria: „Mamiferele sau omul, prin administrarea curarei, nu-şi pierd facultăţile mintale iar sensibilitatea organelor, a simţului şi voinţei, nu suferă, însă, încetul cu încetul, îşi pierd controlul asupra mişcărilor care nu se mai supun comenzilor primite. Înainte de toate, dispar vocea şi graiul,

apoi mobilitatea extremităţilor, a feţei, a pieptului şi, în sfârşit, a ochilor 4. Moartea se instalează ca urmare a paraliziei aparatului respirator. Aceste fenomene au fost observate încă mai demult de maestrul lui Claude Bernard, profesorul Magendie.

Mecanismul exact al acţiunii curarei a fost stabilit de către Claude „Bernard în lucrarea „Lecţie asupra substanţelor toxice", apărută în anul 1857, şi completată de Vulpian. Conform ipotezei acestora, „veninul" acţionează prin blocarea selectivă a impulsurilor venite pe calea nervului la nivelul terminaţiilor nervoase din ţesutul muscular, adică la nivelul aşa-numitei plăci motorii. – „Selectivitatea" curarei, exclusiv pentru placa neuromusculară, exiică faptul că, nu atacă sistemul nervos central şi cel cardiovascular, care rămâne întotdeauna neatinse, ci acţionează strict asupra muşchilor striaţi (voluntari). Studiind efectele produse de otravă, Claude Bernard a pus de fapt bazele farmacodinamiei curarei.

Din felul cum acţionează rezultă şi posibilităţile utilizării ei clinice, care, de fapt, a început tot în junglă. Astfel, Humboldt, în călătoria întreprinsă între anii 1799 şi 1804, a remarcat că băştinaşii folosesc „veninul" şi pentru tratamentul bolilor de tipul epilepsiei, efectul binefăcător fiind legat de imobilizarea muşchilor striaţi. Or, acest lucru este extrem de important şi în cazul intervenţiilor chirurgicale şi în numeroase stări spastice (spasme cronice ale muşchilor striaţi în leziuni ale sistemului nervos central). Până în ultimul timp, relaxarea muşchilor, atât de necesară în decursul unor operaţii complicate, s-a realizat prin administrarea substanţelor anestezice. Acestea reduc sensibilitatea la durere relativ repede şi în doze destul de mici; relaxarea muşchilor se produce însă de-abia după introducerea în organism a unor cantităţi egale cu 80 – 90 la sută din doza mortală, lucru care poate duce la şocuri şi diferite complicaţii ulterioare. În schimb, administrarea

curarei, în combinaţie cu preparatele anestezice clasice, duce la rezultate de-a dreptul miraculoase, căci nu mai este nevoie decât de 1/10 – 1/5 din cantitatea normală de anestezic. O utilizare răspândită au derivatele cu acţiune de scurtă durată, de tipul succinilcolinei, care a fost descoperită de Bovet.

De fapt, prima utilizare a curarei în cazul bolnavilor cu spaşme musculare sau cu tétanos datează din anul 1932. În 1940 substanţa a fost administrată împotriva contracţiilor musculare provocate de şocurile electrice ce se utilizează uneori în clinica psihiatrică, iar în 1943 s-au făcut primele încercări în utilizarea curarizantelor în anumite operaţii, împreună cu anestezia generală. Date complete asupra utilizării substanţelor curarizante au fost publicate în Italia de către Daniel Bovet în anul 1949; astăzi noua metodă, datorită simplităţii sale, şi-a creat drum în practica chirurgicală obişnuită.

Astfel, enigmaticul „veninee al bazinului Amazoanelor, blestemul iadului verde, trecând prin metamorfoza chimiei, a farmacologiei şi clinicii, într-un cuvânt a geniului uman, a devenit un ajutor preţios al chirurgiei şi al clinicii în general.

Curara, care timp de trei secole şi jumătate şi-a păstrat cu sfinţenie taina, s-a înrolat astăziân slujba medicinii moderne. Ea nu mai ucide, ci contribuie la salvarea a sute de vieţi omeneşti.

Afacerea Palmei

În anul 1846, în orăşelul englez Rugeley şi-a deschis cabinetul un tânăr medic, pe numele William Palmer. La scurtă vreme după aceea, doctorul s-a căsătorit cu fiica naturală a unui colonel din armata Indiilor, anume Mary Thornton. Colonelul lăsase moştenire soţiei nelegitime o avere frumoasă, de care dânsa nu s-a putut însă bucura prea mult timp, din pricină că, acceptând stăruitoarea invitaţie a ginerelui de a-i face o vizită, a murit în casa

acestuia numai după două săptămâni.

Era în anul 1849, deci nu trecuseră abreât trei ani de când William Palmer îşi deschisese cabinetul, dar în acest scurt răstimp el făcuse mari datorii, căci juca nebuneşte la curse. Acum, după moartea soacrei bogate, ginerele se credea scăpat de griji, cel puţin pentru o perioadă de timp. Dar se înşela. Moştenitorii legali au cerut autorităţilor ca averea lăsată de colonel să fie pusă sub sechestru, arătând că Mary Thornton n-a avut dreptul decât la o rentă viageră netransmisibilă. Aşa încât, planul doctorului, de a pune mina pe averea soacrei, a eşuat. Dar el nu înţelegea să rămână cu braţele încrucişate, căci avea nevoie stringentă de bani pentru a-şi satisface costisitorul viciu.

Într-o zi Palmer a cunoscut un anume Bladon, un bookmaker (ins care ţine registrele de pariuri la curse) pe care l-a invitat la el acasă. Şi, lucru ciudat, oaspetele a murit fulgerător în casa doctorului. Cauza? Holera, cum atesta certificatul de deces semnat, fără nicio dificultate, de venerabilul doctor Bamford, la cererea colegului său Palmer. Diagnosticul înlătura posibilitatea deschiderii unei anchete, aşa cum intenţionase în primul moment văduva, întrucât cadavrul trebuia imediat înmormântat. Ar mai fi fost un indiciu suspect de care s-ar fi putut prevala văduva lui, anume dispariţia registrului de pariuri al soţului – în care erau probabil notate şi unele datorii ale jucătorilor la curse – dar doamna Bladon a crezut că nu era un lucru destul de important.

Scăpat de datorii, Palmer şi-a spus că putea contracta altele şi şi-a asigurat soţia la trei societăţi pentru suma globală de 13.000 lire sterline. Dar, stranie coincidenţă, Anna Palmer, născută Brookes, a murit şi ea curând, în floarea vârstei, tot e de holeră. Certificatul a fost semnat de acelaşi doctor Bamford, asistat de un coleg al lui octogenar. Iar „neconsolatul*” soţ s-a grăbit să încaseze asigurarea.

Îmbătat de succes, Palmer, care lunecase acum pe panta crimei, s-a gândit să-şi continue funesta „activitate”. Următoarea victimă trebuia să fie chiar fratele său Walter, un alcoolic înveterat. De data aceasta însă s-a lovit de dificultăţi căci toate societăţile la care s-a adresat au refuzat să-i satisfacă cererea de asigurare, întrucât doctorul fixase colosala sumă de 80.000 de lire!

În cele din jtrmă, o companie a acceptat totuşi să-i asigure fratele pentru suma fatidică de 13.000 de lire. Evident... asiguratul” a murit imediat de apoplexie aşa cum pretindea doctorul Palmer. De astă dată însă crima a fost inutilă, deoarece societatea a refuzat să plătească asigurarea; oameni de încredere ai ei aflaseră că, în ajunul suspectului deces, William Palmer cumpărase acid Prusie de la o farmacie din Stafford.

Deşi administraţia societăţii a lăsat să înţeleagă că-i bănuieşte de crimă, doctorul, stăpânit de demonul hipodromului, nu şi-a întrerupt totuşi macabra-i activitate, cum Itr îi făcut orice alt asasin în locul lui. Dimpotrivă, eră ntrn. bualor să găsească o posibilitate de a-şi achita datoriile mari şi presante.

Innmplarea i-a scos în cale un tânăr jurist. Moştenitor al unei sume apreciabile de 15.000 de lire sterline, John Parsons Cook, cum se numea noua lui cunoştinţă, intenţiona să investească banii în ameliorarea unei rase de cai. Pasiunea comună i-a apropiat numaidecât pe cei doi, care au devenit prieteni nedespărţiţi. La cursele organizate în ziua de 13 noiembrie 1855 la Shrewsbury, a câştigat un cal al lui Cook, pe care acesta pariase o mare sumă de bani. Evenimentul a fost sărbătorit într-un Jian din apropierea oraşului, cu care prilej au fost golite, pe nerăsuflate, câteva pahare de punch. La un moment dat, în euforia generală, Palmer a profitat de o clipă de neatenţie şi a turnat otravă într-un pahar de alcool, pe care l-a oferit apoi prietenului său. Spre ghinionul lui, acesta l-a golit

imediat, după care a început însă să ţipe disperat că îl arde pe gât şi că în fundul paharului e ceva suspect. „E stupid ce spui” – a observat Palmer tăios şi, ca să spulbere orice bănuială a băut şi el din puţinul lichid care mai rămăsese în pahar.

În cursul nopţii, tânărul jurist a fost cuprins de crampe insuportabile şi a început să vomite. Era convins că i se apropia sfârşitul. Dar o purgaţie puternică l-a ajutat. După ce s-a restabilit puţin, Cook a mai asistat a treia zi la o cursă de cai. Apoi a acceptat invitaţia lui Palmer de a locui în Rugeley, unde a închiriat o cameră la Talbovs Arms Hotel aflat chiar în faţa cabinetului doctorului. Acum victima era în întregime la dispoziţia călăului. Starea bolnavului se înrăutăţea cu fiecare zi ce trecea, iar pilulele, pe care grijuliul medic i le dădea, erau urmate de crize dureroase, puternice, însoţite de gemete şi de accese de vomă.

În cele din urmă, spre a evita acuzaţia de crimă premeditată. Palmer a chemat spre consult un medic din Lutterworth, pe nume Jones, şi pe indispensabilul doctor Bamfurd. În noaptea de 19 spre 20 noiembrie, bolnavul ajuns la capătul puterilor, a cerut pentru ultima oară ajutorul doctorului Palmer. Jones l-a sfătuit pe acesta să administreze muribundului, pentru calmare, două pilule de „amoniac”. După câteva minute, bolnavul a murit sufocat, cu trupul ţeapăn ca o bară de oţel.

Înlăturându-i, fără jenă, pe toţi cei prezenţi în încăpere, Palmer a scotocit buzunarele mortului, i-a luat banii şi nişte hârtii compromiţătoare pentru el. Din imprudenţă el şi-a achitat datoriile cele mai presante chiar a doua zi. Prevenit de doctorul Jones, socrul lui Cook a cerut imediat autopsia cadavrului. Ancheta făcută a stabilit că, cu puţin timp înainte de crimă, Palmer cumpărase câte va substanţe toxice: acid Prusie, opiu, antimoniu şi stricnină. Cum la autopsie în corpul cadavrului s-a găsit

stricnină, s-a ajuns la concluzia că Palmer şi-a otrăvit victima cu această substanţă. Evident, asasinul a fost arestat imediat.

Tétanos sau apoplexie?

Cazul a stârnit mare vâlvă. Acuzatul a compărut în faţa curţii Old Bailey din Londra. La dezbateri au asistat personalităţi bine cunoscute. Timp de 12 zile, medici, toxicologi şi experţi celebrii s-au lansat într-o dispută acerbă. Unii dintre ei au afirmat că Cook a murit din cauza unei crize de epilepsie sau de tétanos, alţii au incriminat apoplexia sau sifilisul.

Împotriva lui Palmer au depus mărturie 17 medici din care cei mai mulţi au declarat, în urma unor experienţe concludente pe iepuri, că Cook ingerase comprimate cu stricnină. Primul, un doctor pe nume Harland, care fusese desemnat să interpreteze rezultatul autopsiei, a declarat că Palmer a încercat să-i impună vederile lui. Când Harland a sosit la Rugeley, asasinul i-a ieşit înainte şi s-a arătat foarte mulţumit că misiunea de conducere îi fusese încredinţată lui şi nu unui medic pe care el, Palmer, nu l-ar fi cunoscut. La observaţia lui Harland că existau suspiciuni de otrăvire, Palmer a respins categoric ipoteza, afirmând că defunctul era un vechi bolnav, având în antecedente două crize de epilepsie.

Îndrăzneala şi imprudenţa criminalului au mers până acolo încât, nefiind sigur că-şi convinsese interlocutorul, a asistat la autopsie şi a făcut în aşa fel încât să lovească cu cotul un medic stagiar, pentru ca acesta să răspândească în abdomenul cadavrului o parte din lichidul găsit în intestin.

Şi mai zdrobitoare pentru acuzat a fost însă depoziţia naivului şi onestului doctor Bamford. Acesta a declarat că îl cunoştea bine pe Palmer şi că nu găsea nimic suspect în [aptul că la domiciliul acuzatului au survenit, la intervale scurte, un număr atât de mare de decese. Apoi a făcut,

evident, şi câteva relatări în legătură cu cazul Cook. Conform mărturiilor lui, Bamford l-a văzut prima oară pe bolnav în după amiaza zilei de 17 noiembrie; cum el era cuprins de un acces violent de vomă, Bamford i-a prescris un medicament, preparat acasă la el în prezenţa lui Palmer. Acesta s-a oferit să ducă el personal poţiunea bolnavului. Către seară, Palmer l-a rugat din nou să-i viziteze pe Cook. Tânărul continua să vomite tot ce înghiţea, drept care i-a mai prescris un medicament uşor, nişte pilule, pe care le avea acasă; doctorul Palmer l-a însoţit din nou ca să le ia. Bamford nu ştia dacă colegul lui le administrase sau nu bolnavului. A doua zi dimineaţă, l-a mai examinat o dată pe Cook, care avea pulsul foarte slab. După părerea lui, decesul s-a datorat unei congestii cerebrale.

În continuare, medicul, aproape octogenar, a mai dat nişte amănunte şi mai zdrobitoare pentru acuzat: a declarat astfel că mai îngrijise câţiva bolnavi ai doctorului Palmer şi anume pe soţia acestuia, cu câteva zile înainte de deces, doi copii şi un bărbat din Londra aflaţi în vizită la el. Toţi aceşti bolnavi au murit. Palmer îi ceru lui Bamford să-i elibereze un certificat de deces şi pentru Cook, lucru pe care bătrânul l-a refuzat în primul moment; până la urmă, însă, a acceptat.

Deşi utilizarea strichinei a fost pusă la îndoială de un toxicolog reputat şi în ciuda pledoariei de opt ore a avocatului lui Palmer, acuzatul a fost condamnat la pedeapsa capitală.

Împotriva lui Palmer au contribuit moralitatea lui dubioasă, setea de câştig, atitudinea lui în timpul autopsiei şi, mai ales, verdictul categoric al profesorului doctor Taylor – căruia i s-a raliat şi juriul – care a arătat că simptomele bolii lui Cook nu puteau fi declanşate decât de stricnină.

Execuţia a avut loc la 14 iunie 1856, la Stafford, în

prezenţa unei mulţimi imense. Palmer a susţinut până în ultima clipă că este victima unei erori judiciare.

Afacerea Couty de la Pommerais

Moartea în împrejurări puţin obişnuite a doamnei de Pauw, o tânără şi frumoasă văduvă, a făcut ca, timp de câteva luni, întreaga presă pariziană să nu vorbească decât de acest caz J.

Doamna de Pauw a decedat la 17 noiembrie 1863. „Sufăr de o uşoară criză de holeră; medicul de la Pommerais mi-a spus că în 24 de ore nu va mai rămâne din această boală decât o amintire neplăcută”. Acestea au fost ultimele cuvinte pronunţate în dimineaţa zilei morţii; câteva ore mai târziu, doamna de Pauw avea să-şi dea sfârşitul datorită unei maladii ce s-a declarat în noaptea de 16 spre 17 noiembrie, care a debutat prin dureri de stomac, vomismente şi o slăbiciune în tot corpul.

Vecinii, alarmaţi, veniţi în ajutorul tinerei femei, au găsit-o scăldată de sudoare şi într-o stare de nedescris, fapt care i-a determinat să aducă de îndată pe dei doi medici ai cartierului, doctorii Blasces şi Caudinot. Aceştia, oameni cu vastă experienţă, au remarcat imediat, fapt cu totul neobişnuit, bătăile neregulate ale inimii bolnavei, când intense şi repezi, când abia perceptibile. Gaudinot optă pentru diagnosticul de ocluzie intestinală. Doamna de Pauw, cu toată starea gravă în care se afla, refuză însă să urmeze prescripţiile celor doi medici şi ceru cu insistenţă vecinilor să fie chemat de îndată doctorul de la Pommerais. Sosit la scurt timp, medicul, un personaj cu aspect plăcut, elegant, prestant, în vârstă de aproape 28 ani, rămase singur cu bolnava. Unii dintre vecini îl cunoşteau. Până în 1861, el vizitase des pe doamna de Pauw şi fiind homeopat, îngrijise pe soţul acesteia, atins de o boală incurabilă. După decesul domnului de Pauw, tânărul medic a devenit amantul frumoasei văduve, pe care însă o părăsi în curând pentru a se căsători cu o oarecare domnişoară Dubiczy,

care poseda o zestre mare, de invidiat.

Lucru curios, menţionează scrierile vremii, după câteva luni de la căsătorie, doctorul îşi reînnodă prietenia cu doamna de Pauw. La prima vedere s-ar părea o poveste ca[11]

toate celelalte: un bărbat, care are o amantă, se căsătoreşte cu altă femeie pentru că este bogată, ca apoi să revină la prima lui dragoste. Poate că nu ar trebui să uităm un lucru: în ajunul decesului, de la Pommerais îşi petrecuse, pentru prima dată de la căsătoria sa, scara şi o parte din noapte la doamna de Pauvv. La plecare, ea l-a însoţit, radioasă, până la poartă, fapt mărturisit mai târziu de unii vecini indiscreţi.

Către orele 3 în după amiaza zilei de 17 noiembrie, de la Pommerais ieşi din apartamentul doamnei de Pauw cu privirea plecată, anunţând vecinii că aceasta tocmai a decedai datorită holerei, şi adaugă că semnase autorizaţia de înhumare şi că se va ocupa personal de înmormântarea acesteia. Lucrurile au decurs până aici normal: o ceremonie funebră fără prea multă pompă, la care nu lipsiră vecinii şi curioşii, făcându-se bineînţeles o serie de comentarii inerente în asemenea ocazii.

Şi poate că moartea doamnei de Pauvv ar fi trecut repede neobservată, intrând în anonimat ca atâtea altele, dacă, la 20 noiembrie, şeful siguranţei, Claude, nu ar fi primit o scrisoare anonimă. Autorul acesteia cerca poliţiei să facă lumină într-o problemă delicată şi anume asupra comportării doctorului de la Pommerais, care, după câte se pare, avusese motive serioase de ordin financiar pentru a provoca moartea doamnei de Pauw.

Conformându-se procedurii obişnuite, inspectorul Claude, care la început nu se aştepta la noutăţi senzaţionale, ordonă efectuarea unei anchete. Rezultatele

11 Tardieu et Houssin : Relation médico-légal de l’affaire Couty de la Pommerais, Ann. d’hyg., 1864, t. XXI I, p. 73'2,

acesteia îl făcură să-şi schimbe părerea, determinându-l să se ocupe personal de acest caz, care avea în curând să se situeze în atenţia generală. Ce a aflat inspectorul Claude? Doamna de Pauvv semnase o asigurare pe viaţă, la o companie de asigurări pariziene, pentru suma de 550.000 franci. Doctorul de la Pommerais s-a prezentat la această companie cu testamentul defunctei, prin care era desemnat ca beneficiarul sumei menţionate. De la Pommerais se bucura de o clientelă numeroasă, dar era cunoscut şi ca un pasioiyit al jocurilor de noroc, veşnic în căutare de bani. Pentru a face o impresie deosebită, el şi-a adăugat la numele său o particulă nobiliară. Deşi căsătorit, el nu a inspirat încredere soacrei sale, care, pentru a fir mai sigură, se ocupa personal de zestrea fiicei sale. Două luni după căsătorie, doamna Dubiczy, venind acasă de la un prânz pe care îl luase la ginerele său, se îmbolnăvi şi muri în câteva ore. Moştenirea, pe care ea o lăsase fiicei sale, îi permisè lui de la Pommerais să facă faţă jenei financiare în care se afla, dar nu pentru multă vreme. Pe la mijlocul anului 1863 banii se terminară, iar datoriile îl presau din nou. În acea perioadă, îşi reîncepu subit vizitele la vechea sa amantă. Ce i-a spus, nu se ştie, cert este că aceasta i-a acceptat scuzele şi legăturile au fost reluate, vizitele succedându-se aproape zilnic la locuinţa doamnei de Pauw. Asigurările de dragoste ale lui de la Pommerais au fost atât de convingătoare, încât, la scurtă vreme, doamna de Pauw a semnat asigurarea pe viaţă şi, însoţită de acesta, s-a prezentat la un notar pentru a-şi întocmi testamentul prin care îl făcea pe de la Pommerais singurul ei moştenitor.

Conform uzanţei, înainte de semnarea actelor, doi medici cu renume, Nélaton şi Velpeau, examinară, la cererea companiei de asigurări, starea sănătăţii doamnei de Pauw, pe care o găsiră excelentă. Era în vara anului 1863. Câteva săptămâni mai târziu, într-o noapte, locatarii

imobilului unde locuia şi doamna de Pauw au fost speriaţi de zgomotul produs de căderea unui corp pe scară şi, când au ieşit, au găsit în curte, zăcând pe pământ, pe doamna de Pauw; au dus-o imediat în camera ei. În zilele următoare ea s-a plâns celor care au venit s-o viziteze, că nu se poate da jos din pat, având dureri interne mari. Au fost aduşi doctorii Nélaton şi Velpeau, care nu au fost în măsură să găsească nici cea mai mică vătămare corporală. De la Pommerais, care a asistat la examinare, a atras atenţia lui Nélaton, care rămase foarte surprins de altfel, de faptul că el va trebui să informeze compania de asigurări despre această cădere pe scara locuinţei, fapt care ar putea avea urmări fatale pentru victimă. Nélaton a apreciat că temerile lui de la Pommerais erau cauzate de o lipsă totală de experienţă. Ca urmare, doamna de Pauw se restabili repede, şi nu mai suferi de nicio durere până în noaptea de 16 spre 17 noiemtirie, când a cuprins-o o boală misterioasă şi fulgerătoare.

În ziua de 26 noiembrie, sora doamnei de Pauw, pe nüme Ritter, se prezentă la inspectorul Claude pentru a-i declara că ea nu poate suporta să păstreze numai pentru ea unele fapte care i se par de-a dreptul suspecte. Astfel, povesteşte doamna Ritter, neliniştită de indispoziţia subită a surorii sale, i-a făcut o vizită; spre marea ei stupefacţie, tânăra văduvă i-a declarat că este perfect sănătoasă şi că a pus la cale împreună cu de la Pommerais un şiretlic; acesta dăduse drumul unui sac cu cartofi să se rostogolească, pentru a lăsa vecinilor impresia că cineva a căzut pe scară. Doctorul elaborase un plan genial care i-ar fi permis tinerei femei să nu mai aibă grijă de bani toată viaţa. După sfaturile şi îndemnurile lui, ea a semnat mai multe asigurări pe viaţă şi acum trebuia să simuleze o boală mortală care să fie confirmată de certificatul medical eliberat de prietenul său. Companiile de asigurare, informate de primejdia unei morţi iminente, nu ar fi văzut

niciun inconvenient în a accepta propunerea dea transforma asigurarea pe viaţă într-o rentă viageră cu un vărsământ lunar de 500 franci; ele ar accepta aceasta cu atât mai uşor cu cât o boală – gravă le-ar determina să plătească renta un timp scurt, faţă de suma importantă ce ar fi trebuit plătită în cazul decesului. Graţie acestei rente, doamna de Pauw ar fi putut să trăiască la adăpostul oricărei griji băneşti.

Indignată, doamna Ritter şi-a avertizat sora asupra primejdiilor care le ridică o asemenea comportare. La indignarea sa se mai adăuga neliniştea provocată de ştirea existenţei testamentului. Ea şi-a rugat sora să nu piardă din vedere posibilitatea ca de la Pommerais, în loc de a o sfătui să se prefacă bolnavă, ar putea foarte bine să o omoare pentru a o moşteni. Dar doamna de Pauw, subjugată şi fascinată de amantul ei, nu a vrut să ţină seama de nimic.

În noiembrie 1863 inspectorul Claude, departe de a-i trece prin cap că toxicologia ar putea fi în măsură să-şi aducă o contribuţie la elucidarea unor cazuri atât de obscure, jucă fără să vrea – condus mai mult de instinctul său de poliţist şi de experienţa pe care o dobândise – un rol ce avea să intre în analele criminalistice; era cel al colaborării unei ştiinţe cu poliţia. Vizita doamnei Ritter şi rezultatele anchetei întreprinse ca urmare a anonimei primite erau argumente convingătoare, astfel încât judecătorul de instrucţie Gonet ordonă efectuarea autopsiei doamnei de Pauw.

La 30 noiembrie, adică 13 zile după decesul victimeisarcina efectuării autopsiei a fost încredinţată lui Ambroise Tardieu, în vârstă de 46 de ani, profesor de medicină légală la Facultatea de medicină din Paris. Era cazul cară avea să-i aducă celebritatea, o celebritate ce va depăşi graniţele lumii medicale, făcându-l cunoscut marelui public din numeroase ţări.

— Iată ce declară Tardieu în memoriile privind acest caz, publicate în Analele de hygenă, vol. XXII, din 1364: însoţit de asistentul meu Roussin, am efectuat autopsia, la 30 noiembrie 1863. Starea de conservare a cadavrului este atât de bună, încât a făcut uşor constatarea inexistenţei nici celei mai mici leziuni interne sau externe. Corpul este acela al unei femei de circa 40 de ani, care nu indica existenţa unei suferinţe anterioare datorată vreunei maladii cronice. Toate organele interne erau sănătoase. Niciun semn de holeră sau de ocluzie intestinală. S-a descoperit doar un început de sarcină, apreciat la 7 – 8 săptămâni. În concluzie, pe baza examenului efectuat, s-a-ajuns la următoarele constatări:

1. Nu există la femeia de Pauw nicio urmă de boală sau leziuni fie vechi, fie recente, care ar putea, după examenul organelor, să indice o cauză naturală a morţii.

2. Absenţa de leziuni caracteristice şi unele indicii, în special ale tubului digestiv, pot să ne facă să gândim că moartea ar fi datorată ingerării unei substanţe otrăvitoare.

3. Doar analiza viscerelor ar fi în măsură să furnizeze rezultate concludente din acest punct de vedere. În acest scop au fost prelevate viscerele şi plasate în două bocale noi de sticlă, închise şi sigilate.

Această primă operaţiune terminată a demonstrat încă o dată în plus necesitatea de a se proceda la o cercetare completă asupra circumstanţelor cazului anchetat.

Inspectorul Claude îl arestă pe de la Pommerais şi dădu ordin să i se percheziţioneze casa. Cu acest prilej, au fost descoperite mai multe scrisori de dragoste pe care doamna de Pauw i le trimisese, precum şi o cantitate surprinzător de mare, mai ales la un medic homeopat, de otrăvuri şi medicamente toxice. Stocul se compunea din arsen, stricnină, sublimat coroziv, aconitină, atropină, acid Prusie, cianură de potasiu, frunze de digitală şi digitalină.

În ziua de 19 decembrie, inspectorul Claude s-a dus personal la profesorul Tardieu pentru a-i preda otrăvurile şi scrisorile de dragoste ale doamnei de Pauw. După zece zile, şeful siguranţei, din ce în ce mai impacientat de a cunoaşte adevărul asupra acestui caz, aştepta cu nerăbdare rezultatul analizelor chimice.

Iată ce scrie Tardieu: „judecătorul de instrucţie Gonet ne-a dat misiunea:

— De a proceda la cercetări chimice şi fiziologice pentru a constata prezenţa în organele doamnei de Pauw sau pe parchetul din camera unde aceasta a murit, a unei substanţe toxice;

— De a proceda la inventarierea tuturor substanţelor găsite la domiciliul inculpaţului;

— De a cerceta, prin analize chimice, natura şi gradul lor de-activitate;

— De a examina cărţile şi scrierile sale privind toxicologia;

— De a face într-un cuvânt toate cercetările şi observaţiile care ar putea lămuri justiţia”.

„Am primit toate datele în ceea ce priveşte piesele aflate la dosar necesare pentru a ne orienta asupra unor aspecte necunoscute încă, în special la corespondenţa văduvei de Pauw, la depoziţiile oamenilor de specialitate şi a altor martori care au putut da informaţii asupra stării obişnuite a sănătăţii sale şi cele privitoare la ultimele clipe înaintea morţii”.

După descrierile protocolare, Tardieu prezintă în primul rând un inventar al substanţelor găsite la domiciliul inculpatului. Pentru a oferi o imagine cât mai veridică cititorilor, să urmărim împreună „inventarul morţii” găsit la doctorul de la Pommerais; lungul şi minuţiosul inventar cuprindea aproape 900 de substanţe chimice şi farmaceutice, în afară de un mare număr de produse şi preparate homeopatice; inventarul constata că inculpatul

poseda o cantitate mare de substanţe foarte active, care depăşeau în orice caz necesarul obişnuit al unui medic şi cu atât mai mult al unui medic homeopat, care ţiu întrebuinţează decât preparate ce conţin substanţe chimice în doze mici, infinitezimale. Printre substanţele active, a căror cantitate ni s-a părut că depăşeşte orice limită rezonabilă, vom enumera următoarele: patru flacoane cu acid arsenios, trei flacoane cu sublimat coroziv, sulfat de cupru 125 g, pulbere de elebor negru – 250 g, nucă vomică 250 g, stramonium 250 g, aconit 250 g, coque de Levant 62 g, coloquint 250 g, belladonă 125 g, cucută 125 g, digitală 30 g, acid cianhidric 25%, 30 g, ulei de croton 4 g, clorhidrat de morfină 5 g, stricnină 15 cg; digitalină şi lista continuă în acelaşi fel.

Facturile casei Menier, care ne-au fost predate, relevă faptele următoare:

1. La 14 octombrie 1861, inculpatul a cumpărat 50 centigrame de digitalină;

2. la 11 iunie 1862, inculpatul a cumpărat 1 g;

3. la 19 iunie 1863 inculpatul a cumpărat din nou 2 g. Total: 3, 50 g digitalină, din care au fost găsite numai… 15 centigrame! Cu alte cuvinte lipsea. O cantitate mare. Un consum atât de considerabil este superior oricărei limite, chiar pentru nevoile obişnuite ale unui farmacist, cu atât mai mult ale unui medic. Digitalină este una dintre otrăvurile cele mai violente din cele care se cunosc; nu se administrează decât în doze de 1 până la câteva miligrame; în doză de l-3 centigrame, ea omoară aproape fără greş.

După cum vom vedea, aceste observaţii preţioase, care nu au scăpat spiritului ştiinţific al lui Tardieu, se vor dovedi mai târziu determinante în elucidarea cazului. Poate că ar părea exagerată redarea faptelor, dar ea permite să se observe cum unele detalii pot conduce la rezultate valoroase, care nu pot fi egalate de nicio altă cercetare laborioasă.

Când inspectorul Claude l-a vizitat pe Tardieu, l-a găsit împreună cu asistenţii săi în plină activitate, în mijlocul laboratorului încărcat de aparate, mişcându-se ca nişte umbre printr-un fum greu de acizi ce umplea încăperea. Moralul profesorului şi al colaboratorilor săi erau scăzut. Ei efectuaseră toate analizele destinate să descopere urmele de otrăvuri metalice sau vegetale, au supus la reacţii de culoare extractele preparate după metoda lui Stass, fără a reuşi să stabilească prezenţa unei otrăvi cunoscute. Însă. fapt cu totul ieşit din comun, extractele aveau un gust amar atât de pronunţat încât Tardieu era ferm convins că avea de-a face cu un alcaloid, ale cărui reacţii chimice erau încă necunoscute, şi fusese utilizat pentru a suprima pe doamna de Pauw.

Tardieu nu-şi ascunse nemulţumirea faţă de Claude privitoare la capacitatea redusă de înţelegere pe care poliţia *o* avea asupra toxicologiei. I se dăduse un cadavru şi se aştepta minuni de la profesor, în timp ce o inspecţie mai minuţioasă a locului crimei ar fi putut avea o importanţă capitală pentru analizele toxicologice; astfel, resturile de vomismente sau alte urme lăsate pe sol, care de obicei conţin mai multă otravă decât organele corpului, i-ar fi uşurat în mod considerabil sarcina.

După plecarea lui Claude, Tardieu, îngrijorat şi nemulţumit, trecu încă o dată în revistă „colecţia” lui de la Pommerais. Numărul mare de alcaloizi pe care îl avea era atât de neobişnuit, încât savantul, în loc să găsească în aceasta o indicaţie, se simţi cuprins de descurajare. Alături se afla corespondenţa amoroasă care îi părea fără importanţă, căci Claude, cuprins de apatie – datorită faptului că cercetările băteau pasul pe loc – uitase să-i arate câteva pasaje care l-ar fi putut interesa.

Două zile mai târziu, pe data de 12 decembrie, Tardieu abătutrt de eşecul tuturor încercărilor sale, îşi aminti într-un târziu că Stass injecta extractele obţinute în

venele unor animale, cu scopul de a identifica alcaloizii descoperiţi prin reacţii biologice. Se decise să-i urmeze exemplu şi, amestevind extractele obţinute din organele defunctei, injectă o doză de 5 g în vena unui câine mare, sănătos. Timp de două ore şi jumătate comportamentul câinelui şi bătăile inimii erau absolut normale. Apoi, subit, animalul începu să vomite şi, slăbit, se întinse pe duşumea; inima îi bătea neregulat, uneori chiar nu se mai simţea, iar după şase ore şi jumătate, bătăile scăzură la 45. Câinele, care gâfâia şi părea că se sufocă, începu să-şi revină 12 ore mai târziu.

Extractele, a căror acţiune nu era mortală, conţineau – şi Tardieu era acum aproape sigur – o otravă care acţiona asupra inimii.

Savantul inspectă atunci mai atent „comoara" lui de la Pommerais, şi de această dată privirea îi fù atrasă de digit alină. Era vorba de un extract din frunze de digitală a cărui acţiune curativă în bolile de inimă a fost descoperită în anul 1775 de medicul englez Withering (şi studiat în urmă şi de profesorul D. Danielopol). Acest medicament, aplicat în doze mici, dădea rezultate excelente, însă, când era administrată în doze mai mari paraliza muşchii inimii şi producea moartea. Simptomele produse erau asemănătoare celora care au însoţit boala doamnei de Pauw. Tardieu îşi dădu seama că de la Pommerais cumpărase 3, 5 g de digitalină, iar la percheziţie nu au mai fost găsite decât 15 centigrame. Unde se afla restul de digitalină? Ce întrebuinţare îi dăduse de la Pommerais? Condus de bănuielile sale, savantul se apucă să citească scrisorile doamnei de Pauw. Câteva săptămâni înainte de moarte, aceasta îşi informa amantul că luase, după sfatul „unui prieten care nu era medic6, puţină „digitalină" pentru a se fortifica. Această mărturie părea cu atât mai extraordinară, cu cât în niciuna dintre scrisorile sale, doamna de Pauw nu făcea aluzie la medicamente sau

chestiuni medicale.

Tardieu injectă atunci unui al doilea câine resturile de digitalină găsite la de la Pommerais. Două ore mai târziu, animalul nu mai respira. Profesorul reţinu simptomele care au precedat moartea câinelui: vomismente, agitaţie şi în final paralizia muşchiului inimii. Acum, Tardieu nu mai avea nicio îndoială că de la Pommerais folosise digitalină pentru a suprima pe doamna de Pauw şi că alegerea sa se fixase în mod special asupra acestei otrăvi, datorită faptului că piedicii nu dispuneau încă de mijloacele necesare pentru a depista urmele ei în organism. Şi pasajul în care femeia vorbea de digitalină nu era decât o şiretenie. Pentru a se pune la adăpost de bănuieli şi pentru a se proteja de o eventuală descoperire a otrăvirii în corpul victimei, medicul îi ceruse amantei sale, sub un pretext oarecare, să menţioneze aceasta într-o scrisoare. Dacă ar fi fost acuzat, argumentul era următorul: sărmana femeie luase din greşeală şi fără să ştie iubitul ei, o doză prea mare de digitalină. Se contura astfel scenariul unei crime perfecte.

În acest mod se înlănţuiau concluziile, foarte logice, ale lui Tardieu. Însă savantul ştia că convingerile sale personale nu constituiau o probă în faţa justiţiei şi îşi aminti că extractele injectate în sângele primului câine nu determinaseră moartea acestuia. Această experienţă ar servi probabil acuzatului, care ar fi exploatat faptul că, dacă otrava nu a determinat moartea animalului, nu ar fi putut determina nici pe cea a doamnei de Pauw.

Tardieu a constatat că trebuia găsit un argument cu adevărat decisiv şi îi veni ideea să repete experienţele nu pe câini ci pe broaşte care, foarte sensibile la otrăvuri, reacţionau – lucru cunoscut – într-un mod asemănător cu omul»

În seara de 12 decembrie, un agent, trimis de inspectorul Claude, îi aduse savantului două pachete, din

care unul conţinea „o scândurică de parchet din dormitorul doamnei de Pauw şi care prezenta urme de/vomismente, iar în celălalt pachet, talaş rezultat din răzuirea locurilor unde căzuseră vomismentele bolnavei”. Inspectorul Claude, care rămăsese impresionat şi reţinuse reproşurile lui Tardieu, a examinat din nou camera în care murise femeia şi reuşise să descopere unele urme capabile să intereseze pe toxicolog.

În aceeaşi noapte, Tardieu îşi începu cercetările. „Plecând de la principiul, scria el mai târziu în raportul care avea să fie menţionat în toate tratatele de specialitate, că atunci când o secreţie cade pe parchet „rămân unele resturi în crăpături. Experţii au recoltat cu mai multă atenţie urmele, încă umede, lipite de marginea bucăţii de parchet şi au amestecat-o cu praful răzuit de pe suprafaţa ei. Materialul astfel obţinut a fost tratat mai întâi cu alcool, apoi spălat cu apă şi lichidul obţinut a fost supus evaporării lăsând pe fundul balonului un reziduu lichid. Tardieu a ales trei broaşte şi practicând incizii, le-a scos inimile. Una din broaşte a fost lăsată ca martor, în timp ce la cea-de-a doua i-a injectat şase picături dintr-o soluţie care conţinea 1 cg de digitalină dizolvată în 5 mililitri de apă distilată; la a treia broască, i-a administrat în acelaşi mod 5 g din extractul provenit de la vomismentele culese de pe parchet.

Observaţiile notate cu acest prilej erau deosebit de semnificative: în timp ce inima broaştei martor a avut o comportare normală, celelalte două au prezentat simptome identice: după scurgerea primelor şase minute, numărul bătăilor inimii s-a redus de la 42 la 30, uneori chiar la 20; după 10 minute, ritmul acesteia a devenit foarte neregulat, nu depăşea 15 – 20 bătăi pentru a se opri definitiv după 31 de minute. Dornic să aibă o certitudine totală, Tardieu a repetat aceste experienţe timp de 15 zile. La 29 decembrie, a cerut inspectorului Claude să-i furnizeze

bucăţi de parchet pe care, în mod sigur, nu căzuseră vomismente. Voia să verifice dacă nu cumva ceara de lustruit parchetul ar conţine o otravă al cărei efect să se asemene cu al digitalinei. Cu probele noi primite, el prepară alte extracte, care, injectate la broaşte, nu le afecta cu nimic.

Ajuns în acest stadiu, Tardieu îşi întocmi raportul, în care menţiona că doamna de Pauw murise în urma unei otrăviri şi că după toate probabilităţile, substanţa folosită era digitalina. Dar să-l lăsăm pe Tardieu să-şi expună concluziile cercetărilor: „Văduva de Pauw a decedat la 17 noiembrie 1865. Autopsia cadavrului a dovedit într-un mod cert că nu a fost atinsă de nicio afecţiune organică. Creierul, plămânii, inima, cu alte cuvinte organele esenţiale vieţii erau intacte şi, cu toate presupunerile care au avut loc, la această femeie nu s-au produs nici pierderi de sânge. interne, nici perforarea stomacului, nici alte leziuni. Acestea sunt faptele care nu pot fi contestate. Adăugăm că, până în ajunul morţii, doamna de Pauw a fost văzută îndeplinindu-şi ocupaţiile obişnuite şi că a servit masa ca o persoană sănătoasă. Primele simptome grave, pe care le-a avut în noaptea care i-a precedat moartea, au constat în vomismente repetate şi imperioase, urmate de o slăbire rapidă a forţei fizice. Medicul, foarte competent, care a văzut-o în ultimele clipe ale vieţii, doctorul Blachez, a constatat că ea era palidă, foarte agitată, scăldată într-o sudoare rece, plângându-se de o durere de cap insuportabilă; pulsul era neregulat, cu intermitenţe, apoi a devenit imperceptibil; bătăile inimii, neregulate, încetară pentru o clipă aproape de tot. Blanchez compară aceste simptome cu cele care se observă la oamenii care sucombă de o hemoragie internă, bruscă şi abundentă. Nu trebuie pierdut din vedere că aceasta nu era decât o comparaţie şi trebuie să recunoaştem că ea era justă şi releva perfect caracterul dominant: acela al unei slăbiri progresive a

inimii. Blanchez prin medicaţia pe care a prescris-o nu s-a preocupat de un singur lucru, de a reanima activitatea inimii.

Este imposibil să nu se remarce că aceste fapte oferă o asemănare frapantă cu ceea ce s-a petrecut în experienţele noastre pe animale supuse la injectarea fie a extractului provenit din dejecţiile doamnei de Pauw, fie din digitalmă.

Până aici am rămas pe terenul faptelor perfect stabilite, atât cu prilejul autopsiei cadavrului cât şi prin simptomele observate în ultima parte a vieţii doamnei de Pauw. Ia aceste fapte pozitive este permis să opunem alte ipoteze, cum ar fi că această femeie a fost bolnavă de mai multe luni de o maladie care i-ar fi provocat în cele din urmă moartea? Căderea pe scară a doamnei de Pauw ar fi fost, după propriile sale declaraţii, punctul de plecare al bolii. „Căderea, scria ea la 26 septembrie, a fost. aşa de groaznică, încât persoana care se afla în vizită la ea şi care a plecat să aducă un medic, a crezut că la reîntoarcere nu o va mai găsi în viaţă. Ea vomita şi scuipa sânge, vomita tot ce lua, chiar apa, era zdrobită şi suferea zi şi noapte, iar când doctorul Gaudinot a văzut-o, a găsit-o foarte bolnavă”. A doua zi, ea adăuga: „Mă simt doborâtă de suferinţă. Durerile pe care le simt în locul unde am căzut, sunt atât de vii încât nu pot să stau în nicio poziţie”. În sfârşit, mai târziu ea va declara că doctorul Nélaton „nu i-ar mai fi lăsat nicio speranţă”.

Se află, în toate acestea, mai mult decât exagerarea; imaginaţia doamnei de Pauw denaturează complet faptele. Cum ar fi putut avea loc o cădere atât de violentă, fără ca să nu fi lăsat nicio urmă sau o urmare gravă. Ea nu a determinat nici fracturi, nicio oomoţie, nici întinderi ligamentare sau plăgi externe. Nimeni nu a văzut urmele şi integritatea organelor, constatate cu prilejul autopsiei efectuată atât de minuţios, probează că niciunul din ele. nu

a fost lezat de acest accident. Nimeni, de altfel, nu a împărtăşit temerile excesive ale doamnei de Pauw. Doctorul Gaudinot, declara că nu a constatat nici el pretinsele contuzii şi eschimoze, sau tulburări ale stomacului sau ale altor organe şi nu a considerat cazul prea serios; s-a limitat la prescrierea de cataplasme, băi, şi un regim uşor, şi că de atunci au trecut 3-4 săptămâni fără s-o mai vadă. Când, mai târziu, a vorbit de o perforaţie posibilă a stomacului, el a comis o eroare, deoarece stomacul examinat la autopsie nu era perforat, însă era o eroare foarte uşor de înţeles şi perfect justificată fiind influenţată ric mărturisirile doamnei de Pauw. Nélaton, referindu-se la medicaţia prescrisă pentru tulburările gastrice, a declarat, după cum era uşor de prevăzut, că el nu putea să întrevadă un prognostic aşa de disperat ca acel pe care îl avea pacienta. În ceea ce priveşte doctorii Velpeau, Desmoreaux, Danet şi Huiet, erau toţi de acord asupra acestui punct de vedere şi considerau că în fapt nu au crezut într-o tulburare serioasă a sănătăţii. Nu trebuie uitat că aceşti medici onorabili au examinat-o în vederea unui contract de asigurare şi că, aşa cum spunea unul dintre ei, societatea ar fi refuzat să o aprobe dacă ar fi. constatat că nu se află într-o perfectă stare de sănătate.

De altfel, nu este imposibil să nu rămâi convins că doamna de Pauw nu a fost atinsă de boală, că până atunci ea s-a simţit bine, nu a fost bolnavă serios, dar avea interes să lase să se creadă într-o tulburare serioasă, a sănătăţii; ea a exagerat urmările unei căderi şi, fără un motiv real, a consultat un mare număr de medici pentru nişte dureri nedefinite.

Terminând acest punct, vrem să facem două remarci: în primul rând doamna de Pauw era gravidă de circa 2 luni şi că începutul sarcinii i-ar fi putut provoca unele deranjamente ale aparatului digestiv; în al doilea rând, că ea revine de mai multe ori asupra folosirii, la îndemnul

unor surse din afara medicilor, a unor substanţe medicamentoase foarte active, ca acidul Prusie şi digitalina, ca şi cum ar fi avut presentimentul că va deceda cu toate simptomele unei otrăviri cu aceste substanţe.

Concluzii: „Rezumând experienţele şi analizele pe care le-am efectuat, a expunerii şi a faptelor, conchidem următoarele:

Î. Doamna de Pauw a murit otrăvită.

2. Otrava care a omorât-o este de natura acelora care. provenind din regnul vegetal, pot să nu lase urme caracteristice în organe şi nu pot fi izolate prin analiza chimică, însă îşi fac cunoscută prezenţa prin efectele produse şi unt decelate prin acţiunea ucigătoare pe care o exercită asupra fiinţelor vii.

3. Nu am extras numai din materiile vomate de doamna de Pauw pe parchetul camerei sale. ci şi din organele supuse analizei, un principiu toxic foarte puternic care, experimentat pe animale, producea efecte analoge celor resimţite de doamna de Pauw şi i-au provocat moartea într-un mod analog.

4. Aceste efecte şi această acţiune au o mare asemănare cu cele ale digitalei, şi presupunem că doamna de Pauw a sucombat intoxicată cu digitală.

5. Această femeie nu era deloc bolnavă înainte de ziua în care a precedat moartea, pretinsele afecţiuni ale inimii şi stomacului pentru care a consultat rând pe rând diverşi medici, ca şi consecinţele funeste pe care le-a atribuit unei căderi, în fond lipsite de gravitate, sunt invenţii la care ea s-a pretat.

6. Autopsia cadavrului a demonstrat, într-un mod pozitiv, că ea nu a sucombat nici în urma căderii, nici a unei hemoragii internee sau a unei gastroenterite acute sau cronice, nici a unei perforaţii a stomacului, nici din altă cauză naturală.

7V Printre obiectele foarte numeroase şi foarte

diverse găsite la domiciliul inculpatului am semnalat o cantitate considerabilă de substanţe otrăvitoare, a căror prezenţă nu se poate justifica prin nevoile practicii medicale şi mai ales a homeopatici.

8. Printre aceste otrăvuri, insistăm asupra unor doze considerabile de digitalină cumpărate şi în mare parte deja consumate.

Tardieu a prevăzut că apărătorul lui de la Pommerais, doamna Lachaud, avocat pe cât de abil pe atât de instruit, va protesta contra raportului său care, pentru a proba existenţa unei otrăviri vegetale, evocase rezultatele experienţelor pe animale. Dacă savantul ar fi avut posibilitatea să cunoască un eveniment care s-a petrecut cu 70 de ani mai târziu, el ar fi înfruntat atacurile avocatului cu mai multă stăpânire de sine. În 1938, Marie Alexandrine Becker, o văduvă de 59 de ani, acuzată de a fi otrăvit 11 persoane cu digitalină, a fost condamnată de Tribunalul din Bruxelles la închisoare pe viaţă. Marii specialişti ai vremii au fost în măsură să profite de progresul realizat de ştiinţă, după epoca în care a trăit Tardieu.

Heinrich Kiliani şi-a consacrat energia şi ani de muncă pentru a smulge secretele digitalinei. El a reuşit să pună la punct o reacţie chimică care constă în colorarea în albastru indigo a materialelor ce conţineau acest alcaloid, în cantitate mare; însă această metodă nu putea i utilizată de toxicologi, căci pentru a ucide un om era necesară o doză infimă de digitalină. Astfel, cu prilejul procesului intentat Mariei Becker, experţii, pentru a proba otrăvirea, au recurs, nu la reacţiile chimice, ci la experienţe pe animale, aşa cum a făcut Tardieu în anul 1863.

Când procesul contra doctorului Couty de la Pommerais a început în primăvara anului 1864, Tardieu era singur. El nu s-a înşelat când a presimţit fulgerele apărării. Lachauel, vehementă şi patetică, şi-a concentrat

toată atenţia asupra metodei utilizate de savant. „Unde este această otravă, spunea avocata, care, după afirmaţiile acuzării, a omorî i-o pe doamna de Pauw? Nu ne-a fost arătată, nu am văzut-o, nu am atirâs-o. Care este reacţia chimică care a decelat prezenţa sa, colorând substanţa care o conţinea?” Tardieu ştia că este imposibil să aducă o singură probă, care să fie bazată pe reacţii de culoare. Atunci, împins de orgoliu, el a întreprins experienţe care, dacă trebuiau să decidă culpabilitatea sau nevinovăţia, moartea sau viaţa, păreau atât de înşelătoare şi nesigure, că se simţi cuprins de teamă. „Nu este lipsit de logică, chiar grotesc, să încerci să explici la oameni observaţii făcute pe broască? Chiar cu hectacomba sa de animale moarte, Tardieu nu va ajunge să convingă că inima unei broaşte este identică cu cea a omului. Nimeni nu-l opreşte să-şi prepare extractele şi să le injecteze la broaşte. Însă niciun. judecător, niciun jurat nu va crede că corpul victimei conţinea această otravă misterioasă, digitalina. Marii chimişti ştiau că introducerea albuminei în cadavre ar putea forma, sub efectul ei, o otravă care nu are nimic de-a face cu digitalina, însă care ar putea provoca moartea broaştelor? Expertul nu a prevăzut această posibilitate? Tribunalul şi juraţii însă se vor opri de a o reţine... /6 1

Aşa a continuat pledoaria apărării. Totuşi filipica lui Lachaud nu a salvat capul lui de la Pommerais care. recunoscut vinovat, a fost executat la 9 iunie 1864. Avocata a eşuat, căci proba adusă de Tardieu era bazată, nu pe extracte din organe, ci pe vomismentele victimei; ea a greşit, de asemenea, întrucât ideea cea mai genială a pledoariei sale – supoziţia în ceea ce priveşte originea otrăvirilor vegetale în cadavre – apărea atunci ca un fenomen atât de neconceput şi neverosimil, încât nimeni nu i-a acordat vreo atenţie. Se spunea că ea nu se putea naşte decât în spiritul fantezist al unui avocat, care caută cu orice preţ argumente pentru a-şi apăra clientul.

Medicul asasin

Cerem scuze acelora care ar dori să facă proces de intenţie autorului acestor rânduri: la alegerea cazurilor, ne-am condus numai după considerentul de a soluţiona pe cele mai ieşite din comun şi care au contribuit la progresul ştiinţei, constituind baza toxicologiei moderne. Iată deci că vom prezenta un caz în care inculpaul a fost tot un medic, cititorul putând descifra unele tangenţe comune cu cazul doctorului de la Pommerais.

Suntem în ziua de 13 mai 1882, la Tribunalul Old Bailey din Londra. De foarte multă vreme nu se mai întâmplase ca un proces să fi atras un public atât de numeros. Se judeca cazul în care era inculpat doctorul George Henry Lamson, în vârstă de 30 de ani, pentru faptul că la 3 decembrie 1881 şi-a otrăvit cumnatul, Percy John *x*.

Personalitatea acuzatului şi faptul că din nou un medic a săvârşit o crimă folosind o otravă misterioasă au trezit probabil curiozitatea oamenilor.

Fiul unui pastor anglican, Lamson lu'. °se parte, în calitate de chirurg, la războiul sârbo-turc din anul 1876, după care, datorită poate şi privaţiunilor suferite, a devenit morfinoman. De fapt, din mărturisirile *saler* nu au reieşit cu claritate împrejurările care l-au condus să practice acest viciu. Întors în Anglia, s-a căsătorit cu o[12]

tânără domnişoară, rămasă orfană şi care mai avea patru fraţi. Moştenirea posedată de tânăra soţie i-a permis cumpărarea unui cabinet la Bomemouth. Dar cheltuielile mai mari decât posibilităţile sale de câştig, precum şi sumele necesare cumpărării morfinei, l-au înglodat în datorii. Salvarea i-a venit la timp, prin moartea subită a unuia din cumnaţii săi, Herbert John, care a lăsat moştenire o parte din avere surorii sale şi indirect

12 după Jürgen Thorwald – La grande aventure de la criminologie 1967, p. 227.

doctorului Lamsön. Acesta nu a rezistat însă mult timp şi, ameninţat de o nouă catastrofă financiară, a fost obligat în anul 1881 să fugă în America. La reîntoarcerea în Anglia, cercul vicios infernal creat de nevoia crescândă de drog şi lipsa de bani pentru a-l cumpăra, a devenit pentru Lamson, un coşmar continuu.

Cu toate rugăminţile adresate cumnatei sale de a-i împrumuta bani, el fu refuzat şi, instalat la hotelul Nelson din Londra, semna cecuri fără acoperire pentru a-şi putea plăti datoriile. Veni apoi ziua de 3 decembrie 1881, ziua morţii cumnatului său Percy.

Era uşor să se ghicească mobilul crimei, dacă într-adevăr avusese loc o crimă; Lamson, strivit de datorii, fără un ban în buzunar, ştia că, după moartea lui Percy, soţia sa va moşteni o parte din avere. Circumstanţele decesului acestui tânăr băiat, cu picioarele paralizate, care-şi ducea viaţa într-un fotoliu cu rotile la Colegiul Blenheim din Wimbledon, au fost prezentate pe larg în cursul procesului. Faptele au fost următoarele: la începutul lunii decembrie, Lamson i-a scris o scrisoare lui Percy pentru a-i anunţa intenţia sa de a-i face o vizită de rămas bun, întrucât se decisese, împreună cu soţia sa, să se stabilească la Paris; pe data de 3 decembrie, doctorul Lamson se prezentă la Wimbledon, unde directorul colegiului, profesorul Bedrook, îl primi şi împreună merseră în camera lui Percy, rămânând de faţă pe tot timpul vizitei/Mărturia depusă de acesta la proces a prezentat o importanţă deosebită în elucidarea anumitor aspecte ale dramei care a avut loc.

La un moment dat, gazda (profesorul Bedrook) a oferit un păhărel de sherry lui Lamson. Doctorul ceru puţin zahăr, sub pretextul că obişnuieşte să consume întotdeauna sherry-ul cu zahăr, şi scoase din servietă un pachet ce conţinea un mic tort pe care îl împărţi în trei părţi în egale, una fiind destinată directorului colegiului, a doua lui Percy şi a treia pentru el. Toţi trei mâncară

prăjitura, după care Lamson scoase din nou din servietă, de astă dată nişte capsule micuţe, pe care, arătându-i-le directorului, îi spuse că ele conţineau un produs special, inventat în America, destinat să uşureze absorbţia unor medicamente prin ameliorarea gustului lor. Adăugă că i-ar face plăcere să i le lase lui Bedrook, care ar putea să le folosească în cazul în care unul din elevii săi ar avea de luat un medicament cu gust neplăcut, cum ar fi de exemplu, untura de peşte.

Lamson deschise una din aceste capsule, îi adăugă puţin zahăr şi o întinse apoi zâmbind lui Percy: „Arată-ne acum, îi spuse el, cât de uşor se poate lua medicamentul”. Dornic să satisfacă dorinţa cumnatului său şi flatat în acelaşi timp, băiatul se execută imediat. Lamson se sculă şi grăbit îşi luă rămas bun, motivând că are o întâlnire urgentă la Londra şi că nu vrea să piardă primul tren.

10 minute mai târziu, Percy se simţi rău; scuturat de convulsii atât de violente încât colegii săi trebuiau să-l ţină cu forţa în pat, tânărul părea că se sufocă. Medicul colegiului, doctorul Berry şi confratele său Little priveau neputincioşi la progresul bolii. La ora 9, 30 durerile se accentuară. Băiatul tremura de frig şi avea senzaţia că cineva îi smulgea pielea de pe corp. Suferinţele au ajuns atât de insuportabile la un moment dat, încât doctorul Little îi făcu o injecţie cu morfină. La ora 11, 20, după câteva ove de chinuri groaznice, Percy îşi dădu sufletul.

Autopsia, practicată imediat de teama unei boli contagioase care ar fi putut contamina elevii şcolii, efectuată de doctorii Bond, Berry şi Little, nu a permis descoperirea nici unei afecţiuni organice care să poată explica decesul, afară de o uşoară congestie pulmonară. După părerea doctorului Bond, o singură presupunere ar părea posibilă: otrăvirea cu ajutorul unui alcaloid. Bănuielile, date fiind circumstanţele, se îndreptară de îndată asupra lui Lamson. Boala nu se declarase imediat

după plecarea sa şi după absorbţia unei capsule misterioase? La 4 decembrie, inspectorul Fuller examină camera defunctului şi luă cu sine resturile de prăjituri, sherry-ul şi zahărul. Inspectorul Butcher de la Scotland Yard, care primise sarcina să-l aducă pe Lamson, nu putu să constate decât că acesta plecase cu adevărat în Franţa. În aceeaşi zi un farmacist, care citise în ziar circumstanţele morţii lui Percy, se prezentă la poliţie. Fiind preparator la farmacia „Allen and Harbury" situată pe Lombard Street, şi-a adus aminte că a vândut, pe data de 24 noiembrie, 2 g de atropină lui Lamson, care, pentru a putea obţine acest toxic, s-a legitimat. Preparatorul a verificat că Lamson figura în anuarul medicilor practicieni. Subintendentul şef Williamson, informat de această circumstanţă, trimise imediat pe sergentul Moser la Paris, pentru a aresta pe fugar. Însă, mai înainte ca Moser să fi ajuns la Paris, Lamson, reîntors la Londra, îşi făcu apariţia – spre stupefacţia lui Butcher – în birourile Scotland Yard-ului. Doctorul declară că, indignat de insinuările presei, el s-a reîntors în Anglia spre a-şi dovedi nevinovăţia. Aflat în mod vizibil sub efectul morfinei, el părea foarte excitat. După arestare, Butcher descoperi în valiza sa o carte ştiinţifică în care se descria acţiunea pe care o exercitau otrăvurile, vegetale asupra organismului uman.

În Anglia, examenele toxicologice, chiar şi experienţele efectuate de către „patologişti" şi medici legişti, se făceau în aceea vreme pe baza autorizaţiei procurorului. În general se încredinţa aceste analize medicilor legişti sau profesorilor de chimie specializaţi în problema otrăvurilor. De această dată, au fost desemnaţi Dupré şi dr. Thomas Stevenson. Succesorul profesorului Alfred Taylor după anul 1878 la spitalul Guy, doctorul Stevenson, fiul unui fermier din Yorkshire, era cunoscut ca un conservator încarnat, care se ţinea departe de orice noutate. Deşi folosea aparate învechite, se făcuse

remarcat, în cursul câtorva procese de otrăvire, prin exactitatea muncii şi îşi adusese cu succes aportul la soluţionarea mai multor cazuri deosebit de complicate.

La 8 decembrie Stevenson şi Dupré au supus analizei resturile prăjiturii, sherry-ul şi zahărul şi, urmând procedeul lui Stass, au preparat extracte din ficat, rinichi, vezică, splină, stomac şi conţinutul acestuia. Reacţiile chimice indicau prezenţa în aceste materiale a unei slabe cantităţi de morfină; foarte neînsemnată pentru a provoca moartea, ea provenea – aceasta era explicaţia dr. Stevenson – de la injecţiile făcute de dr. Little. În schimb, extractele nu prezentau nici cea mai mică urmă de atropină care, după declaraţiile farmacistului, a fost vândută lui Lamson. Stevenson, cunoscut pentru extraordinara sa capacitate de a recunoaşte otrăvurile după gust, s-a decis atunci să recurgă la această veche metodă de identificare, care i-a permis să constate prezenţa aconitinei. În timpul când el a făcut această descoperire nu ştia încă faptul că „preparatorul” de la farmacia „Allen and Harbury” a venit din nou la Scotland Yard, pentru a rectifica declaraţia sa: la 24 noiembrie el vânduse lui Lamson nu atropină ci 2 g de… aconitină!

Utilizând, fără să obţină vreun rezultat, toate procedeele chimice destinate să descopere alcaloizii, ştiind că nu se cunoaşte încă un reactiv capabil să evidenţieze să> nitina, Stevenson a urmat exemplul lui Tardieu. Injectă deci la câţiva şoareci albi aconitină, iar la alţii extracte făcute din organele lui Percy. După 30 de minute, toţi şoarecii, atât cei din prima categorie cât şi cei din a doua, au murit având simptome asemănătoare, dintre care cel mai frapant era starea de agitaţie. Abia termină Stevenson această experienţă, când înţelese greşeala pe care a făcut-o „preparatorul farmaciei” când a făcut prima sa declaraţie. Întrucât aconitina se vindea sub forme foarte variate, toxicologul a reînceput cercetările, utilizând de

astă dată produsul preparat la farmacia „Allen and Harbury”. De astă dată, simptomele manifestate de şoareci erau absolut identice. Stevenson a demonstrat de asemenea că era foarte uşor de introdus câteva miligrame de otravă în capsulă, apoi de a se adăuga, sub privirile martorilor, puţin zahăr cu scopul de a se masca gustul specific al acestui alcaloid. La 11 mai, în a patra zi a procesului Lamson, Stevenson şi Dupré au prezentat toate aceste probe tribunalului.

Imediat după depoziţia lor, Montagu Williams se adresă lui Stevenson pentru a-i pune o serie de întrebări precise. Asistenţa care, încordată, urmărea fiecare din cuvintele sale, nu a sesizat încă intenţiile avocatului atunci când, interogatoriul terminat, el a pronunţat această frază”: „Sunteţi absolut convins că aţi găsit în corpul lui Percy John o otravă vegetală şi afirmaţi că victima a decedat în urma otrăvirii cu aconitină?”

Stevenson făcu un semn că da.

„În calitate de om de ştiinţă, continuă Williams, dumneavoastră trebuia să urmăriţi îndeaproape progresele făcute de ştiinţă. Şi eu toate acestea mi se pare (şi constat că aceasta este surprinzător) că nu aţi auzit vorbindu-se de recenta descoperire făcută de savanţii italieni, care a produs o foarte mare senzaţie printre toxicologi. Este deci de presupus că dumneavoastră nu cunoaşteţi rezultatele acestor chimişti, care au dovedit în mod incontestabil că, în cadavrele oamenilor, care nu au absorbit niciodată medicamente pe bază de alcaloizi, se dezvoltă, sub acţiunea descompunerii, substanţe alcaline; care reacţionează în acelaşi fel ca şi otrăvurile vegetale. Nu ştiţi că aceste substanţe au fost confundate de toxicologi în Italia cu otrăvurile vegetale şi a condus la concluzia unui omor acolo unde nicio crimă nu fusese comisă?

Fiecare frază din acest discurs dezvelea puţin câte puţin scopul urmărit de Williams. Şi arma pe care o utiliză

în această luptă părea atât de surprinzătoare şi nouă, încât era ascultată de asistenţă cu neîncredere şi dezorientare. Căutând un mijloc susceptibil de a înlătura probele expertului, avocatul se adresase unui toxicolog londonez tot atât de celebru ca Stevenson, profesorul Tildy. Acesta urmărea foarte conştiincios progresele realizate în domeniul toxicologiei, progrese pe care confraţii săi le ignorau adesea. Tildy cunoştea înclinaţiile conservatoare ale lui Stevenson şi el pariase că eminentul său coleg nu era la curent cu descoperirea substanţelor alcaline în cadavre. A sfătuit deci pe Williams să le prezinte în faţa tribunalului.

La sfârşitul secolului trecut, problema alcaloizi lor din cadavre a reţinut mult timp atenţia savanţilor care se ocupau cu toxicologia. Despre ce era vorba? Una din dificultăţile importante care se ivesc în caracterizarea unei otrăviri cu alcaloizi constă în prezenţa în cadavre, mai ales în cefe intrate în putrefacţie, a unor substanţe bazice care posedă mari analogii chimice şi fiziologice cu alcaloizii vegetali.

Faptul formării a numeroase baze organice în cadavru, sub influenţa putrefacţiilor, la un om sănătos sau bolnav, este admisă astăzi în unanimitate de către toţi oamenii de ştiinţă.

Profesorul Armand Gautier a împărţit aceste baze organice numite alcaloizii cadaverici, în două clase: acelea care provin ca urmare a putrefacţiei numite ptomaine (de la cuvântul *ptoma* = cadavru, în limba greacă) şi acelea care iau naştere la fiinţa vie, în profunzimea ţesuturilor, numite leucomaine (de „la *leucoma* = albuş de ou).

La sfârşitul secolului trecut ptomainele au prezentat o mai mare importantă faţă de leucomaine. În timp ce acestea din urmă se formau într-o mică proporţie la omul viu sau la cel mult câteva ore după moarte, ptomainele luau naştere după moarte, apăreau în toate expertizele,

însoţind toate substanţele extrase, mascând sau jenând reacţiile şi prezentând unele caractere asemănătoare unor otrăvuri de origine vegetală.

„Fără a prejudicia concluziile, se remarcă deja complicaţiile care pot surveni într-o analiză chimică, datorită prezenţei acestor substanţe. Se vede astfel diminuând gradul de certitudine al unei expertize şi toxicologia, dacă nu este anihilată, rămâne totuşi cu prestigiul scăzut. Consecinţele acestei stări de lucruri pot fi enorme şi otrăvirile, care tind să diminueze în fiecare an, pot spori într-o proporţie înspăimântătoare", scria în anul 1888 A. Chapuis, un reputat toxic Qlog. El adaugă: „Noi am văzut că, până în 1850, din zece otrăviri judecate la tribunale, nouă erau datorate arsenului. Marsh realizează aparatul său, iar delincvenţii, îşi dau seama că chimia este în posesia unui mijloc care permite să evidenţieze cea mai infimă urmă de otravă; de îndată criminalii renunţă la utilizarea unui toxic aşa de primejdios pentru ei şi se aruncă asupra fosforului, care era la îndemână sub formă de chibrituri.

Toxicologia, într-un moment de răscruce, este salvată de Mitscherlich (1794 – 1863) care a făcut pentru *fosfor* ceea ce Marsh făcuse pentru arsenic. Ce au realizat Marsh şi Mitscherlich pentru otrăvirile minerale, Stass, Dragendorff etc. au realizat pentru alcaloizi şi otrăvurile de origine vegetală, mărturie fiind afacerile celebre a lui Bocarmé, Palmer, Castaing etc.

Justinus Kerner a publicat în anul 1817 un memoriu privitor la salamul otrăvitor şi expunea cercetările întreprinse asupra unor alimente devenite toxice, ca urmare a putrefacţiei. În 1882, Gaspard şi Stick au constatat toxicitatea extractelor cadaverice injectate subcutanat unui animal. În anul 1827, în urma analizei unor brânzeturi otrăvitoare, Hunnefeld a constatat prezenţa unor substanţe toxice.

În anul 1856, fiziologul danez Panum arată că materiile putrede conţin o otravă extrem de activă.

În 1865, chimistul Marquardt a reuşit să extragă din corpul unor persoane moarte din cauze naturale, substanţe alcaline care, lucru straniu, se asemănau cu unele otrăvuri vegetale, cum este *conicina*. Aceste substanţe aveau mirosul urinei de şoarece şi produceau, sub acţiunea acidului fosfomolibdenic, un depozit de cristale galbene, similare acelor de conicină. De atunci numeroşi oameni de ştiinţă – Henner, Schweninger, Müller, Raison, Weidenbaum, Schmitz, Bergmann, Schmiedeberg, Zueier, Sonnenschein etc. – pentru a nu aminti decât o parte – s-au preocupat de studierea substanţelor denumite alcaloizi cadaverici sau ptomaine.

În timp ce aceste experienţe se continuau la Paris şi în marile capitale europene, un farmacist italian, Francesco Selmi, profesor de chimie la Facultatea din Bologna, a făcut să progreseze considerabil cunoştinţele privind alcaloizii cadaverici. Rezultatul cercetărilor sale le-a publicat în anul 1878, în cartea intitulată „Asupra ptomainelor şi alcaloizilor cadaverici şi importanţa lor pentru toxicologie”.

Selmi menţionează, printre altele, două cazuri criminale în care experţii chimişti au fost induşi în eroare de către ptomaine, într-unul din acestea, toxicologii, chemaţi să autopsieze corpul generalului Gibbone, mort subit în sudul Italiei, descoperiră în organele acestuia urme de *delfinină* (alcaloid vegetal). Unul dintre servitorii generalului a fost bănuit de uciderea acestuia. Numai absenţa unui mobil convingător a contribuit la decizia tribunalului de a cere lui Selmi să procedeze la un nou examen; acesta constată că extractele din organele defunctului produceau, sub acţiunea unor agenţi chimici, efecte asemănătoare celor pe care le producea delfinină; însă atunci când se injecta broaştelor o doză de delfinină

pură, iar în altă parte extract de organe, el remarcă în simptomele animalelor o diferenţă esenţială: inima broaştelor înceta să mai bată în ambele cazuri, însă sub efectul delfininei ea se oprea în diastolă, în timp ce sub efectul extractelor se oprea în sistolă. Această* constatare determină pe Selmi să reia reacţiile chimice care i-ar fi permis să stabilească cu exactitate diferenţa dintre alcaloidul delfinină şi extractul incriminat El a descoperit în final că delfinină produce un depozit foarte caracteristic sub acţiunea hiposulfitului de aur şi sodiu, în timp ce extractele nu produceau niciun depozit. Selmi a tras concluzia că generalul Gibborne nu a fost victima unei otrăviri, însă după moarte, s-au format în corp alcaloizi cadaverici.

Cu acest prilej, înaintă la 6 decembrie 1877 un memoriu Academiei de ştiinţe din Bologna în care el demonstra:

1) că stomacul persoanelor care au sucombat de o moarte naturală conţin substanţe care se comportă, în contact cu reactivii, ca nişte alcaloizi vegetali;

2) că aceste produse nu sunt mici creatină, nici creatinină şi nici tirozină;

3) că se regăsesc produse analoge în alcoolul care a servit la conservarea preparatelor anatomice.

Aceste concluzii au ridicat, după cum era natural, o serie de obâecţiuni. Alcaloizii, extraşi din cadavre de Selmi, nu proveneau oare din materialele vegetale rămase în tubul digestiv? nu au fost introduşi sub o formă medicamentoasă oarecare în timpul vieţii? Şi controversele au continuat pe acest ton.

Lucrurile se găseau în acest stadiu, când Selmi, în memoriul pe care l-am menţionat, a tranşat problema, anunţând că prin putrefacţia albumine! pure, conservată la adăpost de acţiunea aerului, a obţinut doi alcaloizi, unul fix, altul volatil.

Dar lui Selmi, datorită numai hazardului, i-a revenit un rol Important şi într-un alt caz. Decesul la Cremona a unei văduve cu numele de Sonzogno, a deşteptat bănuieli, fapt care, la 12 zile după moarte, a determinat pe judecătorul de instrucţie să ceară medicilor şi chimiştilor din oraş să facă autopsia şi analizele necesare. Acestea au descoperit urme de morfină. Însă lipsa unui mobil al presupusei crime a condus pe magistraţi să ordone o a doua expertiză. De această dată, ea a fost efectuată de toxicologii din Milano şi Brescia. Raportul menţionat: „corpul conţine un alcaloid, dar acesta nu este morfină”. Seinii, chemat să arbitreze acest diferenţ ştiinţific, a recurs la reacţii chimice care efectiv lăsau să se creadă prezenţa morfinei. Însă testul lui Pellagri – absolut negativ – şi comportarea broaştelor cărora le injectase o doză de morfină la unele iar la altele extracte din organele defunctei, au împrăştiat îndoieli: corpul văduvei conţinea un alcaloid cadaveric, ale cărei reacţii chimice au condus pe experţi la concluzii false.

Profesorul Selmi descoperise deci posibilitatea ivirii unor grave erori într-un domeniu care până atunci părea că dispune de baze solide. Fiecare concluzie a unui toxicolog, în ceea ce priveşte existenţa într-un cadavru suspectat a unei otrăvi vegetale, putea de acum înainte să fie motiv de achitare. Descoperirile lui Selmi şi ale celorlalţi savanţi privind alcaloizii cadaverici şi mai ales sursa de erori care se pot ivi în anumite cazuri, se răspândi în lumea ştiinţifică provocând o mare consternare.

Această incertitudine o exploata Montagu Williams, când, la 11 mai 1882, bombarda pe Stevenson cu întrebări în faţa unui public cufundat într-o tăcere absolută. După un timp, asistenţa înţelese că toxicologul englez cunoştea superficial lucrările efectuate în alte ţări şi mai ales cele privind „alcaloizii animali”. Nesigur, expertul mărturisi: „da, câţiva savanţi europeni pretind că alcaloizii

cadavrelor reacţionează în acelaşi fel ca otrăvurile vegetale, însă el, Stevenson, nu a auzit vorbindu-se de Selmi, nici nu a citit lucrările sale, căci nu cunoaşte limba italiană”. În continuare Montagu spuse: „Doctorul Stevenson trebuie să fie de acord că tezele toxicologilor europeni, asupra asemănării între „alcaloizii cadavrelor” şi otrăvurile vegetale, corespund realităţii; el trebuie să fie de acord că o ptomaină poate foarte uşor să aibă un gust asemănător cu al aconitinei”.

Strâns de întrebări, expertul se refugie în afirmarea că în cursul vieţii sale practicase numeroase autopsii, însă în niciuna dintre ele nu a întâlnit un „alcaloid de cadavru” cu adevărat toxic; personal, nu a căzut niciodată pe o substanţă al cărei gust se aseamănă cu cel al aconitinei; departe de el orice intenţie de a contesta ştiinţa colegilor săi de pe continent, însă credea că este de datoria lui să subilinieze că, ansamblul problemei, împănate cu incertitudini, era „sub judece”.

Controversa cu Stevenson îl lăsă pe Montagu Williams foarte satisfăcut: făcuse să planeze în sala tribunalului îndoiala care domnea în lumea toxicologilor şi reuşi să redreseze situaţia, foarte compromisă, a clientului său. După acest reviriment, se aştepta cu un mare interes pledoaria sa din 13 mai.

Această pledoarie a durat pe tot parcursul şedinţelor din zilele din 13 şi 14 mai. De la început Williams a ştiut să emoţioneze asistenţa; întorcându-şi privirea ca o lamă de cuţit către juraţi, el le spuse: „Vă amintesc că doctorul Stevenson a admis că problema formării alcaloizilor în cadavre rămâne deschisă. Ori dumneavoastră pronunţându-vă asupra sorţii inculpatului, veţi trebui să luaţi o poziţie în privinţa acestei controverse ştiinţifice. Trebuie să vă gândiţi bine la aspectele acestei probleme. Dacă efectiv alcaloizii se formează în cadavre, cred necesar să precizez că, în cazul prezent, s-au scurs şase

zile între deces şi autopsie. În aceste condiţii puteţi admite în mod sigur că moartea lui Percy John a fost provocată de aconitină? Orice analiză onestă a elementelor acestei afaceri trebuie să ţină seama de ceea ce este sigur şi de ceea ce rămâne subiect de incertitudine. Înainte de a ajunge la concluzia unei otrăviri cu ajutorul aconitineicare ar fi provocat sfârşitul nefericitului Percy, mi se pare necesar să elimin toate îndoielile. În acest caz, probele sunt cu adevărat incontestabile? Dat fiind această dilemă „nu trebuie mai curând să fie pronunţată singura concluzie echitabilă şi anume „lipsa de probe suficiente?”

Este dificil de stabilit dacă Montagu Williams credea real în posibilitatea de a salva pe acuzat. El ştia că alte probe – lăsând deoparte concluziile toxicologilor – erau zdrobitoare pentru Lamson. Totodată rechizitoriul procurorului trebuie să demonstreze clar cât de profundă era îndoiala pe care reuşise Williams s-o semene în auditoriul prezent în sală.

„Vi s-a spus, declară procurorul Herschell adresându-se juraţilor, că rezultatele experienţelor medicale şi ştiinţifice prezentate sunt de domeniul speculaţiilor. Toţi acei care împărtăşesc acest punct de – vedere, ne oferă posibilitatea de a distruge nepedepsit viaţa unui om. Criminalului nu i-ar mai rămâne decât să aleagă o otravă necunoscută şi el va fi sigur că scapă de pedeapsă…” Acest apel a lui

Herschell amintea surprinzător strigătul de disperare lansat cu 60 de ani în urmă de către procurorul francez Broe, în afacerea Castaing.

La 14 mai, după 45 de minute de deliberare, juriul a recunoscut pe Lamson vinovat şi judecătorul Hawkins a pronunţat condamnarea la moarte. După cum avea să se ştie mai târziu, juriul s-a condus la pronunţarea sentinţei doar pe probele rezultate în timpul anchetei şi le-a respins pe cele furnizate de toxicologi.

Patru zile mai înainte de a fi executat, Lamson şi-a recunoscut vinovăţia.

Acest proces senzaţional, cunoscut în lumea întreagă, a avut marele merit de a arăta că toxicologia mai avea încă de făcut progrese importante.

caz neobişnuit

Nu totdeauna lupta pentru adevar a ieşit victorioasă. Partizanii săi, oamenii de ştiinţă, au fost luaţi uneori prin surprindere, iar mijloacele de care dispuneau nu le-au permis să învingă obstacolele ivite în stabilirea vinovaţilor. Iată un caz care ilustrează, din nefericire, cele de mai sus *K*

Tribunalul din Sena a intentat proces numitului Rochette, bănuit de uciderea soţiei sale cu *colchicină*. Vom împrumuta din actul de acuzare detaliile ce se referă la simptomele avute de soţia lui Rochette în timpul ultimelor zile ale vieţii, mijloacele prin care acuzarea gândea că Rochette îşi procurase colchicină şi raţiunile care îl determina să întreprindă acest gest.

Rochette, până la vârsta de 16 ani a fost angajat la diverse ferme din ţinutul său natal, apoi a urmat meseria de croitor. În anul 1871 a venit la Paris, iar la 21 septembrie 1372 s-a căsătorit cu Marie-Emilie, care locuia în[13]

preună cu mama sa. După 1 an de la căsătorie s-a angajat ca muncitor la un fabricant de flori artificiale şi în 1876 a reuşit să posede un mic atelier. Afacerile au mers ceva mai greu la început, apoi au început să prospere, ca pe urmă, în anul 18 & 4, să înregistreze o înrăutăţire ca urmare a efectelor crizei economice care afectase întreaga Europă în acea perioadă. Din căsătorie au rezultat doi copii, o fetiţă şi un băieţel.

Cu începere de la 1 ianuarie 1881, soţii Rochette s-au

13 Chapuis A., Precis de toxicologie, Paris, 1888, p. 694.

stabilit la Noisy-le-Sec. Starea sănătăţii doamnei Rochette era în general satisfăcătoare; înaltă şi robustă, suferise de câteva boli pe care le-a trecut cu bine; în ultima vreme avea doar câteva afecţiuni fără prea mare importanţă: o cuperoză a feţei şi o eczemă, care nu puteau să-i pericliteze viaţa şi. mai mult, nicio clipă nu şi-a întrerupt activitatea în gospodărie. În dimineaţa zilei de duminică, 24 februarie 1884. femeia resimţi pentru prima dată nişte tulburări misterioase, care aveau s-o doboare după numai 13 zile şi care constau din vomismente şi o diaree rebelă.

Soţul era plecat la Paris, în vizită la soacra sa, unde, fiind invitat la masă, lăsă să-i scape câteva fraze crude şi profetice, care pe moment i-au produs o mare mâhnire, dar care mai târziu au avut darul să-i trezească unele bănuieli: „Fiica ta este terminată *V1* Şi în timp ce soţul îi prevedea o moarte apropiată, medicul care o vizitase pe doamna Rochette în zilele de 3, 4 şi 5 martie, avu impresia că simptomele provin de la o tulburare gastrică, fapt care i se păru fără gravitate.

Pe ziua de 5 martie o găsi într-o stare relativ bună, aşa încât, nemaifiind cazul s-o vadă zilnic, îşi anunţă intenţia să revină abia pe ziua de 9 martie. Dar, fapt surprinzător, a doua zi, la 6 martie orele 8 dimineaţa, medicul fu chemat urgent la căpătâiul bolnavei. După o masă uşoară, aceasta a fost cuprinsă de vomismente cu aspect bilios. Medicul îi prescrise o poţiune calmantă, dar la plecare, soţul, plin de îngrijorare, îi ceru deslușiri privitoare la natura şi gravitatea maladiei. Medicul pronunţă cuvântul „dispepsie”, pe care Rochette oarecum stânjenit de neştiinţa sa, îl rugă să-l scrie pe un petec de hârtie, după care îl mai întrebă dacă nu cumva boala este mortală. „Nu, îi răspunse medicul, afară de cazul apariţiei unor complicaţii neprevăzute”.

În timpul aceleiaşi zile, mama bolnavei veni să-şi vadă fiica, ale cărei vomismente nu mai încetau. „Am

senzaţia, îi spuse mamei sale, că simt un fier roşu care mă arde pe piept; tot ce beau, are gust de fiere”. Speriată, mama vru să rămână pentru a-şi îngriji fiica bolnavă, dar Rochette se opuse cu îndârjire, luând asupra lui această sarcină.

Ceea ce este curios, după mărturia unei vecine, este destăinuirea pe care Rochette i-a făcut-o cu acest prilej, când s-a exprimat astfel: „S-a terminat cu ea, cred că nu va mai rezista încă o noapte”. Spre deosebire de Rochette, medicul a făcut o remarcă total opusă: „Este drept că boala prezintă o oarecare gravitate, însă nicio primejdie n-o ameninţă. Vă garantez că doamna Rochette se va face bine”.

În timpul nopţii de 6 spre 7 martie medicul a fost din nou chemat urgent i diareea şi vomismentele au crescut în intensitate şi în plus, au apărut o serie de simptome noi: răcirea corpului şi rărirea bătăilor inimii.

Situaţia s-a menţinut aşa în tot timpul zilei de 7 martie când fratele bolnavei cu soţia au venit să-şi vadă ruda. Aspectul pe care-l prezenta doamna Rochette era acela pe care îl are un câine care gâfâie, după ce a alergat până la epuizare. Dorind să-i dea ceva de băut, au fost împiedicaţi de soţ, care nu ştia cum să facă să se debaraseze de-ei. Spre seară, bolnava a intrat în comă, iar sfârşitul s-a produs cu puţin înainte de orele 11.

A doua zi, pe data de 8 martie, medicul de circumscripţie venit să constate decesul nu a fost în măsură – atât din întrebările puse mamei defunctei care era prezentă, cât şi – din consumarea reţetelor medicale întocmite de confratele său – să-şi facă o părere asupra cauzelor morţii. A fost deosebit de frapat de insuficienţa explicaţiilor care i-au fost furnizate, de evoluţia rapidă a bolii şi mai ales de absenţa soţului, care, t s-a spus că plecase la Paris. Cu acest prilej i-a fost prezentată o foaie de hârtie pe care medicul curant scrisese „dispepsie”. S-a

gândit că poate acesta a vrut să disimuleze sub această expresie o afecţiune ereditară a stomacului, sau poate cu scopul de a nu spéria familia. În cele din urmă a specificat pe certificatul de deces, nu fără a adăuga şi semnul întrebării, că moartea s-a datorat unei „strangulări a esofagului”. Pe de altă parte, medicul care a îngrijit-o pe doamna Rochette, a declarat mai târziu că moartea pacientei sale i s-a părut foarte stranie şi că ipoteza unei otrăviri corespundea cu simptomele observate.

După ce a avut loc înmormântarea, a doua zi, Rochette îşi anunţă fră niciun menajament soacra că are intenţia să se recăsătorească; trei zile mai târziu îi ceru mâna uneia dintre tinerele lucrătoare din atelierul său…”

Bănuielile mamei victimei începură să prindă contururi în ziua de 21 septembrie 1884. zi în care, din întâmplare, ea întâlni un vechi lucrător, care fusese mulţi ani salariat în atelierul de confecţionat flori a lui Rochette; „acesta îi relată că în timpul maladiei fiicei sale, patronul l-a trimis la o farmacie din Paris cu o reţetă care i-a fost refuzată, întrucât a părut suspectă farmacistului, fiind vorba de o otravă extrem de puternică.

Date fiind toate aceste circumstanţe, după lungi ezitări ce au durat aproape un an, rudele moartei s-au adresat organelor de justiţie. Judecătorul de instrucţie A. Guillöt, primind sesizarea, a dispus ca Bfouardel, Pouchet şi Ogier să efectueze de îndată autopsia precum şi examenul toxicologic, pentru a stabili dacă decesul femeii Rochette trebuië să fie atribuit unei cauze naturale sau unei otrăviri; totodată să examineze o reţetă falsă întocmită de numitul Lochette pentru a i se elibera colchicină de la farmacie şi să verifice dacă doza prescrisă era în măsură să provoace moartea; li se mai cerea să precizeze dacă colchicina ar putea, în cazul unei otrăviri, să scape controlului toxicologic şi să fie utilizată în scoppri criminale.

Pe data de 20 ianuarie 1885, are loc exhumarea cadavrului, care este transportat la morga din Paris, în aceeaşi zi efectuându-se şi autopsia.

Demn de remarcat este faptul că medicii au fost surprinşi de gradul de conservare al cadavrului, cu totul ieşit din comun, care părea îngropat numai de 3 – 4 zile. Autopsia a fost astfel considerabil uşurată, şi ea nu a permis să se găsească în corpul doamnei Rochette nicio leziune care să conducă la atribuirea morţii unei cauze naturale. Analiza chimică însă a relevat în organe existenţa unui alcaloid. prezentând reacţiile colchicinei.

Durata maladiei doamnei Rochette, simptomele remarcate de către doctorul Cogniat (vomismente, diaree, răcirea corpului, neregularitatea şi scăderea pulsului şi în final moartea în colaps) prezentau cea mai mare analogie cu intoxicaţia cu colchicină, descrisă în lucrarea lor de Oll ivier, Bergeron şi Denoux de Savignac. Se poate trage deci pe bună dreptate concluzia: „ipoteza unei otrăviri cu colchicină este bazată pe reacţiile puse în evidenţă în organele victimei şi pe simptomele observate care coincid cu cele descrise în literatura medicală”.

Ajuns în acest stadiu se părea că procesul va evolua către un deznodământ sigur, cu condamnarea soţului victimei. Lucrurile au luat însă o turnură neaşteptată şi aceasta, datorită unei greşeli inexplicabile a judecătorului de instrucţie.

Dar, să revenim la acuzat. Profesia îl familiarizase pe Rochette cu utilizarea unor produse chimice, printre care unele foarte otrăvitoare, care aveau în acelaşi timp şi proprietatea de a contribui la obţinerea unor culori necesare florilor artificiale, pe care le confecţiona în atelierul. său. Fără să fi studiat chimia, cel puţin sub aspect teoretic, Rochette dobândise cunoştinţe practice suficiente, mai ales în ceea ce priveşte otrăvurile vegetale, care aproape că nu lăsau urme în corp.

Este de presupus că acuzatul s-a gândit să facă uz de o asemenea otravă; s-a stabilit că joi 28 februarie, sosind la Paris, a încredinţat lucrătorului Antoine o foaie. de hârtie redactată sub forma unei reţete medicale, concepută astfel: „Colchicină cristalizată, 1 g în patru pachete; de dizolvat un pachet într-un litru de limonadă şi de băut trei pahare pe îi; în plus să se aplice cataplasme cu făină de in pe piept în fiecare seară. 28.02.84. Semnat: Guillaume.

„Sunteţi grăbit” l-a întrebat lucrătorul pe Rochette? „Nu”, i-a răspuns acuzatul, ai timp suficient să faci reţeta până diseară. Ea a fost eliberată de medicul care mi-a văzut soţia în dimineaţa aceasta şi care i-a prescris-o”. În acelaşi timp Rochette i-a mai făcut recomandarea lucrătorului său să nu meargă la farmacistul de la care cumpăra de obicei medicamentele şi alte droguri necesare profesiei sale, şi care vindea mai puţin scump, ci la un alt farmacist, dându-i în acest scop şi adresa. Când s-a prezentat cu reţeta, Antoine a fost nevoit să-i explice farmacistului că doctoria era destinată soţiei patronului său. Cu toate lămuririle date, farmacistul a refuzat să execute ordonanţa, pe care a păstrat-o, „medicul este sau nu măgar, sau s-a înşelat; nu o voi elibera decât după ce îi voi scrie”.

Într-adevăr, a scris la Noisy-le-Sec unde nu exista de altfel niciun medic cu numele de Guillaume şi bineînţeles că scrisoarea i-a fost returnată cu menţiunea: „necunoscut”. Rochette nu a părut deloc tulburat de refuzul farmacistului relatat de lucrătorul său. „Foarte bine, spuse acesta dacă nu o face el, o va face altul”. A doua zi, spre surprinderea lucrătorului i-a spus acestuia că a făcut reţeta la farmacia din Noisy-le-Sec, fapt care l-a surprins pe lucrător, întrucât acuzatul, cu câtăva vreme mai înainte, îi spusese că nu se găseşte acest produs la farmacia din localitate, ea fiind foarte prost aprovizionată.

Spusele lui Rochette s-au dovedit neadevărate;

farmacistul din localitate nu i-a eliberat niciodată acuzatului colchicină. Ancheta nu a reuşit să stabilească de unde şi-a procurat inculpatul acest toxic. În ceea ce priveşte reţeta din 28 februarie, aceasta a fost păstrată de farmacistul din strada Salomon-de-Caux, care a pus-o la dispoziţia autorităţilor.

Interogat prima oară, Rochette a luat expresia unui om surprins, apoi – după* ce a citit cu o vizibilă tulburare reţeta care i-a fost arătată şi despre care şi-a dat seama că constituie o probă capitală a culpabilităţii sale – a răspuns că nu ştie ce era aceea. Fiind adus martor lucrătorul său Antoine, cât şi o expertiză grafologică prin care i se dovedea că reţeta a fost scrisă de mâna sa, dându-şi seama că orice perseverare de negare nu ar mai avea nicio şansă, şi-a schimbat complet atitudinea, strigând: „Ei bine! da, eu sunt acel care a scris această reţetă pentru că aveam nevoie de colchicină. Eu l-am trimis pe Antoipe s-o procure întrucât îmi era necesară la prepararea vopselelor de flori. Mi s-a spus că aceasta ar permite nuanţarea culorilor”.

Spre surprinderea generală, procesul s-a încheiat cu achitarea inculpatului.

O crimă perfectă?

În încheiere vom relata un alt caz petrecut la sfârşitul deceniului al treilea, în capitală. Angliei, Este vorba de o otrăvire criminală tot cu un alcaloid, aconitina, cunoscut prin extrema sa toxicitate chiar în doze infime (vezi „Medicul asasin”). Folosit de unele triburi pentru otrăvirea suliţelor în scopul de a se apăra de animalele sălbatice, *aconitina* a mai fost denumită *„ucigătoarea de pantere*

Doctorul Trapp se găsea în faţa unei mari dileme: pe de o parte avea legături cu o infirmieră extrem de frumoasă şi mult mai tânără decât soţia sa, iar de pe altă parte, datoriile creşteau de la o zi la alta, ca un bulgăre de zăpadă rostogolit la vale. Moartea soţiei sale ar fi fost soluţia la care însă nu putea să se aştepte; ar fi moştenit o

avere importantă, de care deocamdată nu putea dispune şi mai ales i-ar fi putut permite să se căsătorească cu amanta sa. Ideea începu să-l obsedeze, la început fără să aibă curajul s-o pună în practică; cu timpul, presat mai ales de capriciile amantei şi speriat la gândul să n-o piardă, începu să caute soluţii. După examinarea mai multor proiecte se decise să recurgă la otravă pentru a suprima pe cea care stătea în calea planurilor sale.

Cunoscând proprietăţile extrem de toxice ale aconitinei şi mai ales faptul că, în doze infime poate provoca moartea* şi că numai printr-o întâmplare (dacă ne referim la perioada când s-a petrecut cazul) poate fi pusă în evidenţă în corpul victimei, s-a hotărât să treacă la acţiune.

Planul a fost studiat şi regizat până în cele mai mici amănunte, dând dovadă de o ingeniozitate pe drept cuvânt diabolică, capabilă să-i ofere un alibi 100%, cu alte cuvinte să fie o crimă perfectă.

Cu prilejul unei vizite la laboratorul de farmacologie al facultăţii de medicină, profitând de o clipă de neatenţie a unui coleg de şcoală, care era asistent, a sustras, din borcanul aflat în raft, o cantitate oarecare de aconitină. Întors în cabinetul său, a dizolvat-o în puţină apă, aspirând lichidul într-o seringă pe care şi-a ţinut-o pregătită într-un sertar. Acum aştepta momentul prielnic să treacă la acţiune. Acesta nu a întârziat să se ivească chiar în zilele următoare, când, împreună cu soţia, au fost invitaţi la o recepţie dată de nişte cunoscuţi. După masă s-au oferit fructe printre care şi struguri. Fiind vară şi cald, doamna Trapp a ieşit pe terasă; soţul a ales un ciorchine de strugure şi, retrăgându-se într-un ungher şi asigurându-se că nu este observat, a scos seringa şi a injectat soluţia de aconitină în boabele colorate în rubiniu, după care s-a îndreptat spre soţia sa oferindu-i strugurele. Mai mult, îi alegea el boabele rubinii ca fiind cele mai gustoase, în timp

ce el, din când în când, mânca câte o boabă obişnuită, care nu primise înţepătura fatală. Totul a durat câteva minute, după care s-a retras, lăsându-şi soţia pe terasă în compania unui amic care se ivise între timp. împreună cu un grup de cunoscuţi, s-a aşezat la o masă de joc. Efectul otrăvii nu a întârziat să se manifeste şi biata femeie a murit în mai puţin de trei sferturi de oră, fără ca cineva să bănuiască realitatea.

A urmat scenariul obişnuit: moştenirea şi căsătoria cu infirmiera. Şi poate că adevărul nu ar fi ieşit niciodată la iveală, dacă, într-un moment de sinceritate, nu i-ar fi mărturisit actualei soţii fapta sa, motivând-o ca un suprem sacrificiu făcut pentru ea. Pentru moment, aceasta nu a divulgat teribilul secret, temându-se să nu fie şi ea implicată. Dar doctorul Trapp, după câţiva ani, şi-a luat o nouă amantă începând să-şi neglijeze soţia. Au urmat scene violente, cu ameninţări de ambele părţi. Soţia terorizată de frică de a avea soarta predecesoarei sale, a declarat totul la Scotland Yard.

Procesul intentat doctorului Trapp nu a produs vâlva obişnuită în asemenea situaţii, oamenii fiind preocupaţi de evenimente mult mai grave, căci norii celui de al doilea război mondial se adunau pe cerul Europei. Într-un moment de deprimare el şi-a recunoscut vina şi a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă. Şi-a sfârşit zilele cu prilejul unui raid al aviaţiei germane, când câteva bombe au e azut pe închisoarea în care îşi ispăşea pedeapsa.

Aceasta este relatarea unei crime aproape perfecte…

Otrăvito din Austria[14]

Epilogul cazului pe care îl relatăm a avut lpe în anul 1938. Parcurgerea pieselor din dosar îţi produce şi astăzi o senzaţie copleşitoare de oroare.

Martha Löwenstein n-a avut decât 14 ani când

14 Realitatea Ilustrată, nr. 600, p. 22, 1938.

bogatul şi bătrânul Fritsch s-a îndrăgostit de dânsa. Pleoapele ei cu gene lungi şi negre* privirea-i strălucitoare şi mersul molatec, fascinau pe bărbaţi, deşi era încă un copil. Părul roşu şi ochii verzi, alături de o conformaţie matură a corpului, adăugau ceva diabolic acestei graţii indolente.

— E atât de blândă, spunea mama ei, încât nu ar fi în stare să facă rău nici unei gângănii!

— Blândă şi înşelătoare ca o apă liniştită – va rosti în sala tribunalului din Viena, 30 de ani mai târziu, procurorul oraşului. *1*

Doamna Löwenstein nu a stat mult pe gânduri şi a dat-o de soţie pe frumoasa Martha bătrânului Fritsch. Bărbatul nu s-a bucurat prea mult de tânăra sa soţie. După un an el a murit, în urma unui cancer la-stomac – cel puţin aşa s-a bănuit la vremea respectivă – fiind îngrijit cu devotament de soţia sa. Bătrânul a binecuvântat cerul că ochii i-au fost închişi de o fiinţă atât de tânără, în jurul căreia plutea atâta bunătate. Îşi făcuse de altfel testamentul în favoarea ei.

Doamna Löwenstein, fiica ei şi întreaga familie şi-ar fi terminat zilele în bogăţie, dacă, datorită urmărilor prinţului război mondial, plasamentele făcute la diverse bănci nu s-ar fi depreciat. Sfârşitul războiului le-a găsit în situaţia când au trebuit să ia totul de la început.

După acele zile febrile, care au urmat semnării tratatului de la Trianon, Martha a făcut cunoştinţă la Viena cu locotenentul Marek. Ea împlinise 30 de ani, în timp ce tânărul ofiţer nu avea decât 23. În ciuda aceste diferenţe, o patimă nebună îl leagă de tânăra femeie.

„Epoca ofiţerilor s-a terminat” i-a spus Martha soţului său într-o zi, înnebunită de luxul pe care-l etalau în jurul său îmbogăţiţii de război. Pentru tine meseria armelor nu prezintă niciun viitor. Dacă vrei să mă asculţi, comerţul şi afacerile sunt cele care prezintă acum interes”.

Marek, o fire docilă şi mai ales subjugat de farmecele femeii pe care nu voia s-o piardă, şi-a dat demisia şi s-a dedicat furniturilor pentru armată. A câştigat bani mulţi, dar nu suficienţi spre a satisface pe Martha şi familia ei.

La îndemnurile repetate ale soţiei, Marek a început să se ocupe cu electrificarea satelor, dar lipsit de cunoştinţe şi experienţă avea să înregistreze numai eşecuri.

— Nu te pricepi la afaceri – îi spuse Martha. Priveşte în jurul tău pe toţi cum câştigă bani mulţi. Nu eşti bun de nimic. Lasă-mă pe mine să fac eu ce ştiu. Şi a făcut…

După câtăva vreme, „inginerul" Marek a fost găsit în grădina casei, zăcând, cu piciorul aproape rupt de la genunchi având alături un topor însângerat. A fost dus în nesimţire la spital. Când şi-a revenit a spus că a umblat neatent cu toporul, încercând să doboare un copac.

Ancheta avea să stabilească că, cu câteva zile înainte de accident, Marek se asigurase contra accidentelor la Compania Anglo-Danubiană pentru frumoasa sumă de 400.000 dolari. 400.000 dolari era o sumă pe care puţini o aveau. Compania de asigurări bănuind că este vorba de ceva necurat la mijloc, Îl învinui că s-a rănit intenţionat şi îi intentă un proces.

Afacerea se schimba în rău pentru cei doi soţi. Expertiza medicală a arătat că bărbatul – sau complicele său – 9-a lovit de cindi ori cu toporul, ca să-şi facă rana mai îngrozitoare. În acest moment o ziaristă reputată, Karin Michaelis, se gândi să facă o vizită soţiei celui care stârnise atâta vâlvă. Martha o întâmpină cu un zâmbet blând şi trist.

„S-a spus, se plânse ea, că bărbatul meu m-a luat de pe stradă, că l-am înşelat întotdeauna, că am voit să ascund faptul că este mai tânăr decât mine, că eram cheltui-Loare şi că din această pricină l-am îndemnat să devină escroc. Nimic nu-i adevărat, doamnă, totul este

minciună, suntem oameni cinstiţi…”

Martha avea un accent calm şi totodată patetic. Ochii ei mari, verzi, subliniau în mod neobişnuit declaraţiile sale. Karin Michaelis fu convinsă şi începu o campanie de presă, spre a dovedi nevinovăţia celor doi soţi. Se porniră polemici: unele ziare acuzară pe medicii experţi de a fi fost cumpăraţi de către compania de asigurări; au fost numiţi contraexperţi, care găsiră pe Martha la căpătâiul soţului ei; aceştia, impresionaţi de farmecul aparte al femeii, au scris că accidentul a fost autentic.

Procesul a făcut senzaţie şi Viena întreagă se înghesuia în sala de şedinţă, spre a vedea pe frumoasa „vrăjitoare” cu părul roşu. Compania de asigurări fu condamnată să plătească 240.000 dolari lui Marek, dar aceasta izbuti să nu achite decât o mică parte din această sumă. Un an mai târziu, Marek a murit de un cancer la stomac (aşa s-a consemnat în foaia de deces eliberată de medicul cartierului).

Doi ani mai târziu, o prietenă intimă a Marthei pe nume Felicitas, muri de un cancer la stomac (din câte s-a crezut) şi aceasta lăsă prin testament văduvei Marek, o asigurare pe viaţă de 5.000 şilingi.

A trecut un an, o mătuşe bătrână a Marthei a murit de cancer de stomac (acelaşi diagnostic!). La rândul ei, a lăsat prin testament mica ei avere nepoatei sale.

Au mai trecut trei ani. Trăsăturile Marthei Marek s-au mai înăsprit, dar ochii ei păstrau farmecul lor straniu. Pe stradă, când o întâlneau, bărbaţii nu mai spuneau despre dânsa: „Cât este de frumoasă!” ci: „Cât de frumoasă trebuie să fi fost!”

Cochetăria femeii a pierdut acel aspect nebunatic, care înfrumuseţează tinereţea. Dar cerinţele ei sunt acum ca regretele unei femei care nu înţelege să se resemneze cu îmbătrânirea. În jurul ei, cercul adoratorilor s-a tot rărit aşa încât, în faţa oglinzii, a rămas numai o amintire a ceea

ce a fost.

Împreună cu fetiţa ei Johana, în vârstă de 12 ani şi Alexandru, de 4 ani, se stabileşte la Modling, o localitate micuţă şi plină de farmec situată la 30 km de Viena. Este I impui în care monstrul ar putea să aibă remuşcări; vârsta şi cei doi copii ar fi putut s-o determine la aceasta. Dar există fiinţe bolnave, dominate de nebunia distrugerii – aşa cum avea să consemneze autorul acestor relatări, martor ocular al procesului – care se asmute împotriva tuturor, străini şi rude, duşmani şi prieteni. În acele lungi stări de prostraţie în care Martha Marek cădea uneori, ea a conceput planuri ascunse, groaznice pe capul copiilor. Delirul ucigaş, ţinut ascuns în adâncurile ei, iese la lumină. Martha Marek îşi cheamă copii şi-i strânge în braţe cu o pasiune bolnăvicioasă, dar în aceşti ochi verzi, imenşi, care tulbură prin lumina lor, copiii nu pot ghici lupta unei femei cu o fiară, zbuciumul ei contra unui monstru. Supuşi, ei se strâng lângă acest sân veştejit, lângă această inimă pierdută care era a mamei lor.

Dar în lupta Marthei Marek cu ea însăşi, instinctul răului învinge. În viaţa ei apare un bărbat, un om tânăr, nepăsător şi veşnic în căutare de bani. O bucurie oribilă a cuprins-o pe femeia de 50 de ani când a văzut pe mica Johanna jucându-sê cu acest nou „tată” care îi va servi la cumplita ei combinaţie.

Deznodământul dramei a fost rapid. Într-o bună zi, Johanna se stinse de o boală de stomac, după ce a vomitat o noapte întreagă. Cu puţin timp înainte doamna Marek încheiase o asigurare pe viaţă, pe numele copilului şi în favoarea ei.

Martha s-a mutat şi s-a instalat într-o vilă de la marginea Vienei, împreună cu iubitul ei, un bărbat cu zece ani mai tânăr decât ea, Jeno Neumann. A trecut vremea când bărbaţii făceau orice nebunie spre a procura banii necesari fanteziilor ei; acum Martha este aceea care

trebuie să lege prin cadouri pe bărbatul iubit. Banii de la asigurarea micei Johanna fură repede cheltuiţi.

Într-o zi vila Marthei fu jefuită. Dar şi vila era asigurată împotriva furtului. Societatea de asigurări făcu o anchetă şi descoperi curând că jaful fusese aranjat de Martha şi de Neumann. Magistratul instructor îşi aminti de procesul senzaţional al mutilării voluntare a lui Marek «Se strădui să reconstituie viaţa văduvei în timpul ultimilor zece ani ce se scurseseră şi constată, spre surprinderea sa, că de patru ori societăţile de asigurare plătiseră Marthei: după moartea prietenei ei Felicitas, moartă de o boală de stomac; după moartea mătuşii Suzane, moartă de o boală de stomac; după moartea micei Johanna moartă de o boală de stomac; după jefuirea vilei! Iar Marek, singurul care prin moartea sa nu plătise, decedase şi el la rândul său în urma unei boli de stomac! Coincidenţele erau prea izbitoare şi bătiinul magistrat a cerut de urgenţă o anchetă minuţioasă.

Se procedă la qxhumarea cadawelor şi autopsia lor. Asemănarea simptomelor prezentate înainte de moarte de cele patru presupuse victime – dureri stomacale. violente, vărsături şi icter – cât şi evoluţia rapidă a bolii, conducea la ideea unei otrăviri. Toxicologul însărcinat cu găsirea otrăvii nu bănuia câte dificultăţi avea să întâmpine. Un prim progres care se înregistră fu acela când se stabili că era vorba de un toxic mineral. Dar care era acesta? Rând pe rând ieşiră din cauză arsenul, mercurul şi plumbul; niciuna dintre toxicile cunoscute nu-şi-manifesta prezenţa. Primul indiciu care avea să conducă la descoperirea toxicului a fost prilejuit de exhumarea bătrânului Fritsch. Cadavrul acestuia era de culoare albastră; ori din câte se ştie, sărurile de cupru determină apariţia acestei coloraţii. Şi totuşi cuprul nu era prezent deşi, în proba cu flacăra, apărea culoarea verde. Cercetările fură reluate de la înîv put, reţinându-se numai acele metale care colorau flacă-şi

în verde. În cele din urmă s-a ajuns la *taliu*.

Acesta este un element descoperit în anul lé61 de către Crooks şi Lamy în deşeurile rămase de la fabricarea acidului sulfuric, luând numele de la banda de culoare verde caracteristică spectrului său. Efectele toxice ale taliului erau cunoscute ca şi simptomele, care corespundeau întocmai cu cele prezentate de victimele ucigaşei. Aceasta îşi procurase otrava de la o drogherie; era vorba de un preparat folosit la distrugerea şoarecilor. Administrat la om chiar în doză mai mică de 1 g, sarea de taliu este mortală. s.

Ancheta a fost lungă şi anevoioasă. Otrăvitoarele nu mărturisesc niciodată, mint cu cinism şi discută la infinit sau cad într-o muţenie totală. Tot aşa a fost şi în cazul văduvei Becker, din Liège. Martha îşi începuse cariera macabră la frageda vârstă de 14 ani. Dar acuzata nu mai; are farmecul neliniştitor de altă dată. Pleoapele veştejite ascund frumoşii săi ochi verzi, era atât de extenuată de şederea în închisoare, încât, contrar uzanţelor, i s-a îngăduit să se aşeze în timpul interogatoriului.

Citirea actului de acuzare a durat aproape trei ore. Crocesul s-a prelungit timp de patru zile. Frescele marei săli a tribunalului cun Viena au fost acoperite cu draperii negre. Nicio femeie nu a fost admisă să asiste la dezbateri, în afară de două. Juraţii au răspuns „da” la toate întrebările. Martha Marek a fost găsită vinovată de uciderea prin otrăvire a primului soţ, Fritsch, a celui de al doilea, Marek, a prietenei sale Felicitas, a mătuşii Suzana şi a fiicei sale Johanna. Pentru toate aceste crime este condamnată la moarte, prin tăierea capului cu securea. La opt zile după pronunţarea sentinţei, recursul fiind respins, în zorii zilei a fost decapitată în curtea închisorii din Viena.

Interogatoriul nu a mai avut loc

De câteva ori pe zi brigada „antidrog” se năpusteşte ca un fulger asupra cartierului Kenkenhof din Amsterdam.

Zona drogurilor este constituită dintr-un patrulater format din baruri, hoteluri, camere de închiriat şi mansarde, ale cărui colţuri sunt King’s Club, restaurantul chinezesc Long Beach, barul Haarlem şi hotelul l’Empreur. Din furgonul cu celule, oprit în mijlocul străzii sau parcat chiar lângă trotoar, coboară 4 – 5 agenţi în civil, cu obişnuita haină de ploaie care camuflează pistoalele. Şeful brigăzii este un ofiţer inflexibil, pe care negustorii şi consumatorii de droguri, în majoritate foarte tineri, l-au supranumit „San Antonio”, neînfricatul inspector al unei celebre serii de romane poliţiste. Este adevărat că, de când a fost invadat de pletoşi, acest patrulater din plin centrul Amsterdamului îţi dă senzaţia că te afli la Istanbul în timpurile lui Pierre Loti. Negustorilor de false covoare de Smirna şi vânzătorilor de mărunţişuri, li s-au adăugat de câtva timp aceste „hoarde” de tineri nomazi, mulţi în trecere spre Nepal şi India, spre Maroc sau Orientul Mijlociu.

Wim van Mappes este numele adevărat al lui San Antonio, un poliţist capabil şi ambiţios căruia îi surâde o frumoasă carieră. De doi ani a fost transferat de la secţia criminală la secţia antidrog. Este un post de invidiat, spun colegii săi care nu au reuşit să se evidenţieze încă.

Van Mappes se află în biroul său, concentrat asupra unui dosar. Brusc sună telefonul. Este patronul unui mic restaurant aflat pe Hoogstraat care îl anunţă precipitat că o tânără, o oarecare Martine, a fost găsită moartă în toaleta restaurantului său. Tânăra a murit imediat – avea să constate poliţistul ajuns la faţa locului – după injecţia cu heroină făcutăde un prieten de 18 ani, în timp ce o prietenă de 14 ani, şi ea intoxicată (dar într-o măsură mai mică), stătea de pază la uşă.

Van Mappes era la curent cu tot ce se întâmpla, dar pe atunci urmărea alte obiective: să descopere sursele traficului, să aresteze pe marii patroni din umbră şi să distrugă reţeaua.

„Primăvara se anunţa «caldă» la Amsterdam”; „Amsterdam a devenit un oraş cald”. Respectivele aprecieri nu sunt culese din Buletinele meteorologice; ele aparţin unor cronicari. „Faptele diverse” figurează în presa olandeză şi au fost inspirate de o „reglementare de conturi”, despre care se afirmă că au luat o amploare în stilul celor de peste ocean. Nu este un fapt banal: patru morţi şi doi răniţi, iată sinistra operă a celor peste 40 de gloanţe de pistol mitralieră şi de Mauser, trase în seara zilei de 25 aprilie, din uşa micului bar „Kota-Radja” asupra persoanelor aflate înăuntru. Totul n-a durat decât 30 de secunde şi, până ce lumea din apropiere să-şi dea bine seama de coca ce s-a întâmplat, cei trei autori s-au îndreptat calmi, cu armele ascunsß din nou sub bluzoanele de piele neagră, cu gulerul ridicat şi având ochii ascunşi îndărătul unor ochelari de soare, spre marginea trotuarului unde-i aştepta un BMW-sport, cu care s-au făcut nevăzuţi.

Dar de fapt care dintre victime a fost ţinta veritabilei bai de sânge? Punându-şi întrebarea – pentru a „putea eventual împiedica o nouă răfuială – inspectorul Van Mappes şi-a concentrat cercetările pentru stabilirea persoanelor vizate, în jurul a două nume: Joseph Meitzer şi Albert Graaf, restul din cei ucişi sau răniţi neplătind decât pentru faptul că s-au aflat în bătaia gloanţelor.

Binecunoscuţi poliţiei şi unul şi celălalt ca aparţinând lumii interlope din Amsterdam, ambii erau, după cât se pare, implicaţi în nişte „afaceri” foarte dubioase chiar şi pentru această lume. Cu un an în urmă, mai precis la 15 martie, în cartierul Heiligeplein, a avut loc un dubiu asasinat, trăgându-se asupra unui Opel. S-au lansat în legătură cu aceasta două versiuni: una că Meitzer pusese la cale o „cursă”, iar alta că el însuşi se aflase la volanul maşinii şi, neatins, a dispărut; în acest caz nu era mai put în suspect, întrucât în asemenea situaţii scapă doar cel pe

care intenţionat nu vrei să-l omo: i. Cât îl priveşte pe Graaf, el a fost arestat în luna ianuarie, dar pus imediat în libertate după interogatoriu, „din lipsă de probe” şi de astă dată existând suficiente motive de suspiciune contra gangsterilor drogului. Căci şi Meitzer şi Graaf făceau parte dintre cei ce s-au „reprofilat în pas cu timpul”, lăsând pe seama altora, mai mărunţi, traficul de ţigări americane şi chiar de aur, „racketul” barurilor şi al caselor de toleranţă, sau ocupându-se de ele doar „în completare”. Şi, odată cu drogul, apetitul „afacerilor” a devenit mai mare, dar şi competiţia mai dură, conflictele mai grave. Sau, cum spunea unui ziarist olandez cu nostalgie un bătrân gangster din Amsterdam, „drogul este, domnule, cel ce ne-a stricat mediul”.

Graaf, în vârstă de 62 de-ani, a avut în beciurile poliţiei o discuţie cu inspectorul van Mappes; ce au vorbit atunci cei doi nu a fost consemnat în niciun raport sau proces verbal. După aceasta, Graaf a fost eliberat după cum arătam mai sus, din „lipsă de probe”.

Inspectorul van Mappes era bucuros: firele pe care le ţinea strâns în mână conduceau în acelaşi loc. Tânăra găsită moartă în restaurantul de pe Hoogstraat îşi procurase drogul de la „organizaţia” ce plasa marfa şi în umbra căreia domnea un oarecare Frans Tulpplein…

În arestul secţiei de poliţie, Graai se învoise să denunţe pe caidul (şeful) celei mai mari reţele de traficanţi de droguri din Olanda. Cine era acesta: Frans Tulpplein. Preţul informaţiei era eliberarea sa. Era bătrân şi promisese că se va retrage din „afaceri”. Sfârşitul îl cunoaştem: bănuit că a trădat, a fost lichidat cu rafale de pistol-mitralieră în timp ce-şi sorbea whisky-ul în barul „Kota-Radja”.

Van Mappes începu să adune date cât mai amănunţite despre Frans Tulpplein. Povestea acestuia se asemănă cu aceea a multor delincvenţi internaţionali, care

în cele din urmă, au păşit pe calea crimei.

Frans este fiul unei familii olandeze sărace şi dezmembrate. Nesuportând atmosfera încărcată de acasă, Frans fuge. Este prins şi readus de poliţie la părinţi, dar fuge din nou. Este arestat de poliţia belgiană pentru vagabondaj şi ajunge la şcoala de corecţie. Din 1962 a început să fure maşini; până în anul 1965 este implicat în 37 de astfel de furturi. Începe să bea şi să fumeze marihuana. Este trimis la dezalcoolizare. Şi în cele din urmă. Încearcă să înjghebeze o bandă care avea ca scop traficul cu droguri; tineretul olandez se dovedea un consumator fervent.

Pe scurt, van Mappes, cu ajutorul unui informator, este prezentat, bineînţeles deghizat, lui Tulpplein, sub pretextul a fi un reprezentant al mafiei americane, dornic să achiziţioneze o cantitate mare de heroină şi haşiş. Şi cum aceste operaţii se fac fără martori, van Mappes reuşeşte să-l atragă în cursă pe Tulpplein şi să-l aresteze, conducându-l în cele din urmă la sediul poliţiei.

Fără să-i lase timp de gândire, mizând pe factorul surpriză, la nicio jumătate de oră de la reţinerea acuzatului, a dat ordin să fie adus în birou pentru a fi supus interogatoriului. Ce au discutat cei doi nu se va şti niciodată. Un singur lucru se poate reconstitui: în timp ce inspectorul răsfoia atent dosarul pe care-l avea în faţa sa, Tulpplein a scos pe furiş o fiolă şi cu un gest brusc a spart-o sub nasul poliţistului. Inspectorul van Mappes simţi că nu-i mai ajunge aerul şi brusc duse mâna la gât… acesta fiind ultimul său gest. Cuprins de un tremur spasmodic, se prăbuşi de pe scaun. Căzu cu faţa pe birou, se chirci, apoi înţepeni ca fulgerat de un atac de apoplexie. Totul s-a petrecut în mai puţin de trei minute. Era mort.

Calm, fără să se grăbească, Frans Tulpplein a mai aş7 teptat câteva clipe după care a deschis uşa biroului şi, cu o expresie ce trăda surpriza, începu să strige ajutor.

Uşile birourilor vecine se deschiseră şi ocupanţii lor îşi făcură intrigaţi apariţia. Tulpplein le explică precipi-al că în timp ce purta o discuţie eu inspectorul van Mappes, acestuia i s-a făcut pe neaşteptate rău şi a leşinat. Trebuia chemat un medic. Când, în sfârşit sosi medicul de serviciu, acesta nu a avut altceva de făcut, decât să constate că van Mappes era mort, datorită unui atac de cord. Tulpplein fu liber să părăsească sediul poliţiei, dat fiind că nu i se putea imputa ceva! Taina interogatoriului fusese luată în mormânt de van Mappes.

La doi ani de la această întâmplare, Tulpplein recurse din nou la „metoda" sa. Unul din locotenenţii săi, italian de origine, încerca pe ascuns să-l înlăture. Trebuia dată o lecţie pentru menţinerea prestigiului şi disciplinei în sânul „organizaţiei". Tulpplein se gândi să ofere o masă colaboratorilor săi, folosindu-se de acest prilej pentru a-şi pune planul în aplicare. S-a întâmplat ca „italianul", circumspect şi bănuind că se poate aştepta la ceva, a observat gestul patronului, şi l-a izbit peste mână, dejucându-i intenţia. În îmbulzeala care s-a produs în local, s-a strecurat afară şi s-a dus drept la poliţie. Tulpplein a fost arestat şi la percheziţia făcută s-a găsit asupra sa o tabacheră ce conţinea într-un compartiment nişte perle de sticlă umplute cu acid cianhidric.

Ancheta a reuşit în cele din urmă să stabilească modul de a proceda al criminalului precum şi recunoaşterea că el este autorul morţii inspectorului van Mappes. Procedeul lui Tulpplein era bazat «pe aplicarea unor cunoştinţe amănunţite din diverse domenii. În primul rând *acidul cianhidric anhidru* are punctul de fierbere la 26° C, fiind deci extrem de volatil la temperatura obişnuită. Respirat într-o concentraţie mare, provoacă moartea în câteva secunde, datorită blocării centrului respirator bulbar. Doza aflată într-o perlă găsită asupra lui Tulpplein avea o dublă proprietate: pe de o parte era

suficientă pentru a produce moartea, atunci când era eliberată sub nasul victimei dar „pe de altă parte, era prea mică pentru a mai lăsa urme în organism, mai ales în cazul când expertiza toxicologică se făcea după un timp. Perlele de sticlă erau confecţionate după principiul „lacrimii Batawice" şi prin spargere nu lăsa în urmă decât un praf fin de sticlă ce se împrăştia în toate părţile*, iar acidul cianhidric rămas în atmosferă sub: formă de urme, avea mirosul mascat prin adaosul de apă de colonie. Amintim că lacrimile Batawice se formează atunci când lăsăm să cadă sticla topită în apă. Se formează lacrimi din sticlă, care, în momentul în care rupem* vârful, se prefac într-un praf fin.

Inspectorul van Happes a făcut. două greşeli inadmisibile, care aveau să-l coste viaţa. Prima: nu a comunicat nimănui motivele reţinerii lui Tulpplein, şi mai mult, cu prilejul interogatoriului acesta a înţeles că van Happes nu avea nicio probă materială la dosar care să-l acuze. A doua greşeală: interogatoriul a decurs fără martori. În sfârşit s-ar mai putea adăuga faptul că percheziţia suspectului a fost superficială.

Procesul lui Tulpplein nu a avut loc. Acesta a fost împuşcat cu prilejul unei încercări de evadare.

Am considerat necesar să redăm acest caz pentru a scoate în evidenţă greşelile făcute de inspectorul de poliţie van Happes, pe de o parte, iar pe de altă parte că nu s-a acordat atenţia cuvenită morţii sale, căci nimeni nu se aştepta la o crimă chiar în localul poliţiei.

Hetodele moderne de analiză – cromatografia în gaz şi spectroscopia în infraroşu – ar fi condus desigur la descoperirea toxicului; nu au fost folosite pentru că investigatorii au fost luaţi prin surprindere, iar ingeniozitatea criminalului era mare, ieşită din comun.

Dar oare câţi inspectori şi comisari de poliţie au avut şansa de a ieşi la pensie cu mulţumirea că au rezolvat unul sau altul din cele mai oribile dosare de crime? Aşa cum

menţiona un cunoscut reporter într-una din cărţile sale: „cercetând arhivele Interpolului, ale Scotland Yard-ului şi a nu mai puţin faimoase instituţii de pe Quai des Orfèvres, m-am convins că această satisfacţie nu este împărtăşită decât rareori până la capăt”.

„Probabil că este imposibil să-i pedepseşti pe toţi răufăcătorii lumii – îmi spunea cu regret un bătrân comisar vest-german, dar merită să încerci…” Este ceea ce încearcă – ceas de ceas, clipă de clipă, în fiecare zi sau noapte – oamenii de ştiinţă înfrăţiţi cu lucrătorii poliţiilor din întreaga lume. Şi adeseori, după cum am văzut în această carte, aceştia reuşesc.

În încheierea acestui caz vom prezenta pe scurt un altul, petrecut în anul 1967 şi care, din punctul de vedere al administrării toxicului, prezintă unele asemănări. Ceea ce frapează şi de această dată este ingeniozitatea şi insolitul care caracterizează modul de procedare. Vom reda câteva extrase din dosar.

Declaraţiile lui Hans Müller, în prezent condamnat la moarte la Köln, au făcut posibilă lămurirea uneia dintre cele mai curioase – crime petrecute după cel de al doilea război mondial, al cărei caracter neobişnuit o face fără precedent în analele criminalistice. Implicaţiile care le-ar fi putut avea, vâlva produsă de mobilul crimei au determinat ca cercurile oficiale să fie rezervate în a dezbate cazul, fapt care a făcut ca, în ultimă instanţă, însăşi presa să dispună de prea puţine informaţii pe care să le prezinte publicului cititor. Aşa cum a reuşit să stabilească un reporter al unei reviste vest-germane de mare tiraj, se pare că există totuşi probe că mărturisirile acestui periculos criminal sunt în deplină concordanţă cu faptele şi că în cele din urmă s-a reuşit să se dezlege un caz care a produs o mare bătaie de cap unora dintre cei mai reputaţi criminalişti vest-europeni.

La 13 august 1967, ziarul „Algemeines Tagesblatt”

publica sub titlul „o crimă în împrejurări misterioase” următoarea cronică: „În ultimele 24 de ore, în oraşul nostru (Köln n.a.) s-a petrecut un caz de omucidere ieşit din comun. Noaptea trecută, către orele 23, 35, un anumit Johannes Bernhard Grimm, în vârstă de 33 de ani, a adus un necunoscut la secţia de urgenţe a spitalului Neuenhof. Doctorul de gardă a constatat că se afla în stare foarte gravă, în comă. Necunoscutului deşi i-au fost date îngrijirile necesare, a sucombat în scurt timp.

Grimm a declarat că l-a găsi în nesimţire, lungit de-a* lungul trotuarului, pe latura stângă a domului. După ce l-a strigat de mai multe ori, văzând că nu primeşte niciun răspuns, Grimm l-a scuturat, dar necunoscutul era inert de parcă ar fi fost mort. Atunci a chemat ambulanţa care l-a transportat la spital.

Necunoscutul a fost identificat după» un permis de conducere, de altfel singurul document pe care-l prezenta asupra sa. Era un cetăţean italian pe nume Vincenzo Galiano. Motivele morţii nu au fost elucidate”.

Cadavrul a fost transportat la Institutul medico-legal.

„Analizele efectuate de urgenţă au evidenţiat prezenţa unor cantităţi mari de glucoză în urină”.

Cercetarea toxicologică a principalelor substanţe otrăvitoare cunoscute, capabile să producă timp tome asemănătoare cu cele semnalate în actul de deces, nu a dus la niciun rezultat. Autopsia a evidenţiat o puternică congestie a pulmonului şi a creierului, cât şi existenţa unei culori mai închise a sângelui. Cercetările au fost îndreptate în direcţia identificării unui toxic gazos care a pătruns în organism odată cu aerul”.

Sângele a fost analizat la spectroscop: cu acest prilej s-a făcut primul pas în identificarea toxicului; s-a dovedit prezenţa methemglobinci. Or, se ştie că producerea acesteia este datorită printre altele nitrocompuş i) or. Procedându-se prin eliminare, acţiunea toxică se datora

deci unui compus care a pătruns în corp pe cale respiratorie, cu alte cuvinte era vorba de un gaz sau lichid extrem de volatil. Acestor proprietăţi le corespundea o singură substanţă: nitritul de amil. Recunoaşterea acestuia a fost o operaţie uşoară, fiind izolat de viscere prin antrenarea lui cu vapori de apă şi identificarea s-a realizat cu iodură de potasiu şi amidon. După cum se ştie, nitritul de amil este folosit în terapie ea vasodilator; inhalat în doze ce depăşesc o jumătate de gram, poate provoca moartea prin paralizia centrilor respiratori, şi modificarea hemoglobinei care nu se mai combină cu oxigenul, deci inhibă respiraţia.

Trecem peste amănuntele care au condus la identificarea şi arestarea criminalului. Cu prilejul anchetei Hans Müller a explicat cum a ucis pe Vincenzo Galiano, cu ajutorul unui pistolet care proiecta fiole cu nitrit de amil. Criminalul a explicat că această armă este un instrument minuscul de aluminiu, construit din trei cilindri introduşi unul în altul; primul cilindru conţine Un resort şi un piston, care este declanşat printr-un levier şi propulsează pistonul în al doilea cilindru pe care îl traversează; în acest moment fiola care conţine lichidul menţionat este spartă şi conţinutul proiectat către faţa omului care trebuie suprimat. Reacţia este imediată; persoana îşi pierde cunoştinţa şi moartea survine în câteva minute. La autopsie, medicul nu constată decât oprirea inimii şi presupune o criză cardiacă.

„E 60S”.

Un alt capitol al toxicologiei a fost deschis în clipa în care – pentru a lupta contra numeroşilor paraziţi şi distrugători ai culturilor, printre care se situează în primul rând insectele, ciupercile şi rozătoarele – au fost sintetizaţi agenţii chimici cunoscuţi sub numele de pesticide.

În zilele noastre, se pune cu acuitate problema de a salvgarda resursele agricole, cu scopul de a le destina

nevoilor alimentare ale unei populaţii în continuă creştere, iar progresele spectaculare realizate de chimie în această direcţie, în ultimii ani, au avut consecinţe fructuoase. Un umorist a scris, cândva, că noi consumăm ceea ce paraziţii binevoiesc să ne lase!

Din nefericire, agenţii de luptă utilizaţi sunt aproape toţi dotaţi cu toxicitate, nu numai pentru paraziţii „ce trebuie distruşi, dar şi pentru om. Utilizarea lor comportă prin urmare riscuri de nocivitate, fie pentru manipulatorii însărcinaţi cu aplicarea lor, fie – în urma persistenţei sub formă de reziduuri – pentru consumatorii produselor vegetale tratate. Dar toxicitatea unora, extrem de ridicată şi pentru om, a fost curând utilizată în scopuri criminale. Astfel, în afara preparatelor pesticide pe bază de cupru, mercur şi arsen, au apărut cele clorurate şi organo-fosforice, extrem de primejdioase, mai ales acestea din urmă.

Prezentăm în continuare un caz ieşit din comun 1,[15] în care este descrisă prima otrăvire criminală cu un compus organo-fosforic, substanţă care se bucură astăzi de o tristă celebritate datorită numărului mare de victime omeneşti, în special sinucideri şi otrăviri prin imprudenţă.

Întâmplările care. au zguduit micul orăşel Worms din R.F.G. la începutul anului 1954 sunt cu totul neobişnuite. La 15 februarie, într-o casă sumbră şi cu parterul pe jumătate vârât în pământ situată, pe strada Grossen Fischerweide. – o străduţă strâmtă din vechiul cartier al oraşului – a avut loc o dramă îngrozitoare.

Locatarii acestui imobil erau: Eva Ruh, o văduvă în vârstă de 75 de ani, fiul său Walter, fiica sa Annie Hamann, de asemenea văduvă (soţul ei fusese omorât în război) şi fiica acesteia din urmă Uschi în etate de 9 ani. Într-un cuvânt, o mică comunitate ca multe altele. Părinţii, în

15 Metzger Leon : Deutsche med. Wochensch. 11, 1956, p. 28.

vârstă şi lipsiţi de mijloace de întreţinere, trăiau pe lângă copii, ocupându-se de îngrijirea şi educaţia nepoatei.

Rănile războiului nu erau încă vindecate, deşi se scursese aproape un deceniu. Femei tinere, dezorientate de război, neputând să-şi găsească un soţ, private de o existenţă normală, se aflau într-o veşnică căutare a metodei de a le uita şi a se deda unor plăceri facile. Annie Hamann făcea parte dintre acele fiinţe care se credeau vitregite de soartă.

În după amiaza zilei de 15 februarie, răscolind în dulapul din bucătărie în căutarea unei gustări, Annie descoperi o pralină de ciocolată. Avea şa se afle mai târziu că Eva Ruh o pusese de o parte pentru a o oferi micuţei Uschi. Annie Hamann muşcă o bucată, apoi, desgiistată scuipă iestul de podea.

„Ce o mai fi şi asta? îşi spuse ea; este absolut imposibil de mâncat!…”

Câinele casei, o potaie albă care se învârtea în jurul ei, mare amator de dulciuri, se repezi şi linse de îndată resturile de ciocolată. Acesta a fost începutul: caruselul evenimentelor începe să se învârtă atât de repede, încât, cu prilejul anchetei poliţieneşti, bătrâna Eva Ruh, martora stupefiată a dramei, a avut să întâmpine dificultăţi în a o reconstitui.

Annie se albi la faţă, îşi pierdu echilibrul şi încercă să se agaţe de masă. „Mamă, bâigui ea, nu mai văd nimic… /6 Cu ultimele forţe se ţin până în dormitor şi se trânti pe pat zvârcolindu-se, pradă unor dureri atroce. Câteva clipe mai târziu, îşi pierdu cunoştinţa şi, mai înainte ca mama sa să fi avut timp să cheme pe cineva în ajutor, îşi dădu sfârşitul. Un medic, pe care vecinii îl adusese în grabă, se gândi că moartea s-ar datora unor cauze naturale. Însă, pe pardoseala bucătăriei, privirile medicului fură atrase de cadavrul căţelului; Convins dă este vorba de o otrăvire, fără să mai stea pe gânduri, chemă poliţia. Comisarul

Uahmen, şeful poliţiei judiciare din Worms şi cei doi adjuncţi ai săi, Steinbach şi Erhard – conştienţi de lipsa lor de experienţă pentru a se descurca înefectuarea unei anchete, în cazul unei crime mai puţin obişnuite – avură inspiraţia să apeleze la sprijinul Institutului tic medicină legală din Mayence.

Directorul acestui institut, profesorul Kurt Wagner, fu însărcinat cu autopsia. A doua zi, asistentul profesorului, doctorul Hunt, sosi la Worms pentru a-şi îndeplini misiunea. Cum era şi de prevăzut, cu prilejul autopsiei el nu a descoperit nicio leziune organică care să poată justifica decesul. Numeroase hemoragii şi puncte de congestii, mai ales pe creier şi plămâni, înclinau să se creadă că ar putea fi vorba de o otrăvire. Asistentul procedă la prelevările obişnuite, după care se întoarse la Mayence, aducând o duzină de borcane sigilate, pe care le predă şefului său.

Profesorul Wagner, care se număra printre medicii legişti şi toxicologi dintre cei mai reputaţi ai R.F. Germania, avea de îndeplinit o sarcină dificilă şi puţin de invidiat. Eva Ruh, singurul martor al „maladiei lui Annie Hamann, era incapabilă să facă cea mai mică descriere a simptomelor care au precedat moartea fiicei sale, iar profesorul nu ştia mai nimic în ceea ce priveşte direcţia în care să-şi îndrepte cercetările. Este ştiut că în situaţii de otrăvire, sinucidere sau otrăvire criminală, un rol important în decelarea cauzei îl joacă aşa-zisele comemorative, adică toate indicaţiile privind victima: de la simptomele prezentate şi până la tuburile de medicamente sau resturi de orice fel găsite în preajma ei. Numărul substanţelor toxice ste de ordinul câtorva mii şi chiar mai mult „încât, fără o orientare cât de sumară, căutarea tuturor otrăvurilor devine oimposibilitate din punct de vedere practic. Totuşi, în cazul nostru un detaliu semnalat de bătrâna doamnă părea demn de reţinut: durerile aveau

un caracter spasmodic.

În timp ce profesorul Wagner se gândea care ar fi cel mai indicat mijloc de a descoperi toxicul în organele victimei, Dahmen, Steinbach şi Erhard începură o anchetă, având ca obiective stabilirea mobilului crimei şi provenienţa bomboanei suspectată de a fi otrăvitoare. Declaraţiile celor din casă cât şi ale vecinilor ar fi trebuit, după cum era şi normal, să-i ajute la reconstituirea faptelor care au precedat evenimentul fatal.

Pentru a-şi face o viaţă mai puţin monotonă, Annie Hamann legase o prietenie cu Christa Lehmann, o tânără văduvă în etate de numai 30 de ani, mamă a trei copii, care îşi pierduse în 1952 soţul, Karl Franz Lehmann, mozaicar de profesie şi un beţiv inveterat, mort de o boală de stomac. Duminică 14 februarie, în ajunul morţii Annei, Christa Lehmann a venit să-şi vadă prietena şi a găsit întreaga familie reunită în bucătărie. Annie, asistată de o vecină, croia o rochie pentru un bal mascat. Invitată să ia loc, Christa scoase din geantă un cornet de hârtie ce conţinea cinci praline de ciocolată, pe care se grăbi să le împartă celor de faţă. Fiecare avea bomboana sa: vecina, Walter, Eva Ruh, Annie şi însăşi Christa şi fiecare o ronţăi imediat, în afară de Eva Ruh. Cu toate insistenţele lui Christa, bătrâna o puse de o parte, afirmând că i-ar face o plăcere mai mare s-o savureze în pat, înainte de a se culca. În realitate, ca voia s-o ofere micuţei Uschi. Ca atare, puse pralina pe o farfurioară în bucătărie şi uită de ea. A doua zi, Annie fu cea care o descoperi.

Nimeni dintre cei care au mâncat bomboanele nu au avut de suferit vreo indispoziţie cât de mică. Pralinele au fost complet inofensive, în afară de cea destinată lui Uschi. Cum se explica aceasta? Fusese alterată într-o aşa măsură incit să provoace o moarte fulgerătoare, sau, din contra, cineva introdusese o otravă cu scopul de a omorî copilul, însă cine a avut interesul să suprime fetiţa? Bunica?

Această ipoteză părea absurdă. Mama? Urmărea ea oare să se debaraseze de copil pentru a avea mâinile libere să ducă viaţa dezordonată în care se complăcea? Toate-erau supoziţii neverosimile. Dacă Annie Hamann ar fi nutrit intenţii rele era logic să nu se fi atins de ciocolată. Pe de altă parte, dacă crima era premeditată, pe cine a vizat? Pe Annie Hamann? Cine a vrut să o asasineze? Fratele său? Era ştiut că o afecţiune sinceră îi unea dintotdeauna pe Walter şi Annie. Mama sa? Eva Ruh era o femeie mică, tăcută şi părea incapabilă de un fapt atât de groaznic. Desigur, Adesea ea se plângea de inconvenientele vieţii comune cu fiica sa; însă de aici şi până la a comite o crimă… Rămâneau prietenii lui Annie! Totuşi, după reuniunea de duminică după amiază, nimeni nu venise în vizită în casă în afară de Christa Lehmann, care îşi făcuse o scurtă apariţie luni dimineaţa, pentru a ieşi imediat cu prietena sa. Doamna Ruh fusese de faţă la această vizită şi în plus Christa nu avea nicio idee unde se găsea ciocolata otrăvită.

Odată terminate interogatoriile la Grossen Fischerweide, comisarul Dahmen se decise să meargă la Christa Lehmann.

Într-un apartament prost întreţinut şi trist fu întâmpinat de o femeie de talie mijlocie, blondă cu ochii gri, cu un nas lung ce părea că desparte în două faţa veştejită; nu era nici frumoasă, dar nici urâtă; în gură, dinţii mici şi ascuţiţi îi dădeau un aer de şoricel. Christe părea bulversată de dispariţia prietenei sale; fără nicio ezitare, ea declară poliţistului că ea fusese aceea care adusese pralinele de ciocolată în casa familiei Ruh. Le cumpărase, de altfel împreună cu Annie Hamann, în după amiaza zilei de 13 februarie. De unde? De la cofetăria Wortman. Duminică, adică a doua zi, ea a oferit bomboanele prietenilor săi şi urmările tragice ale gestului său o lăsau complet înmărmurită. Vădit îngrijorată, ea îşi

puse întrebarea pentru ce patru ciocolate nu avuseseră nicio urmare nefastă, în timp ce a. cincea omorâse pe cea mai bună prietenă a. ei. Nu trebuia oare să se creadă că una din bomboanele vândute de cofetăria Wortman a fost otrăvită?

Christa Lehmann păru atât de sinceră încât Dahmen îi şterse numele de pe lista celor suspecţi. În rest, îşi spuse comisarul, ce interes ar fi putut avea pentru a suprima pe Ruh? Căci, c-a evident că ea oferise bomboana fatală bătrânei doamne.

Din contră, nu părea exclusă ipoteza că un toxic oarecare se strecurase în bomboane cu prilejul fabricării lor, din neglijenţă. Aceasta s-ar fi putut datora unei pure întâmplări, dar putea fi tot atât de bine şi opera unui psihopât, care participase la prepararea pralinelor.

Comisarul Dahmen merse la cofetăria Wortman. Fu informat că aceasta primise, de la întreprinderea care fabrică dulciuri, 140 praline de ciocolată, din care ea vânduse deja 133. Comisarul confiscă restul de 7 bomboane rămase şi le expedie Institutului de medicină legală din Mayenţa. În seara aceleiaşi zile, aparatele de radio făceau cunoscut publicului primejdia ce plana eventual asupra celor care cumpărase praline de la cofetăria Wortman. În micul orăşel, psihoza şi tensiunea creşteau din oră în oră, profilându-se ameninţător prezenţa unui asasin care nu-şi alegea victimele.

Cercetările băteau pasul pe loc şi pentru moment poliţia aştepta ivirea de noi indicii care să-i orienteze cercetările. Se aştepta cu nerăbdare rezultatele analizei pralinelor ridicate de la cofetărie. Două posibilităţi puteau fi discutate: prima, dacă pralinele* conţineau otravă, cercetările trebuiau îndreptate spre personalul care le preparase, le transportase sau le distribuise; a doua, dacă atunci nu erau toxice, trebuia admisă ipoteza că otrava a fost introdusă după vânzarea acestora şi numai într-o

singură bomboană, în oraş nemaifiind semnalate şi alte cazuri de îmbolnăviri.

Afacerea lua proporţii şi atenţia se îndrepta acum spre institutul din Mayenţa, unde profesorul Kurt Wagner depunea eforturi disperate, epuizând procedeu după procedeu, pentru a identifica otrava în corpul victimei. Singurul indiciu era că otrava provoca spasme. Brusc îşi aminti că au fost sintetizate, la o dată relativ recentă, produse pe bază de fosfor, ale căror efecte coincideau cu cele. prezentate de Annie Hamann. Nerăbdător, efectuă de îndată câteva probe asupra conţinutului stomacal al decedatei şi surpriza îi fu mare constatând că materialul examinat conţinea un compus extrem de toxic pe bază de fosfor, denumit „E 605”.

Vom face o scurtă întrerupere pentru a prezenta cititorului istoria unora dintre cele mai înfricoşătoare otrăvuri create în zilele noastre: *produsele urganofosţorice*.

În anul 1905, cercetătorul rus A.E. Arbuzov a descoperit posibilitatea fosforului de a forma combinaţii organice. Începând din anul 1925, chimistul german Gerhard Schrader începe studiul sistematic al esterilor acidului fosforic şi tiofosforic. Abandonându-şi pentru un timp lucrările, el le reia cu prilejul mutării sale în laboratoarele firmei Bayer din Leverkusen. Astfel, în perioada 1934 – 1945, el a reuşit să sintetizeze un număr mare de compuşi, testarea lor biologică fiind făcută de Kückenthal. Experienţele pe animale au demonstrat două proprietăţi: o puternică acţiune insecticidă, în special asupra paraziţilor plantelor, şi, ceea ce era mai trist, un efect toxic fulgerător asupra animalelor cu sânge cald, inclusiv a omului. Rezultatul primelor testări au permis orientarea cercetărilor în două direcţii diametral opuse: obţinerea de compuşi contractăunătorilor şi fabricarea de noi substanţe toxice de luptă. Rezultatul definitiv al

experienţelor privind proprietăţile pesticide – fructul unor ameliorări progresive – a fost produsul denumit „E 605”.

Abia terminate primele testări privind posibilităţile de aplicare în agricultură, că dosarele respective au fest confiscate de autorităţile americane de ocupaţie şi trimise în S.U.A.

În ceea ce priveşte cea de a doua utilizare, savanţii nazişti au realizat o serie de produse cunoscute sub numele de Sarin, Soman şi Tabun, dotate cu o toxicitate ce întrecea tot ceea ce se realizase până acum în acest domeniu. Din fericire produsele nu au fost folosite în cel de al doilea război mondial, deşi fuseseră preparate în cantităţi mari.

Americanii, în războiul din Coreea, au utilizat j? e scară restrânsă aceste substaţe. Efectul lor este rapid şi groaznic, intoxicatul murind după o scurtă perioadă de mari tulburări nervoase.

În privinţa mecanismului de acţiune, se cunoaşte că produşii organo-fosforici inhibă enzimele din grupul cholinesterazei. Funcţiunea cholinesterazei în organism este de a efectua scindarea acetilcolinei în cholină şi acid acetic, iar absorbţia sau blocarea cholinesterazei duce la acumularea acetilcolinei, care împiedică transmiterea impulsurilor nervoase. În cazul intoxicaţiilor, moartea se produce prin asfixie, întrucât, prin paralizia muşchilor respiratori, organismul este lipsit de oxigenul necesar vieţii. S-a presupus de către unii autori că compuşii orgănofosforici trebuie să aibă şi un al doilea mecanism de acţiune, deosebit de acela de inhibitor al cholinesterazei.

În Statele Unite, produşii organo-fosforici aveau să facă o carieră vertiginoasă. Principalul preparat a fost denumit Parathion, utilizat pentru a proteja plantaţiile de portocali contra insectelor, determinând ca producţia acestora să ajungă curând la ordinul miilor de tone. Recunoscut pentru eficacitatea sa, se răspândeşte în toate

ţările, fiind cunoscut sub diverse nume. În R.F.G. „revine” iar în 1948, reluându-şi vechiul nume de „E 605”. Este prezentat în magazinele de chimicale în mici flacoane ermetic închise, având buşon cu ghivent, şi în fiole din polietilenă. O etichetă avertiza pe cumpărător asupra toxicităţii produsului.

Până în anul 1953, autorităţile americane au înregistrat 108 de cazuri de intoxicaţie cu acest produs, din care 9 grave; victimele care absorbiseră toxicul din neatenţie, prezentau simptome similare cu cele provocate de acidul vianhidric şi cianura de potasiu, adică spasme şi paralizia respiraţiei. Până la acea dată insecticidul nu a fost utilizat niciodată pentru comiterea unei crime sau chiar a unei sinucideri. Neexistând motive de identificare în organism, nu se cunoşteau nici metodele de punere în evidenţă. În 1948, americanii Averell şi Norris, e drept, puseseră la punct dozarea acestuia în plante; această metodă consta în a supune substanţa examinată la reacţii chimice cu benzidrină, şi dacă „E 605” era prezent, se forma o coloraţie galbenă. Schönemann descoperă o reacţie de culoare prin acţiunea unei soluţii alcaline de peroxid şi orto-toluidină. Mai amintim transformarea, în prezenţa lui „E 605”, a indolului în indigo, coloraţia albastră obţinută permiţând chiar determinarea cantitativă; sau utilizarea reactivului 1, 3, 5 trinitrobenzen. Aceste metode sunt deosebit de sensibile şi permit decelarea unor cantităţi infime, de ordinul a o mia parte dintr-un miligram, de „E 605”.

Să revenim acum la profesorul Wagner. Acesta refuza să creadă că se comisese o crimă cu „E 605”. Efectuă analiza celor şapte praline confiscate, dar nu găsi nici cea mai mică urmă de insecticid şi nici de altă otravă cunoscută. În corpul victimei, el persistă în a căuta alte toxice, dar cercetările au rămas infructuoase; numai testul pentru „E 605” era pozitiv, indiferent de porţiunea

prelevată. Profesorul ezita însă bă se pronunţe. Cunoscând faptul că toxicologia făcuse progrese lente în ceea ce priveşte identificarea toxicului, se întreba dacă aceste reacţii erau în măsură să acuze pe cineva de crimă. Când în sfârşit se decise să informeze pe procuror şi poliţia judiciară asupra concluziilor sale, evită să folosească o formulare categorică. După părerea sa, în cel mai bun Caz, prezenţa insecticidului nu era decât probabilă. Prin urmare, acuzarea nu avea dreptul să se servească de descoperirea sa decât cu condiţia ca ea să fie confirmată în prealabil de rezultatele anchetei poliţieneşti sau de mărturisirea criminalului.

Faptul că ciocolatele vânduţe de cofetărie nu conţineau niciun fel de otravă, a permis anchetei o orientare precisă. Odată în plus, poliţiştii îşi concentraseră atenţia asupra Christei Lehmann. Cine era această femeie? Care era trecutul ei? Oare antëcedentele sale nu erau în măsură să aducă un indiciu cât de vag, susceptibil să lămurească enigmatica moarte a Anniei Hamann? Cine eşti tu Christa Lehmann?

Christa Lehmann, abandonată de părinţii săi pe când era încă copil, crescuse într-un mediu care nu se îngrijise de educaţia ei. Mama ei era de mai mulţi ani internată într-un azil de nebuni la Alzey, iar tatăl, Karl Ambros, ebenist de profesie, se recăsătorise pentru a divorţa de îndată. La terminarea şcolii primare, Christa lucrase într-o fabrică de pielărie, apoi într-o fabrică de coloranţi aparţinând firmei Hoechst; aici ea a fost condamnată pentru furt, cu suspendarea pedepsei. La Hoechst ea a întâlnit pe Karl Franz Lehmann, eliberat din armată din cauza unei gastrite avansate. După o scurtă idilă, s-au căsătorit în 1944. împreună cu părinţii soţului s-au stabilit la Worms, unde Lehmann îşi deschise un atelier de mozaicare.

În anii de penurie generală, micul atelier a prosperat, fapt care a permis tinerei perechi să ducă o viaţă mai

uşoară. Cuplul se ocupa printre altele cu diverse speculaţii şi organiza petreceri, toate acestea neîmpiedicându-i să lase impozitele neplătite. După reforma monetară, Christa nu a vrut să renunţe cu niciun chip la plăcerile pe care i le procuraseră anii de după război. Atunci au avut loc scene penibile, certuri interminabile, mai ales cu soacra sa care muri în squrt timp.

Christa începu să frecventeze pe soldaţii americani, fapt care îl determină pe soţul său să înceapă să bea. Atmosfera în casă, punctată de certuri din ce în ce mai violente între cei doi soţi, deveni infernală, până* în ziua în care Karl Franz Lehmann se îmbolnăvi subit şi muri, după o agonie de circa o jumătate de oră.

Aceste informaţii treziră bănuieli atât comisarului Dahmen cât şi colaboratorilor săi. Iată detaliile pe care le aflâră aceştia: în dimineaţa zilei de 27 septembrie 1952, Leftmann sosi acasă după ce mai înainte trecuse pe la frizer pentru a-şi aranja părul; în timp ce se odihnea, pe neaşteptate, fu apucat de convulsii şi muri. Doctorul Wattrin, chemat să examineze cadavrul, atribui decesul unei péritonite, diagnostic care i se păruse cel mai probabil, dacă se ţine seama de ulcerul stomacal de care suferea omul cât şi de patima beţiei. Totuşi, acesta să fi fost adevărul? Convulsiile, care precedaseră moartea lui Lehmann, nu te făceau să te gândeşti şi la cele care provocaseră moartea Anniei Hamann?

Christa Lehmann nu a negat niciodată că decesul soţului ei a fost pentru ea o uşurare. După dispariţia mozaicarului, apartamentul Christel deveni un loc de „randezvous”. Nu se mai ştia numărul amanţilor tinerei femei, iar disputele cu socrul său se înmulţeau. Bătrânul Valentin Lehmann era în prezent singurul obstacol în calea vieţii libertine pe care înţelegea s-o ducă Christa. La 14 octombrie 1953, la o jumătate de oră după micul dejun, în timp ce ea circula prin oraş, bătrânul Lehmann căzu mort.

Un medic chemat de trecători, presupuse că este vorba de o criză cardiacă. Era foarte probabil, dar oare era aşa? Dacă Valentin Lehmann dispărea, Christa devenea singura stăpână a apartamentului şi în măsură să se dedea în voie, în compania Anniei Hamann, plăcerilor procurate de vizitele unor bărbaţi.

Totuşi, mobilul morţii Evei Ruh părea dificil de găsit, în timp ce cel care ar fi împins-o pe Christa Lehmann să-şi suprime soţul şi socrul era clar ca bună ziua. Şi dacă se accepta ideea că această femeie era o criminală care nu ezita niciodată să îndepărteze orice obstacol care-i stătea în calea realizării dorinţelor sale, se putea presupune că Eva Ruh, ea însăşi, dintr-o cauză sau alta, ar fi stat în calea Christei Lehmann.

Când, la 19 februarie, familia însoţea resturile pământeşti ale Anniei Hamann la cimitirul Hochheimer Höche, vestea că tânăra femeie fusese otrăvită cu ajutorul unui insecticid se răspândise în tot oraşul. O mulţime de persoane, atrase de această ştire, umpluse cimitirul. Christa Lehmann, palidă, cu faţa şiruindă de lacrimi, stătea în apropierea sicriului. Ceremonia funebră odată terminată, la ieşirea din cimitir, fără a mai ţine seama de prezenţa celor de faţă, inspectorul Dahmen arestă pe suspectă. Impresia fu puternică. De vineri până duminică dimineaţa, fără întrerupere, comisarul Dahmen, inspectorii Steinbach şi Erhard au interogat pe arestată.

— Produsul „E 605”? Acuzata nu auzise niciodată vorbindu-se de el.

— Nu aţi fost tentată să suprimaţi pe mama lui Annie Hamann?

— Insinuări groteşti!

— Soţul dumneavoastră şi socrul chiar, nu au decedat în urma unei otrăviri?

— Iată încă o acuzaţie absurdă!

Percheziţia efectuată în apartamentul Christei

Lehmann nu a condus la niciun rezultat. Nici cea mai mică urmă de „E 605”. Ancheta se înfunda, iar interogatoriile rămâneau la un punct mort. Conduşi de dorinţa de a găsi o acuzaţie şi în acelaşi timp o probă serioasă împotriva arestatei, poliţiştii se gândiră să dispună exhumarea lui Karl Franz şi Valentin Lehmann. Profesorul Wagner, sceptic, încercă să-i facă să renunţe: „Aceste cadavre au rămas un timp destul de îndelungat îngropate, spuse el, şi toxicologii nu ştiu încă dacă urmele de „E 605” pot fi depistate după o perioadă aşa de lungă”.

Începând de vineri, numeroşi gură cască staţionau în preajma intrării închisorii din Worms, în care fusese transferată Christa Lehmann. Din cauza otrăvii misterioase „E 605”, o crimă, ca oricare alta, devinise obiectul curiozităţii generale. Reporteri speciali, trimişi de cele mai mari ziafe vest-germane, se înghesuiau în faţa imobilului id care se afla comisariatul.

Marţi, 23 februarie o noutate senzaţională se răspândi ca fulgerul în întreg orăşelul. Christa Lehmann a recusnoscut în faţa tatălui său Ludwig Ambros cât şi a unui preot, veniţi s-o vadă în închisoare la cererea ei, că ea introdusese în pralina de ciocolată produsul „E 605” i

Condusă în faţa judecătorului de instrucţie, ea confirmă mărturisirea sa. Da, ea a vrut s-o otrăvească pe Eva Ruh; dar nu pentru a o omori, ci pentru a o îmbolnăvi grav: Cum Annie Hamanrţ o incita să dună o viaţă dezordonată şi cum ea înţelegea să pună capăt acestei situaţii, i-a venit ideea s-o otrăvească pe Eva Ruh şi s-o oblige astfel pe Annie să rămână acasă pentru a-şi îngriji mama. Ha nu a crezut nicio clipă că „E 605” ar putea fi mortală.

Nu se va şti niciodată care a fost mobilul care a determinat inculpata să facă această mărturisire. Avea de acum certitudinea că nimic nu o va mai putea salva? Sau un orgoliu maladiv o făcuse să refuze să-şi mărturisească

crima poliţiştilor şi s-o facă numai în faţa tatălui ei şi unui preot? Oricare ar fi fost depoziţia sa ţesută cu minciuni, (Ni constituia un pas înainte. Şi Dahman, poliţist abil, ştiu nu profite de îndată de această primă breşă în mutismul arestatei. În câteva ore el înţelese care era adevărul. Christa Lehmann decisese să se debaraseze de Eva Ruh, cure în ultimul timp nu înceta s-o acuze, mergând şi povestind în dreapta şi-n stânga că Christa era mentorul rău al fetei sale. Ea făcuse totul, pentru a separa pe cele două prietene. Însă, întrucât inculpata decisese s-o suprime pe Eva Ruh, nu era, tot pa aceea care îşi ucisese şi socrul la 14 octombrie 1953? Rece şi impasibilă, Christa Lehmann păstra tăcerea. Nu era deocamdată nimic de făcut. Timpul se prelungea fără niciun rezultat, iar poliţiştii începuseră să-şi piardă răbdarea. Christa amuţise. A fost adusă din celulă la un nou interogatoriu. Brusc, ridicându-se în picioare, spuse simplu: „Eu mi-am otrăvit şi socrul!”. În tonul său se ghicea o ironie şi o răutate pe care nu încerca eltuşi de puţin să şi-o mascheze.

Poliţiştii au privit-o descumpăniţi: ce mobil de neînţeles o făcuse să-şi mărturisească crima? Această femeie blestemată, obişnuită să distrugă cu sânge rece orice obstacol ce îi apărea în calc, voia să acţioneze după placul său în toate circumstanţele, refuzând să se explice atunci când l se cerea şi o făcea numai când îi convenea. Exista posibilitatea ca toxicologii să găsească otrava în corpul socrului său, aşa cum o găsiseră cu prilejul autopsiei lui Annie Hamann? Se decisese ea să nu mai lase să tărăgănească lucrurile? îşi bătea oare joc de poliţişti? Iată întrebările care îi frământau.

apropierea sicriului. Ceremonia funebră odată terminată, la ieşirea din cimitir, fără a mai ţine seama de prezenţa celor de faţă, inspectorul Dahmen arestă pe suspectă. Impresia fu puternică. De vineri până duminică dimineaţa, fără întrerupere, comisarul Dahmen, inspectorii

Steinbach şi Erhard au interogat pe arestată.

— Produsul „E 605”? Acuzata nu auzise niciodată vorbindu-se de el.

— Nu aţi fost tentată să suprimaţi pe mama lui Annie Hamann?

— Insinuări groteşti!

— Soţul dumneavoastră şi socrul chiar, nu au decedat în urma unei otrăviri?

— Iată încă o acuzaţie absurdă!

Percheziţia efectuată în apartamentul Christei Lehmann nu a condus la niciun rezultat. Nici cea mai mică urmă de „E 605”. Ancheta se înfunda, iar interogatoriile rămâneau la un punct mort. Conduşi de dorinţa de a găsi o acuzaţie şi în acelaşi timp o probă serioasă împotriva arestatei, poliţiştii se gândiră să dispună exhumarea lui Karl Franz şi Valentin Lehmann. Profesorul Wagner, sceptic, încercă să-i facă să renunţe: „Aceste cadavre au rămas un timp destul de îndelungat îngropate, spuse el, şi toxicologii nu ştiu încă dacă urmele de „E 605” pot fi depistate după o perioadă aşa de lungă”.

Începând de vineri, numeroşi gură cască staţionau în preajma intrării închisorii din Worms, în care fusese transferată Christa Lehmann. Din cauza otrăvii misterioase „E 605”, o crimă, ca oricare alta, devinise obiectul curiozităţii generale. Reporteri speciali, trimişi de cele mai mari ziare vest-germane, se înghesuiau în faţa imobilului în care se afla comisariatul.

Marţi, 23 februarie o noutate senzaţională se răspândi ca fulgerul în întreg orăşelul. Christa Lehmann a recunoscut în faţa tatălui său Ludwig Ambros cât şi a unui preot, veniţi s-o vadă în închisoare la cererea ei, că ea introdusese în pralina de ciocolată produsul „E 605”!

Condusă în faţa judecătorului de instrucţie, ea confirmă mărturisirea sa. Da, ea a vrut s-o otrăvească pe Eva Ruh, dar nu pentru a o omorî, ci pentru a o îmbolnăvi

grav; Cum Annie Hamanrţ o incita să ducă o viaţă dezordonată şi cum ea înţelegea să pună capăt acestei situaţii, i-a venit ddeea s-o otrăvească pe Eva Ruh şi s-o oblige astfel pe Annie să rămână acasă pentru a-şi îngriji mama. Ea nu a crezut nicio clipă că „E 605” ar putea fi mortală.

Nu se va şti niciodată care a fost mobilul care a determinat inculpata să facă această mărturisire. Avea de acum certitudinea că nimic nu o va mai putea salva? Sau un orgoliu maladiv o făcuse să refuze să-şi mărturisească crima poliţiştilor şi s-o facă numai în faţa tatălui ei şi unui preot? Oricare ar fi fost depoziţia sa ţesută cu minciuni, ea constituia un pas înainte. Şi Dahman, poliţist abil, ştiu să profite de îndată de această primă breşă în mutismul arestatei. În câteva ore el înţelese ehre era adevărul. Christa Lehmann decisese să se debaraseze de Eva Ruh, care în ultimul timp nu înceta s-o acuze, mergând şi povestind în dreapta şi-n stânga că Christa era mentorul rău al fetei sale. Ea făcuse totul, pentru a separa pe cele două prietene. Însă, întrucât inculpata decisese s-o suprime pe Eva Ruh, nu era tot pa aceea care îşi ucisese şi socrul la 14 octombrie 1953? Rece şi impasibilă, Christa Lehmann păstra tăcerea. Nu era deocamdată nimic de făcut. Timpul se prelungea fără niciun rezultat, iar poliţiştii începuseră să-şi piardă răbdarea. Christa amuţise. A fost adusă din celulă la un nou interogatoriu. Brusc, ridiepidu-se în picioare, spuse simplu: „Eu mi-am otrăvit şi socrul!”. În tonul său se ghicea o ironic şi o răutate pe care nu încerca câtuşi de puţin să şi-o mascheze.

Poliţiştii au privit-o descumpăniţi: ce mobil de neînţeles o făcuse să-şi mărturisească crima? Această femeie blestemată, obişnuită să distrugă cu sânge rece orice obstacol ce îi apărea în calc, voia să acţioneze după placul său în toate circumstanţele, refuzând să se explice atunci când i se cerea şi o făcea numai când îi convenea.

Exista posibilitatea ca toxicologii să găsească otrava în corpul socrului său, aşa cum o găsiseră cu prilejul autopsiei lui Annie Hamann? Se decisese ea să nu mai lase să tărăgănească lucrurile? îşi bătea oare joc de poliţişti? Iată întrebările care îi frământau.

Christa mărturisi că vărsase o fiolă întreagă cu „E 605" în iaurtul pe care Valentin Lehmann îl servea la micul dejun. 20 de minute mai târziu, în momentul în care acesta se afla. pe bicicletă în oraş, o paralizie fulgerătoare îi blocase respiraţia.

În momentul* în care Christa Lehmann a fost recondusă la închisoare, pe întreg traseul o mulţime a primit-o cu huiduieli şi înjurături.

Cu toate acestea, jocul mărturisirilor macabre nu era terminat. Dimineaţa de miercuri trecu fără a se putea scoate de la arestată un singur cuvânt asupra circumstanţelor morţii soţului ei. Abătută, cu privirea absentă, ea lăsă pe Steinbach şi Erhard să-şi continue interogatoriul. Şi din nou, în dreptul uşii, când să iasă, ezită un moment: j, Eu mi-am ucis soţul" spuse ea, după care întoarse spatele celor doi poliţişti şi se îndreptă spre duba închisorii.

Karl Franz Lehmann absorbise doza mortală de „E 600" bând o ceaşcă cu lapte la micul dejun. Cum şi-a procurai Christa otrava? Nimic mai simplu! într-o zi a anului 1952, trecând prin faţa drogheriei Meyer, zări în vitrină cutioare cu inscripţia „OTRAVĂ". În momentul când a cerut câteva fiole, nimeni din magazin nu a făcut nici cea mai mică obiecţie. Precaută, a încercat mai întâi acţiunea toxicului asupra unui câine.

Iată pe scurt istoricul crimelor sale. Totul părea atât de extraordinar, mai ales datorită uşurinţei cu care ucigaşa îşi procurase otrava, omorâse trei persoane şi indusese în eroare medicii, aşa încât procurorul refuza să creadă şi ordonă un supliment de anchetă.

În ziua de 12 martie se procedă la exhumarea lui Karl Franz şi Valentin Lehmann. Stomacul lui Valentin conţinea încă resturi de alimente, iar mucoasa stomacală a lui Karl Franz era relativ bine conservată. Aceste circumstanţe au uşurat analizele, profesorul Kurt Wagner anunţând, câteva zile mai târziu, că pesticidul „E 605” era prezent în toate organele atit-ale unuia cât şi ale celuilalt.

Acest caz criminal a avut urmări imprevizibile şi nefaste totodată. Istoria criminalistică cunoaşte perioade* după cum vom vedea într-un volum viitor, când o anumită modalitate de comitere a crimei „face şcoală” provocând o contagiune morală; şi, întocmai ca virusul unei maladii infecţioase, procedeul se răspândeşte imediat. Însă ceea ce avea să se petreacă începând din luna februarie 1954, dată la care lumea descoperise, datorită Christei Lehmann, puterea toxică a lui „E 605”, a avut urmări grave. În ţările vest-europene sinucidările cu acest preparat s-au succedat într-un ritm îngrozitor: jurnalele anunţau cu titluri groase: „Otrava din Worms ia viaţa oamenilor”, „Cinci noi sinucideri cu „E 605”, „Şase victime ale teribilului insecticid”, „O familie întreagă, formată din şase persoane, otrăvită cu „E 605”.

La 20 septembrie 1954 Christa Lehmann a fost trimisă în faţa Tribunalului şi condamnată la închisoare pe viaţă. Ea nu şi-a manifestat nici măcar o clipă regretul şi nicio remuşcare pentru crimele făcute. Mai mult, după acest proces, voga crimelor şi mai ales a sinuciderilor cu „E 605” a luat o amploare neobişnuită.

În faţa înmulţirii cazurilor care le-au fost aduse spre analiză în laboratoarele lor, experţii toxicologi aveau să constate că problema era deosebit de spinoasă. Metodele, aparent incontestabile, trebuiau privite curezervă. Procedeul Averell-Norris era cel mai criticat. S-a dovedit că „nitrocompuşii aromatici”, ai lui „E 605”, reduşi în amine aromatice, se cuplau cu indolul, dând o culoare

violetă. Or, se ştie în prezent că în urma aceluiaşi procès şi alte substanţe erau capabile să producă aceeaşi coloraţie; nu numai barbituricele, ci şi sulfamidele erau în măsură să inducă în eroare rezultatele analizelor, putând să se creadă că un om, care a fost tratat cu aceste medicamente, ar fi fost victima unei otrăviri cu „E 605”. Şi când F, Fretwurst şi H… Kaiser au demonstrat că anumite părţi din sângele unui cadavru aflat într-o stare avansată de descompunere, supuse testului lui Averell-Norris, erau în măsură să provoace aceleaşi reacţii ca şi „E 605”, toxicologii au avut senzaţia că se află în epoca controversei „alcaloizilor din cadavre”.

Toate aceste fapte erau suficiente ca experţii din toate ţările să nu se rezume numai în a critica metodele cunăscute; trebuiau găsite alte metode. Şi a început o muncă asiduă, continuă, în care procedeele moderne şi-au adus o contribuţie esenţială: *cromatografia*, *spectrofotometria în ultraviolet şi infraroşu*.

Cazul lui „E 605” a produs senzaţie în analele criminalistică, marcând ɋ perioadă caracterizată prin numărul mare de cazuri care au plătit tribut morţii. Ea a arătat oamenilor de ştiinţă, pe de o parte, existenţa unor dificultăţi nebănuite care se pot ivi în lupta pe care o duc, iar pe de altă parte, că o muncă asiduă şi cu devotament trebuie să conducă neapărat la izbândă.

Chipul de liră al morţii

În anul 1863, Adolf Bayer, profesor de chimie organică la Academia Industrială din Berlin, studia reacţiile de condensare ale ureei. Întâmplător, prin tratare cu acid malonic, a obţinut un corp nou care se prezenta ca nişte cristale excepţional de frumoase, în formă de liră. Profesorul Bayer era un tânăr de 28 de ani, îndrăgostit – atunci tind retortele şi eprubetele sau cursurile de la Academie îi mai lăsa puţin timp liber – de o frumoasă fată, pe nume Barbara.

Substanţa nouă a denumit-o acid barbituric după numele prietenei sale sau după forma cristalelor (de la grecescul *barbitos* = liră). Cert este că în anul 1905 primeşte premiul Nobel pentru lucrările sale şi este înnobilat. Moare la 28 august 1917 la Starnberg, o micuţă localitate de lângă München, regretând descoperir ea sa din tinereţe... Dar, nu avea să fie singurul care va regreta: în anul 1903 alţi doi chimişti germani, Emil Fischer şi Joseph von Mehring, sintetizează doi derivaţi ai acidului barbituric: fenobarbitalul şi barbitalul. Mehring o fire tot atât de romantică ca şi Bayer, îi numi barbital şi veronal, în amintirea unei călătorii făcute la Verona (după cum avea să menţioneze în netele sale) oraş în çare îi venise ideea de a prepara noul derivat. În ceea ce priveşte fenobarbitalul, acesta a fost denumit luminai.

Dar acidul barbituric, prin formulă şi proprietăţile sale chimice, a permis obţinerea unui număr mare de combinaţii. La scurt timp de la prepararea lor, derivaţii acidului barbituric şi în special luminalul, intră în arsenalul terapeutic al medicinei, fiind utilizat ca sedativ, hipnotic şi antiepileptic. Luminalul apare în 1912 şi este întrebuinţat la început ca hipnotic de către Schaefer, Gregor, Eder, Emanuel, Graeffner, Fraenckel etc. în epilepsie este întrebuinţat pentru prima oară în Germania de Hauptmann în anul 1912, iai* în Franţa în 1913 de Combewale, sub numele de gardenal. În România a fost întrebuinţat de G. Marinescu încă de la sfârşitul anului 1912.

Veronalul, considerat multă vreme după descoperire lipsit de toxicitate, poate provoca, intenţionat sau accidental, o serie de tulburări caracterizate printr-un somn profund, uneori cu sfârşit letal, când se depăşeşte doza. Marele număr de sinucideri, înregistrate în toate ţările curând după descoperirea lui, se datoresc în parte tocmai proprietăţilor somnifere ale toxicului. În perioada 1924 – 1939 derivaţii barbituric! – aşa cum rezultă din

statisticile diverselor ţări – au constituit mijlocul preferat al sinucigaşilor, la aceasta contribuind, în primul rând, faptul că produce o moarte uşoară, fără suferinţe, corpul rămânând necontorsionat sau desfigurat, fapt care a făcut ca toxicul să fie ales cu predilecţie de tinerele femei.

Numai în România, în perioada 1934 – 1938, un sfert din sinucigaşi au apelat la barbiturice, iar, din punct de vedere al repartizării pe sexe, 70% revenea femeilor.

Dacă în deceniul 1930 – 1940 folosirea substanţelor barbiturice în scopuri terapeutice (tratamentul epilepsiei) a cunoscut o evoluţie ascendentă, imediat după cel de al doilea război mondial modul de viaţă capitalist a prezentat un teren favorabil utilizării pe scară largă a calmantelor de orice natură, şi în primul rând a derivaţilor barbiturici. Exasperarea – datorită situaţiei economice şi greutăţii de a asigura minimul de existenţă – prepara terenul unei nevoi crescânde şi excesive a unor persoane de a-şi calma sistemul nervos surmenat: Preparatele pe bază de barbiturice se ridicau, numai în R.F.G., la aproape 300. În anul 1948 producţia mondială de barbiturice se cifra la 300 tone anual. Numărul sinuciderilor, în ţările vest-europene, cu derivaţi barbiturici a crescut şi el de peste zece ori.

Până în anul 1955 produsele barbiturice au fost utilizate mai ales pentru sinucideri. Folosirea în scopuri criminale a ridicat probleme din cauza dozei relativ mari necesare suprimării unui om.

Derivaţii barbiturici se prezintă, în general, sub formă de pulbere albă, cristalină, insolubilă sau foarte puţin solubilă în apă, chiar la cald. De remarcat că au gustul amărui, uşor de sesizat. În ceea ce priveşte doza toxică, aceasta variază în limite destul de largi, în funcţie de sensibilitatea individului – între 1 şi 20 g. Totuşi 3 – 5 g de veronal a provocat adeseori moartea, iar 10 g constituie o doză aproape sigur mortală pentru un adult.

Din proprietăţile descrise mai sus, ne dăm uşor seama că folosirea barbituricelor în scopuri criminale nu a avut şanse de succes: doza relativ mare, solubilitatea redusă în apă şi alimente, gustul amar care îi indică prezenţa, sunt tot atâţia factori nefavorabili. În cazuri excepţionale însă, cum ar fi copii şi bătrâni, lipsiţi de posibilitatea de a reacţiona, sau indivizi în stare de ebrietate, a fost posibilă şi utilizarea sa în scopuri criminale.

În această categorie se situează şi cazul pe care-l vom prezenta în continuare şi anume al uciderii unui copil în Anglia k Drama s-a petrecut într-un mic orăşel, Gosport, nu departe de Portsmouth, situat în faţa insulei Wight, pe coasta meridională.

În ziua de 22 iulie 1955, pe la orele 1, 20, în camera de gardă a spitalului Hasler sună telefonul. La capătul firului se afla John Armstrong, infirmier la acelaşi spital care, cu o voce speriată, solicită intervenţia unui medic pentru[16]

a acorda îngrijire fiunii sau Za vârstă de 5 luni, care se afla în stare gravă. După o scurtă consultaţie între cei doi medici care se aflau la acea oră în spital, doctorul Bernard Johnson şi doctorul Buchanan, primul s-a decis să intervină; a luat maşina îndreptându-se în cea mai mare grabă spre locuinţa soţilor Armstrong. Această familie se făcuse cunoscută, nu numai. la spitalul Haslar, dar şi în micul orăşel. Era un cuplu tânăr, ca multe altele, dar care se remarca prin lipsa de seriozitate. Soţul John, era în vârstă de 26 de ani, iar Janette, soţia abia împlinise „19 ani; prezenţe şterse din punct de vedere fizic şi moral, robi ai instinctelor, îi unea o senzualitate animalicăcare însă nu reuşea să estompeze firea lor permanent certăreaţă, ce degenera în adevărate bătăiv urmate de despărţiri şi

16 după Jürgen Thorwald : La grande aventure de la criminologie, 1967, p. 264.

împăcări, ca apoi cu cel mai neînsemnat prilej, totul să fie reluat.

După cum este lesne de imaginat* deşi se stabiliseră la Gosport de puţin timp, şi anume din februarie 1954, au reuşit să ia cu împrumut sume importante de bani, pe care pentru moment nu întrevedeau cum să le onoreze. Tânăra pereche, deşi ducea o viaţă dezordonată, a adus pe lume trei copii: Stephen, decedat în luna martie 1954, Pamela şi Terence.

Doctorul Johnson fusese anunţat tot la telefon de tatăl copiilor şi în noaptea precedentă că Terence era bolnav, dar, după descrierea telefonică a simptomelor pe care le prezenta copilul, doctorul Buchanan le-a considerat a nu fi grave şi şi-a amânat vizita până dimineaţa. La orele 9 a sosit la locuinţa soţilor Armstrong şi a examinat copilul, pe care l-a găsit într-o stare satisfăcătoare care nu prezenta niciun motiv de îngrijorare. Acestea au fost antecedentele. Revenind doctorul Johnson, ajuns la domiciliul soţilor Armstrong la ora 1, 30, se îndreptă direct spre landoul în care se afla Terence: ceea ce constată îl îngrozi: micuţul se afla în comă. Mama copilului părea prea puţin neliniştită, iar faţa-i dolofană cu buze subţiri, nu lăsa să se întrevadă nici groază şi nici tristeţe. Medicul îi ceru să-i descrie simptomele bolii. Janette, cu vădită reţinere, îi spuse că în ziua precedentă Terence şi Pamela au prezentat semne de indispoziţie, iar atunci când, pe la ojcele 4 – 5 după amiază, le dăduse să mănânce biscuiţi şi lapte, au vomat tot. La orele 7 seara, când soţul s-a reîntors de la lucru, copiii păreau că şi-au revenit. Dar, pe la 11 noaptea, ea remarcă faptul că Terence avea o greutate în respiraţie, că gâfâia şi că trupul îi era rece. Încercă să-l trezească, dar până la urmă cu toate încercările făcute, nu reuşi. Soţul său, care se trezise şi el între timp, introduse un deget în gura copilului, însă nu parveni să-i provoace vomarea şi nici să-l trezească. După

miezul nopţii, văzând că învelişul cald pe care îl preparase nu avusese niciun efect şi că faţa copilului începuse să se albăstrească, telefonă doctorului Buchanan. Ora era târzie şi John crezu că vocea medicului exprima supărarea că a fost deranjat, încât nu a mai îndrăznit să insiste. Dimineaţa următoare, cu prilejul vizitei doctorului Buchanan, Terence părea restabilit. Însă către prânz, în momentul în care John venise acasă să servească dejunul, faţa copilului devenise din nou albastră „respiraţia din nou dificilă, iar toropeala era atât de profundă încât părea neînsufleţit. Atunci, John s-a decis să cheme din nou un medic.

„Însă, întreabă doctorul Johnson, pentru ce a trebuit soţul tău să facă aproape 10 km cu bicicletapână la spitalul Easier pentru a mă anunţa, în loc să utilizeze cea mai apropiată cabină telefonică? în loc de orice răspuns, Janette se mulţumi să ridice din umeri. Ea nu ştia ce să răspundă.

În acest moment, nicio bănuială nu încolţise încă în mintea doctorului Johnson. În lunga sa carieră, el avusese adesea de-a face cu familii asemănătoare, oameni care aveau copii mai mulţi decât le permiteau mijloacele materiale, încât erau, într-o oarecare măsură, insensibili la pierderea unuia din ei. În acelaşi timp, nefiind în măsură să stabilească pe loc o cauză a decesului copilului, se hotărî să anunţe coronerul (ofiţerul de justiţie) din Gosport care, numai la câteva ore de la primirea sesizării, trimise doi subalterni, Bulley şi Edge, la faţa locului. Cei doi poliţişti, după o percheziţie, amănunţită a locuinţei, au Confiscat biberonul şi pernuţa pe care vomase copilul, transported corpül micuţului la morgă. Doctorul Harold Miller, anatomopatolog la spitalul Haslar, fără să mai amine, procedă în după amiaza aceleiaşi zile la autopsia copilului care a avut următorul rezultat:

În regiunea laringelui a descoperit o mică peliculă roşie, zbârcită, ce semăna cu o pieliţă provenită de la un

fruct oarecare; alte pelicule asemănătoare au fost găsite în stomac. Medicul a extras peliculele, după care a secţionat organele şi le-a introdus în borcane cu formol. Bănuind că ar putea fi cazul unei otrăviri de origine alimentară, a sugerat ideea de a se efectua o nouă descindere în apartamentul soţilor Armstrong.

Cei doi poliţişti, revenind la locuinţa acestora, rămaseră surprinşi de faptul că cei doi soţi priveau la televizor programul ca şi cum nimic nu s-ar fiinţâmplat. Bulley şi Edge, mai constatară că la colţul casei se afla un dud plin de fructe. John, cu o amabilitate nefirească, le spuse că landoul lui Terence a stat în timpul jzilci sub pom. El adăugă: „Este foarte probabil ca un fruct să fi căzut în gura copilului. Mai mult ca sigur că s-a întâmplat aşa”.

Doctorul Miller era pe punctul să accepte teza unei intoxicaţii datorită dudelor, când, în dimineaţa zilei de 24 iulie, a descoperit că micile pieliţe de fructe conservate într-un borcănaş au dispărut; ele se dizolvaseră în formol căruia îi conferise o tentă roşie. Descumpănit în faţa acestui fenomen neaşteptat, trimise borcănaşul, biberonul şi pernuţa laboratorului de chimic care efectua analize toxicologice în cazurile suspecte. Buletinul de analiză, prezentat de laborator câteva zile mai târziu, menţiona că materialele examinate nu prezentau urme de otravă. Stomacul conţinea o cantitate mică de feculă de porumb şi puţină cosină roşie. Cauza decesului micuţului copil părea imposibil de stabilit. Se pâniea problema clasării dosarului. Inspectorul Gates de la comisariatul de poliţie, pentru, a nu avea nicio suspiciune, îşi propuse să facă o ultimă verificare. Pe ziua de 28 iulie merse la rândul său la locuinţa soţilor Armstrong; vizită cu un ochi atent apartamentul şi puse câteva întrebări. John Armstrong îi făcu o impresie dezagreabilă, a unui om primitiv, însă dezgheţat. Încă o dată ambii soţi nu s-au străduit să ofere alte explicaţii.

Poliţia şi-ar fi dat avizul pentru închiderea dosarului, dar un rol hotărâtor l-a jucat impresia produsă de John Armstrong inspectorului Gates. Pe la începutul lunii august, inspectorul având ceva timp liber, se deplasă la spitalul Hasler pentru a cunoaşte mediul în care lucra infirmierul John Armstrong, cât şi opinia colegilor despre el. Referinţele, departe de a-i fi favorabile, nu făcură decât să alimenteze neîncrederea poliţistului. Caracterizările colegilor şi personalului spitalului erau din cele mai urâte: „Iresponsabil, murdar, nu-T interesează serviciul pe care îl are…” îi spuse unul dintre medici. Iar altul îl completă: „Un tânăr pueril pentru vârsta sa şi. care nu face toată ziua altceva decât să-şi roadă unghiile. Este un balast şi nu un membru util instituţiei noastre. Numai lipsa acută de infirmieri a făcut ca direcţia spitalului să nu-l concedieze. A urmat discuţia cu medicul care practicase autopsia, pentru a vedea dacă se poate lua în consideraţie un act de violentă. „Spre surprinderea inspectorului Gates, doctorul Miller îi declară acestuia: „Ceea ce am considerat iniţial ca pieliţe de fructe erau în realitate capsule de gelatină colorate ale unui medicament, şi mă gândesc că ar putea fi vorba de un somnifer, sedonal. Am remarcat că capsulele de sedonal produc, prin dizolvare în sucul gastric, aceeaşi coloraţie, ca cea pe „care o avea conţinutul stomacal al lui Terence Armstrong”. „Şi care sunt efectele produse de acest medicament?” întrebă Gates, complet nemulţumit de modul în care se efectuase expertiza toxicologică. Atunci doctorul Miller îi răspunse că acţiunea Sedonalului se manifestă aproape instantaneu după administrare şi că este de scurtă durată; în ceea ce priveşte doza mortală pentru un copil, aceasta este de câteva grame, iar simptomele prezentate de Terence corespund întru totul celor provocate de intoxicaţiile produse de acest barbituric. Însă, după părerea sa, a presupune că copilul ar fi fost suprimat cu Sedonal este o chestiune fantezistă.

Din câte ştia el, nicio crimă nu a fost comisă cu un produs barbituric.

Întrevederea cu Miller lăsă pe Gates perplex, dar îl decise în acelaşi timp să-şi continue investigaţiile: îşi informă şeful, care la rândul său alertă Scotland Yard-ul. A doua zi, L.C. Nickolls, directorul laboratorului de toxicologie al Scotland Yard-ului, ceru telefonic lui Gates să-i trimită de urgenţă obiectele şi substanţele care trebuiau examinate. Inspectorul îşi dădu atunci cu groază seama că chimistul de la laboratorul din Gosport folosise cu neglijenţă probele. Nu rămăsese mare lucru din aceste probe. Cea mai bine conservată părea pernuţa acoperită cu vomismente. În dimineaţa zilei de 23 august, la patru săptămâni de la moartea micuţului Terence, inspectorul Gates ducea la Londra coletul cu piesele destinate noii expertize.

Să facem o scurtă digresiune pentru a urmări împreună stadiul cunoştinţelor în care se găsea toxicologia în privinţa identificării derivaţilor barbiturici; faptul că aceştia s-au situat în scurt timp în fruntea toxicelor utilizate de sinucigaşi, a ridicat toxicologiei problema determinării lor. Însuşi Emil Fischer, unul dintre descoperitorii fenobarbitalului şi barbital ului, a întreprins cercetări pentru a identifica prezenţa lor în corpul uman.

În stabilirea verdictului în cazul unei otrăviri cu bărbiturice, alături de simptome, analiza chimică joacă un rol. important. S-a constatat că localizarea barbituricelor se face cu preponderenţă în hematii, centrii nervoşi (creier şi măduvă), ficat şi rinichi. Putrefacţia distruge cu timpul derivaţii barbiturici, iar eliminarea acestora se face prin urină, cea mai mare parte în primele 48 de ore şi în totalitate după circa cinci zile.

Metodele de identificare a barbituricelor au urmat un drum similar cu cele ale alcaloizilor: s-a urmărit în primul rând izolarea acestora din diversele organe şi în al doilea

rând, punerea la punct a unor reacţii caracteristice.

Folosindu-se proprietatea derivaţilor barbiturici de a fi solubil în eter şi acetonă în mediu acid, se aplică metoda Stas, Otto-Ogier. După izolare, reacţiile obişnuite sunt cele de precipitare şi culoare, bazate pe folosirea unor reactivi specifici, care nu lasă nicio îndoială asupra identităţii lor. Reactivul Milion produce un precipitat alb, reactivul Denigès conduce la formarea de cristale caracteristice, reacţia Parri formează o culoare violet-eiclamen; tot o culoare violetă se obţine şi cu reactivul Fauchet şi Zwikker, iar prin reacţia Paget-Desodt se produce, o coloraţie roz-roşu închis, în funcţie de cantitatea de toxic. În ţara noastră Ioanid şi Mihăilescu au realizat un reactiv deosebit de sensibil, superior celor precedenţi.

În ceea ce priveşte dozarea toxicului, se foloseşte metoda Stas-Otto şi anume extracţia cu eter, urmată de îndepărtarea acestuia şi cântărirea reziduului cristalizat. În interpretarea unei analize toxicologice, Kohn-Abrest se întreabă: doza găsită, ajunge pentru a explica moartea? Unii autori dau următoarele cifre:

2. Dacă doza găsită este mai mică de O, 10 g se consideră insuficientă, în cazul veronalului, de a provoca moartea.

2. Doze mai mari de O, 20 g: moartea este probabilă la persoane bolnave de ficat sau rinichi.

3. Dozë mai mari de 1 g: moartea este sigură.

Acesta era stadibl cunoştinţelor toxicologice în momentul când a avut loc drama micuţului Terence. Dar să nu uităm că, dacă în cazul unor doze mari nu există dificultăţi de identificare, în schimb în cazul unor cantităţi foarte mici şi la corpuri intrate în putrefacţie, situaţia este deosebit de dificilă.

Procedeul Stas-Otto-Ogier, de extracţie şi izolare a derivaţilor barbiturici din corpul omenesc, se aplică de fapt pentru toţi compuşii organici străini organismului,

care au parvenit să se introducă, printr-un mijloc sau altul, indiferent de starea fizică în care se prezintă, lichidă sau solidă. Procedeul în sine era deosebit de avantajos pentru depistarea barbituricelor. Din nefericire, aceste substanţe se deosebesc atât de puţin de ţesuturile umane încât, pentru a obţine un rezultat tranşant, este nevoie de o muncă extenuantă şi deosebit de migăloasă. În anul 1946, P. Valow a reuşit să pună la punct o metodă de îndepărtare a materiilor organice animale (operaţie denumită în termeni de specialitate „dfefecare”) folosind acidul tungstic.

Problema identificării barbituricelor prezintă şi alte dificultăţi. Reacţiile de colorare erau adesea înşelătoare, căci, sub acţiunea aceloraşi reactivi, numeroşi derivaţi nebarbiturici luau coloraţii asemănătoare toxicelor veritabile. Într-un cuvânt, era dificil de caracterizat diferitele culori pe care le formau chiar diversele barbiturice. Spre exemplu sedonalul, sub acţiunea dimetildihidroaminobenzenului, se colora în brun, tentă care vira în violet când se adăuga alcool. Nembutalul şi pen to talul prezentau aceleaşi reacţii.

Un pas înainte l-a adus, în ceea ce priveşte diferenţierea diverselor barbiturice, determinarea punctului de topire. Datorită cantităţilor mici, metoda se efectuala microscop; ea prezenta avantajul că forma cristalelor era specifică fiecărui derivat al acidului barbituric, uşor de constatat la un microscop obişnuit. Dar cu cât oamenii de ştiinţă descopereau noi mijloace, cu atât se iveau dificultăţi în plus. Astfel, punctele de fuziune ale amitalului şi pen totalului se situau în cazul primului între 155 şi 156°C şi pentru cel de al doilea, între 1.56 şi 157 cC, deci Valorile erau atât de apropiate, încât orice diferenţiere între aceste substanţe era imposibil perfectă. Doar sedonalul prezenta particularitatea de a avea un punct de topire de 95°C.

Am menţionat mai sus despre o altă metodă: compararea formei cristalelor. Savantul englez Turfitt a întreprins, încă din anul 1948, cercetări minuţioase în acest domeniu, stabilind reguli foarte precise. Danezii T.Y. Huang, E. Jolk şi B. Jerstew au utilizat razele X. Alţi oameni de ştiinţă au folosit metoda cromatografică pe coloană şi în cele din urmă pe hârtie. Dar caracteristicile fizico-chimice similare ale derivaţilor făceau adesea neuti. lizabilă metoda cromatografică, aceşti produşi neseparându-se pe hârtia de filtru.

Între 23 şi 28 august, Nickoliş analiză formolul în care fuseseră conservate probele ridicate din corpul copilului, conţinutul stomacului cât şi vomismentele. Folosi mai multe metode de identificare dar fără a obţine vreun rezultat. Chimistul din Gosport manipulase atât de neglijent materialele, încât era greu să mai poată servi la ceva. Expertul se gândea să renunţe când, la 28 august, analiza vomişmentelor puse în evidenţă prezenţa unei cantităţi de peste 1 mg de sedonal; în ceea ce priveşte conţinutul stomacului, acesta conţinea circa 20 mg de acid barbituric. Pentru a-şi face o imagine precisă de cantitatea totală de otravă existentă în corpul lui Terence, procedă, pe dată de 6 septembrie, la o nouă autopsie.

Corpul lui Terence se afla într-o stare avansată de descompunere. Cunoscând faptul că organismul mai întâi absoarbe şi ulterior exe retează foarte rapid bărbi turicele, expertul conta evident pe faptul că micul cadavru nu mai poseda decât o cantitate infimă de sedonal, câteva miligrame cel mult. Cea mai mică imprudenţă în manipulări putea să determine dispariţia completă a toxicului. Între timp, inspectorul Gates s-a deplasat din nou la spitalul Easier. Gates raţionase cam în felul următor: dacă moartea copilului fusese provocată prin administrare de sedonal, trebuia să afle modul în care Armstrong, presupusul ucigaş, ar fi intrat în posesia barbituricelor. îl

obseda ideea că infirmierul ar fi sustras o cantitate de sedonal din farmacia spitalului. Primele interogatorii luate personalului spitalului, care manipula medicamentele în cauză, nu au condus la niciun rezultat. Nimeni nu a văzut ceva şi nu a remarcat nimic suspect. În cele din urmă îşi aduse aminte, că, cu câtva timp în urmă, chiar de mai multe săptămâni, Armstrong, făcând de serviciu noaptea, avusese de administrat bolnavilor calmante şi somnifere. Apoi o infirmieră însărcinată cu supravegherea medicamentelor şi care lucra în acelaşi pavilion cu Armstrong, îi comunică inspectorului că în luna februarie sau martie 1956, ea constatase că un dulap în care se păstrau medicamentele, de obicei închis cu cheia, fusese forţat, iar o cutie cu 50 de capsule de Sedonal dispăruse. Făptaşul nu a fost niciodată descoperit. Un lucru era totuşi sigur: Armstrong avea acces la camera unde se găsea dulapul cu medicamente. Era posibil totuşi ca infirmierul să nu fie autorul efracţiei…

Zilele se scurgeau fără să se înregistreze niciun progres, iar Nickolls depunea sforţări în laboratorul Scotland Yard-ului pentru a ajunge la un rezultat. Inspectorul Gates, preocupat de cazul neobişnuit şi impresionat de sfârşitul tragic al micuţului Terence, făcea tot felul de ipoteze. Se gândi să atace problema dintr-un alt punct de vedere: care au fost circumstanţele care au condus la moartea celuilalt copil al cuplului Armstrong, pe nume Stephen. Spre marea sa surprindere, află că permisul de înhumare i-a fost eliberat de un medic bătrân, în vârstă de 82 de ani, care nu acordase nicio asistenţă medicală în prealabil familiei Armstrong. Mai mult, inspectorul remarcă faptul că, simptomele prezentate de ambii copii se asemănau într-un mod frapant: culoare violacee a feţei, toropeală şi respiraţie sacadată. În plus, unul din cei doi copii în viaţă, Pamela, în luna mai 1954 e a prezentat aceleaşi simptome. Un medic care o consultase,

a dispus transportarea ei de urgenţă la spital, unde, după o scurtă internare, s-a restabilit.

Între timp, Nickolls îşi terminase analizele. Cu toate condiţiile defavorabile, el reuşeşte să extragă din organele copilului circa 3 mg de Sedonal. „Ţinând seama de faptul menţionat că sedonalul se elimină foarte repede, copilul probabil absorbise între 3 şi 5 capsule de 80 mg fiecare. Ori, această doză, ţinând seama de vârsta copilului, era categoric mortală. Aceasta fiind situaţia, soţii Armstrong fură convocaţi la poliţie şi supuşi unui nou interogatoriu. Inspectorii începură prin a încerca să reconstituie modul în care cuplul îşi întrebuinţase timpul, moment cu moment, înainte de moartea lui Terence. Cum a decurs ziua de 21 iulie? Copilul şi-a primit biberonul şi. biscuiţii şi imediat a început să vomite. Cine se găsea atunci lingăi el? Numai mama? urmă derularea tragică a filmului af cărui sfârşit însemna stingerea vieţii unei fiinţe lipsite de orice apărare. Ora 7 seara: John Armstrong soseşte acasă venind de la serviciu. Copilul părea că nu suferă de ceva ora 11 seara: Terence are o respiraţie grea, corpul i s-a răcit şi este cufundat într-o stare de stupoare; 30 de minute după miezul nopţii faţa copilului este violetă. John telefonează doctorului Buchanan şi nu protestează atunci când acesta îl anunţă că nu va putea să-i vadă copilul decât în dimineaţa – următoare. 22 iulie, ora 7 dimineaţa: John merge la spitalul Haslar; ora 8, 40: doctorul Buchanan găseşte copilul într-o stare normală; 12, 30; John vine acasă pentru a lua dejunul. Copilul prezintă din nou simptomele descrise; ora 13; John se decide să cheme un medic, însă dă dovada că nu se grăbeşte, ia bicicleta pentru a merge la spitalul Haslar şi nu telefonează doctorului Johnson decât la ora 1, 20. Zece minute mai târziu, medicul constată că Terence a încetat din viaţă.

Cronologic, evenimentele s-au derulat după cum am văzut. Şi şeful poliţiei, Jones. îl întreabă: „Este exact?”

„Perfect exact” fu răspunsul”. „Nu aveţi nicio obiecţiune sau observaţii de făcut?” mai adăugă încă o dată poliţistul „Nu”. „În tot acest timp nimeni nu a venit în casă, nimeni nu s-a apropiat de copil?

Jones le puse atunci întrebarea, la care spera să obţină elucidarea cazului: „Cum vă puteţi explica atunci, spuse el, că corpul copilului conţine o doză de Sedonal?” încordat, el urmărea cu atenţie reacţiile feţei celor doi soţi, însă nimic nu se schimbase; ochii lor rămaseră în continuare inexpresivi, Janette declară că nu ştie ce este Sedonalul şi la ce ar putea servi. În ceea ce priveşte pe John care era infirmier, nu putu să spună acelaşi lucru şi declară că „nu va da niciun răspuns până nu-şi va consulta avocatul”.

Jones şi Gates erau-jconvinşi de culpabilitatea soţilor Armstrong. Ei găsiră de cuviinţă că este necesara practicarea autopsiei şi celuilalt copil, Stephen, deşi şansele ţie a mai găsi barbiturice erau reduse, dat fiind timpul scurs de la moarte. La 17 septembrie, inspectorul Gates însoţea la cimitir pe John Armstrong care, conform legii, trebuia să asiste la exhumaie. Trista operaţiune fiind terminată, John se opri o clipă la poarta cimitirului. Zărind pe Gates că se apropie, privindu-l drept în ochi, îl întrebă: „Nu a mai rămas mare lucru din micuţ, după atâta timp, nu ci edeţi?”

Pentru inspector, intenţiile care se ascundeau după această întrebare erau evidente: era un amestec de teamă şi în acelaşi timp de speranţa că eforturile poliţiei nu vor duce la niciun rezultat. Însă faţa sobră, nemişcată a poliţistului nu lăsă să scape ceva. Din nefericire, speranţele lui Armstrong aveau să se realizeze: toate analizele efectuate de Nickolls asupra corpului lui Stephen nu au dus la niciun rezultat. Dacă în ipoteza că Sedonalul îi provocase totuşi moartea, el dispăruse din corp, fără a lăsa nici cea mai mică urmă.

Pe de altă parte, convinşi că cei doi soţi premeditaseră în comun crima, pentru a se debarasa de Terence în scopul micşorării cheltuielilor, poliţiştii se întrebau care din cei doi părinţi administrase copilului capsulele mortale. Informaţiile privind modul în care Sedonalul acţionează asupra organismului nu ar fi în măsură se întreabă Jones, să indice care din părinţi ar fi responsabil de gestul funest? Se ştie că intrarea în acţiune a somniferului, al cărui efect era imediat, însă somnul avea o durată fixă, aceasta fiind în funcţie de rapiditatea cu care învelişul capsulei se dizolva în sucul gastric. În cazul în care dizolvarea avea loc instantaneu, John ar fi fost suspectat că a administrat copilului otrava imediat ce a venit acasă pentru dejun. În ipoteza cealaltă, dacă dizolvarea necesita un timp mai lung, mama copilului ar fi cea care a dat copilului capsulele ucigaşe, John fiind absent între orele 7 şi 12, 45.

Astfel că Jones îi ceru lui Nickolls să facă experienţe în acest sens. Acesta cumpără de la farmacie un tub cu Sedonal şi supuse capsulele acţiunii sucului gastric obţinut prin tubajul unor bolnavi. Învelite într-o peliculă subţire de gelatină, ele se dizolvau rapid fără să lase o coloraţie roşiatică asemănătoare învelişului unui fruct şi care, cu prilejul examenului conţinutului stomacului lui Terence, atrăsese atenţia doctorului Miller. Intrigat, expertul făcu o scurtă anchetă care să stabilească dacă nu cumva pe piaţă existau şi alte prezentări ale aceluiaşi medicament. Cu acest prilej el află, spre surprinderea sa, că uzina producătoare, din motive comerciale, schimbase cu câtăva vreme formula capsulelor, fără să prevină pe medici şi farmacişti. Înainte se utiliza la fabricarea Sedonalului metil-celuloză colorată cu cozină şi amidon de porumb, ca ingredient de umplutură. Când o astfel de pilulă ajunge în stomac, sucul gastric impregnează învelişul de celuloză, trece prin el, şi umflă fecula de amidon determinând

desfacerea capsulei în două părţi. Conţinutul se dizolva lent, provocând o coloraţie caracteristică, roşiatică a lichidului. Acum era clar pentru ce doctorul Miller găsise puţin amidon de porumb în stomacul copilului. Nickolls, reluă experienţele de la început şi descoperi imediat motivele care determinaseră pe fabricant să schimbe formula capsulelor de sedonal. Ele se deschideau la întâmplare, uneori imediat, alteori după o jumătate de oră şi chiar mai mult. În general, Sedonalul nu putea, în aceste condiţii, să-şi înceapă acţiunea mai înainte de o jumătate de oră.

Experienţele destul de migăloase ale expertului nu au reuşit să-i ofere o soluţie de fapt a problemei. Capsulele pe care Terence le înghiţise ar fi putut să se deschidă imediat sau după un oarecare timp. În primul caz, responsabil de administrarea otrăvii ar fi putut fi John; în al doilea caz Janette. Însă nimic nu permitea deocamdată să se stabilească într-un mod categoric circumstanţele crimei.

Gates puse raportul lui Nickolls în sertarul biroului său, încercând senthnentul neplăcut al eşecului în faţa cazului încredinţat. Probele pe care le avea nu erau suficiente pentru a înainta dosarul Camerei de acuzare. Totul se limita, de fapt doar la bănuieli. Juraţii în mod sigur, ar fi cerut să se prezinte dovada că, în ziua crimei, soţii Armstrong aveau Sedonal în casa lor. Şi această probă lipsea.

Inspectorul Gates nu dezarmă totuşi, una din calităţile sale fiind răbdarea, şi continuă să supravegheze familia Armstrong.

Dar lucrurile nu păreau să conducă la niciun indiciu nou timp de un an. Lovitura de trăsnet pe care Jones şi

Gates o aşteptau avea să se producă Ia.24 iunie 1956. Janette Armstrong, motivând că soţul o bate, introduce o cerere de divorţ, soliei tind pensie alimentară atât pentru ea cât şi pentru copilul său. După toate

aparenţele, motivul îl constituiri faptul că în cursul ultimei certe, Johnes fusese mai violent-ça de obicei, maltratându-şi soţia. Faptul nu constituia o noutate, dar se remarca, din spusele lui Janette, că intensitatea loviturilor primite era neobişnuit de mare. Janette era plină de indignare şi, din atitudinea ei, se simţea uni pe care o nutrea faţă de John. Tribunalul îi respinse cererea, fapt care o determină, să se adreseze inspectorului Gates, spunându-i că avea să facă o declaraţie.

Gates se aştepta să afle în sfârşit adevărul „cazul micuţului Terence fiind o obsesie pentru el.

Jenette îi spusese: „În luna iulie 1955 v-am minţit. Setkmalul se găsea în casă. soţul meu adusese o cutie de la spital, Trei zile după moartea copilului, soţul mi-a spus să arunc restul de capsule, căci am fi puiuţ şi bănuiţi de crimp. /6 Ea a aruncat capsulele în coşurile de gunoi din curte. Pe data de 16 septembrie, după plecarea inspectorilor Jones şi Gates care i-a supus la un îndelungat interogatoriu-John i-a spus eu un surâă forţat: „Veri că trebuia să arunci capsulele... erau de Sedonal”. Janette adăugă că abia atunci a înţeles că acest medicament a fost în posesia lor. Îşi întrebă soţul: „Tu le-ai dat copilului 7” „Cine ştie dacă nu ai făcut tu aceasta?” îi răspunse John sarcastic. La vremea aceea ea nu a declarat nimic poliţiei căci îi era o teamă groaznică de soţul său, care o putea omori. În prezent nimic nu o mai interesa, totul îi era perfect egal.

Fără îndoială, fiecare cuvânt din această declaraţie era dictat de dorinţa de răzbunare, de ură. Această remarcă aparţinea publicaţiilor vremii, din care ne-am permis să reproducem, şi părea să fie justificată. Cu toate acestea, tot ceea ce se referea la Sedonal părea verosimil; şi în acelaşi timp constituia o probă, care. până atmti lipsise din dosar. Acum era cert că cei doi soţi erau în posesia Sedonalului îţi ziua morţii copilului, La 4

decembrie 1956, procurorul general, sir Reginald Minhinghaiït Butter, îşi pronunţa, în faţa juriului de judecată, rec Mzitoriul contra lui John şi Janette Armstrong, acuzându-i de crimă premeditată în comun, asupra copilului lor, Terence.

Procesul a fost lung, în faţa unei asistenţe aşa de numeroasă încât sala de şedinţe a fost neîncăpătoare. În timpul procesului, inculpaţii au oferit celor prezenţi un spectacol penibil: acuzaţii reciproce, minciuni, cuvinte suspicioase şi ură cu greu disimulată. După o deliberare de 45 de minute juriul, format din nouă bărbaţi şi trei femei, l-a declarat pe John Armstrong vinovat. Janette a fost achitată, la aceasta contribuind, într-o foarte mare măsură, avocatul ei Norman Skeljorn, care, dând dovadă de competenţă în materie şi un orizont larg de cunoştinţe, a ştiut să exploateze cu şiretenie experienţele făcute de Nickolls pentru a reconstitui ipoteza sa în privinţa derulării evenimentelor.

„Nu există capsule de Sedonal, spuse acesta la proces, care se dizolvă, imediat în sucul gastric şi altele care rezistă la acţiunea acestuia timp de cel puţin o jumătate de oră 7* Expertul Nickolls însuşi a afirmat aceasta. Acuzarea pretinde că Janette Armstrong a participat la crimă, căci primele simptom «ale ultimei faze din boala lui Terence s-au manifestat la orele 12 şi 15 minute, deci în momentul când soţul se întorsese de la serviciu. Totuşi adevărul este altul. Există o contradicţie în experienţele lui Nickolls, care presupune că John Armstrong a administrat copilului mai multe capsule cu Sedonal imediat după sosirea sa acasă şi că una din ele s-a dizolvat imediat, provocând primele simptome ale intoxicaţiei? Aceasta contrazice experienţele care au arătat că unele capsule, deschizându-se mai târziu, poate după circa o oră, au determinat moartea copilului? Nu, aceste afirmaţii nu sunt contrare tezei expertului. Oricare – ar fi

fost vinovăţia lui Janette Armstrong, acest proces a atras atenţia experţilor şi tuturor oamenilor asupra primejdiei pe care o prezintă barbituriceie: a fost comisă o crimă cu aceste produse. Faptul a dat mult de gândit experţilor, datorită împrejurărilor care nu au permis evidenţierea toxicului decât cu multă difield ţaţe şi datorită unui concurs de împrejurări, care au indicat chimiştilor pe ce drum să continue investigaţiile. Şi, conchide pe bună dreptate Jürgen Thorwald care a reconstituit dosarul acestui caz, în faţa toxicologilor a apărut spectrul ameninţător al tuturor otrăvurilor pe care circumstanţe nenumărate şi nebănuite pot să le ascundă investigaţiilor lor, permiţând vinovaţilor să-şi continue activitatea funestă şi să scape nepedepsiţi.

Otrava care nu lasă urme în noaptea de 3 spre 4 mai 1957, şefului poliţiei judiciare din oraşul Bradford (Marea Britanie) i se semnală un deces ieşit din comun. Cheamă în bucul său pe sergentul Naylor pentru a-i da ordin să se deplaseze în strada Thombury Crescent, la locul în cauză.[17]

Alegând pe acest tânăr sergent, şeful avusese motive foarte serioase. Naylor avea o pregătire temeinică, ştia să aplice cunoştinţele de criminalistică cele mai moderne şi, în plus, observa orice urmă care ar fi putut fi de folos unei analize de laborator. Felul de orientare al şefului poliţiei s-a dovedit just, ancheta care a urmat a condus la rezultate uimitoare, dovedind unde poate duce o strânsă colaborare între laboratoarele poliţiei şi experţii în patologie şi toxicologie.

Despre ce era vorba? Poliţia/fusese alertată de un telefon dat de către un medic, care la rândul său a fost anunţat de familia Skinner, care locuia pe Thombury Crescent, arătând că vecina lor Elizabeth Barlow, decedase în baie. Circumstanţele acestei morţi şi condiţiile

17 după Jürgen Thorwald : La grande aventura de la criminologie, 1967, p. 298.

neobişnuite în care s-a produs decesul a intrigat pe medic.

Sosit la numărul indicat, sergentul Naylor se află în faţa unei clădiri obişnuite dar mari, având camera de zi şi bucătăria situate la parter, iar dormitorul şi baia la primait etaj. Medicul aştepta pe poliţist la capul scării şi se afla în compania unui bărbat tânăr care, cu un aer resemnat, se prezenta: Kenneth Barlow, 38 de ani, soţul defunctei, infirmier la spitalul Saint Luc din Hunddersfield (oraş vecin cu Bradford).

Tăcut, el însoţi pe Naylor şi pe medic în baie. În cada lipsită de apă zăcea corpul unei femei în vârstă de aproximativ 30 de ani. Se putea constata că mai înainte de a muri, aceasta vomase. Naylor a remarcat imediat că pupilele ochilor erau anormal de dilatate.

„Am impresia, spuse doctorul, că defuncta se afla sub acţiunea drogului. Totuşi, aceasta nu este decât o supoziţie, iar dl. Barlow vă va da toate detaliile asupra morţii soţiei sale… Din nefericire, eu sunt nevoit să vă părăsesc, fiind aşteptat la un caz urgent, lată adresa mea…”

După plecarea medicului, Naylor notă cuvânt cu cuvânt, în carneţelul său, relatările pe care Barlow le expuse pe nerăsuflate: „Elizabeth lucra la o albitorie şi amândoi se aflau în ziua lor liberă. După ceaşca de ceai de la orele 17, tânăra femeie merse să se culce puţin, rugându-şi soţul să o trezească la ora 19, căci dorea să urmărească o anumită emisiune la televizor. Aşa s-a şi petrecut. În timp ce privea spectacolul ce se transmitea, – soţia s-a simţit indispusă şi s-a întins puţin pe pat. Brusc, fu cuprinsă de vomismente. După ce a schimbat lenjeria murdară, Barlow s-a culcat şi el. Mai târziu, soţia sa, care se plângea că îi este cald şi transpiră, se decise să facă o baie. Către orele 23, trezit după un somn scurt, Barlow zări că locul de lângă el era liber, iar lumina în camera de baie era aprinsă. Se sculă imediat; soţia sa zăcea fără viaţă

în cadă. Încercă s-o scoată din apă, însă, fiind prea grea, nu reuşi. Atunci goli apa din cadă şi încercă unele metode de reanimare, făcându-i şi respiraţie artificială".

Acestea, din spusele lui Barlow, părea să fie deocamdată totul. Naylor făcu înconjurul apartamentului, inspectând fiecare cameră. În dormitor, îl surprinse un detaliu: pijamaua, purtată de Barlow în momentul tind încerc» să-şi aducă în viaţă soţia, era uscată. Afară de aceasta* nicio urmă suspectă. Totul părea să confirme declaraţiile soţului. Însă pijamaua?

Sergentul telefonă şefului său, H.S. Prince, pentru a-i spune că după părerea sa ar trebui anunţaţi specialiştii din laboratorul poliţiei. Zece minute mai târziu, inspectorul şef Price controla el însuşi apartamentul din Thorn bury Crescent şi observă unele detalii care scăpaseră atenţiei sergentului Naylor şi îl lăsară perplex; de exemplu, dacă Barlow ar fi vrut cu adevărat să scoată corpul soţiei din cadă, cum ar putea explica absenţa picăturilor şi chiar a şiroaielor de apă de pe podeaua acestei camere? Price luă legătura cu laboratorul din Harrogate. La orele 3, 30 dimineaţa, inspectorul şef Coffey de la acest laborator şi dr. David Price sunau la poarta casei.

La rândul său, dr. Price remarcă că axilele Elizabethei Barlow erau ude. Faptul contrazicea mărturisirile soţului, după care acesta i-ar fi practicat respiraţia artificială. Nu după mult timp, inspectorul şef Coffey descoperi, într-un colţ al bucătăriei, două seringi, dintre care una era încă umedă. Interogat, Barlow explică că aceste seringi aparţineau trusei sale de infirmier şi că, suferind, de un furuncul ei îşi făcuse o injecţie cu penicilină.

Intrigaţi şi neîncrezători, dar mai ales datorită pupilelor dilatate ale defunctei, poliţiştii au decis să-i ducă corpul la laboratorul din Harrogate.

La ora 5, 40, dr. Price a început autopsia. Aparent,

nimic nu explica o moarte subită. Inima era tot atât de sănătoasă ca celelalte organe şi nu prezentau anomalii. În plus; nicio infecţie în organism, lucru pe care analiza bacteriologică a viscerelor şi a splinei o dovedea, clar. Urmă o consultare uluitoare: tânăra femeie era în aşteptarea unui copil; însărcinată de opt săptămâni, ea părea să o fi suportat fără dificultăţi.

La 4 mai, probele de vomismente, păr, sânge, ficat, plămmi şi creier au fost încredinţate chimiştilor şi toxicologilor A.S. Cuity şi P.H. Wright. Cercetările lor, îndoi ungă te şi laboriôa, nu au dus la niciun rezultat

To» te procedeele, destinate să evidenţieze urmele unei otrăvi oarecare sau medicament cunoscut, au dus la rezultate negative. Analiza urmelor de pe seringi şi ace au «tratat că Kenneth Barlow nu minţise: părea într-adevăr că ele conţineau urme de penicilină.

La 8 mai, dr. Price a decis să se întreprindă cercetări privitoare la eventualele urme de înţepături, şi, înarmându-se cu o lampă puternică şi o lupă, a controlat milimetru cu milimetru corpul victimei. După două ore de examen minuţios, descoperi pe fesa stingă două înţepături, iar alte două, unalingă cealaltă, pe fesa dreaptă. Aceste urme minuscule scăpaseră, cu prilejul autopsiei, atenţiei medicilor, căci victima, suferind de o boală de piele, avea epiderma acoperită de erupţii. Făcând Incizii superficiale în muşchi şi stratul de grăsime, Price constată că ţesutul est? uşor inflamat, cum se întâmplă după o înţepătură recenţi. De altfel, înţepăturile de pe fesa stingă ar fi trebuit să fie făcute cu cel mult câteva ore înaintea morţii. Kenneth Barlow deci minţise: era evident că el injectase soţiei sale o substanţă oarecare, care ar fi putut să-i provoacemoartea.

Informat da descoperirea făcută de către medic, inspectorul şef Price hotărî să nu supună pe Barlow la un nou interogatoriu. Poliţistul nu ar fi câştigat nimic

declarându-i ceea ce aflase. Infirmierul avea dreptul să facă injecţii soţiei sale, în cazul în care, bineînţeles, acestea nu-i puneau viaţa în primejdie. Mai mult, chiar în ipoteza că el ar fi recunoscut că a minţit de teamă să nu trezească unde bănuieli, ancheta nu ar fi avansat cu nimic. Barlow putea să pretindă, printre altele, că a utilizat un produs inofensiv, un întăritor de exemplu. Pentru moment era important de a şti dacă toxicologii şi chimiştii erau în măsură să identifice substanţa care a fost injectată Elizabethei de către Barlow. La rândul său, intendentul şef Price fwi rezumat să supravegheze pe suspect, mergând la spitalul Saint Luc pentru a culege informaţii asupra lui şi asupra medicâirentelor la care Barlow avea acces.

În după amiaza zilei de 8 mai. doctorul Price a făcut trei prelevări din ţesuturile înconjurătoare locului de înţepătură. El spera – deşi şansele erau minime – ca regiunea situată în imediata apropiere a acestor înţepături, să păstreze o parte din substanţa injectată. Prelevările erau mici aşa încât analizele trebuiau restrânse pentru a nu se consuma materialul.

Dr. Price, toxicologii Curry şi Wright, ginecologul C.S. Russell, profesor la universitatea din Sheffield, profesorul R.H. Thompson directorul laboratorului de analize chimice de la spitalul Guy şi profesorul S.S. Randall de la departamentul de biochimie al firmei Boots din Nottingham, s-au reunit pentru a discuta cazul. Dezbaterile au fost purtate în jurul unui singur punct: ce medicament sau drog provoacă, la o femeie care se găseşte la începutul unei sarcini, simptome de oboseală, vomismente, transpiraţie, slăbiciune, pierderea cunoştinţei şi dilatarea pupilelor? Eliminând progresiv diversele posibilităţi, savanţii au fost nevoiţi să-şi concentreze atenţia asupra unui simptom denumit hipoglicemie, caracterizată printr-o scădere importantă de glucoză în sânge, care constituie inversul maladiei atât de cunoscute:

diabetul zaharat. În caz de diabet, pancreasul nu mai secretă hormonul, în cantitate suficientă, numit insulină, agent indispensabil pentru a regla cantitatea de glucoză în sânge, provocând hiperglieemia.

O doză foarte mare de insulină poate fi mortală. Ea coboară sub normal procentul de zahăr din sânge, antrenând tabloul clinic al hipoglicemiei, având ca simptome: tremurători, greţuri, senzaţie de căldură, transpiraţie excesivă şi în final comă. Se poate salva bolnavul dându-i glucoză sau zahăr. Fapt caracteristic, omul aflat sub influenţa şocului hipoglicemie, are pupilele dilatate. În cazul Elizabethei Barlow era sigur că ea nu a suferit de diabet. I se analizase urina. Cu toate acestea, în cursul examenului biochimic, Curry a supus-o probei de „sânge amestecat" (prelevat din cele două ventricule) şi a constatat, spre marea sa surprindere, că conţineau 210 mg de glucoză, cantitate cu mult superioară celei normale.

Această analiză elimină ipoteza unei hipoglicemii. Curry rămase perplex; pe de o parte simptomele prezentate de victimă corespundeau celor provocate de hipoglicemie, pe de altă parte, proba „sângelui amestecat46 arăta o cantitate anormal de mare de glucoza. Totul era foarte enigmatic. Evident, se putea presupune că Barlow injectase insulină soţiei sale în timp ce ea îşi pierduse cunoştinţa în baie. Însă, admiţână această ipoteză, nu se pleca pe o pistă falsă? Savantul, pradă incertitudinii, avea să-şi schimbe total atitudinea când, pe data de 23 mai, Price îi făcu o vizită la Harrogate.

„Barlow este un om straniu. Elizabeth este a doua soţie a lui. Prima a murit în anul 1956, în vârstă de 32 de ani şi nu s-a putut stabili niciodată cauza morţii. După declaraţiile colegei sale, infirmiera Alice Lodge, ocupaţia principală a lui Barlow la spital era de a face injecţii cu… insulină!" Atenţi, toxicologii prezenţi la întrevedere, nu au pierdut niciun cuvânt din cele spuse de poliţist.

„Omul nostru, continuă Price, a lucrat mai înainte la sanatoriul Northfield şi acolo, într-o zi, el a spus unui bolnav: „o doză puţin mai mare este un bilet de dus pe lumea cealaltă”.

În 1955, de Crăciun, a povestit colegului său Harry Stock că, cu ajutorul insulinei, s-ar putea realiza o crimă perfectă. După el, ea nu lasă nicio urmă, căci, este asimilată instantaneu de sânge. „Ce părere aveţi de toate acestea?” „Dvs. nu puteţi şti cât de preţioase sunt aceste informaţii66 exclamă Curry.

În aceeaşi zi, Curry, Wright, Randall ca şi asistenţii lor Birkenshaw şi Grud consultau febril lucrările de specialitate din bibliotecă, în căutarea unei metode care să permită depistarea urmelor de insulină într-un cadavru. Literatura nu cunoştea încă un asemenea caz şi ca atare nici probele toxicologice nu fuseseră întreprinse în această direcţie.

Într-un studiu publicat în 1940, J.L. Hamilton-Patterson şi E.W. Johnson afirmau că examenul „sângelui amestecat66 dădeau o idee complet falsă asupra conţinutului de zahăr în cadavre. Autorii constataseră la 38 de mediabetici, decedaţi în urma unei morţi violente datorite strangulării sau înecării, că procentajul de zahăr din ventricuful drept era deosebit de ridicat, în timp ce „în celelalte organe se situa la un nivel mediu. Acest – fenomen se explica uşor: în cursul luptei pentru viaţă, ficatul, acest rezervor important de zahăr, mobilizează ultimele sale rezerve pentru a le trimite către ventriculul drept; aici ele pătrund în momentul morţii şi nu se mai răspândesc în organism. Doza puternică de glucoză găsită în „sângele amestecat” al Elizabethei Barlow nu era deci în contradicţie cu ipoteza injecţiei de insulină utilizată de infirmier pentru a-şi suprima soţia.

Ce trebuia să se facă pentru a se descoperi prezenţa insulinei în corpul victimei? în lipsa unui procedeu chimic,

nu îi rămânea lui Curry decât un singur mijloc: să reia experimentările fiziologice recomandate odinioară de Tardieu în toxicologie. Savantul îşi consacrăciteva zile de muncă pentru a prepara extracte din trei probe luate din ţesuturile ce se învecinau cu înţepăturile suspecte. Animalele injectate cu insulină prezentau simptome caracteristice: tremurături, spasme, agitaţie şi slăbiciune urmate de comă.

Personalul laboratorului din Harrogate înconjură pe Curry, când acesta injectă unui alt lot de şoareci extracte preparate din corpul victimei. Comportarea animalelor a fost aceeaşi: după o stare de agitaţie urmată de comă, survenea moartea. Fapt curios: extractele aveau o acţiune când violentă, când mai slabă. Se constată că probele dan fesa stingă aveau o acţiune mai puternică decât *cele* care proveneau din fesa dreaptă. Aceasta însemna că primele conţineau o cantitate mai importantă de insulină, rămasă în ţesut, organismul nemaiavând timp să o asimileze. Această constatare confirma teza doctorului Price, care afirmase că punctele înţepăturilor de pe fesa stingă erau de dată mai recentă şi că aceste injecţii precedau cu puţin apariţia morţii.

Comparând modul în care şoarecii au reacţionat la injecţiile cu insulina pură, pe de o parte, şi la cele cu extracte de la victimă, pe de altă parte, Curry constată că extractele aveau o acţiune corespunzătoarecelei dateiî-te unei doze de insulină de 80 unităţi. Imbrucit organismul asimilează această substanţă foarte rapid, totul demonstra că insulina injectată victimei era în cantitate cu mult mai mare.

După două luni de eforturi, proba ştiinţifică era făcută: Barlew îşi omoiise. soţia cu insulina!

La 27 iulie 1957, la o zi după depunerea raportului lui Curry, Kenneth Barlow a fost arestat la Buddeersâield de inspectorul şef Cheshire de la Scotland Yard. Cu faţa

descompusă de frică, el ascultă pe poliţist care îl anunţă că era acuzat de «omor prin injectare de insulina, totuşi îşi reveni repede. „Este absurd, spuse el, eu nu am făcut niciodată injecţii cu insulină soţiei mele”.

Câteva zile mai târziu, Barlow îşi schimbă atitudinea şi încetă să mai nege. „Da, la cererea Elizabethei, îi făcuse o injecţie cu ergotină. Soţia sa nu voia să aibă cu nici un preţ un copil. şi ergotină, provocând spasme ale uterului, poate declanşa detaşarea fetusului. Barlow îşi procurase medicamentul de la spitalul Saint Luc şi a fost ultima injecţie înainte de moartea Elizabethei. Însă aceasta nu era insulină, el putea să garanteze”.

Adusă la cunoştinţă şefului laboratorului din Harrogate, declaraţia inculpatului a avut darul de a ridica proteste generale. Ergotină fiind o bază toxică, savanţii cunoşteau procedeele chimice care permit să se descopere urmele în organism. Era deci sigur că s-ar fi putut decela prezenţa în cursul expertizei. Curry rămase gâwditoţi. Pentru el nu – contactecât un lucru, adevărul. Dacă, – prin imposibilitate, ar fi fost folosită ergotină, este obligat să verifice aceasta. M injectă acest produs în ţesuturi prelevate de la un cadavru, şi, preparând extracte, îşi reluă experienţele pe şoareci, cocoş de India şi şobolani. Midi wild din animale nu a prezentat simptomele pe care le provoacă injecţiile de insulină. Deşi se ştia. că ergotină nu produce niciodată dilatarea pupilelor şi mu exercită de gluooză din sânge, Curry a cerut încă precizări asupra acestui subiect ginecologilor Russe!... şi Dean. Ei au confirmat imediat «exactitatea informaţiilor sale.

În decembrie 195V, procurorul Sir. Harry Hylton Foster pronunţa rechizitoriul contra lui Kenneth Barlow, inculpat de omucidere. s

Într-o epocă în care analizele toxicologice constituiau un element indispensabil oricărei anchete poliţiste sau proceduri judiciare, acuzarea, fondată pe cercetări

ştiinţifice, nu era nimic extraordinar. Cu toate acestea procesul lui Keneth Barlow a demonstrat importanţa colaborării oamenilor de ştiinţă cu anchetatorii în rezolvarea unei probleme atât de spinoase.

După o deliberare care a durat câteva minute doar, juraţii au declarat pe Barlow vinovat. Acesta a fost condamnat la închisoare pe viaţă.

În încheiere am vrea să menţionăm că teza apărării susţinută de dr. Hobson, în calitate de expert, a fost următoarea: „Sub influenţa unui şoc sau o spaimă mare, glanda suprarenală secretă adrenalină, care măreşte procentul de zahăr în sânge. În aceste condiţii, secreţia de insulină creşte şi ea proporţional. Este probabil ca Elizabeth Barlow să fi resimţit o spaimă insuportabilă după care şi-a pierdut cunoştinţa în baie. În acel moment pancreasul său a secretat o doză neobişnuită de insulină".

La această ipoteză dr. Price a răspuns următoarele: „În regiunea situată în imediata apropiere a înţepăturilor pe cadavru, s-au găsit 84 unităţi de insulină. Să admitem că teza dvs. este justă. Însă în acest caz vă imaginaţi ce cantitate de insulina a trebuit să secrete pancreasul pentru a produce o concentraţie de 84 de unităţi la 170 grame de ţesut muscular? ar fi corespuns la 15.000 u. insulină. Or, nu se cunoaşte cazul în care pancreasul să poată secreta o asemenea cantitate, când, în condiţiile unui bolnav grav, consumul zilnic de insulină se situează între 12 – 20 u. Să admitem totuşi că pancreasul ar fi capabil să secrete o doză masivă de insulină, atunci răspândirea acesteia s-ar face uniform în tot corpul. Ori ţesuturile vecine înţepăturilor din fesa stingă conţineau mai multă insulină decât cele din fesa dreaptă. Cum se poate explica aceasta?"

Apărarea a fost nevoită să se plece în faţa unde argumente perfect ştiinţifice.

Dar curând, în anul I960, Kenneth Barlow a murit în

închisoare datorită unei leucemii. A dus cu sine răspunsul la două întrebări, pe care inspectorul Price, ieşit la pensie şi le pune şi astăzi: cum a acceptat soţia lui Barlow să i se facă cele două injecţii şi care a fost cauza morţii primei soţii? Poate că amândouă întrebările au un singur şi acelaşi răspuns: ambele femei au fost însărcinate şi, credule, au acceptat injecţia fatală, considerând că este vorba de un abortiv. Întrucâtva doar decorul a fost schimbat. În cazul lui Elizabeth, după injecţieo baie fierbinte ar fi uşurat acţiunea ergotinei. Dor adevărul se află ascuns sub trei moviliţe de pământ.

Bijuterii de familie

Dosarul, pe care îl prezentăm în continuare cititorilor, a avut drept fundal Londra anilor 1935 – 1939 4. Rezolvarea sa s-a datorat în bună parte întâmplării, dar şi, într-o măsură egală, spiritului de observaţip mereu treaz al câtorva oameni modeşti şi anonimi, care nu au lipsit nicio clipă de la datorie. Acestora le revine meritul deschiderii unei noi pagini în criminalistică, într-o perioadă în care, cu excepţia câtorva savanţi vizionari, nimeni nu bănuia ce surprize aşteaptă omenirea. Dar să nu anticipăm.

Lady Edith Devenpole Sirney era o femeie încântătoare, frumoasă, cum sunt adesea englezoaicele, cu părul blond, împrăştiind în jur o distincţie şi oseducţie rar întâlnită. Fiica lui Sir Devenpole, un mic baron aparţinântd uneia din cele mai vechi şi mai respectabile familii din Sussex, era moştenitoarea unei averi demne de invidiat. Aceasta n-o făcea mai puţin frumoasă şi nu-i răpea din graţia şi eleganţa ei, nici din farmecul ochilor albaştri, întunecaţi,[18]

din – tind *în* tind de o umbră de tristeţe, mărindu-i astfel puterea de seducţie. Fiind căsătorită cu dr. Frank Sirney, ea se stabilise la Londra, unde acesta avea un

18 Sinclair Lewis : Supplement to the fiftyith annual report of death, London, 1940, p. 16.

cabinet frecventat de o numeroasă şi bogată clientelă. Poate că la capacitatea profesională a doctorului şi a modului cu care îşi ipgrijea pacienţii, o mare contribuţie o avea şi fizicul, dar mai ales manierele. sale de perfect. gentleman.

Pendula sfârşea tocmai să bată ora 7. Lady Edith intră îsflu-un mic salon, de unde putea să vadă peluza din faţa casei.

Un automobil claxona la intrarea în grădină. Femeia, apropiindu-se de fereastră, văzu că sosise doctorul Sirney. Se auzi mai întâi poarta de la intrare, apoi câteva cuvinte schimbate cu subreta care-i, ieşise în întâmpinare. Frank Siröey îşi făcu apariţia în cadrul uşii salonului: era înalt, subţire, cu părul des şi negru, uşor încărunţit la tâmple; obrazul, eu trăsături regulate şi severe, era bronzat, asemenea chipului acelor sportivi englezi cărora le place vânătoarea în bătaia vântului şi sub arşiţa soarelui. Avea o mustaţă unică, cu vârfurile pomădate după moda timpului „Stadiile: şi le făcuse la Paris, prelupgindu-le mai mult decât era necesar.

Bar doctorul-Sirney, deşi norocul nu-l ocolise în privinţa banilor, în schimb fusese foarte nefericit în căsnicii: în mai puţin de patru ani îşi pierduse primele două soţii, a cărbr moarte l-au tulburat profund. Resemnat se decisese să nu se recăsătorească, mai ales că de la fiecare îi revenise ca moştenire valori însemnate, – putând fi considerat în prezent un om extrem de bogat. Dar pe doctorul Sirney nu-l interesau banii – sau cel puţin lăsa să se îtiţcăeagă acest lucru. Mau mult, împins de prieteni se hetM să se căsătorească pentru a treia oară. Aceasta sa petrecut în primăvara anului 1939, şi cea de a treia soţie. era acum latdy Edith Devenpole Sirney.

cactorul Sirney îşi îmbrăţişă afectuos soţia, gesturile säte, ca de altfel întreaga sa comportare. şi ţinută, erau de o manieră ca frapa, lăsându-ţi însă o impresie dubioasă.

— Edith, îi spuse el, în seara aceasta am o surpriză pentru tine: am. procurat două bilete la operă. Ştiu că silit un saţ care mi poate fi dat drept model Acasă sunt *mm* mult musafir… tu eşti atât de tânără „şi ai nevoie de distracţii. Îţi promit că am să mă străduiesc să fiu mai mult timp în compania ta. Te rog pregăteşte-te pentru spectacol

— Îţi mulţumesc Frank. Dacă ai şti cât de mult am aşteptat clipa aceasta, cât mi-am dorit-o. Sunt nespus de fericită. Iartă-mă, te-am judecat poate uneori greşit. Imediat voi fi gata.

Lady Sirney se făcu nevăzută pentru ca, în mai puţin de o jumătate de oră, să apară îmbrăcată într-o superbă rochie neagră de catifea cu un decolteu ce-i scotea în relief frumuseţea umerilor ei sculpturali…

— Îţi plac Frank?

— Mai întrebi, darling.

Spunând acestea doctorul Sirney îi depuse un sărut la încheietura mâinii drepte…

— Draga mea, mai am o mică surpriză pentru tiné. Mai bine zis aceasta nu mi se datorează mie, ci mamei mele. Este vorba de un pandantiv de familie ce se transrmite din generaţie în generaţie. Poate este puţin demodat. Zicrrxd acestea Sirney scoase o cutie lunguiaţă şi, apăsând pe un mic resort, făcu să sară capacul. Pe catifeaua cutiei se odihnea un splendid trandafir, bătut cu safire şi rubine, care împrăştiau în jur o feerie de lumini scânteietoare. Îşi luă soţia uşor de mină şi. O conduse în faţa oglinzii. Cu gesturi în care nu se ghicea graba, îi prinse de gât superba bijuştrie după care o sărută uşor pe umăr. Soţia îi prinse capul şi-l strânse uşor la piept, trecându-i degetele prin păr.

Doctorul Sirney s-a ţinut de cuvânt: timp de trei săptămâni nu a fost seară în care să nu iasă împreună. Şi, de fiecare dată, Edith stârnea admiraţia celor din jur, care nu ştiau ce să aprecieze mai mult: frumuseţea femeii, sau

minunata bijuterie.

Exact după trei săptămâni, doamna Sirney s-a simţit rău, ameţeli, lipsa poftei de mâncare, o paloare nefirească, dar mai ales o slăbiciune ce* o făcea să nu se mai poată ţine pe picioare. Soţul, vădit îngrijorat, a apelat la cei mai bătrâni confraţi, doctorii John Bumbay, Charles Trevelyan şi Robert E & rracott, toţi trecuţi de 63 de ani, cu o solidă reputaţie, deşi de modă veche. Diagnosticul înclina către o anemic acută, boală deosebit de gravă şi cu evoluţie rapidă, în cea de a doua săptămână de boală, baronul Devenpole, Reţinând seamă de protestele soţului, care căuta să-l asigure că nu este nimic grav, şi-a internat fiica la Spiţalul West House.

Spre surpriza baronului Devenpole, medicii spitalului îi făcură cunoscut adevărul: doamna Sirney se afla într-o stare gravă. Diagnosticul era greu de precizat, deocamdată. Simptomele înclinau în favoarea unei otrăviri cu o substanţă toxică, care acţionează asupra sângelui. Niciuna din analizele făcute însă nu a fost în măsură să evidenţieze prezenţa vreunei substanţe toxice cunoscute.

Acestea au fost motivele care l-au determinat pe baronul Devenpole să se adreseze vechiului său prieten de la Scotland Yard, inspectorul şef James Pearson. Nu este mai puţin adevărat că o contribuţie importantă a avut-o şi aversiunea pe care baronul o nutrea faţă de ginerele său. De la început s-a opus la căsătoria fiicei sale cu acest bărbat, văduv de două ori. A trebuit să cedeze până la urmă, datorită insistenţelor lui Edith şi faptului că legătura lor ajunsese de notorietate publică.

Plouase toată noaptea şi oraşul era acoperit de o ceaţă deasă care se lipea de case, de arbori şi de oameni. „Smog-ul” Londrei era, în acea dimineaţă de octombrie a anului 1939, mai supărător ca niciodată.

Suntem la etajul patru al unei clădiri cenuşii şi austere, pe coridorul din dreapta, în camera 404. Un

bărbat înalt, bine legat, cu înfăţişare de fost luptător de câtch, se plimba gânditor prin birou. Despre James Pearson, omul cu înfăţişare de luptător în retragere, în realitate inspector şef la Departamentul de Investiţii Criminale (C.I.D.) a faimosului Scotland Yard, se povesteau în taină multe întâmplări, bucurându-se de o adevărată celebritate în lumea interlopă.

Aşezat într-un fotoliu în faţa biroului-inspectorului şef, se afla un bărbat de aproximativ 40 de ani, îmbrăcat impecabil.

— Dragă Ronnie, i se adresă inspectorul ref sergentului Ronal Garfield, te-am chemat pentru a-ţi încredinţa un nou caz. De data aceasta este vorba de o afacere deosebit de dificilă, iar eu din păcate, se vede treaba că am îmbătrânit, căci nu am nici cea mai mică idee cum s-o încep… nu este vorba de o crimă obişnuită… poate cănti este nici chiar vorba de o crimă, iar cei implicaţi fac parte din „high society”.

Şi inspectorul Pearson îl puse la curent cu datele problemei, dacă se pot numi astfel. Pe scurt, doctorul Frank Sirney este bănuit de tentativă de încercare de ucidere a celei de-a treia sa soţii, Edith, născută Devenpole şi suspectat de utilizare în acest scop a unei otrăvi necunoscute. Lady Edith este internată într-o rezervă la Spitalul West House. „Cred că cercetările ar trebui să înceapă imediat, pentru că nu avem niciun fir de unde să începem discuţia cu medicii care o îngrijesc pe lady Edith. Poate s-ar putea face unele ipoteze asupra naturii otrăvii. O percheziţie, fără vâlvă şi cât mai discretă, la domiciliul doctorului Sirney, o consider în orice caz strict necesară: şi aceasta cât mai grabnic. În acest scop mă bazez pe spiritul dumitale de observaţie”. La aceste cuvinte sergentul Ronal Garfield schiţă un zâmbet şi înclină din cap în semn de mulţumire pentru aprecierea pe care i-o făcea şeful său. „Poate că nu ar strica o anchetă discretă şi la Paris, acolo

unde s-a specializat doctorul nostru. Experienţa a dovedit că, de cele mai multe ori, cei vinovaţi şi-au pus în practică unele cunoştinţe căpătate în decursul carierii lor. În cazul de faţă este greu de sperat ceva, dar, crede-mă, la ora actuală nu văd altceva ce am putea întreprinde. Poate că ai vreo propunere?”

— Deocamdată, am să vă urmez indicaţiile, Sir.

— Şi încă ceva, spuse inspectorul Pearson, cât mai multă discreţie şi ţine-mă la curent cu tot ce afli.

Cu o mişcare bruscă, sergentul Garfied se ridică din fotoliu şi cu o strângere puternică de mină îşi luă rămas bun de la şeful său.

Fără a pierde nicio clipă, după ce făcu formalităţile cerute de o percheziţie, sergentul Garfield merse la Spitalul West House. Discuţia cu medicul care o îngrijea pe doamna Sirney, Jim Evans, a fost săracă în detalii: „Lady Edith suferă de o afecţiune a sângelui, datorită unei intoxicaţii cu o substanţă necunoscută. Este exclusă orice maladiè microbiană, a ţinut să-l asigure doctorul. În ceea ce priveşte analizele, batem pasul pe loc. Nici cel mai mic motiv de producere a bolii nu a fost pus în evidenţă. Este o maladie ciudată, care, făcând o comparaţie, aş putea spune că se întâlneşte la unii medici, dar în cazul nostru este exclusă orice ipoteză”.

Decât nimic. – totuşi am reţinut ceva, medită sergentul Garfield, în timp ce automobilul îl* transporta spre locuinţa doctorului Simey. Ipoteza unei otrăviri se pare că nu este lipsită de temei. Dar cu ce? şi mai ales în ce scop? În timp ce-l frământau aceste gânduri, Garfield ajunse în Wicklow Street, ia numărul 2. Obişnuit să nu mai fie surprins de nimic, vila elegantă în faţa căreia se afla îi stârni totuşi un fior de admiraţie. Străbătu cu paşi mari peluza şi sună îndelung} a uşa de la intrare. Nu trebui să aştepte mult şi îi deschise un majordom. Sergentul se legitimă, şi îi expuse motivul vizitei, arătându-i ordinul ele

percheziţie» Calm şi fără a se arăta cât uşi de puţin surprins, majordo mul luă notă de toate cele spuse de poliţist. îl pofti înăuntru şi. ca şi cum ar fi fost vorba de cu totul altceva i se plânse că era singurul servitor din casă; de când stăpâna fusese internată, domnul doctor şfe hotărî subit să trimităchiar în acea dimineaţă, bucătăreasa în concediu, iar feteie de serviciu au plecat acum o zi sau două aşa că el însuşi se află oarecum în încurcătură.

Sergentul Garfield* începu să-şi facă metodic cercetările. Examina îndelung apartamentul, cameră cu cameră, insistind asupra dormitorului, care era aşa de mare încât ocupa aproape tot etajul; avea trei uşi care dădeau într-un balcon de piatră, două din ele închise cu obloane de fier, asemănătoare cu cele care se trag peste vitrinele magazinelor periferice, putând fi ridicate şi coborâte. Închise obloanele la două uşi iar pe a treia o lăsă întredeschisă, pentru cazul când domnul inspector ar fi dorit să aibă aer curat în timpul cercetărilor. O cameră plăcută, cu un pat dubiu de tip vechi şi cu o mobilă de asemenea veche în stil georgian, Ier tolii mari îmbrăcate cu creton, o toaletă cu o ime & sa, oglindă de cristal, câteva gravuri pe pereţi. Era un dormitor demodat dar odihnitor, care nu se potrivea cu personalitatea celor care-l ocupau. Se aşează într-un fotoliu şi-şi concentră apoi toată atenţia asupra parchetului. Căută urme de vomismente, bănuind că poate fi vorba de o otrăvire. Dar totul strălucea de curăţenie, şi fiecare lucru era la locul său. Cum să descoperi ceva în asemenea condiţii?

Cu toate acestea, detectivul încercă. Cercetarea sa a durat mai mult de trei ore. De la uşă şi până la pat, cercetă centimetru cu centimetru. Obosit se aşează în cele din urmă pe un scaun, simţind în obraz privirea* dezaprobatoare a servitorului, a cărui prezenţă mută îl acomfpaniase tot timpul. I se adresă apoi, încercând să tatoneze terenul:

— Domnul Sirney locuieşte de mult aii?

De patru ani.

— Dar înainte?

— Nu ştid nimic. Prietenii săi ar putea să v-o spună.

— Cum îşi petrece timpul?

— În special la cabinet sau la club.

«— Vrei să spui că venea târziu acasă?

— Nu am spus asta.

— Aproape!

Servitorul se mulţumi să ridice din umeri fără să mai adauge un cuvânt.

— Ce fel de fire are stăpânul?

— Îi plac aventurile. Într-o bună dimineaţă, de exemplu, după o frământare de câteva zile, a dat telefonic dispoziţia de a se cumpăra bilete pentru Paris, Roma sau Atena. Tablouri, antichităţi, opere de artă, totul era considerat bun de speculat. Cheltuia enorm cu telegramele; mi-a tradus într-o zi, când era bine dispus, câteva din ele; îi reuşise o afacere în stil mare.

— Telegramele erau cifrate?

— Desigur. Doreşte ca ordinele lui să rămână secrete.

— Este jucător de cărţi 9

— Mai demult, acum nu.

— Dar capitolul sentimental?

— Despre aceasta, domnule, n-aş putea să spun mai nimic, Noi servitorii suntem aşa de discreţi în această privinţă încât nu ştim nimic ce fac stăpânii noştri. Nu avea de gând să se însoare după moartea celei de a doua soţii. Spunea ca îl urmăreşte un blestem de familie, dar nu mi-a vorbit niciodată mai mult* De altfel, pentru că vorbesc ou un detectiv, nu cred cu putinţă ca stăpânul meu să aibă în inimă un alt amor. Unui amor îi consacri mai mult timp; şi. timpul doctorului Sirney era întrebuinţat din zori şi până târziu în noapte! Dacii doriţi, vom încerca să stabilim, ceas cu ceas, cum şi-a întrebuinţat timpul în ultimele 15 zile; de când doamna este bolnavă... şi servitorului îi păru apoi r-u

că, fură să vrea, se trădase, mai bine zis făcuse o legătură pe tare, în mod intenţionat, se străduise să o evite.

„Mi-am întors privirea spre toaleta impunătoare, avea să noteze conştiincios în raportul său sergentul; pe că erau diferite sticle cu parfumuri costisitoare, pudriere lăcuite, cu încrustaţii, farduri parfumate, piepteni şi diademe de diferite culori. Într-o casetă ovală, sculptată în lemn de trandafir, se aflau bijuteriile. M-am îndreptat spre garderob; atârnau înăuntru o mulţime de rochii, mergând de la modele care se mulează pe corp, scoţând în relief formele feminine, până la rafinate rochii de seară. Pe o măsuţă lângă pat, aşezată între două fotolii mari cu perne pufoase, se afla o scrumieră de argint cu resturi de scrum şi chiştoace de ţigări. Tot pe ea, la fiecare capăt, adică exact în faţa fiecărui fotoliu, mai erau ÿi două pahare în care rămăsese un rest de băutură.

„Mi-am început cercetările fără să mă grăbesc, de fapt nu ştiam prea bine ce caut. Era o percheziţie de rutină, din care nu trebuia să-mi scăpe ceva. Am cercetat metodic fiecare obiect din cameră, în care, după părerea mea, trebuia să se găsească cheia misterului care a condus la maladia ladyei Edith. Tocmai când mă hotărâsem să caut şi în celelalte camere, privirea mi-a fost atrasă de caseta ovală cu bijuterii. Era un obiect ciudat, care părea vechi de sute de ani; pe capacul sculptat, în lemn de trandafir, se vedea figura unui buda. Minat de curiozitate, am luat-o în mână şi am privit acel chip; apoi am ridicat capacul. Bijuteriile dinăuntru erau de mare valoare: aur, platină, diamante, perle şi rubine. Dintre toate, o notă aparte îl făcea un trandafir bătut cu safire şi rubine. L-am luat în mână şi pentru câteva clipe un mic soare a strălucit între degetele mele, L-am pus cu sfială la loc, în lăcaşul de catifea albastră. Mi-am continuat cercetările/ Şi totuşi, cutia nu părea a fi locul cel mai potrivit pentru a păstra bijuterii de o asemenea valoare. Îmi veni deodată ideea, că

între destinaţia care i se dădea acum şi motivele pe care le-a avut sculptorul când a cioplit acel chip enigmatic de Buda, există un ciudat contrast. Urmând un impuls, pe care nici azi nu mi-l pot explica, dar care poate aparţine anilor de rutină în meserie, am răsturnat conţinutul pe pat şi am început să scutur cutia. Am ciocănit-o. Sunetul care s-a auzit a făcut să-mi bată inima mai repede. Era limpede că avea un compartiment secret. În ce scop? pentru a ascunde o bijuterie de valoare mai mare? Puţin probabil! Atunci? Am examinat-o pe toate feţele, încercând să ghicesc mecanismul secret; dar totul a fost în zadar. În cele din urmă, obosit, am pus la loc bijuteriile în aceeaşi ordine; plin de ciudă am închis capacul. Pe chipul lui Buda se reflecta o expresie triumfătoare, care, mi s-a părut în acele momente că e un fel de sfidare! Am hotărât să iau cutia la sediul Scotland Yard-ului pentru a o încredinţa specialiştilor pentru examinare. Poate că un examen cu raze X i-ar fi dezvăluit secretul.

I-am comunicat majordomului intenţia mea, fără să-i spun şi ce urmăream. Am făcut împreună un inventar în dublu exemplar pe care l-am semnat amândoi şi apoi, cu cutia sub braţ, am părăsit vila.

Ajuns la Scotland Yard cu cutia de bijuterii, sergentul se îndreptă nerăbdător spre laboratorul de radiologie. Acest laborator dispunea de un aparat special de raze X, în genul celor folosite în medicină pentru radioscopii şi radiografii, dar cu unele modificări. El servea la examinarea maşinilor infernale şi a diverselor colete care, dintr-un motiv oarecare, nu trebuiau să fie deschise. Garfield îşi pusese mari speranţe în folosirea acestui mijloc pentru descoperirea ascunzătorii secrete.

Examenul cu raze X se făcu fără dificultăţi: într-adevăr caseta conţinea un mic lăcaş secret, care se deschidea graţie unui resort, apăsând cu un ac într-un orificiu minuscul, greu de sesizat. Dar nu aceasta era

important, ci conţinutul ascunzătorii: o mică fiolă de sticlă închisă la flacăre, care conţinea câteva cristale albe.

Din acest moment evenimentele se succedară cu repeziciune, conducând în final la descoperirea misterului maladici tinerei femei. Dar să urmărim în continuare ce s-a mai întâmplat în laboratorul poliţiei. Cei de faţă, puşi la curent de către sergent asupra motivelor care îl determină, să cerceteze caseta, se arătară sceptici în ceea ce priveşte posibilitatea ca mica fiolă să poată conţine o otravă, mai ales că reieşea clar că nu se umblase la ea. Şeful laboratorului efectuă din nou radiografia casetei; fu izbit de faptul că ascunzătoarea secretă era mult mai opacă, mai puţin clară. Pe scurt, după câteva tatonări, îşi dădură seama că fiola sau mai bine zis conţinutul ei, sub influenţa razelor X, devenea puternic fluorescentă. Era limpede că se găseau în prezenţa unei substanţe radioactive: faptul a fost confirmat pe dată cu ajutorul unui. contor Geiger-Müller: substanţa din fiolă era extrem de radioactivă şi manipularea ei, fără mijloace de protecţie, era primejdioasă.

În momentul în care fiola a fost transportată în încăperea alăturată, unde se aflau aparatele de detectare a radiaţiilor, s-a constatat că şi caseta făcea să bâzâie detectorul, semn că mai era ceva. Uliul din cei prezenţi avu ideea să examineze bijuteriile. Nu mică le fu surprizei când au constatat că pandantivul de aur în formă de trandafir, era uşor radioactiv. Examinat îndeaproape, s-a dovedit că avea un lăcaş ascuns, în care încăpea exact misterioasa fiolă. În ceea ce priveşte conţinutul ei, s-a dovedit a fi nici mai mult nici mai puţin decât… bromură de radiu! Ce e drept, cantitatea era infimă, dar reprezenta o valoare apreciabilă.

După aceste surprize, nu mai exista niciun dubiu asupra rolului pandantivului şi modul în care doctorul Sirney intenţiona să-şi suprime soţia. Doza puternică de

radiaţii, urma să o extermine în scurtă vreme, fără ca cineva să-şi poată da seama despre ce este vorba.

Inspectorul şef Pearson fu invitat să se convingă personal de cele constatate de sergentul Garfield şi de experţii laboratorului.

Una din întrebări era de acum lămurită: tentativa de crimă prin folosirea unei substanţe radioactive; mai trebuia stabilit cum îşi procurase doctorul Sirney substanţa şi care era mobilul faptei sale. Inspectorul dispuse să se facă o anchetă asupra perioadei anterioare a vieţii doctorului Sirney – înainte de a-şi deschide cabinetul la Londra.

S-a aflat că după terminarea facultăţii, tânărul a făcut un stagiu la „Institutul de Radiu*” ” din Paris. Sergentul Garfield fu nevoit să-şi continue cercetările la Paris. Aici se duse direct la prestigioasă instituţie, unde fu primit de directorul ştiinţific, profesorul Leprince. Contactul cu un poliţist nu îi făcu plăcere profesorului, mai ales că era vorba şi de un străin. Sergentul fără să-i spună despre ce era vorba, îl rugă, în termeni reverenţioşi, să-i furnizeze unele date despre un fost colaborator, doctorul Sirney.

— Incontestabil, un medic se caracterizează şi printr-un fel de neastâmpăr care, în ultimă instanţă înseamnă curiozitate, acea curiozitate ce-l face să se depăşească, să nu-i fie suficiente succesele obţinute la un moment dat. Numai că unadevărat medic optează” pentru un anumit domeniu şi, înăuntrul lui, pentru o anumită specialitate. Neastâmpărul lui Sirney, la care mă refeream, este de altă natură. Pe el îl interesează prea multe lucruri deodată. Deşi şi-a desfăşurat specializarea în institutul nostru timp de aproape doi ani, nu a îmbrăţişat până la urmă radiologia.

— Dar déspre doctorul Sirney ca om, ce îmi puteţi spune domnule profesor?

— Foarte. puţin! Viaţa lui particulară îmi este necunoscută, iar, în ceea ce priveşte comportamentul pe care l-a avut în cadrul institutului, nu am mare lucru a vă spune. Vă pot însă informa că, din punct de vedere profesional, l-am apreciat ca un colaborator valoros şi cu perspective. Restul nu m-a interesat; poate, mai exact spus, nu am avut nici timp să mă intereseze. Cred că răspunsul nu vă mulţumeşte, dar aceasta este realitatea. De altfel, nu trebuie să ignorăm faptul că sunt directorul unui institut ştiinţific şi că la noi se perindă oameni din lumea întreagă, de toate naţionalităţile, eu caracterele cele mai deosebite.

— O ultimă întrebare, domnule profesor: în perioada în care doctorul Sirney şi-a făcut studiile la dumneavoastră, aţi constatat lipsa, din inventarul vreunui laborator, a unei cantităţi cât de mici de radiu?

Profesorul Leprince îl privi surprins, pe deasupra ochelarilor cu ramă subţire din sârţcă de aur. Cu o nervozitate care 1 se desluşea în gâùs spuse ridicându-se:

— Nu, domnule Garfield. Niciodată nu s-a constatat lipsa măcar a unui miligram dintr-o sare radioactivă, cu atât mai puţin de radiu. Este inutil să vă spun că acesta are o valoare foarte mare şi că dispunem de cantităţi extrem de mici de ordinul a câtorva grame, a căror evidenţă este strictă. Sper că acestea fiind spuse, întrevederea noastră a luat sfârşit.

Cu aceste cuvinte profesorul Leprince se ridică, subliniind că întrevederea a luat sfârşit. Sergentul Garfield, puţin satisfăcut de rezültatul întrevederii, se văzu nevoit să se retragă, bineînţeles după ce-i adresă mulţumirile de rigoare. În sufletul lui clocotea ura împotriva acestui francez, care nu se arăta dispus să-l ajute câtuşi de puţin.

Nemaiavând ce face la Paris, luă trenul de Calais, se

îmbarcă pe un vapor ce traversa Marea Manecii şi debarcă la Dover, contijiuându-şi apoi cu trenul drumul până la Londra.

Epilog.

Pus în faţa probelor, doctorul Frank Sirney îşi recunoscu vinovăţia. Mai mult, dându-şi seama că o pedeapsă mai mare nu putea primi, iar, pe de altă parte, dintr-un orgoliu specific criminalilor, mândri de nefasta lor operă, destăinui că ucisese şi pe celelalte două soţii în acelaşi mod. Mobilul era simplu: pentru a le moşteni averea. Prin acest mod dobândise o avere importantă. Anchetaţi, medicii, care au îngrijit până în ultimele clipe ale vieţii pe primele două soţii, au declarat că acestea au prezentat unele simptome care, abia acum reiese clar, erau izbitor de asemănătoare. Criminalul avusese grijă să apeleze, pentru a-şi crea un alibi, de fiecare dată la alţi medici. Dar de fiecare dată aceştia erau în vârstă şi fără a mai fi la curent cu ultimele noutăţi ale medicinii.

Procesul a produs o vie consternare în opinia publică londoneză, mai ales că acuzatul frecventa saloanele marii societăţi mondene. Frank Sirney a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă, urmând să-şi ispăşească pedeapsa într-o colonie britanică. Edith Devenpole s-a restabilit, rămânând însă cu o sănătate fragilă.

La vremea respectivă, s-a scris despre acest caz în ziarele şi revistele din multe ţări europene: „Crima secolului”.

„Misterul pandantivului”, „Medicul criminal” şi alte titluri asemănătoare figurau în decembrie 1939 pe primele pagini ale cotidienelor din toată Anglia, şi nu se poate spune că reporterii s-au lăsat furaţi de fantezie; dimpotrivă, orice descriere a faptelor părea inferioară dramaticei realităţi. Dar aşa cum am menţionat şi cu alt prilej, datorită evenimentelor politice care preocupau omenirea, cazul Frank Sirney „nu a ţinut mult timp afişul”.

În ziua aceea, după 45 de zile de încăpăţânată perseverenţă, inspectorul şef James Pearson, de la Departamentul de Investigaţii Criminale al Scotland Yard-ului, scria ultimul cu vânt în dosarul a cărei copertă, rămasă albă până atunci, a căpătat un nume: „Bijuterii de familie”.

Din mulţimea cărţilor şi dosarelor criminale studiate în diverse arhive şi biblioteci, nicio altă afacere criminală nu mi-a adus în faţă perfecţiunea organizării, cinismul şi îndrăzneala, ca acea al cărei autor a fost Frank Sirney.

Aşa după cum arătam la început*, cazul lui Frank Sirney a deschis un nou capitol în toxicologie, acel al utilizării substanţelor radioactive în scopuri criminale.

Yperita mai face încă victime

Episodul următor, o istorie veche de 35 de ani, care ar putea avea foarte bine şi un alt titlu ceva mai crud, este o poveste de război relatată de către un bătrân pilot australian, care trăieşte şi astăzi sub o continuă obsesie[19].

Pentru a face lumină asupra evenimentului, ministrul apărării, Lance Barnard, a creat în anul 1975 o comisie specială pentru a ancheta declaraţiile lui John Hampshire, pilot în rezervă.

Despre ce era vorba? în ianuarie. 1944, Air Force australiene au participat la o serie de experienţe cu gaze asfixianèé, folosind drept cobai… oameni! În acea perioadă* avânri gradul de colonel, Hampshire comanda o escadrilă. Piloţii acesteia se antrenau pe un nou avion american, B 24 Liberator, aeroportul aflându-se în apropierea localităţii Townsville situată în nordul ţării. De la această bază, avioanele americane hărţuiau, în Oceanul Pacific, trupele japoneze.

Într-o dimineaţă, Hampshire a primit un ordin straniu: să bombardeze insula Brook, aflată la circa 30 de

19 Accoce Pierre. Australie : des cobayes humains, L’Exprès, nr. 1 257/13 – 19 august 1975.

mile distanţă de continent, în Marca Caraibilor ce aparţinea Australiei; suprafaţa sa era constituită dintr-un teren arid şi deşert. Un ofiţer american. John Cruwther, conducea misiunea.

Cinci avioane au decolat şi au lansat încărcătura asupra obiectivului. Cinci tone de bombe cu vperită. redutabilul gaz. muştar, sufocant şi vezicant, devenit cunoscut cuprilejul primului război mondial. Raidul consta în punerea la punct a unui mijloc sigur de a reduce la tăcere pe japonezi, singurii care se mai opuneau aliaţilor. Însă, pe insula Brook se aflau nu numai găini, oi şi capre, ci şi oameni închişi în cazematele betonate. Îngropate la 9 metri în pământ. Oameni? Ce fel de oameni? Soldaţi americani, a precizat Hampshire, toţi judecaţi şi condamnaţi pentru delicte grave. Participarea lor la această experienţă era voluntară şi urma să fie recompensată prinir – o reducere apreciabilă a pedepselor de detenţie”.

Această întâmplare, publicată de către un jurnal din Sydnei, a trezit imediat, după cum era şi de aşteptat, o mare oroare în rândul poporului australian. Indignat, căpitanul David King well, de asemenea pilot a lui Air Force australian, menţionează: „Cred că Hampshire suferă de halucinaţii; niciodată nu am bombardat cu gaze toxice”.

Dar iată că este publicată mărturia unui al doilea pilot, care vine s-o întărească pe cea a colonelului Hampshire: aceea a lui Gordon Jaques, jurist, în vârstă de 53 de ani. stimat şi cunoscut la Sydnei. „Aveam în acea vreme 22 de ani. Şi am pilotat unul din cele cinci avioane Liberator care primiseră misiunea să bombardeze insula Brook. Toţi comandanţii de bord cunoşteau scopul zborului”.

Gordon Jaques a fost. foarte surprins când a asistat la încărcarea bombelor în avionul său; aveau o formă neobişnuită, asemănătoare cu a tuburilor cu oxigen. Un

ofiţer american, pe care nu-l mai zărisem niciodată la bază, i-a spus pe un ton categoric: „Avioanele sunt foarte vechi. Nu zburaţi la o altitudine prea mare. Presiunile prea ridicate le-ar putea afecta etanşeitatea. Ele conţin yperjită. Noi suntem specialişti în războiul chimic11. A mai adăugat că soldaţii. vor participa să urmărească de pe pământ acest exerciţiu.

Ideea folosirii gazelor toxice pare că aparţine generalului Douglas MacArthur, care, exasperat de rezistenţa îndârjită pe care o opuneau japonezii în arhipelag, era decis să folosească orice mijloc pentru a o înfrânge.

Istoria ne-a arătat Xă ştiinţa a oferit, nu mult mai târziu, un „cadou11 mai groaznic şi mai ucigător decât acest bătrân şi perfid gaz toxic, anume bomba atomică…

În prezent însă, în Australia, există oameni care se întreabă, pe bună dreptate, care a fost utilitatea acestei experienţe şi cum este privită de opinia publică americană. „Credeam că aceşti soldaţi americani pe care i-am bombardat, făceau proba unui nou tip de mască de gaze, spuse Gordon Jaques. Nu ştiam nimic despre ce se petrece”.

John Hampshire însă a ştiut şi a făcut cunoscut faptul opiniei publice de pretutindeni. Un raport american, care i-a fost pus la dispoziţie mai târziu pentru luarea la cunoştinţă, confirma rezultatul bombardamentului: niciunul dintre aceşti „voluntari” nu a supravieţuit t de cobai

Extraordinară vânătoare de oameni”.

«Medicii militarie caută 5 00D de persoane care, fără ştirea tor, au fost sistematic drogate cu LJS. D.[2021].

Titlurile nu ne* aparţin; ele au apărut pe prima

---

201 Manery Jean, Cei 5 DOT âecobai ai CJ.A., L'Exprès, nr.

21 258*86 – 31 auflest 1975.

pagină a unor ziare şi reviste occidentale cu puţini ani în urmă şi relevă un capitol zguduitor al „Dramei otrăvirilor” care s-a publicat în zilele noastre. Iată faptele: timp de 22 de ani, Alice, soţia lui Frank Olson, fiică sa Lisa şi cei doi băieţi, Nils şi Eric s-au încăpăţânat să găsească explicaţia unei morţi care nu avea nicio logică: sinuciderea lui Frank. În anul 1953, Frank Olson şi familia sa duceau o existenţă liniştită şi regulată într-o fermecătoare casă din Maryland, Ia Federick. Bioehimistul Frank Olson, în vârstă de 43 de ani, muncea ca angajat civil într-un Laborator al Armatei; cu toate că lucrările sale erau „foarte secrete”, nimic nu lăsa să se prevadă că o dramă este pe cale să se producă.

În toamnă, s-a ivit un prim fapt excepţional; Frank i-a spus lui Alice că cercetările sale îl vor obliga să rămână închis timp de cinci zile în laboratorul său. La reîntoarcere, Frank nu mai era acelaşi: era agitat, cu o mină îngrozitoare; a adus în discuţie viaţa şi cariera sa, îndoindu-se de el însuşi, avea să mărturisească soţia sa mai târziu. „El şi-a exprimat dorinţa să-şi părăsească serviciul”. Alice s-a îngrozit de o asemenea hotărâre atât de neaşteptată, nu ştia ce să creadă. Luni, Frank s-a reîntors normal la serviciu, însă marţi, la orele 10 dimineaţa, a revenit acasă foarte agitat.

„Am devenit o primejdie pentru tine, îi spuse el. La laborator colegii m-au sfătuit să consult un psihiatru”.

„Să fi înnebunit? Nu este posibil”, repeta Alice, după ce îşi însoţise soţul la aeroport, care pleca împreună cu doi din colegii săi; colonelul. Vincent Ruwet şi un oarecare Lashbrook. Alice nu bănuia că îşi vede soţul pentru ultima oară.

Psihiatrul, doctorul Harold Abramson, a diagnosticat „o psihoză severă, însoţită de halucinaţii”. Starea sa era atât de gravă, încât Olson a trebuit să fie internat într-un spital psihiatric. El a intrat în panică şi a decis să se întoarcă acasă. În timpul escalei şi-a schimbat hotărârea şi

s-a închis într-o cameră la etajul X de la Stalter Hotel. În zori, trecătorii au descoperit corpul său zdrobit pe 7th Street. Un singur martor, vecinulsăude cameră, îngerul sâù păzitor, Robert Lashbrook, care a declarat că à fost trezit de un zgomot de geamuri sparte. Ancheta poliţiei a conchis sec „o sinucidere a unui paranoic”.

Alice Olson refuză să admită nebunia subită a soţului său.

Dar să prezentăm acum circumstanţele stranii ale unei morţi asemănătoare, survenită de asemenea în anul 1953 şi ţinută secret timp de 22 de ani, la care însă s-a reuşit să se afle adevărul.

Harold Blauer îşi cunoscuse apogeul celebrităţii că jucător de tenis, înfruntând cu succes campioni de talia lui Jack Kramer, Don Budge şi Boby Riggs. La 42 de ani, el s-a îmbolnăvit de o depresiune. A fost spitalizat la Institutul psihiatric, unde medicii l-au supus unui tratament de injecţii cu un produs, a cărur natură nu au divulgat-o (practică curentă în spitale, după câte s-ar părea la prima vedere). Într-o zi, el s-a stins în urma unei „crize cardiace”, decedând la două ore şi jumătate după ce îşi primise injecţia.

Fiica sa, Elisabeth, în vârstă de 13 ani la epoca respectivă, a fost informată că drogul administrat tatălui ei era pe bază de L.S.D. Ea nu s-a neliniştit, gândind că medicii au acţionat cât mai bine; mai mult, a ignorat total ce este L.S. Di-ul.

În acea vreme, doar în mediul oamenilor de ştiinţă şi a medicilor se ştia că un chimist elveţian, Albert Hofmann, a pus la punct în timpul războiului, în laboratoarele firmei Sandoz, un puternic stimulent psihic: L.S.D. Cercetătorul a încercat produsul pe sine însuşi.

Savânţii laboratoarelor militare au văzut în L.S.D. O armă redutabilă. Câteva grame de drog vărsate în secret în rezervoarele de apă ale oraşelor, ar putea să inducă

populaţiei inamice o stare de „nebunie”, deci o inaptitudine la muncă şi la luptă.

Serviciile de informaţii se temeau ca inamicul să nu drogheze cu L.S.D. personalităţi importante ca diplomaţi, militari cu grade mari. Trebuiau deci cunoscute efectele exacte ale drogului asupra unor victime ce nu erau prevenite, deci să se transforme cetăţeni normali în cobai!

— Sub direcţia unui biochimist, doctorul Sidney Gottelieb, s-a lansat atunci „proiectul L.S.D”. Prin intermediul Laboratoarelor Armatei şi Marinei au fost determinaţi zeci de medici, din spitale psihiatrice, închisori şi unităţi regulate ale armatei, să administreze L.S.D. unor oameni, pentru a observa efectele acestuia. Din 1953 şi până astăzi, aproape 5.000 civili sau militari au fost sistematic drogaţi fără ca ei să fie preveniţi. Rezultatul experienţelor a fost adresat direct doctorului Gottelieb, care le-a consemnat în 152 de dosare rămase strict secrete.

La sfârşitul lunii iulie 1975, comisia de anchetă a descoperit secretul; astfel, circumstanţele exacte ale morţii jucătorului de tenis Harold Blauer şi ale chimistului Frank Olson au fost elucidate. Robert Lashbrook a introdus L.S.D. în paharul cu pepsi pe care îl servea nefericitul Frank. Acesta a fost cuprins de delir şi halucinaţii care, în câteva zile, l-au împins să se arunce pe fereastră, dintr-o cameră de hotel.

Eric Olson, fiul cel mai mic al lui Frank, a declarat: „Eram convins că era vorba de o atrocitate comisă şi nu de o sinucidere”. În ceea ce-l priveşte pe Harold Brauer, acesta era în îngrijirea spitalului psihiatric, fiind pe punctul de a fi eliberat. Depresiunea sa nervoasă era vindecată, însă L.S.D.-ului i-a fost fatal.

De la începutul lunii august, medicii militari se dedau la o fantastică vânătoare de oameni, menţionează revista L’Exprès nr. 1 259/25 – 31 august 1975. Ei vor cu orice preţ

să regăsească pe cei 5.000 de cobai umani, pentru a şti ce s-a întâmplat cu ei.

Din nefericire doctorul Gottelieb a distrus toate dosarele înainte de a dispărea undeva în Extremul Orient. „Ce secrete teribile sunt închise în acestea?” Este o întrebare la care nu s-a primit încă un răspuns.

Dosarele lui Frank Olson şi Harold Blauer sunt două din cele 5.000, care demonstrează încă o dată că în zilele noastre, din nefericire, oamenii pot servi drept cobai pentru testarea unor otrăvuri teribile. Drama otrăvurilor se joacă mai departe şi actorii sunt scoşi din scenă unul câtè unul!

Unele cazuri celebre de otrăvire

S-ar putea scrie tomuri întregi cu descrierea celor mai cunoscute cazuri, în care o serie de regi şi oameni de stat, deopotrivă cu oameni de artă şi de ştiinţă, şi-au dat sfârşitul datorită otrăvirii.

Otrava a fost prezentă în toate vremurile şi umbra ei ameninţătoare a planat atunci când victimele se aşteptau mai puţin; hecatombe de cadavre s-au produs şi poate vor continua să se producă de-a lungul istoriei; unele din ele descoperite, altele învăluite încă în mister. Fiecare caz în parte, datorită dramatismului său, poate fi ales ca subiect de roman. Despre toate acestea nu se poate trece cu vederea fără a le aminti în lucrarea noastră.1

Utilizarea otrăvii ca armă de suprimare a adversarului ridică o serie întreagă de probleme, care, până în prezent – după o bogată bibliografie consultată de autor pe parcursul a trei decenii – nu sunt încă complet elucidate. Este o problemă deosebit de complexă care prezintă un real interes. Ea rămâne deschisă celor care se vor încumeta s-o abordeze, şi este cert că va conduce la concluzii care vor permite generalizări şi găsirea unor factori comuni în cazurile expuse aici. Dar să nu anticipăm.

Alexandru Lăpuşneanu

Fiul lui Bogdan cel Orb, Petru Stolnicul va lua numele de Alexandru ca domn şi va rămâne în istorie sub numele

1 Negruzzi Constantin: Alexandru Lăpuşneanu în „Păcatele tinereţelor”, Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, p. 88.

Chapuis A.: Precis de toxicologie, Paris, 1888, p. 652.

Roger Veylon: Napoleon, Presse medicale, 1962, 70, 16, p. 796

1962, 70, 57, p. 2 833

1962, 70, 34, p. 1 660

1963, 71* 54, p. 2 662

Paşcanii Tiberiu: Asasinul lud Mozart, Magazin istoric, nr. 8 (41) 1970, p. 74.

de Lăpuşneanu, – după locul de origine al mamei sale – domnind în Moldova între anii 1564 – 1569. Domnia lui Alexandru Lăpuşneanu a fost, după cum se ştie, tulburată de aventura lui Despot Vodă Era clide – Grecul din Lamas – care se pretinde descendent al lui Hercule şi al despoţilor sârbi, precum şi de domnia mai scurtă a lui Tomşa, care va pieri ucis de călău la Lemberg.

Existenţa lui Alexandru Lăpuşneanu nu a fost trecută cu vederea de cronicarii şi istoricii care s-au ocupat de studiul acelei perioade de timp; ea a fost foarte discutată, atunci ca şi acum: păreri diferite şi chiar contradictorii au existat şi există asupra personalităţii acestui Voievod (A. D. Xenopol, C. Gane, Nicolae Iorga, C. Giurescu). De aceea, despre el şi vremea lui se găsesc documente suficiente care să ne permită o analiză mai concretă.

Cronicarii Neculce, în „O seamă de cuvinte”, şi mai ales Ureche, ne-au lăsat descrieri ample ale vieţii acestui domnitor. Fără a intra în detaliile care au condus în cele din urmă la sfârşitul acestuia, am vrea să recomandăm pentru cititorii noştri pasajul morţii lui Alexandru Vodă, descris de Ureche, care îl prezintă ca pe un tiran ce a fost otrăvit de Doamna Ruxânda şi de boieri pentru a scăpa de el. O serie de izvoare au fost folosite cu deosebit talent de

părintele nuvelei istorice româneşti, Constantin Negruzzi, care, în lucrarea „Alexandru Lăpuşneanu”, ne descrie scena otrăviri lui. Vom recunoaşte cu uşurinţă otrava folosită: acid arsenic amestecat cu sublimat coroziv, otravă adusă în ţările româneşti de către medicii şi neguţătorii ce veneau de la Veneţia şi Padova.

„Doamna şi mitropolitul ieşiră. La uşă îi întâmpinară Stroici şi Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucând de mână pe Ruxânda, omul acesta trebuie să moară numaidecât. Iată un praf, pune-l în băutura lui…

— Otravă! strigă ea înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viaţa mării tale şi a copilului este în primejdie. Destul a trăit şi destule rele a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieşi.

— Ce este? întrebă doamna.

— Bolnavul s-a trezit şi cere apă şi pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcni duioasa mamă, strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat pe gânduri, doamnă, adăugă Spancioc. Adă-ţi aminte de doamna lui Ştefăniţă-Vodă şi alege între bărbat şi între fiu.

— Ce zici, părinte? zise sărmana femeie, întorcându-se cu ochii lăcrâmători spre mitropolit.

— Crud şi cumplit este omul acesta, fiica mea, Domnul Dumnezeu să te povăţuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; şi pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte şi să te ierte şi pretine. Zicând aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxânda luă un păhar de argint plin de apă, pre care-l aducea sluga; şi apoi, maşinaliceşte şi silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în

camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc prestroici, carele crăpase uşa şi se uita.

— Întreabă de fiul său, zice că vrea să-l vadă; cere de băut, doamna tremură, îi dă paharul – nu vrea să-l iae!…

Spancioc sări şi scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia; bea! Să-ţi fie de bine, măria-ta!

Ruxânda ieşi tremurândă şi galbănă, rezemându-se de părete:

— Voi să daţi seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că m-aţi îndemnat să fac acest păcat.

Mitropolitul veni.

— Să mergem, zise doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh, părinte, ce mă îndemnaşi să fac! zise doamna către mitropolitul şi se duse cu el plângând.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse să-şi facă lucrarea. Lăpuşneanu sta întins cu faţa în sus, liniştit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung şi necunoscându-i îi întrebă cine sunt şi ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Şi eu Spancioc, adăugă celălalt; şi aceea ce voim este să te vedem păn-a muri, cum ţi-am făgăduit.

— Oh! vrăjmaşii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pre care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri şi care a scăpat din ghearele tale; Spancioc, a cărui avere ai jefuit-o, lăsându-i femeia şi copiii să cerşăterească pe la uşile creştinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pântece.

— Zi acum slobozeşte, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m-aţi otrăvit, nelegiuiţilor! Doamne! fie-ţi milă de sufletul meu! O, ce foc! Unde-i doamna? Unde-i copilia meu?

— S-au dus şi te-au lăsat cu noi.

— S-au dus şi m-au lăsat! m-au lăsat cu voi! Oh! omorâţi-mă, să scap de durere! Oh! înjunghe-mă tu, tu eşti mai tânăr, fie-ţi milă! scapă-mă de durerile ce mă sfâşie! înjunghe-mă, zise înturnându-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sângele pângărit al unui tiran ca tine.

Durerile creşteau. Otrăvitul se zbuciuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! daţi-mi apă! daţi-mi ceva să beau!

— Iată, zise Spancioc, luând paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea şi te răcoreşte!

— Ba! ba nu, nu vreau, zise bolnavul strângând dinţii.

Atunci Stroici îl apucă şi-l ţinu neclintit; iar Spancioc scoţând cuţitul din teacă, îi descleştă dinţii cu vârful lui şi îi turnă pe gât otrava ce mai era în fundul păharului.

Lăpuşneanu, mugind ca un taur ce vede trunchiul şi securea ce va să-l lovească, voii a se-nturna cu faţa spre perete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade spre osânda ta să ne priveşti; învaţă a muri, tu care ştiai numai a omorî. Şi apucându-l amândoi, îl ţineau nemişcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală şi mustrându-l.

Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinţii îi scrâşneau, şi ochii săi sângeraţi se holbară; o sudoare îngheţată, tristă a morţii prevestitoare, ieşea ca nişte nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate de ceas, în sfârşit, îşi dete duhul în mâinile călăilor săi”.

Dar acest caz al otrăvirii unui domnitor nu este singurul în istoria Ţărilor Româneşti. Vom reda în

continuare câteva dintre cele mai cunoscute. Recurgerea la otravă se făcea de câte ori bărbăţia armelor nu-şi putea spune cuvântul.

Roman II Muşat (1447 – 1448), alungat din scaun de Petru Aron care venea sprijinit de armata ungurească, se retrage la Cracovia, unde, datorită uneltirilor adversarilor săi, la vârsta de abia 22 de ani, „îşi dă duhul de boală „zic unii, iar alţii zic că de otravă".

Ştefan cel Mare şi-a căsătorit fica, domniţa Elena, cu Ioan cel Tânăr, fiul Ţarului Moscovei, Ivan Vasilievici al III-lea. Din această căsătorie rezultă un copil, Dumitru care, fiind nepot al ţarului, urma să-i fie moştenitor al tronului. Ivan, la bătrâneţe, se însură a doua oară cu o grecoaică, Sofia Paleologul, şi avu un copil, Vasile. Sofia, pentru a-i asigura tronul fiului ei, puse la cale omorârea nepotului ţarului, dându-i otravă.

Ştefan Vodă cel Tânăr – Ştefăniţă (1517 – 1537) –, fiul lui Bogdan Vodă Orbul şi al Stanei (fiu natural), s-a însurat cu Stana, fiica lui Neagoe Vodă Basarab. Datorită unor intrigi de familie, în care Domnul Munteniei, Radu de la Afumaţi, pâre să nu fi fost străin, Ştefăniţă moare la Hotin şi gurile rele ziceau că însăşi Doamna Stana l-ar fi otrăvit. „Zău, de treabă jupânească moldovenească, să-şi omoare bărbatul" zice cronicarul Constantin Căpitanul.

De altfel, chiar dacă ea l-a otrăvit, Delavrancea a ştiut s-o apere destul de bine în „Viforul", cruzimile lui Ştefăniţă putând să scoată din fire pe oamenii cei mai blânzi. Lui Luca Arbore, care-l crescuse şi-l iubea ca pe un fiu al său, a pus să i se taie capul, la fel lui Toader şi lui Nichita, copii nevinovaţi ai lui Arbore, la fel lui Costea Gane, pârcălabul de Neamţ şi lui Ivaşcu, şi lui Sima vistierul şi câtor alţi1 boieri.

Doamna Stana, vinovată sau nu, părăsi Moldova, retrăgându-se în Sibiu, lângă mama sa.

Pătraşcu cel Bun, Domnul Munteniei (1554 – 1558),

se remarca prin comportarea omenoasă faţă de boieri, fără a-i măcelări cum au făcut predecesorii lui. În schimb, l-au ucis boierii pe el, sau mai bine zis, în seara de 26 decembrie 1558, moare otrăvit de vornicul Socol, în care el îşi pusese toată încrederea, dar care, ticălos, de mult pândea momentul de a-l omorî pe binefăcătorul lui, pentru a-i lua locul în scaunul ţării. Vornicul Socol, cu de la sine putere, ajutat de câţiva oameni de-ai lui, luă coroana care nu i se cuvenea, şi pe care, de altfel, nicio lună n-a putut-o păstra, căci Mircea Ciobanul veni din Stambul cu oaste turcească şi-l alungă din scaun.

O dramă care a impresionat deopotrivă pe contemporani şi pe cronicari este cea a cărui >victimă a căzut cumnatul lui Alexandru Movilă (1615 – 1616), Wiszno Wiecki. În ziua de 24 decembrie 1615, cumnatul Domnului, originar din Rutenia Albă, ceru unui preot să-l împărtăşească. Preotul, vândut partizanilor lui Tomşa, pretendentul la domnie al lui Alexandru Movilă, îi puse otravă în anafură şi în vin.

Durerile începură îndată, şi după o noapte de chinuri îngrozitoare, în dimineaţa Crăciunului, Wisznowiecki îşi dete duhul. Crima fiind descoperită, preotul a fost legat de un scaun de sârmă, s-a făcut împrejurul lui un foc mare care l-a învăluit, l-a cuprins şi l-a ars cu încetul, de i se mai auzeau încă vaietele după douăsprezece ore.

Ilieş, Domnul Moldovei (1666 – 1668) – fiul lui Alexandru Ilieş nepotul lui Ilieş Vodă Turcitul, strănepot al lui Petru Rareş, deci Muşatin prin sângele ce-i curgea în vine – crescut în Stambul, nu ştia româneşte şi trebuia, în ţara lui, să se înţeleagă prin tălmaci. Totuşi, poporul pare să fi fost mulţumit de el, căci în vremea lui „a fost pace şi belşug în ţară”.

Când, scos din scaunul domnesc de Gheorghe Duca, porni din nou spre Stambulul lui, o mână neprietenă îi puse otravă în băutură şi astfel se prăpădi ultimul vlăstar

din osul lui Ştefan cel Mare. Mâna neprietenă, zicea lumea, era a unui om de-al lui Duca Vodă.

Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Munteniei (1673 – 1688), şi-a aflat sfârşitul datorită călcării testamentului lăsat de mama sa, Elena Cantacuzino (2 martie 1688). Domnul făcu împărţeala averii după placul lui şi îşi luă, firește, partea leului, 18 luni mai târziu, muri subit în palatul domnesc din Bucureşti şi, dacă zvonul care umbla prin ţară era adevărat (că el a fost otrăvit de fraţii săi Constantin şi Mihai), apoi se vede acum lămurit că nu numai politica lui de înclinare către Germania a fost cauza acestui omor.

Este cunoscută viaţa stolnicului Constantin Cantacuzino şi rolul acestuia în drama Brâncovenilor. Vom reproduce un scurt pasaj care se referă la subiectul lucrării noastre (C. Gane: Trecute vieţi de doamne şi domniţe).

„La 7 ianuarie 1716 a sosit la Bucureşti capugiul Porţii pentru a-i lua domnia lui Ştefan Vodă Cantacuzino, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino. În noaptea de 7 spre 8 ianuarie, stolnicul se duse în taină la capugiu pentru a-şi dezvinovăţi feciorul. Firea acestui om, atât de deştept şi de învăţat, era nemaipomenit de ciudată. Şi nu putem şti cu siguranţă până zi dacă a fost el un criminal pervertit, sau poate numai un năpăstuit, despre care se vorbea numai rău, fiindcă a spune tot binele ar fi fost prea greu. Rafail monahul, alias Radu vornicul Popescu, spune despre el că în noaptea aceea când se duse la capugiu pentru a-şi dezvinovăţi fiul şi pe sine însuşi, îi spuse: ce dovadă mai mare poate fi despre credinţa lui către Turci, decât faptele vieţii lui?; pe fratele său, Şerban Vodă, cât a luat seama că se înţelege cu Nemţii şi e viclean împărăţiei tuţeeşti, îndată l-au otrăvit de-au murit; aşijderea şi pe un alt frate al său, anume pe Iordachi, carele fiind de Şerban Vodă trimis la Nemţi, făcea tulburări, l-a otrăvit de-a

murit”.

Nicolae Iorga a emis ipoteza că şi-a putut omorî fratele cu otravă înceată, dată în doze mici.

Ne oprim aici cu citarea unor exemple din tumultuoasa istorie a Ţărilor Româneşti. Cititorul poate va descifra şi altele. În încheiere nu putem să nu amintim că problemele medicale legate de intoxicaţii le întâlnim pentru prima dată în pravilele lui Vasile Lupu şi Matei Basarab, ele fiind încredinţate spre rezolvare „vracilor” şi „doftorilor”. Cei bănuiţi de otrăvire erau supuşi caznei, iar vărsăturile victimei se examinau de doftori. Vasile Lupu face în acest scop o precizare deosebit de importantă pentru vremurile acelea: „cel ce va ascunde borăturile omului celui bolnav şi nu le va arăta la vraci să le vadă, face presupus cum să-l fi otrăvit”.

Sunt arătate, de asemenea, şi aspecte ale responsabilităţii în legătură cu manipularea otrăvurilor: „Vraciul ce va da otravă feciorului să otrăvească pe tatăl său, să i se facă moarte, să i se taie capul”. De unde se poate trage concluzia că otrăvirile erau numeroase în acea perioadă.

Socrate

Socrate a fost un celebru filosof grec (470 – 399 î.e.n.) căruia timpul nu i-a diminuat cu nimic din celebritate. Deşi învăţăturile şale le expunea într-o manieră originală, fără să scrie măcar o singură carte, despre personalitatea şi filosofia sa ne-au rămas mărturii, datorate în special discipolului său Platon cât şi altor filosofi cum ar fi Aristophan şi Xenophon. El era ostil oricărei învăţături dogmatice, metoda sa constând în a descoperi adevărul de înşişi discipolii săi, punându-le întrebări şi obligându-i să găsească propriile lor contradicţii (dialectică). A combătut vehement pe sofişti, în special pe Protagoras şi Gorgias, căpătând o mare influenţă asupra tineretului aristocratic. Toate acestea i-au

atras ostilitatea tiranului Critias, care, prin intermediul lui Anytos, Melitos şi Lycon, a fost acuzat de necredinţă. Fiind arestat, a fost judecat şi condamnat la moarte.

La Atena era folosită cucuta ca otravă pentru executarea condamnaţilor la moarte sau pentru cei care voiau să se sinucidă. Depozitarul otrăvii era statul şi nu puteai să faci uz de ea nici chiar asupra persoanei tale, în afară de cazul când aveai autorizaţie. Cei care nu mai puteau suporta greutăţile vieţii expuneau motivele pentru care doreau să moară şi numai acei care dovedeau că au justificări serioase, primeau o ceaşcă cu suc de cucută.

Datorită lui Platon, ne-a rămas din acea vreme una din cele mai amănunţite descrieri privind simptomele otrăvirii cu cucută. Este vorba de moartea magistrului său.

„… un sclav aduse ilustrului bătrân o cupă cu otravă.

— Ce trebuie să fac? întrebă liniştit Socrate.

— După ce aţi băut-o, vă veţi plimba, iar în momentul când picioarele se vor îngreuia vă veţi culca pe spate

Socrate luă imediat cupa, o duse la gură şi o bău încet, începu apoi să se plimbe prin cameră consolându-şi prietenii deznădăjduiţi. În scurt timp simţi o greutate în picioare; se culcă acoperindu-se cu mantaua. Un frig de moarte puse stăpânire pe picioare şi, încet-încet, începu să se ridice spre corp. Când ajunse aproape de inimă, Socrate îşi aruncă mantaua şi spuse lui Criton:

— Datorăm un cocoş lui Aesculap, nu uita să achiţi această datorie.

— Se va face, mai ai altceva de ordonat?

Socrate nu mai răspunse nimic, iar după o clipă făcu *ti* mişcare. Sclavul îi întâlni ultima privire, iar Criton şi închise ochii…

Goya otrăvit cu plumb?

I aţă în sfârşit un caz, care, deşi nu face obiectul unei otrăviri criminale, este tot atât de nefericit prin tragismul sfârşitului său şi poarta pecetea necunoscutului.

Francesco José de Goya y Lucientes, pictor spaniol, şi-a înscris numele în galeria celor mai celebri pictori ai omenirii datorită valorii operelor sale. S-a născut la Fuendetodos (Aragon) şi a trăit între anii 1746 – 1828, fiind pictorul oficial al curţii Spaniei, remarcându-se în această calitate prin portretele făcute lui Carol al IV-lea, Mariei Louisa şi întregii familii regale.

Goya a fost multă vreme chinuit de o boală cumplită: o stare depresivă a pus pentru prima oară stăpânire pe el în 1778, când abia împlinise 32 de ani. Boala l-a chinuit astfel circa trei ani; când s-a înzdrăvenit, s-a apucat din nou de muncă cu energia nestăpânită care-l caracteriza. După alţi zece ani s-a ivit o nouă boală mai gravă: paralizia jumătăţii drepte a trupului, pierderea echilibrului, a auzului, parţial a vorbirii şi a vederii. Goya era adesea cuprins de ameţeli, halucinaţii şi crize de nervi aşa încât n-a mai putut picta decât după câţiva ani.

Recent au fost date publicităţii noi date din biografia marelui pictor spaniol pe baza Cărora William Niederland, de la Central de medicină al Universităţii din New York, a formulat o ipoteză despre maladia lui Goya. Analiza chimică a tablourilor sale i-a condus pe specialişti la concluzia că, una din culorile cel mai frecvent folosite de artist era aşa-numitul „fulg de zăpadă”, un carbonat de plumb extrem de toxic. Goya o utiliza ca bază pentru tonurile cenuşii, scânteietoare, atât de caracteristice pentru pictura lui.

Simptomatologia intoxicaţiei cronice cu plumb oferă un tablou foarte variat. După cum vom vedea, în el se regăsesc multe din manifestările maladiei lui Goya, aşa cum au reieşit din biografia marelui pictor. Iată, de exemplu, ce menţionează tratatele de toxicologie: „Bolnavii devin trişti, preocupaţi, vorbesc puţin, plâng frecvent, vorbesc în timpul nopţii cu persoane imaginare. Se constată o slăbiciune musculară generalizată, tresăriri

bruşte ale muşchilor, tremurături. În unele momente luciditatea este completă, memoria intactă, iar în altele intervin obsesii, confuzii mentale, scrisul devine ilizibil şi unele litere sunt omise. Dar unul dintre simptomele capitale ale intoxicaţiei cu plumb îl constituie tulburările sistemului nervos periferic, dintre care cea mai frecventă şi cea mai importantă este „paralizia saturnină”. Debutul poate fi brusc, lent sau progresiv. Paralizia antebraţului constituie tipul cel mai obişnuit. Această paralizie este de cele mai multe ori bilaterală, dar atinge de regulă membrul drept, adică cel cu care se acţionează mai mult. Degetele şi mai ales arătătorul sunt primele lezate. Faptul că degetele mâinii sunt afectate în mod diferit, lucru ce se traduce printr-o poziţie ciudată a mâinii (bolnavul face coarne cu mâna), constituie un simptom caracteristic. Bolnavul nu poate strânge nimic cu mâna”, etc.

Cum au izbutit totuşi alţi pictori, contemporani cu marele artist, să se ferească de consecinţele intoxicaţiei cu plumb? Căci şi ei îşi preparau manual culorile, inclusiv cele toxice, inhalând deci vapori nocivi. În primul rând s-ar putea ca Goya să fi avut o predispoziţie pentru această boală, afirmă specialistul american Nierderland. Astăzi, se cunosc multe cazuri similare. Iar în al doilea rând pictorul spaniol vădea o putere de muncă şi o fecunditate nemaiîntâlnite: în câteva ore el picta un portret de mari dimensiuni, iar până la sfârşitul vieţii a pictat peste 1 800 de tablouri.

Dar şi maniera lui de lucru se deosebea de aceea a altor artişti. Scriitorul francez Théophile Gautier a remarcat: „Metoda era la fel de excentrică ca talentul său: arunca culorile din tuburi, le întindea cu buretele, cu mătura, cu cârpe, într-un cuvânt cu tot ce-i cădea în mână; le arunca parcă cu lopata şi, lovind cu putere, aplica cheaguri de culoare, aşa cum zidarul aplică mortarul, iar apoi trasa linii subţiri şi tuşe prin mişcări ale degetului

mare”.

Pe baza acestor date, Niederland a ajuns la concluzia că tocmai capacitatea de a picta cu o viteză de necrezut l-a făcut pe Gqya să inhaleze intens vaporii toxici rezultaţi din materialele utilizate de el. Iar faptul că simptomele bolii se manifestau foarte puternic i-ar fi prelungit în oarecare măsură viaţa, căci crizele grave îl obligau să abandoneze temporar lucrul şi deci să întrerupă în acelaşi timp şi contactul cu vaporii toxici. Imediat însă ce boala începea să cedeze, pictorul se apuca iar de lucru.

Mozart a fost otrăvit cu sublimat coroziv?

Una din piesele lui Puşkin are ca figură centrală pe marele compozitor Wolfgang Amadaeus Mozart... Drama constă în conflictul ivit între acesta şi Antonio Salieri, un muzician de origine italiană ale cărui compoziţii erau la modă în acea epocă. Puşkin nu a făcut altceva decât să transpună în opera sa zvonurile care circulau pe seama lui Mozart, şi anume că moartea acestuia s-ar datora lui Salieri, care, invidiind talentul său, l-a otrăvit cu sublimat coroziv.

Prezentarea piesei a făcut să se accentueze credinţa publicului în veracitatea zvonurilor, astfel încât multă lume îşi punea cu toată seriozitatea întrebarea dacă subiectul nu avea la bază un fapt real.

De-a lungul anilor conflictul dintre Salieri şi Mozart a făcut obiectul a numeroase cercetări din partea muzicologilor. De curând Igor Beza, un reputat specialist sovietic, a reuşit să aducă la lumină noi elemente care vin să întărească impresia că tragedia lui Puşkin este transpunerea artistică a unor evenimente care au avut loc cu adevărat.

Aşa cum arătam, în vremea când a fost scrisă piesa, se zvonea în Europa şi mai ales în Austria că Salieri ar fi fost vinovat de moartea lui Mozart. Mai făult, în 1325, când Salieri a murit, toate ziarele din Viena au folosit

prilejul pentru a face cunoscut public bănuiala ce plutea asupra lui în legătură cu otrăvirea lui Mozart.

Pe ce se baza aceasta? întemeiat sau nu, şi vom vedea şi de ce, Salieri declarase de mai multe ori că se făcuse vinovat de moartea lui Mozart. După cum se ştie, Salieri obţinuse funcţia de muzician al curţii imperiale – Holmusikus – şi frecventa cercurile aristocratice din Viena. Atins de o maladie nervoasă, aceasta cunoscuse o agravare mai ales după moartea lui Mozart. În timpul perioadelor de delir Salieri mărturisise celor din jur că îl ucisese pe Mozart, ca apoi după ce îşi revenea din criză să nege cele spuse. Mărturisirile şi apoi dezminţirile pe care le făcea saură & pândit cu repeziciune, creând un şi mai mare dubiu în opinia publică asupra vinovăţiei sale.

Însuşi Bethoven discuta cu prietenii săi despre ipoteza că Salieri l-ar fi omorât pe Mozart. „Pun rămăşag – îi spunea lui Bethoven ziaristul Shick – o sută contra unu că mărturisirile lui Salieri sunt veridice. Felul în care a murit Mozart nu face decât să confirme vina lui”.

Bethoven, atins de surditate completă, discuta cu prietenii prin intermediul scrisului şi ne-au rămas, din această tristă perioadă din viaţa titanului, aşa-numitele „caiete de conversaţie”. În aceste caiete, în afară de menţiunea lui Shick. au mai fost găsite şi altele. De pildă, nepotul lui Bethoven îi comunica acestuia în primăvara anului 1825 când Salieri era pradă crizelor sale de demenţă: „Hofmusikus-ul afirmă că l-a ucis pe Mozart”. Un alt cunoscut, Schindler, îi scrie la rândul său: „Lui Salieri îi merge foarte rău. S-a prăbuşit cu totul. Când deliresază, ia asupra lui vina morţii lui Mozart, spunând că i-a dat otravă. E adevărul gol-goluţ şi el vrea, desigur, să-şi mai descarce conştiinţa. Dovadă că nicio crimă nu rămâne nepedepsită.

Salieri avusese un caracter josnic. Uneltirile sale, datorate invidiei, nu-l ocoliseră nici pe Bethoven, ca să nu

mai vorbim de Schubert.

Ipoteza, după care autoacuzaţiile lui Salieri se datoresc refulării fanteziei acestuia în timpul perioadelor de criză ale bolii, a fost combătută de unii cercetători. După aceştia atât intenţia de a se sinucide cât şi maladia nervoasă care a survenit după moartea lui Mozart constituiau consecinţe ale unor intense mustrări de conştiinţă.

Medicii timpului au atribuit moartea lui Mozart unor multiple cauze: tuberculoză, meningită, nefrită etc. Tdate aceste diagnostice par să fie contrazise, astăzi dacă se ia în seamă descrierea simptomelor pe care le-a manifestat

Mozart înainte de a muri. Am mai menţiona doar că trupul neînsufleţit al celebrului compozitor prezenta un edem pronunţat ce îl făcea să semene cu cadavrul unui înecat iar o erupţie îi acoperera toată pielea.

Recent, un cunoscut om de ştiinţă vest-german, doctorul Dieter Kerner, a emis ipoteza că Mozart a murit datorită unei intoxicaţii cu sublimat coroziv[22].

După câte se ştie, din declaraţiile lui Salieri care ne-au fost păstrate, acesta mărturisise că turnase otrava într-un pahar cu vin pe care-l băuse Mozart. Dintre toxicele cunoscute ca având efectele şi simptomele prezentate de Mozart, doar sublimatul coroziv este solubil în băuturi alcoolice.

Igor Belza, cercetând jurnalul intim pe care editorul britanic Vincent Novello l-a redactat împreună cu soţia sa, a descoperit o însemnare din 1828, după o vizită la văduva lui Mozart. Aceasta i-a spus lui Novello că înainte de a intra în agonie, Mozart îi mărturisise: „Mor otrăvit de mâna lui Salieri”.

Presupunând că s-ar face analiza şi s-ar descoperi

22 O altă versiune asupra morţii lui Mozart este că ar fi suferit de sifilis, diagnostic foarte la modă pe vremea aceea şi că tratamentul cu produşi mercuriali i-ar fi deteriorat funcţiile rénale, cu uremie terminală.

urme de mercur, lucrurile nu ar progresa cu nimic dacă Mozart a făcut cu adevărat un tratament mercurial.

Misterul morţii lui Mozart continuă şi ştiinţa aşteaptă noi indicii pentru a face lumină.

Moartea ducesei de.

Un diagnostic după 250 de ani

Circumstanţele în care s-a produs moartea Henriettei-Anna a Angliei, ducesă de Orléans, au provocat vii dispute la vremea respectivă, având un larg ecou şi trezind interesul istoricilor până în zilele noastre.

Dar cine a fost ducesa de Orléans, ce controverse a ridicat sfârşitul ci, încât oamenii de ştiinţă au continuat mult timp să se ocupe de acest caz? Henriettă-Anna Stuart, ducesă de Orléans, cunoscută şi sub numele de Henrietta a Angliei, prinţesă de Anglia şi Scoţia, s-a născut la Exter în anul 1644, fiind fiica lui Carol I şi a Henriettei a Franţei. S-a căsătorit cu Philippe de Orléans, fratele lui Ludovic al XIV-lea, rămânând cunoscută în istorie – deşi a avut o existenţă extrem de scurtă – datorită capacităţii ei diplomatice, care a culminat cu încheierea faimosului tratat de la Douvres, cât şi prin sfârşitul brusc şi tragic, în jurul căruia s-au brodat diverse legende. Printre ipotezele emisc, se enumeră şi aceea că Doamna (nume atribuit după obiceiul curţii regale franceze soţiei fratelui regelui, după cum el era numit Domnul) ar fi fost otrăvită. Acest lucru, din păcate, nu a putut fi dovedit, ceea ce a alimentat continuu fantezia a numeroşi scriitori, oameni de ştiinţă sau istorici.

Dorind să restabilească adevărul într-o problemă atât de controversată, un om de litere dublat de un erudit istoric, Franz Funck Brentano, în colaborare cu medicii Paul Brouardel şi Paul Le Gendre, somităţi medicale în materie de medicină legală şi toxicologie „au încercat, după mai bine de 250 de ani, să arunce puţină lumină într-o problemă ce părea că nu mai poate fi descurcată.

Am ales acest caz pentru lucrarea noastră, tocmai pentru a demonstra – prin descrierea unui caz concret şi deosebit de sugestiv, – că ştiinţa nu are limite atunci când este folosită cu competenţă de către oameni pricepuţi şi cunoscători ai problemelor de specialitate. Restabilirea adevărului istoric (şi acest caz nu este singurul) în privinţa cauzei morţii ducesei de Orléans oferă un exemplu minunat al tezei pe care ne-am propus s-o ilustrăm în cartea noastră. Dacă concluziile finale nu vor fi senzaţionale, aşa cum le-a văzut Alexandre Dumas, de exemplu, sperăm că cititorul va aprecia însă că cunoaşterea adevărului este mai importantă şi am putea spune, fără să greşim, mai captivantă. Dar să vedem ce ne spune istoria.

Doamna revenea din Anglia, unde reuşise să realizeze semnarea, la 1 iunie 1670, de către miniştrii fratelui său, Carol al II-lea, tratatul de la Douvres, care îi asigura lui Ludovic al XIV-lea alianţa Angliei contra Olandei, permiţând în acelaşi timp ca Franţa să dobândească două regiuni: Flandra şi Franche-Comté. Doamna a rămas la Douvres de la 24 mai la 12 iunie, apoi s-a îmbarcat pentru Franţa, fericită de sfârşitul strălucit al misiunii sale şi a sosit la Saint Germain la 18 iunie. „Ea se considera la vârsta de 26 de ani, avea să scrie doamna de La Fayette, legătura celor mai mari doi regi ai acestui secol; avea în mâinile sale un tratat de care depindea soarta unei părţi din Europa; plăcerea şi consideraţia pe care i le provocau tratativele diplomatice se completau cu tinereţea şi fru –, muzeţea ei, având o graţie şi o dulceaţă pe care le răspândea în jur, ceea ce îi conferea o mare putere de atracţie şi seducţie”.

„În ceea ce îl priveşte pe rege, ea avea o trecere neobişnuită asupra lui, pe care nu o avea nicio altă femeie din lume”, spunea doamna de La Fayette. Doamna a reuşit să «convingă pe rege să-l exileze pe cavalerul de Lorena, o

fiinţă infamă care reuşise să obţină prietenia soţului ei, legătură care era interpretată ca fiind de altă natură.

Doamna a murit subit la Saint Cloud, pradă unor dureri atroce, în noaptea de 29 spre 30 iunie, către orele trei dimineaţa. Imediat s-a răspândit zvonul că a fost otrăvită; acest zvon s-a propagat cu iuţeala fulgerului şi a crescut în intensitate, determinând formarea acestei opinii la Curtea din Paris, în toată Franţa, Anglia, Olanda, precum şi în Spania, unde fiica Doamnei se urca pe tron. Carol al II-lea, intrigat şi indignat de zvonurile care i-au parvenit, a refuzat să primească scrisoarea prin care ducele de Orléans îi aducea la cunoştinţă moartea Henriettei, soţia sa. „Ducele de Buckingham, scria Colbert de Croissy, ambasador în Anglia, este pradă furiei”. Populaţia Londrei s-a dedat la violenţe contra francezilor care locuiau acolo. Se striga pe străzi: „Jos francezii!” Ambasada Franţei a trebuit să fie protejată. Palatine, cea de a douasoţie a regelui, a rămas ferm convinsă că Henriette a murit otrăvită şi se pare că, cel puţin şi în primele momente, Ludovic al XIV-lea îi împărtăşea bănuielile.

În ceea ce priveşte pe cei care ar fi putut fi autorii crimei, unii îi acuză pe olandezi, contra cărora Doamna intervenise să fie semnat tratatul de la Douvres; alţii îl acuzau chiar pe rege şi pe cavalerul de Lorena, cel care fusese exilat din cauza intervenţiei defunctei. Şi într-un caz şi în celălalt, interesul istoric al problemei este mare. Există autori care împărtăşesc ipoteza unei otrăviri, cum ar fi de exemplu Walckenaer, Paul Lacroix, Fr. Ravaisson, Jules Lair etc. Astfel, dr. Légué, în cartea sa extrem de interesantă „Doctori şi otrăvitori”, a consacrat acestei probleme un întreg studiu, străduindu-se să demonstreze că Doamna a murit otrăvită cu sublimat coroziv. Să urmărim descrierea acestei versiuni făcută de Alexandre Dumas în cartea sa: Ludovic al XIV-lea şi secolul său

(Editura Eminescu, Bucureşti, 1977, p. 393) şi. să urmăm puţin firul acestei tragedii atât de neaşteptate şi de dureroase.

„Domnul era foarte gelos pe soţia sa. Rar s-a văzut la doi fraţi să semene mai puţin la chip şi la suflet ca Ludovic al XIV-lea şi fratele său. Regele era voinic, avea părul de un blond cenuşiu, un aer bărbătesc şi o înfăţişare trufaşă; „Domnul" era pirpiriu, avea părul şi sprâncenele negre, nasul prea mare, gura prea mică şi dinţi urâţi; nu îi plăcea nici să se urce pe cal, nici să se joace cu mingea, nici să mânuiască armele; „soldaţii râdeau de el, spunând că se ferea mai curând de soare decât de praful de puşcă. îi plăcea în schimb să se înzorzoneze, să se fardeze şi uneori să se deghizeze în femeie, dansând şi maimuţărindu-se în fel şi chip. N-avea iubite, în schimb avea prieteni: pe contele de Beuvron, pe marchizul de Effiat şi pe Filip de Lorena, cavaler de Malta, căruia i se spunea mai pe scurt, cavalerul de Lorena. Acesta din urmă era favoritul „Domnului". Înciudată pe afecţiunea deosebită pe care soţul său i-o arăta acestui cavaler, Doamna se plânse regelui, rugându-l să-l îndepărteze de la curte. Ludovic, sătul şi el de scandalurile şi comportarea urâtă a cavalerului, satisfăcu pe loc dorinţa cumnatei sale, poruncindu-i acestuia să părăsească Franţa. Domnul, furios, vrând să se răzbune pe nevastă că-i alungase favoritul, începu să-i facă scene de gelozie.

Şi iată ea la câteva zile după întoarcerea în Franţa, Henriette muri, şi, după toate probabilităţile, otrăvită. Zvonul se răspândi cu iuţeala fulgerului şi cum vina cădea, cum era şi firesc, asupra „Domnului", Ludovic ordonă o anchetă discretă. Primele cercetări dezvăluiră că, în seara zilei de 29 iunie, Doamna băuse. Înmnte de a se culca, o ceaşcă cu cicoare; că din clipa aceea a început să *se* simtă rău şi că din pricina acestui rău a murit în câteva zile. Cercetările odată extinse, Ludovic află că, în ziua morţii

cumnatei sale, un băiat, intrând pe neaşteptate în anticamera Doamnei, îl găsise pe marchizul de Effiat scotocind într-un dulap. Întrebat ce făceş acolo, marchizul declară că i-a fost sete şi, ştiind că în acel dulap se afla un ulcior cu apă, a vrut să şi-o potolească. De la acelaşi băiat regele află că Purnon, majordomul Henriette! n-ar fi fost chiar străin de această crimă. Regele trimise de îndată să-l aducă pe cel bănuit la el, şi, ca să nu-l sperie, începu să-l chestioneze cu blândeţe.

— Amice, îi zise el, ascultă-mă cu atenţie: dacă ai să-mi spui adevărul în legătură cu moartea cumnatei mele, îţi dau cuvântul meude rege că te iert; dacă însă ai să mă minţi, nu mai ieşi viu de aici!

— Sire, răspunse omul tremurând, sunt gata să vă răspund la orice m-aţi întreba.

— Bine. Doamna a fost otrăvită?

— Da, sire.

Regele păli.

— De cine? întrebă el.

— De cavalerul de Lorena.

— Cum se poate una ca asta? Cavalerul de Lorena e la Roma!

— A trimis otrava unor prieteni de aici.

— Cui a trimis-o?

— Marchizului de Effiat şi contelui de Beuvron.

— Ce anume l-a împins la o astfel de crimă?

— Faptul că domnul cavaler fusese exilat le strica celor trei toate socotelile; şi cum erau siguri că, atâta vreme cât Doamna va trăi, cavalerul nu va fi rechemat la Curte, s-au gândit să scape de ea.

— E adevărat mă march izul a fost prins de un băiat pe când scotocea în dulapul cumnatei mele?

— Da, sire.

— Cum se face că dacă cicoarea a fost otrăvită, n-au mai murit şi alte persoane?

— \ Pentru că marchizul a frecat cu otravă doar marginea ceştii în care avea să bea Doamna.

— Spune-mi, întrebă regele după o pauză, fratele meu are vreun amestec în crima asta?

— Nu, sire, răspunse Purnon, niciunul dintre cei trei nu era atât de prost să-i ceară ceva; el n-ar fi putut păstra acest secret şi atunci ei ar fi fost pierduţi.

La acest răspuns* regele scoase un oftat adânc de uşurare.

— Sper că mi-ai spus adevărul, zise regele.

— Jur, sire, răspunse Purnon.

Consolat cu moartea Doamnei şi liniştit că fratele său nu avea niciun amestec în această crimă, regele porunci ca majordomul să fie lăsat liber. Nu răzbună în niciun fel moartea acelei prinţese fermecătoare, de care, pe vremuri, el însuşi fusese îndrăgostit, şi care adusese la Curte atâta exuberanţă şi veselie. Cu timpul, nu numai că-l iertă pe cavalerul de Lorena, dar chiar îi îngădui să se întoarcă la Curte. Iar dacă e să-i dăm crezare lui Saint-Simon, cavalerul a mai fost şi copleşit cu favoruri". $

Aceasta a fost versiunea scriitorilor; să vedem acum ce spun oamenii de ştiinţă. Graţie unui studiu precis al textelor, orientându-se după memoriile lui Arthur de Baististe, Funck Brentano, dr. Paul Brouardel şi dr. Paul I e Gendre au realizat o lucrare asupra acestui caz. Să le dăm cuvântul:

„Conform primului principiu al criticii în istoric, este important de fixat, de la început, valoarea surselor de care ne vom ocupa pentru a examina problema pe care ne-am propus s-o elucidăm.

Sursele se împart, în cazul de faţă, în trei categorii:

1. rapoartele medicilor şi chirurgilor;

2. relaţiile pe care le oferă persoanele care s-au putut apropia de Doamna în momentul morţii sau au fost în măsură să audă informaţii autorizate;

3. corespondenţele oficiale ale curţilor din Londra şi Paris.

Prima categorie ne oferă, şi trebuie să recunoaştem că suntem favorizaţi, cinci procese verbale sau rapoarte asupra autopsiei:

a) Procesul verbal oficial semnat de 15 medici sau chirurgi, atât francezi cât şi englezi, care au asistat la autopsie.

b) Relatarea maladiei, morţii şi autopsiei Doamnei, scrisă de abatele Bourdelot; acesta era un medic francez care a asistat la autopsie.

c) Raportul lui Vallot, medicul reginei-mame. Vallot era considerat ca una dintre somităţile medicale ale timpului său. El a asistat la autopsie, făcând parte dintre medicii francezi chemaţi în acest scop. Raportul său a fost adus oficial la Londra de către mareşalul Bellefonds.

d) Memoriile unui chirurg al regelui Angliei, care a fost prezent la autopsie, numit Alexandre Bascher.

e) Relatarea lui Hugh Chamberlain, medic la curtea regelui Angliei, care a asistat de asemenea la autopsie.

Acest document, ca şi precedentul de altfel, sunt extrem de utile pentru a controla, atât relatarea oficială cât şi pe cea a medicilor francezi. Câţiva scriitori au emis părerea că Ludovic al XIV-lea se temea de o ruptură a alianţei cu Anglia şi, ca atare, ar fi ordonat medicilor francezi să-şi însuşească opinia lui. Bascher şi Chamberlain reprezentau guvernul englez.

La aceste cinci documente, de o autenticitate indiscutabilă, se poate adăuga notiţa înserată în „Gazette” din 5 iulie 1670, care a fost inspirată de medicii curţii şi era de asemenea opinia reputatului Gui Patin, decanul Şcolii de Medicină din Paris, deşi acesta nu a asistat la autopsie.

În cea de a doua categorie, privind relatările persoanelor care s-au putut apropia de Doamna în

momentul morţii, s-au auzit relatări autorizate; trebuie să citǎm în primul rând relatarea morţii Doamnei datorită încântătoarei contese de la Fayette, care a scris „Istoria Doamnei Henriette a Angliei, prima soţie a lui Philippe al Franţei, duce d'Orléans". Contesa de La Fayette era extrem de ataşată de anturajul Doamnei; nu a părăsit-o nicio clipă în zilele când a fost bolnavă şi a murit. Ea ne-a lăsat o descriere asupra bolii şi agoniei, o relatare simplă, precisă şi sobră, care are aspectul să fie adevărată.

După această preţioasă pagină de istorie, trebuie să citǎm scrisoarea lui Bossuet, care a asistat-o pe Doamnă în momentul morţii, cât şi povestirea lui Feuillet, canonic la Saint-Cloud, care a fost în preajma Doamnei chiar înaintea sosirii lui Bossuet.

Cea de a treia categorie de surse o formează corespondenţa schimbată între curţile Franţei şi Angliei prin reprezentanţii acestora: sunt documente de cea mai mare valoare, dacă caracterul lor oficial şi diplomatic nu ar fi numai de circumstanţă, impunând cea mai mare rezervă autorilor scrisorilor schimbate. Mai întâi sunt scrisorile lui Ludovic al XIV-lea şi Huguc de Lionne adresate lui Charles II şi lui Colbert de Croissy. ambasador la Londra; apoi depeşele lui Ludovic al XIV-lea şi Hugo de Lionne către M. de Pomponne, ambasador la Haga; din partea Angliei, cinci scrisori adresate de lordul Montaigu, ambasador pe lângă regele Franţei, ale lordului Arlington» secretar de Stat al regelui Charles al II-lea şi scrisorile lordului Arlington către cavalerul Templului.

Vom expune, în modul cel mai simplu şi mai precis posibil, circumstanţele morţii Doamnei şi vom vedea că numai din această simplă relatare se degajează un fapt important, anume că Doamna nu a putut fi otrăvită f

Henriette a Angliei era epuizată de patru naşteri succesive, iar viaţa pe care o ducea la curte era foarte istovitoare, după cum remarcă pe drept cuvânt Arthur

Boislisle. Încă din anul 1664, Gui Patin scrie: „Doamna ducesă de Orléans este bolnavă la Villiers-Cotterets; doctorii i-au prescris lapte de măgăriţă”. Este deci de presupus că Doamna suferea de stomac. „Regele, scrie Hugue de Lionne lui Colbert de Croissy, ne-a spus că sunt mai mult de trei ani de când ea se plânge deseori de o durere în dreptul stomacului care o obligă să se culce pe pământ câte trei patru ore fără să-şi poată găsi liniştea în oricare altă poziţie”. Doamna resimţea constant o durere la nivelul stomacului. „Se plângea, scrie abatele Bourdelot, de un foc şi de o durere chinuitoare în stomac, care iradia până la gât; avea senzaţii continue de vomă; adesea nu reuşea să se hrănească decât cu lapte şi rămânea la pat zile întregi”. Aceste simptome, afirmă dr. Paul Le Gendre, demonstrează că Doamna suferea de o inflamaţie cronică a stomacului, o gastrită. Procesele verbale ale autopsiei arată că Doamna era atinsă de tuberculoză pulmonară şi nu sunt rare cazurile când aceste două boli coexistă.

În timpul călătoriei pe care ea a făcut-o în Flandra cu regele şi ducele de Orléans, înainte de a pleca spre Anglia, mina tinerei prinţese era îngrozitoare. „Ea nu se hrănea decât cu lapte, scria doamna de La Fayette, şi se retrăgea imediat în camera sa îndată ce cobora din trăsură; cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea culcată, într-o zi când se vorbea de astrologie, ducele a spus că i s-a prezis că va avea mai multe soţii; în starea în care se găsea Doamna, o atare prezicere nu era neverosimilă…”

Doamna revine din Anglia la 18 iunie. Starea sa era extrem de precară. A doua zi ea îşi petrece tot timpul în pat. Cu prilejul vizitelor făcute reginei, arăta atât de îngrozitor, încât, după ce a plecat toată lumea, chiar regina a spus: „Doamna are moartea zugrăvită pe faţă”.

„La 24 iunie 1670, scrie doamna de La Fayette, la opt zile după reîntoarcerea din Anglia, Domnul şi Doamna s-au dus la Saint-Cloud. Încă din prima zi a şederii, s-a plâns de

un junghi în dreptul coastelor şi de o durere în stomac, care nu îi dădeau pace. Nu e mai puţin adevărat că fiind extrem de cald, ea a vrut să se scalde în râu. Domnul Yvelin, medicul său, a făcut tot ce se poate ca s-o împiedice, însă, cu toate protestele acestuia, ducesa s-a scăldat în ziua de vineri 27 iunie; a doua zi, sâmbătă, i-a fost atât de rău, încât nu a mai vrut să facă baie. „Am ajuns la Saint-Cloud, scrie doamna de La Fayette, sâmbătă la orele zece seara. Am găsit-o în grădină. Mi-a spus că aş fi găsit-o şi mai rău, dacă nu ar fi făcut eforturi serioase să se ţină pe picioare. A servit masa ca de obicei şi s-a plimbat pe clar de lună, până la miezul nopţii". Toate aceste detalii sunt de o mare importanţă, dat fiind că au fost lăsate în umbră de istoricii care au pledat pentru o moarte prin otrăvire., /duminică, 29 iunie, la dineu, Doamna a mâncat normal şi după masă s-a culcat jos pe terasă, lucru pe care îl făcea adeseori când nu era constrânsă de etichetă. Mi-a spus să mă aşez lângă ea, spune doamna de La Fayette., după care şi-a pus capul pe mine. Un pictor englez picta pe ducele de Orléans; se vorbea despre toate lucrurile şi pe nesimţite a adormit. În timpul somnului s-a schimbat atât de mult încât am fost surprinsă şi m-am gândit că moralul contribuia la aspectul feţei, care era aşa de plăcut la trezire în comparaţie cu cel avut când se culcase. Nu era prima oară când o asistam în timpul somnului dar nu am constatat niciodată această schimbare. După ce s-a trezit, s-a sculat simţindu-se brusc rău, fapt pe care ducele l-a remarcat pe dată. Ea s-a dus apoi în salon, unde s-a plimbat câtva timp în compania lui Boisifranc, trezorierul ducelui, plângându-i-se de răul din dreptul stomacului.

Ajungem în momentul în care ar fi putut fi comisă otrăvirea. «Domnul coborî pentru a se duce la Paris, El găsi pe doamna de Meqkelbourg pe trepte şi reurcă cu ea. Doamna ducesă părăsi pe Boisifranc şi veni spre doamna

de Meckelbourg. În timp ce vorbeau, doamna de Gamaches ne aduse, ei şi mie, după cum povesteşte doamna de La Fayette, câte un pahar cu apă de cicoare, pe care Doamna îl ceruse cu puţin timp înainte. După ce bău, puse cu o mână paharul pe farfurioară şi cu cealaltă se sprijini de marginea mesei, spunând cu un ton care lăsa să se întrevadă multă durere: Ah! ce junghi am în coastă! Ah! ce rău îmi este! nu mai pot!”

Spunând aceste cuvinte se înroşi şi apoi pe dată se îngălbeni, cuprinzând-o o paloare accentuată, fapt care a surprins pe toţi cei prezenţi. Doamna continuă să strige şi ceru să fie dusă în camera sa, căci nu se mai putea ţine pe picioare. Am luat-o de braţ, abia mergea, îndoită de mijloc. Am susţinut-o tot timpul. Se văita mereu şi am văzut că avea lacrimi în ochi. Am fost foarte surprinsă, ştiind cât este de răbdătoare la durere. I-am spus, sărutându-i mâinile pe care i le ţineam, că probabil suferă mult. Mi-a răspuns că are o durere de neimaginat. Am aşezat-o pe pat, şi chiar din acel moment a început să strige, cum nu făcuse niciodată şi să se zvârcolească de colo până colo. S-a trimis imediat după doctorul Esprit, care a venit şi a spus că este vorba de o colică, administrându-i remediile obişnuite în asemenea situaţii. Totuşi durerile erau în continuare de nesuportat. Doamna a spus că răul era mai mare decât se putea imagina, simţea că va muri îşi ceru să i se aducă un preot». Tânăra femeie credea că este otrăvită. I s-a dat să bea o contraotravă formată din ulei şi praf de viperă, pe care însă a vomitat-o. După câteva ore de agonie îngrozitoare, Henriette a Angliei a murit, asistată de Bossuet.

Această simplă descriere ar putea fi suficientă să infirme opinia după care Doamna ar fi murit otrăvită. Observaţiile care urmează contribuie la sprijinirea acestei teze. Istoricii sunt însă unanimi de acord asupra faptului că Doamna a fost otrăvită cu paharul cu apă de cicoare

adus de doamna de Gamaches. Dar, în momentul în care bănuielile s-au deşteptat în sufletul Doamnei şi în rândul celor din jur, Domnul a cerut să i se dea această apă unui câine; doamna De zborde şi femeia de cameră a prinţesei, care îi era mai mult decât devotată, i-a spus că ea a preparat apa şi a băut-o. Doamna de Meckelbourg a băut la rândul ei. Deci, faimoasa apă de cicoare nu putea fi otrăvită. Jules Lair, cu spiritul său analitic, spune: „Ceaiul, din care toţi au băut, era inofensiv; trebuia examinat paharul!” „Detaliile date de doamna de La Fayette cât şi de alţii din cei prezenţi, scrie Arthur de Boilisle, exclude ideea otrăvii vărsate în paharul cu apă; de asemenea doamna Palatine crede că nu a fost otrăvită nici de apă, nici de altceva, ci de paharul rezervat prinţesei, de care nu se servea nimeni”.

Este sigur că otrăvitoarele din secolul al XVII-lea ştiau să prepare pahare şi ceşti de argint capabile să poată otrăvi persoanele ce se serveau de ele. Frecvent, La Voisin, Bosse, Cheron, Vigreux, ca să nu vorbim decât de vrăjitoarele cele mai renumite ale timpului, erau iniţiate în această îndeletnicire macabră. Se vorbea chiar de un oarecare Fr. Belot, „gardă de corp” a regelui, care avea această specialitate cu care realiza câştiguri frumoase, dar numai până în ziua de 10 iunie 1679, când acest comerţ l-a condus în piaţa Grève, unde a fost executat.

Iată, după relatările sale, cum proceda: „Lua o broască, o îndopa cu arsen, o punea într-un pahar de argint, apoi, înţepându-i capul, o făcea să urineze, după care o zdrobea în pahar”. În timpul acestei operaţii pronunţa formule magice. „Eu ştiu un secret, spunea Belot, că acela care se va folosi de un pahar în care am pus o broască preparată astfel şi, chiar dacă a fost spălat şi frecat, primele 50 de persoane care vor bea din acesta, vor muri toate, în afară de cazul în care paharul este făcut inofensiv prin aruncare într-un foc puternic”.

În ceea ce priveşte cunoştinţele secolului al XVIII-lea asupra otrăvurilor, acestea nu permiteau, după părerea doctorului Brouardel, să se facă ca un pahar să devină otrăvitor, fără ca persoana care se servea de el să observe.

Concluzia autorilor este că Doamna nu a fost otrăvită nici de apa pe care a băut-o, nici de pahar, ci pur şi simplu nu a fost otrăvită!

Autopsia a fost efectuată, scrie Bossuet, în prezenţa unui mare număr de medici, chirurgi şi alte persoane, pentru simplul fapt că a început să simtă dureri extraordinare după ce a băut trei gâturi de apă de cicoare, oferită de cea mai devotată cameristă. Însuşi ambasadorul Angliei a asistat la autopsie, fiind însoţit de un medic şi un chirurg englez

După ce am văzut, potrivit opiniei noastre, că Doamna nu a putut fi otrăvită, rămâne de stabilit care a fost cauza adevărată a morţii; Această sarcină a fost uşurată de constatarea lui Littré, care a demonstrat că Doamna a sucombat de o peritonită acută, consecinţă a perforaţiei unui ulcer de stomac. Acest studiu, ne spune dr. Le Gendre, constituie cel mai frumos exemplu care se poate cita pentru stabilirea unui diagnostic retrospectiv. Littré, doct în observaţii pe teme medicale, nu a ezitat să diagnosticheze ulcerul simplu al stomacului, pe care profesorul Ceuveilhier l-a descris şi pe care medicii Doamnei nu puteau să-l recunoască, pentru simplul motiv că nu ştiau de existenţa lui. Este sigur că de câtva timp, Doamna suferea de stomac şi avea dureri după mese. Lichidul băut la iunie a coincis cu perforaţia ulcerului aflat pe peretele stomacului. Aceasta a explicat durerea extraordinară din coastă şi peritonită care s-a constatat. Doctorii care atfe făcut autopsia au găsit că stomacul era perforat; însă ei nu puteau să-şi explice originea acestei găuri şi au crezut că au făcut o greşeală în timpul autopsiei. Anatole France explică foarte bine care era, în

acel moment, starea sufletească a medicilor care întocmeau procesul verbal aè autopsiei: „medicii francezi tremurau la gândul că vor găsi în măruntaiele prinţesei indicele unei crime de care ar fi fost bănuită familia regală. Ei se temeau chiar de faptul că pot greşi. Or, în imposibilitatea de a raporta perforaţia pe care au găsit-o la o cauză patologică, au preferat să pună această plagă enigmatică pe seama unui accident de autopsie.

Şi astfel, este perfect explicabil că medicii francezi au scris ceea ce au dorit să creadă. Chirurgii englezi, fof atât de ignoranţi ca cei francezi, au acceptat explicaţie acestora „în lipsă de una mai bună”. „Faptul este, spune Littré în concluzie, că trebuia să se găsească o gaură şi că aceasta a fost găsită; orice contestaţie cade în faţa acestor tarei fapte: producerea subită a perforaţiei; peritonita şi prezenţa uleiului şi a bilei în cavitatea peritoneală, toate consemnate în procesele verbale de autopsie”. S-a găsit, deci, răspândită în partea inferioară a abdomenului, o materie pe care rapoartele medicilor francezi au calificat-o ca „grasă ca uleiul”. Şi ce era de fapt acesta din urmă; era uleiul pe care Doamna îl absorbise ca antidot contra otrăvirilor şi care se răspândise în afara stomacului.

În rezumat: înainte de 29 iunie, dureri gastrice cauzate de ulcer, la 29 iunie perforarea lui şi producerea unei péritonite supraacute. Peritonita este de altfel net caracterizată în procesele verbale de autopsie. Aşa sunt şi concluziile expuse de doctorii Littré şi Paul Le Gendré, cu înalta lor competenţă şi pe care le confirmă, fără să ezite, şi profesorul Brouardel. Dacă ne raportăm la lucrările ilustrului Cruveilhier, care a făcut descrierea ulcerului simplu, ca şi în exemplul pe care el îl prezintă având asemănare totală cu boala Doamnei, confirmă justeţea opiniei lui Littré. „Or, accidentele cu evoluţie rapidă şi mortală, scrie Cruveilhier, care sunt urmare a perforaţiei stomacului, y survin brusc şi uneori imediat după

ingerarea de alimente sau băuturi, problema otrăvirii fiind adeseori ridicată în asemenea situaţii. Eu nu am văzut cazuri mai. remarcabile în această privinţă ca acela al unui cărbunar, în vârstă de 23 de ani, de o forţă atletică, care, ducând un sac cu cărbuni, a băut un pahar cu vin în trecere prin faţa unui bistro: cărbunarul şi-a continuat drumul, însă, după câteva minute, este cuprins de dureri feroce; el primeşte primele îngrijiri, este dus în agonie a doua zi dimineaţa la spitalul din faubourgul Saint-Dénis, prezentând toate caracteristicile unei péritonite prin perforaţie şi sucombă trei ore după internarea în spital. Am putut culege din gura sa o informaţie preţioasă şi anume că era suferind de stomac de mai multe luni şi că digestiile erau foarte dificile. Corporaţia cărbunarilor, bănuind că confratele a fost victima unei otrăviri cauzate de paharul cu vin luat cu puţin înaintea începerii tulburărilor, a decis să se intenteze un proces împotriva patronului bistroului şi în acest scop a vrut ca autopsia să fie făcută în prezenţa unei delegaţii a breslei. Era vorba de un caz de perforare spontană prin ulcer stomacal”.

„Expertiza” lui Littré, pentru a folosi expresia pe care o utilizează chiar el pentru a-şi defini lucrarea, se confirmă sub toate aspectele. Loiseleur a crezut de datoria sa să sublinieze raritatea unor asemenea cazuri; desigur, acesta nu este un argument: cazul poate fi rar şi printre acestea se numără şi cel al Doamnei. Brinton estimează că perforarea stomacului, în caz de ulcer simplu, se produce în 13, 5% din cazuri şi că ea este mai frecventă la femeile care nu au împlinit vârsta de 30 de ani; Doamna avea 26 de ani.

Tot aşa, atunci când mama Doamnei, Henriette Marie de France, văduva lui Carol I al Angliei, a murit la 10 septembrie 1669, în casa de la ţară la Colombes, a fost acuzat medicul său Vallot că ar fi otrăvit-o din greşeală, dându-i pilule pe bază de opiu.

Epilog: se constată că la mai mult de 250 de ani, adevărata soluţie a fost demonstrată şi constatăm că, în probleme care par insolubile, metodele de investigaţie ştiinţifică, utilizate cu rigoare şi precizie, pot conduce la concluzii tot atât de sigure ca şi în cazul unor experienţe de laborator.

Misterul morţii lui Napoleon

La un secol şi jumătate de la moartea lui Napoleon se încearcă elucidarea unei enigme, din cele de care istoria nu duce lipsă: adevărata cauză a morţii lui Napoleon.

Locul ales de învingători, pentru a-l izola definitiv pe prizonierul lor, nu putea fi mai potrivit. Nici astăzi, după peste 150 de ani, Sfânta Elena nu se deosebeşte mult de insula stâncoasă, pierdută undeva în sudul Atlanticului, aşa cum a văzut-o, în zorii zilei de 15 octombrie 1815, cel care avea să debarce de pe „Northumberland”, pentru a-şi petrece acolo ultimii şase ani de viaţă.%

Dar să reconstituim filmul evenimentelor. În timpul exilului lui Napoleon, Anglia avea ca prim-ministru pe lordul Liverpool, iar ca ministru de război şi al coloniilor, care răspunde direct de supravegherea împăratului, pe lordul Bathurst. Pe baza ordinului guvernului împăratul a fost exilat la Sfânta Elena. Guvernatorul insulei, generalul Wilks, considerat ca admirator al lui Napoleon, a fost revocat şi înlocuit cu Sir Hudson Lowe, un om stigmatizat chiar de către istoricii englezi deoarece avea „un spirit meschin, strâmt, crud şi răutăcios”. Hudson Lowe, care începuse prin a refuza ilustrului prizonier numele de Napoleon şi titlul de împărat, nelăsându-i decât pe acela de generalul Bonaparte, l-a supus la tracasări şi nenumărate umilinţe, arătând o totală indiferenţă faţă de sănătatea lui şi pentru a i se asigura cel mai elementar confort. Aceste măsuri au provocat, atât în Anglia cât şi în celelalte ţări din Europa, o opoziţie foarte vie. Au avut loc, în parlament şi presă, proteste violente, culminând cu

manifestaţii publice. Era deci în interesul lordului Liverpool de a arăta că totul merge bine pe insula Sfânta Elena şi de a ascunde că Napoleon s-a îmbolnăvit în timpul şederii pe această insulă, fapt, care, în final, i-a determinat şi sfârşitul.

Doctorii marinei engleze puşi la dispoziţia lui Napoleon, care au îndrăznit să afirme că împăratul suferea de o maladie tropicală, au fost arestaţi, trimişi în faţa Consiliului de război şi şterşi din cadrele marinei.

Primul medic pus la dispoziţia lui Napoleon a fost Barry O'Meara, chirurg al Marinei Regale Britanice (titlul de doctor în medicină nu exista). El era absolvent al Universităţii din Dublin şi a fost foarte ataşat de Napoleon, pe care l-a îngrijit încă de la începutul exilului. În iulie 1818, pentru că a scris un raport în care a arătat că Napoleon suferea de o „hepatită tropicală" şi că rămânerea lui la

se înta Elena îi va fi fatală, a fost arestat de Hudson Lowe, tradus în faţa Consiliului de Război şi şters din cadrele marinei.

Înlocuirea sa a coincis cu un nou puseu al bolii împăratului care se găsea, în această perioadă critică, lipsit de un medic în care să aibă încredere. Istoricii oficiali, fără să aducă probe, au ponegrit pe acest medic, eficheţându-l ca „mincinos44.

Dr. John Stokoe, tot medic al marinei, a urmat lui O'Meara. După despărţirea de acesta din urmă, Napoleon a refuzat să fie văzut de medicii trimişi de Hudson Lowe* însă ia 18 ianuarie 1819, în cursul unei crize, a acceptat să-l primească pe Stokoe, care i-a plăcut imediat. Acesta a confirmat diagnosticul de hepatită tropicală şi pentru acest lucru a fost arestat de către Hudson Lowe, trecut prin faţa Consiliului de război, şters din cadrele marinei şi trimis din insula Sfânta Elena. Nu a funcţionat ca medic curant al lui Napoleon decât şase zile.

Dr. Cezar Antommarchi a fost următorul medic ataşat lui Napoleon. După despărţirea de Stokoe, Napoleon a continuat să refuze medicii militari propuşi de către Hudson Lowe, întrucât îi considera spioni şi incompetenţi. El a cerut familiei sale să-i trimită un medic bun. Antommarchi a fost ales şi guvernul englez a sfârşit prin a-$ accepta. Antommarchi a sosit la Sfânta Elena în septembrie 1819 şi a confirmat diagnosticul predecesorilor săi. Hudson Lowe nu a mai putut să acţioneze în contra lui, aşa cum făcuse în cazul lui O'Meara şi Stokoe. Istoricii „oficiali44 au încercat să-i strice reputaţia, tratindu-l ca „mincinos şi incompetent44. În concluzie, Antommarchi, în afară de temperamentul său dificil şi combativ, era un medic capabil şi fără îndoială cel mai bun dintre toţi medicii oferiţi lui Napoleon la Sfânta Elena.

Antommarchi era corsican şi îşi făcuse studiile la Universitatea din Pisa, celebră în acele timpuri. Marele anatomopatolog Pietro Mascagni l-a avut ca asistent şi L-a numit prosector la Florenţa.

Unchiul lui Napoleon, cardinalul Fieschi, l-a ales după ce s-a informat îndelung despre capacitatea sa. Înainte de a merge la Londra, Antommarchi a fost acceptat de către profesorii Şcolii de Medicină din Roma, cu care au discutat îndelung asupra maladiei de care suferea Napoleon. La Londra, aşteptând decizia de numire, s-a întreţinut zilnic cu O'Meara în privinţa acestei boli.

Cu alte cuvinte, au fost luate toate măsurile pentru a i se trimite un medic conştiincios şi capabil. Notele lui Antommarchi, cu descrierea simptomelor prezentate de Napoleon, dovedesc că el era un bun observator şi raportul său de autopsie stă mărturie a cunoştinţelor sale anatomopatologice, destul de avansate pentru acea epocă.

Al patrulea medic care l-a îngrijit pe Napoleon, a fost dr. Archibald Arnott, un medic militar.

Hudson Lowe nu credea că Napoleon este bolnav şi

Antommarchi s-a văzut obligat să-l avertizeze, în martie 1821, că nu numai boala este reală, dar chiar* însăşi viaţa împăratului este în primejdie. El a cerut să fie văzut şi de către un medic delegat de guvern pentru a se constata cele susţinute. În acest scop a fost trimis pentru a-l examina pe Napoleon, la data de 1 aprilie, doctorul Arnott. La 17 aprilie Arnott a comunicat lui Sir Thomas Reade, şeful militar de la Sfânta Elena, că „Napoleon suferă pur şi simplu de ipohondrie şi că dacă o fregată şi-ar face apariţia în port pentru a-l pune în libertate, s-ar face bine imediat”. La numai 18 zile de la această declaraţie, Napoleon şi-a dat sfârşitul! Orice comentariu este de prisos.

Istoria simptomelor clinice ale bolii lui Napoleon poate fi reconstituită pe baza memoriilor şi jurnalelor doctorilor O’Meara şi Antommarchi, cât şi ale anturajului lui Napoleon: generalul Bertrand, generalul Gourgaud, contele Las Cases, contele Montholon şi fidelul valet Marchand. Această istorie, care ne oferă cheia bolii, a fost poate neglijată de istorici, cu excepţia lui Sten Forshufvud. De altfel, istoricii oficiali au considerat toate aceste scrieri, ca nişte minciuni. Iată cum sunt descrise simptomele, an cu an: Din punct de vedere medical, perioada de exil poate fi împărţită în patru faze: prima – din octombrie 1815 până în iunie 1817; a doua – până în noiembrie 1819; a treia – până în septembrie 1820 şi ultima se sfârşeşte cu moartea surghiunitului, în mai 1821. Fiecare din ele marchează o altă etapă a stării sănătăţii sale.

1815. Napoleon a sosit la Sfânta Elena la 17 octombrie. Se ştie că sănătatea sa era bună şi că după lungul voiaj se simţea de asemenea bine. Acomodându-se desigur foarte greu cu condiţiile de viaţă ce i le putea oferi noua lui reşedinţă, Napoleon nu a suferit totuşi de ceva deosebit de grav. Dar la 25 noiembrie 1815, Bertrand şi Gourgaud ap afirmat că împăratul este bolnav. La 28

decembrie o altă criză şi Las Cases notează că sănătatea împăratului se înrăutăţeşte. Nu sunt alte detalii.

1816. Napoleon are şase crize, în lunile mai, iulie, august, septembrie, octombrie şi decembrie; ele durează fiecare circa o săptămână. În intervalul lor se simte bine. Crizele sunt caracterizate printr-o stare generală rea, oboseală, dificultate în mers, dureri de cap, senzaţie de căldură, fotofobie, culoare galbenă a pielii şi diaree. Napoleon a mai suferit deseori de dureri de dinţi. O'Meara notează cele spuse de Napoleon: „Această tortură lentă, acest asasinat treptat este mai puţin uman decât dacă s-ar fi ordonat împuşcarea mea".

1817. Crizele intermitente continuă. La 26 ianuarie, Napoleon părăseşte apartamentul pentru prima dată, după două luni. Principalele crize am avut loc în luna martie (cu diaree după cum afirmă O'Meara) apoi o alta în mai şi în septembrie. Simptomele sunt aceleaşi ca şi în anul precedent cu deosebirea că cele hepatice sunt mai accentuate. Are ameţeli, constipaţie, şi la 3 octombrie se observă o mărire de volum a ficatului.

1818. În acest an sunt mai puţine detalii, fiind consemnată o oarecare ameliorare. În iulie este îndepărtat O'Meara. În octombrie şi în decembrie se notează dureri de cap violente, palpitaţii, febră, ameţeli, dureri abdominale şi diaree (după Bertrand).

1819. În noaptea de 16 – 17 ianuarie, atac sever caracterizat prin ameţeli, febră, dureri în regiunea hepatică şi în umărul drept. D. Stokoe este chemat şi notează că Q apăsare uşoară în regiunea hepatică provoacă durere intensă. În urma raportului său, dr. Stokoe este arestat de

Hudson Lowe şi" Napoleon în plină criză este lipsit de îngrijirea oricărui medic. Criza se termină, dar în august are loc o recidivă şi Napoleon îl cere din nou pe dr. Stokoe, care nu părăsise încă insula, dar Hudson Lowe îi

refuză cererea. În septembrie Antommarchi soseşte şi notează în jurnalul său la 23 septembrie: „paloarea feţei, conjunctivele roşii-brune amestecate cu galben, pulsul 60 bătăi pe minut, ficatul mărit, dur şi foarte dureros la palpat, slăbirea picioarelor, surditate”. La 15 octombrie durerea în regiunea ficatului este mai intensă ca în trecut.

1320. Primele luni sunt bune, însă, la 19 iulie, Napoleon are o criză care durează 10 zile. Aceleaşi simptome ca şi mai înainte, în plus durerea din regiunea ficatului care se propagă în umărul drept. La 18 septembrie are loc o altă criză cu îngălbenire foarte distinctă şi dureri epigastrice. Alte crize la 18 octombrie, 25 octombrie şi 5 noiembrie. În intervalul dintre crize starea geneârală nu este prea bună.

1821. Boala ia un caracter premanent şi Napoleon nu părăseşte camera. În ianuarie are o colică urmată de diaree; în februarie, vomitări, senzaţie de arsuri şi intestin, sete, dureri în stânga; la 17 martie, febră, frisoane, dureri hepatice. Antommarchi îi administrează circa Vs centigram de antimoniu într-o limonadă; % de oră după aceea Napoleon are vomismente intense, însoţite de dureri abdominale violente. El se târăşte pe pământ, aproape în agonie. La începutul lunii aprilie vomită o substanţă neagră, iar la 20 aprilie se simte mai bine. Se ridică şi poate lua masa cu anturajul său. La 25 aprilie arc din nou vomitări cu sânge şi stare de prostraţie intensă. El îi spune lui Montholon: „ai milă de mine; sunt pe sfârşite”. La 1 mai Napoleon dictează lui Montholon ultimele sale dorinţe şi primeşte împărtăşania abatelui Vignoli. Puţin mai târziu începe să delireze şi are o respiraţie greoaie. La 4 mai, faimosul doctor Arnott administrează, neglijând opoziţia lui Antommarchi, 50 cg de calomel, după care se instalează o stare de prostraţie intensă cu mişcări convulsive urmată de agonie. O zi după aceasta, la 5 mai, orele 17, 45, Napoleon îşi dă sfârşitul, după ce, muribund

fiind, a mai avut puterea să-i ordone mareşalului Ney: „Încă un atac...;

Autopsia lui Napoleon a avut loc la 6 mai, în circumstanţe dramatice. Ea a fost făcută în salonul Langwood, o cameră de cinci metri şi jumătate pe patru şi jumătate, ai cărei pereţi erau pictaţi în verde şi în care lumina intra pe două ferestre situate în acelaşi perete. Căldura era sufocantă, apa insuficientă în acel climat umed, corpul se descompunea repede şi un miros de putrefacţie invada camera. În această mică sală, prost aerisită erau prezente 14 persoane.

Există trei rapoarte asupra acestei autopsii. Raportul oficial" a fost semnat de către medicii armatei şi ai marinei care erau sub ordinele lui Hudson Lowe.

Un alt raport este datorat chirurgului asistent Henry, pe care unii istorici englezi îl apreciază; acest raport a fost scris la 2 ani duş) a moartea lui Napoleon şi adresat lui Sir Hudson Lowe în scopul de a-i permite să se apere contra atacurilor.

Cel de al treilea raport aparţine lui Antommarchi, care a descris ceea ce a văzut fără să se lase dus de imaginaţie. El notează existenţa unei serozităţi pleurale, mărirea de volum a ficatului care era de culoare brună, cu mici pete roşiatice şi alte plăci roşii pe suprafaţa peritoneală a intestinului şi mezenterului. Despre stomac, el scrie că ar fi trebuit păstrat pentru un examen mai aprofundat, însă acest lucru a fost interzis.

Referitor la diagnostic şi la cauza decesului lui Napoleon, astăzi putem privi cu calm realitatea, nemaifiind pasiunile politice din acele timpuri. Este sigur că un diagnostic retrospectiv nu poate fi absolut, mai ales dacă ţinem seama de cunoştinţele medicale şi anatomice din acea epocă, dar examinând cu atenţie documentele, se poate ajunge la un grad mare de probabilitate.

Versiunea oficială a guvernului condus de lordul

verpool este aceea că Napoleon ar fi murit de cancer; ce nu este fondată pe constatări serioase ci este bazată doar pţ* raportul semnat de medicii militari, necunoscători în anatomie patologică şi supuşi ordinelor lui. Hudson Lowe.

Autopsia a fost făcută în condiţii care nu permiteau un examen serios, iar un examen mai detaliat al stomacului a fost refuzat lui Antommarchi, singurul anatomopatolog care era de faţă. Stilul raportului este naiv; aspectele climce nu sunt cele ale unui cancer.

Otrăvit cu arsenic?

O ipoteză care a produs senzaţie este cea, destul de nouă, a stomatologului suedez Sten Forshufvud, care afirmă că Napoleon a fost victima unei otrăviri lente cu arsenic.

De unde a apărut bănuiala? Acest lucru se bazează pe analiza părului lui Napoleon în care s-ar fi găsit arsenic în cantităţi de 10, 38 p.p.m. Părţi per milion) când în mod normal părul nu conţine decât O, 8 p.p.m. S-a examinat o probă mică în greutate de circa 1, 72 mg; lungimea părului era de 13 cm şi se vedea că el a fost tăiat cu briciul şi nu cu foarfecă. Părul a fost iradiat timp de 24 de ore cu

DISTRIBUŢIA ARSENICULUI ÎN FIRUL DE PAR APARŢINEM O LUI NAPOLEON

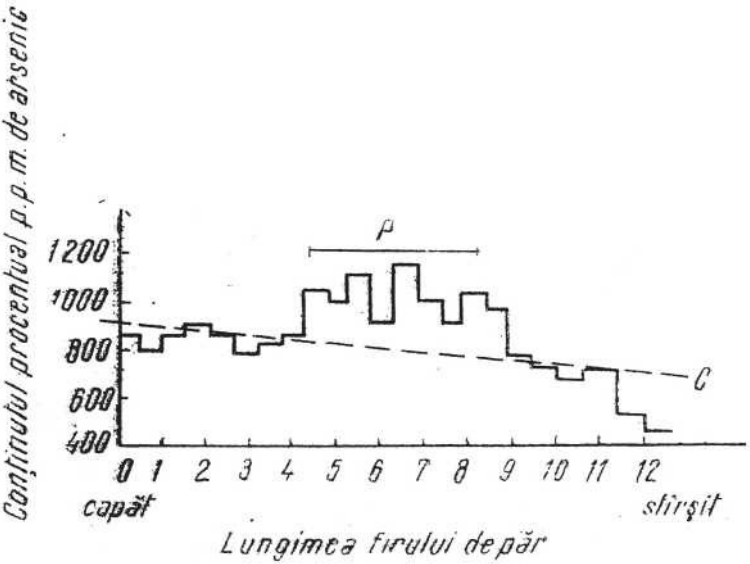

un flux de 10 vneutroni, într-un reactor nuclear din Havwcl. În graficul din figură se prezintă distribuţia activităţii de-a lungul firului de păr.

Linia o reprezintă conţinutul normal de arsenic în păr. Regiunea cuprinsă în dreptul notaţiei P reprezintă o depăşire cu mult a normalului. Se presupune că Napoleon a fost expus circa patru luni la o administrare de arsenic, fapt pus în evidenţă de formarea izotopului de arsenic radioactiv în urma iradierii. Şi alte probe de păr supuse acestei analize au dat un rezultat similar.

O astfel de experienţă nu era posibilă până în prezent, întrucât părul folosit pentru analize era prea scurt.

După publicarea teoriei sale, dr. Forshufvud a primit – la data de 6 noiembrie 1961 – de la Clifford Frey, fabricant elveţian de textile din Münchwilen – o meşă de păr mai lungă decât cele cunoscute până în prezent, cea mai lungă măsurând 13 cm. Părul a fost tăiat cu briciul, firele erau fixate pe o foaie de hârtie şi totul introdus într-un plic care purta următoarea inscripţie: „Păr al

Imortalului împărat Napoleon”. Totul era introdus într-un al doilea plic mare, pe care se puteau citi data de 8 septembrie 1839 şi două adrese: „Domnului Mons-Riss, Saint Gall Elveţia” şi „Abram Noverraz, la Violette, lângă Lausanne”. Scrisoarea purta viza zilei următoare la Lausanne, cu o notă manuscrisă de aceeaşi mână care a scris cele două adrese şi care arăta: „am marca plăcere astăzi, Domnule Mons, de a vă trimite câteva fire de păr ale împăratului Napoleon, pe care le-am luat din capul său după încetarea din viaţă a acestuia la 6 mai 1821”.

Această meşă, rămasă în plic şi deci protejată, a aparţinut familiei Mons, până ce văduva fiului cel mic al primului cumpărător a cedat-o tatălui lui Clifford Frey. Se ştie că Noverraz, elveţian din cantonul Vaud, a fost valetul de cameră devotat al lui Napoleon din anul 1809. Noverraz, după decesul lui Napoleon, l-a ras în întregime în timpul nopţii pentru a împărţi amintiri din părul acestuia şi pentru a uşura luarea măştii mortuare a lui Napoleon. Autenticitatea acestei meşe este deci relativ sigură. Lungimea sa permite să se calculeze ce cantităţi de arsenic a ingerat Napoleon în fiecare an.

Arsenicul a fost localizat între centimetrul 1 şi 9 al firului de păr, respectivele valori fiind: 11, 07; 7, 70; 4, 20; 3, 79; 1, 06; 4, 46; 5, 80; 2, 79; 3, 44 (media corespunde la 4, 91); el a fost dozat în două probe de păr, care au avut valorile 3, 75 şi 3, 27 p.p.m. Menţionăm că în medie, creşterea zilnică a părului de pe cap este în jurul a O, 35 mm, ceea ce înseamnă că firul de păr era crescut de circa – un an de zile. Intoxicaţia începuse deja cu aproximativ nouă luni în urmă şi a durat timp de patru luni.

După opinia medicului suedez, autorul otrăvirii ar fi fost generalul francez contele Charles de Montholon, care făcea parte din mica suită a exilatului şi care nu făcuse altceva decât să execute ordinul de a-l ucide pe Napoleon, dispoziţie primită de la Curtea din Paris.

Problema nu este închisă şi misterul morţii lui Napoleon rămâne să fie dezlegat de oamenii de ştiinţă, care vor confirma dacă acesta a fost sau nu otrăvit cu arsenic. Este o întrebare care îşi aşteaptă răspunsul.